

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**ΦΥΣΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ
ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ:
ΠΟΣΟΣΤΑ, ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑ ΑΣΚΗΣΗΣ
ΒΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΘΥΤΗ**

Σπουδάστριες:

Αθανασάκη Βασιλική

Αναστασίου Ελένη

Κωστοπούλου Ελένη

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Δρ Αργυρούλα Ε. Καλαϊτζάκη

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2006

**Εγώ,
δεν θα χτυπήσω
ποτέ γυναίκα.**

**Μακάρι να μπορούσα
να πω το ίδιο και
για τον πατέρα μου.**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μας η εκπόνηση μιας πτυχιακής εργασίας φάνταζε κάτι το ιδιαίτερα δύσκολο και χρονοβόρο. Συνάμα, όμως μια εμπειρία πρωτόγνωρη, δημιουργική... ένα σημείο σταθμός στις μέχρι τότε σπουδές μας... Τελικά, έπειτα από την ολοκλήρωση συγγραφής της παρούσας εργασίας, όλες αυτές οι αρχικές σκέψεις μας επιβεβαιώθηκαν...

Σημαντικός αρωγός στην προσπάθεια μας στάθηκε η επιβλέπουσα καθηγήτρια μας, κα. Αργυρούλα Καλαϊτζάκη, στην οποία οφείλουμε να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη και τις θερμές μας ευχαριστίες για την συμπαράσταση, καθοδήγηση και ενθάρρυνσή της στο σημαντικό έργο μας, καθώς και για την προσφορά και το μοίρασμα πολύτιμων γνώσεων και εμπειριών της μαζί μας.

Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε και στους επαγγελματίες του Κ.Ε.Θ.Ι. Ηρακλείου Κρήτης για την άμεση ανταπόκριση τους στη βοήθεια που ζητήσαμε, το έντονο ενδιαφέρον και τη θέληση που επέδειξαν για συναντήσεις μαζί μας σχετικά με τη ανταλλαγή πολύτιμων πληροφοριών και την παραχώρηση θεωρητικού υλικού για το εν λόγω θέμα.

Νιώθουμε επίσης την ανάγκη να ευχαριστήσουμε όλους τους φοιτητές των Τμημάτων Κοινωνικής Εργασίας και Νοσηλευτικής του Τ.Ε.Ι. Ηρακλείου Κρήτης, καθώς και τους φοιτητές του Πανεπιστημίου Ηρακλείου Κρήτης για την ανταπόκρισή τους στην πρόσκλησή μας για συμμετοχή στην παρούσα έρευνα.

Τέλος, καθώς οι τρεις μας μοιραστήκαμε αυτή την πολύτιμη, για το επαγγελματικό μας μέλλον εμπειρία, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε η μία την άλλη για το συνεχές ενδιαφέρον, την αφοσίωση και συγκέντρωση στο κοινό μας έργο...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	13

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : Η ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ.....	15
1.1 Ορισμοί.....	16
1.2 Έχει η επιθετικότητα μόνο αρνητική έννοια;.....	17
1.3 Η επιθετικότητα στις διάφορες φυλές.....	18
1.4 Είδη επιθετικότητας.....	19
1.5 Θεωρίες επιθετικότητας.....	19
1.5.1 Η επιθετικότητα ως ένστικτο.....	20
1.5.2ως αντίδραση σε αποστερήσεις.....	23
1.5.3ως αποτέλεσμα μάθησης μέσω μίμησης.....	24
1.5.4ως κοινωνικό κίνητρο.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΟΜΕΙΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	30
2.1 Η επιθετικότητα στην οικογένεια.....	30
2.1.1 Η επιθετικότητα στα παιδιά.....	30
2.1.2 Η επιθετικότητα στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών.....	32
2.1.3 Η επιθετικότητα από τους γονείς προς τα παιδιά.....	34
2.1.4 Η επιθετικότητα από τα παιδιά προς τους γονείς.....	35
2.1.5 Η επιθετικότητα ανάμεσα στα αδέρφια.....	36
2.1.6 Σεξουαλική κακοποίηση παιδιών.....	36
2.2 Η επιθετικότητα στο σχολείο	37
2.2.1 Η επιθετικότητα του δασκάλου προς το μαθητή.....	37
2.2.2 Η επιθετικότητα του μαθητή προς το δάσκαλο.....	38
2.2.3 Η επιθετικότητα από δάσκαλο προς δάσκαλο.....	38
2.2.4 Η επιθετικότητα από μαθητή προς μαθητή.....	39

2.3 Η επιθετικότητα στην κοινωνία	39
2.3.1 Ψυχοπαθολογία και επιθετικότητα.....	39
2.3.2 Τρομοκρατία.....	41
2.3.3 Βία και αθλητισμός	41
2.3.4 Βία και εργασία.....	43
2.3.5 Λεκτική επιθετικότητα.....	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....46

3.1 Εισαγωγή	46
3.1.1 Η Βία στην Ελλάδα.....	48
3.1.2 Οι σημαντικοί τύποι της βίας.....	48
3.2 Μύθοι για τη Βία	49
3.2.1 Μερικοί μύθοι για τα θύματα βίας.....	49
3.2.2 Μερικοί μύθοι για τον θύτη.....	50
3.2.3 Κοινά χαρακτηριστικά των αντρών που κακοποιούν τις γυναίκες.....	51
3.3 Τεχνικές καταναγκασμού	53
3.4 Κυκλική θεωρία της βίας	54
3.4.1 Η φάση της δημιουργίας της έντασης.....	55
3.4.2 Η έκρηξη ή το επεισόδιο της κακοποίησης.....	56
3.4.3 Η φάση ηρεμίας ή περίοδος αγάπης.....	56
3.5 Κοινωνική εργασία, Θύτες και Θύματα	57
3.5.1 Επισκόπηση των ερευνών.....	61
3.6 Μορφές Βίας και οι ορισμοί τους	64
3.6.1 Συντροφική Βία.....	65
3.6.2 Ορισμοί σύμφωνα με τον Straus.....	66
3.6.3 Ορισμοί των Griffin & Koss.....	67
3.6.4 Ορισμοί σύμφωνα με το ΚΕΘΙ.....	68
3.6.5 Ορισμοί σύμφωνα με τον Γ. Λάζο	68
3.6.6 Ορισμοί που επικρατούσαν παλαιότερα και σήμερα.....	69
3.7 Έκταση και χαρακτηριστικά του προβλήματος	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΒΙΑΙΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ ΣΤΙΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....	77
4.1 Παράγοντες που αφορούν την συντροφική σχέση.....	78
4.1.1 Διαχείριση του θυμού.....	78
4.1.2 Σύγκρουση.....	79
4.1.3 Προβλήματα επικοινωνίας.....	80
4.1.4 Κυριαρχία.....	82
4.1.5 Ζήλια.....	83
4.1.6 Αρνητικές αποδόσεις.....	86
4.1.7 Δέσμευση στη σχέση.....	87
4.1.8 Στρες στη σχέση.....	88
4.2 Ενδοψυχικοί παράγοντες.....	89
4.2.1 Αντικοινωνική προσωπικότητα.....	89
4.2.2 Μεταιχμιακή προσωπικότητα.....	90
4.2.3 Ιστορικό παραμέλησης.....	91
4.2.4 Ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης.....	94
4.2.5 Ιστορικό εγκληματικών πράξεων.....	96
4.2.6 Κατάθλιψη.....	97
4.2.7 Μετατραυματική διαταραχή του στρες.....	98
4.2.8 Αυτοέλεγχος.....	99
4.2.9 Εχθρότητα σε σχέση με το φύλο.....	102
4.2.10 Στρεσογόνες συνθήκες.....	102
4.2.11 Βίαη κοινωνικοποίηση.....	104
4.2.12 Αποδοχή βίας.....	106
4.2.13 Χρήση ουσιών.....	107
4.2.14 Κοινωνική ενσωμάτωση και κοινωνική αποδοχή.....	108

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Η ΕΡΕΥΝΑ	111
5.1 Μεθοδολογία έρευνας	111
5.2 Συμμετέχοντες	111
5.2.1 Χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων.....	112
5.2.2 Χαρακτηριστικά των συντροφικών σχέσεων των συμμετεχόντων.....	114
5.3 Ερευνητικά εργαλεία	115
5.4 Διαδικασία χορήγησης του ερωτηματολογίου	117
5.5 Ερευνητικές υποθέσεις	118
5.6 Στατιστική Ανάλυση	118
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ : ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	120
6.1 Ποσοστά και συχνότητα εμφάνισης φυσικής βίας στις συντροφικές σχέσεις των φοιτητών	120
6.1.1 Ποσοστό και συχνότητα εκδήλωσης τραυματισμού μεταξύ των συντρόφων.....	121
6.2 Συνάφεια της Υποκλίμακας της Φυσικής Βίας και του Τραυματισμού με την Κλίμακα Κοινωνικοοικονομικού Επιπέδου και την Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων των φοιτητών	122
6.3 Παλινδρόμηση του ποσοστού φυσικής βίας (συνολικά) με τις μεταβλητές πρόβλεψης	123
6.3.1 Παλινδρόμηση της συχνότητας εμφάνισης φυσικής βίας (συνολικά) με τις μεταβλητές πρόβλεψης.....	125
6.4 Παλινδρόμηση του ποσοστού φυσικής βίας (σοβαρή) με τις μεταβλητές πρόβλεψης	126
6.4.1 Παλινδρόμηση της συχνότητας εμφάνισης φυσικής βίας (σοβαρή) με τις μεταβλητές πρόβλεψης.....	128
6.5 Παλινδρόμηση του ποσοστού τραυματισμού (συνολικά) με τις μεταβλητές πρόβλεψης	129
6.5.1 Παλινδρόμηση του ποσοστού τραυματισμού (σοβαρού) με τις μεταβλητές πρόβλεψης.....	131

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	134
7.1 Συμπεράσματα.....	134
7.2 Συζήτηση.....	135
7.3 Περιορισμοί έρευνας.....	138
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	140

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1 Κατάλογος συμπεριφορών του θύματος και του θύτη σε μια βίαιη σχέση.....	58
Πίνακας 3.2 Χαρακτηριστικά θυτών οικογενειακής βίας (προγνωστικούς δείκτες εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς).....	59
Πίνακας 3.3 Παράγοντες που κάνουν τη γυναίκα να παραμένει σε μια βίαιη σχέση.....	60
Πίνακας 5.1 Χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων (%).....	113
Πίνακας 5.2 Χαρακτηριστικά των συντροφικών σχέσεων των φοιτητών (%).....	114
Πίνακας 6.1 Ποσοστό και συχνότητα φυσικής βίας προς το/τη σύντροφο τον τελευταίο χρόνο.....	120
Πίνακας 6.2 Ποσοστό και συχνότητα τραυματισμού προς το/τη σύντροφο τον τελευταίο χρόνο.....	121
Πίνακας 6.3 Συνάφεια της Υποκλίμακας της Φυσικής Βίας με την Κλίμακα του Κοινωνικοοικονομικού επιπέδου και την Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων.....	122
Πίνακας 6.4 Συνάφεια της Υποκλίμακας του Τραυματισμού με την Κλίμακα του Κοινωνικοοικονομικού επιπέδου και την Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων.....	122
Πίνακας 6.5 Η παλινδρόμηση του ποσοστού φυσικής βίας (σύνολο) με τις μεταβλητές πρόβλεψης.....	123
Πίνακας 6.6 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για το ποσοστό φυσικής βίας (συνολικά).....	124
Πίνακας 6.7 Η παλινδρόμηση της συχνότητας εμφάνισης φυσικής βίας (σύνολο) με τις ανεξάρτητες μεταβλητές.....	125
Πίνακας 6.8 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για τη συχνότητα φυσικής βίας (σύνολο).....	125
Πίνακας 6.9 Η παλινδρόμηση του ποσοστού σοβαρής φυσικής βίας με τις ανεξάρτητες μεταβλητές.....	126

Πίνακας 6.10 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για τη σοβαρή φυσική βία.....	127
Πίνακας 6.11 Η παλινδρόμηση της συχνότητας εμφάνισης σοβαρής φυσικής βίας με τις ανεξάρτητες μεταβλητές.....	128
Πίνακας 6.12 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για τη σοβαρή φυσική βία.....	129
Πίνακας 6.13 Η παλινδρόμηση του ποσοστού του τραυματισμού (σύνολο) με τις ανεξάρτητες μεταβλητές.....	129
Πίνακας 6.14 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για τον τραυματισμό (σύνολο).....	130
Πίνακας 6.15 Η παλινδρόμηση του ποσοστού του σοβαρού τραυματισμού με τις ανεξάρτητες μεταβλητές.....	131
Πίνακας 6.16 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για τον σοβαρό τραυματισμό.....	132

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1. Ο κύκλος της κακοποίησης.....	55
--	----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην Αμερική τα ποσοστά βίας στις συντροφικές σχέσεις είναι πολύ υψηλότερα από τα ποσοστά βίας στα παντρεμένα ζευγάρια. Παρόλα αυτά, ο υψηλός κίνδυνος βίας ενός συντρόφου γενικά δεν αναγνωρίζεται, παρά το γεγονός ότι αυτό έχει αποδειχτεί σε περισσότερες από 50 μελέτες από τη δεκαετία του 1980 (Stets and Straus, 1989. Sugarman and Hotaling, 1989). Για την πρωτογενή πρόληψη (Cowen, 1978. O'Leary and Sweet Jemmott, 1995) είναι ζωτικής σημασίας η αναγνώριση και η κατανόηση της αιτίας της βίας μεταξύ των συντρόφων, καθώς η συμπεριφορά σε αυτό το στάδιο της ζωής τους μπορεί να εγκαθιδρύσει μοντέλα συμπεριφοράς που θα παραμείνουν σταθερά για ολόκληρη τη ζωή τους.

Βασικός μας προβληματισμός υπήρξε το γιατί, από την στιγμή που στις συντροφικές σχέσεις δεν υπάρχουν υποχρεώσεις, προβλήματα, πιέσεις, δεσμεύσεις και εμπλοκή τρίτων-συγγενικών προσώπων, όπως συμβαίνει στην σχέση ενός παντρεμένου ζευγαριού, εμφανίζεται βίαιη συμπεριφορά. Επίσης προβληματισμός μας αποτέλεσε το 'γιατί' άτομα νεαρής ηλικίας με πιο απελευθερωμένες ιδέες, που έχουν ανατραφεί με όχι τόσο αυταρχικό τρόπο, όσο οι προηγούμενες γενιές, καταφεύγουν σε τέτοιου είδους βίαιες συμπεριφορές.

Αποφασίσαμε λοιπόν να επικεντρωθούμε στην σωματική βία και τον τραυματισμό στις συντροφικές σχέσεις των φοιτητών με σκοπό να μελετήσουμε τα κύρια αίτια που οδηγούν στην εμφάνιση βίας. Θελήσαμε ιδιαίτερα να ερευνήσουμε τις μορφές της σωματικής βίας και την σοβαρότητά που μπορούν να πάρουν, τους αιτιολογικούς παράγοντες που συμβάλουν στην βίαιη αντιμετώπιση του/της συντρόφου καθώς και την μελέτη του ποσοστού και της συχνότητας της άσκησης βίας από την μεριά του θύτη. Στο τελευταίο, μας ώθησε το γεγονός ότι η κακοποίηση από την μεριά του θύτη είναι ένα θέμα στο οποίο δεν έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση μέχρι σήμερα. Γενικότερα, θέλαμε να διερευνήσουμε το «προφίλ», τα κύρια χαρακτηριστικά, το συνήθη τρόπο ζωής και τη συνήθη συμπεριφορά των ατόμων που ασκούν βία.

Αυτοί οι προβληματισμοί μας οδήγησαν στην πραγματοποίηση της παρούσας μελέτης. Στο πρώτο κεφάλαιο ορίζεται διεξοδικά η έννοια της

επιθετικότητας, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι τομείς στους οποίους εμφανίζεται. Το τρίτο κεφάλαιο κάνει μια γενική αναφορά για την εμφάνιση της επιθετικότητας στις συντροφικές σχέσεις. Η μελέτη των αιτιολογικών παραγόντων που συμβάλουν στην εμφάνιση βίαιων συμπεριφορών αναπτύσσεται στο τέταρτο κεφάλαιο και χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, δηλαδή στους παράγοντες που αφορούν τη συντροφική σχέση (π.χ. απόδοση ευθυνών, στρες στη σχέση, προβλήματα επικοινωνίας κ.α.) και στους ενδοψυχικούς παράγοντες (π.χ. προσωπικότητα, χρήση ουσιών, αυτοέλεγχος κ.α.). Το δεύτερο μέρος της εργασίας αφορά στην έρευνα. Το πέμπτο κεφάλαιο αφορά την μεθοδολογία και τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναφέρονται στο έκτο κεφάλαιο, ενώ στο έβδομο και τελευταίο καταγράφονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:

Η ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

- Την σκότωσε επειδή ζητούσε την επιμέλεια του παιδιού του (Νέα Κρήτη, 28/09/2005).

- Μάχη για τη ζωή δίνει ο πεντάχρονος που κακοποιήθηκε από μανιακό (Έθνος, 13/09/200.)

- Άρπαξε 8χρονη από το κρεβάτι για να ασελήσει πάνω της. (Πατρίς, 6/10/2005).

Ο στραγγαλισμός της 20χρονης Κικής από τον επί χρόνια σύντροφό της, στη Βέροια, τις αρχές του καλοκαιριού του 2005....Η δολοφονία του 23χρονου Ηρακλή Μαραγκάκη από αστυνομούς το Δεκέμβριο του 2003 γιατί το αυτοκίνητο που επέβαινε ως συνοδηγός δεν σταμάτησε στο σήμα των δεύτερων για έλεγχο....Η κακοποίηση γερόντων και παιδιών σε διάφορα ιδιωτικά και δημόσια ιδρύματα της χώρας κατά καιρούς.....

Πόσο βάνουση ακούγεται αυτή η συμπεριφορά... Πόσο επικριτικοί είμαστε όλοι σε τέτοιες πράξεις.... Η κοινή γνώμη ξεσηκώνεται, ζητά την παραδειγματική τιμωρία των δραστών, ασκεί έντονη κριτική για το θύτη και την πράξη του, ενώ αισθήματα οίκτου και συμπάραστασης δημιουργούνται για τα εκάστοτε θύματα και τις οικογένειες τους ακόμα κι αν αυτοί οι άνθρωποι είναι παντελώς άγνωστοι.... Τόσο τα Μ.Μ.Ε. όσο και απλοί πολίτες συνηθίζουν να μιλούν για τα πιο φρικτά δείγματα της ανθρωπίνης ωμότητας χαρακτηρίζοντας τα «ζωώδη» και παρομοιάζουν το δράστη με «κτίνος» θέλοντας να τονίσουν πως αυτού του είδους η συμπεριφορά είναι γνώρισμα ζώων πολύ λιγότερο εξελιγμένης μορφής από εμάς. Κι όμως σύμφωνα με τον Storr (1968, σελ.10) κανένα άλλο σπονδυλωτό, με εξαίρεση ορισμένων τρωκτικών, δεν συνηθίζει να σκοτώνει άτομα του ίδιου είδους και κανένα ζώο δεν αντλεί ευχαρίστηση με την επιβολή μιας άγριας και σκληρής συμπεριφοράς σε άλλο της ίδιας οικογένειας.

Πόσες άλλες ακόμα, παρόμοιες με τις παραπάνω, πράξεις, που για κάποιο λόγο δεν έχουν βγει στο φως της δημοσιότητας, συμβαίνουν καθημερινά γύρω μας....Παρατηρώντας τα μέλη της οικογένειας μας, το συγγενικό και φιλικό μας περιβάλλον, άγνωστους συνανθρώπους μας σε καθημερινές τους στιγμές, ακόμα και τον ίδιο μας τον εαυτό, αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε είναι πως η επιθετικότητα έχει ένα καθοριστικό ρόλο στη ζωή μας και η έκφραση της μπορεί να γίνει με ποικίλους τρόπους και διαφορετική ένταση. Αυτό βέβαια αν αποδεχθούμε πως η επιθετικότητα δεν περιορίζεται σε έντονους καβγάδες, τρομοκρατικές επιθέσεις, δολοφονίες και κακοποιήσεις αλλά μπορεί να ξεκινήσει από το κλάμα του μωρού που διεκδικεί το μπιμπερό του μέχρι και την αυτοκτονία.

Με βάση την παραπάνω υπόθεση μπορεί να ειπωθεί πως για τους περισσότερους ανθρώπους υπήρξαν στιγμές που φέρθηκαν επιθετικά... κάποιες φορές εις γνώσιν τους και κάποιες άλλες όχι. Ανάμεσα στις πιο συνήθεις δικαιολογίες για την επιθετική τους συμπεριφορά εμφανίζεται ένα μη ελεγχόμενο αίσθημα οργής, μια έντονη επιθυμία για εκδίκηση καθώς επίσης

και απόψεις πως η επιθετικότητα αποτελεί το μέσο για τη διεκδίκηση δικαιωμάτων, την κάλυψη αναγκών ακόμα και τη νουθέτηση του άλλου...

1.1 Ορισμοί

Η λέξη «επιθετικότητα» κατέχει μια θέση στο λεξιλόγιο των περισσοτέρων, το τι όμως αυτή υποδηλώνει θεωρείται πολύ γενικό και αόριστο. Αν και αρκετά γνωστή ως λέξη παρουσιάζεται έντονη δυσκολία στο να οριστεί, καθώς χρησιμοποιείται με τόσες διαφορετικές έννοιες. Η πλειοψηφία σχετίζει την επιθετική συμπεριφορά με την βιαιότητα που εμφανίζεται στις αεροπειρατείες, σε οργανωμένα εγκλήματα, τρομοκρατικές επιθέσεις, αλλά και σε πράξεις μεμονωμένων ατόμων, από ξυλοδαρμούς μέχρι ληστείες και φόνους. Ορισμένοι, όμως, από τους ορισμούς που έχουν δοθεί κατά καιρούς από διάφορους συγγραφείς παρουσιάζονται παρακάτω:

- Οι **Krebs-Miller** (1986) επιχειρώντας την κάλυψη του ευρύτερου φάσματος των επιθετικών συμπεριφορών που έχουν μελετηθεί, από τη φθορά των πλουτοπαραγωγικών πηγών μιας χώρας από μια άλλη που επιχειρεί οικονομικό προβάδισμα μέχρι την αδιαφορία του οδηγού που προσπερνά στο δρόμο το αιμόφυρτο θύμα του αυτοκινητιστικού δυστυχήματος, υποστηρίζουν πως «επιθετικότητα χαρακτηρίζεται κάθε συμπεριφορά που φαίνεται να αποσκοπεί στην μείωση της ευεξίας ενός άλλου ατόμου είτε καταστρέφοντας τις βιοτικές ή κοινωνικές προϋποθέσεις που την εξασφαλίζουν είτε αδιαφορώντας γι' αυτές.» (Παπαδόπουλος 1992, σελ.138)
- Ο **Werbic** και ορισμένοι άλλοι λόγω της ευρύτητας της έννοιας αυτής προτείνει να μην χρησιμοποιείται ως επιστημονικός όρος καν αλλά να γίνεται μια περιγραφή της συμπεριφοράς και να επισημαίνεται κατά πόσο υπήρχε ηθελημένη αρνητική και καταστροφική διάθεση ή λανθάνουσα αρνητική στάση. (Παπαδόπουλος 1992, σελ. 24)
- Ο **Berkowitz** αναγνωρίζει ως σκοπό τη βλάβη ή τον τραυματισμό (Παπαδόπουλος 1992, σελ. 24)
- Κατά τον **Merz** η επιθετικότητα περιλαμβάνει εκείνους τους τρόπους συμπεριφοράς με τους οποίους στοχεύεται η άμεση ή έμμεση βλάβη ενός ατόμου. (Βουϊδάσκη 1987, σελ.20)
- Σύμφωνα με τους **ψυχολόγους-ψυχιάτρους** καλύπτει μια πολύ ευρεία έννοια ανθρώπινης συμπεριφοράς. Χαρακτηρίζουν φανερά επιθετικό τον δικαστή που επιβάλλει ποινή τριάντα ετών για κλοπή και να μεν λιγότερο αλλά εξίσου επιθετική την παραμελημένη σύζυγο που για να κερδίσει την χαμένη αγάπη του συζύγου της απειλεί ή αποπειράται να αυτοκτονήσει (Storr 1968, σελ.10)
- Ορισμένοι συγγραφείς την ορίζουν σαν «την απόκριση που ακολουθεί τη ματαίωση της επιθυμίας» ή «σαν μια πράξη που ο στόχος της απόκρισης της είναι η πρόκληση βλάβης σε ένα οργανισμό (ή υποκατάστατο του οργανισμού)» (Storr 1968, σελ.10)
- Άλλοι θεωρούν ότι υπάρχει όταν προκαλείται ζημία, τραυματισμός, καταστροφή, εξαφάνιση ενός οργανισμού ή υποκατάστατου του περιλαμβάνοντας στη ζημία ή βλάβη και ερεθίσματα που προκαλούν πόνο, ενόχληση, θυμό ή οργή και προσβλητικούς τρόπους συμπεριφοράς που δύσκολα προσεγγίζονται με την άμεση παρατήρηση (Παπαδόπουλος

1992, σελ. 24), ενώ ο ίδιος συγγραφέας μιλάει αλλού (1992, σελ.10) για μια έννοια που περιλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα ενεργειών και εκδηλώσεων, από την απλή λεκτική προσβολή και υποτίμηση της προσωπικότητας του άλλου μέχρι τις δολοφονίες και τους πολέμους.

Η σωστή χρήση μιας τέτοιας έννοιας προϋποθέτει τον σαφή ορισμό της ούτως ώστε να μην υπάρχουν κενά, ασάφειες και παρερμηνείες. Εκτός όμως του μεγάλου πλήθους των ενεργειών μέσω των οποίων μπορεί να εκφραστεί επιθετικότητα, η δυσκολία γίνεται ακόμα πιο έντονη λόγω του διαχωρισμού της σε διάφορα είδη που θα αναλυθούν στη συνέχεια.

1.2 Έχει η επιθετικότητα μόνο αρνητική έννοια;

Στο μυαλό των περισσότερων η λέξη αυτή έχει συνδεθεί με κάτι το αρνητικό, ίσως γιατί η αρνητική της πλευρά υπερισχύει. Λέγοντας **αρνητική** επιθετικότητα εννοούμε την **πολιτισμικά ανεπίτρεπτη**. Τα αποτελέσματα της συνήθως δημιουργούν αρνητικά συναισθήματα και μη αποδεκτά από την κοινωνία αποτελέσματα. Εδώ μπορεί να καταταχθεί το μεγαλύτερο μέρος των ενεργειών που οι απλοί πολίτες αναγνωρίζουν ως εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς όπως δολοφονίες, ληστείες, εξαπατήσεις, υβριστικό λεξιλόγιο, ειρωνική και υποτιμητική αντιμετώπιση του άλλου, εσκεμμένη φθορά ξένων αντικειμένων κλπ.

Το τι όμως είναι πολιτισμικά επιτρεπτό και τι όχι έχει σαφώς να κάνει με την κοινωνία στην οποία αναφερόμαστε, την εποχή, τις κοινωνικές αντιλήψεις, τον τρόπο ζωής και τις όποιες συνθήκες επικρατούν εκεί. Είναι γνωστή άλλωστε η εικόνα ενός άνδρα των αρχαίων χρόνων που με το ένα του χέρι κρατάει το ρόπαλο και με το άλλο σέρνει τη γυναίκα του τραβώντας την από τα μαλλιά. Μια τέτοια εικόνα την σημερινή εποχή στα περισσότερα μέρη του κόσμου δεν θα θεωρούνταν απλά έκφραση επιθετικότητας, αλλά μορφή κακοποίησης. Τα χρόνια εκείνα όμως, που η γυναίκα θεωρούνταν υποχείριο και ιδιοκτησία του συζύγου της η εικόνα αυτή ήταν κάτι το απόλυτα φυσιολογικό και αποδεκτό τόσο από τους γύρω, όσο και από την ίδια.

Όσο για την **θετική επιθετικότητα (πολιτισμικά επιτρεπτή)** είναι αυτή χάριν στην οποία ο άνθρωπος μπόρεσε να επιζήσει, να κυριαρχήσει πάνω στον εξωτερικό κόσμο, να κατευθύνει την πορεία της ζωής του και να ξεπεράσει τις όποιες δυσκολίες. Υπάρχουν μορφές επιθετικότητας που αν το ανθρώπινο είδος είχε απαρνηθεί θα έθετε σε κίνδυνο την ίδια την επιβίωση του, μιας και το επιθετικό μέρος της ανθρώπινης φύσης αποτέλεσε προστασία από τα αρπακτικά. Ο άνθρωπος δημιούργησε όπλα προκειμένου να προστατέψει τον εαυτό και την οικογένεια του και να εξασφαλίσει τροφή για την επιβίωση του. Στην σημερινή εποχή το παιδί που αντιδρά στην εξουσία των γονιών του χαρακτηρίζεται επιθετικό, όμως χωρίς αυτήν την επιθετικότητα δεν θα μπορέσει να ανεξαρτητοποιηθεί που είναι απαραίτητο και πολύτιμο μέρος της ανάπτυξης του. Με αυτόν τον τρόπο αρχίζει να στηρίζεται στις δυνάμεις του, κάνει προσπάθεια για την ανεξαρτητοποίηση του και δημιουργείται το αίσθημα της αυτοεκτίμησης.

Η επιθετικότητα παρατηρείται ακόμα και στον τρόπο που εκφραζόμαστε μιλώντας για τη διανοητική μας προσπάθεια...ορμάμε στα προβλήματα μας, υπερνικάμε τις δυσκολίες, αναλύουμε τα προβλήματα στα μέρη που τα αποτελούν ενώ συγχρόνως αποτελεί βάση και για τη διανοητική μας πρόοδο.

Τρόποι για να εκφραστεί η επιτρεπτή επιθετικότητα είναι μέσω του αθλητισμού, των συναγωνισμών, του αγώνα για κυριαρχία, των φυλετικών και κοινωνικών αγώνων κλπ.

Το ότι η επιθετικότητα έχει και θετικά αποτελέσματα μπορεί να φανεί και μέσα από την άποψη του ιστορικού Γίβων (Storr 1968, σελ.11) σχετικά με την ανθρώπινη φύση, μια άποψη παρεμφερή με εκείνη των ψυχοθεραπευτών. Μιλάει για την αγάπη για την ηδονή και την αγάπη για τη δράση, σε αντιστοιχία με τα σεξουαλικά και τα επιθετικά ένστικτα για τα οποία μιλούν οι ψυχαναλυτές. Σύμφωνα με την άποψη του αυτή και τα δυο αποτελούν φυσικές κλίσεις του ανθρώπου και συναντιούνται ακόμα και στους πιο ενάρετους χαρακτήρες. Η αγάπη για την ηδονή εκλεπτύνεται από την τέχνη και τη μάθηση, βελτιώνεται από τις χάρες της κοινωνικής συμβίωσης και μπορεί να παράγει το μεγαλύτερο μέρος της ευτυχίας στην ιδιωτική ζωή. Από την άλλη η αγάπη για τη δράση είναι πολύ πιο δυνατή και οδηγεί στην οργή, την φιλοδοξία και την εκδίκηση. Όταν όμως θεωρείται χρήσιμη και καλοπροαίρετη γεννά πολλές αρετές και αν το άτομο έχει ίσες ικανότητες τα αποτελέσματα είναι πολύ θετικά καθώς ακόμα και η ασφάλεια ενός λαού μπορεί να οφείλεται στο θάρρος ενός μόνο ανθρώπου. Ο χαρακτήρας στον οποίο και τα δυο βρίσκονται ενωμένα και εναρμονισμένα θεωρείται η τέλεια ιδέα της ανθρώπινης φύσης, ενώ εκείνος στον οποίο λείπουν και τα δυο κρίνεται ανίκανος να νιώσει ευτυχία ή να προσφέρει στον κόσμο κοινό όφελος.

Ένα άλλο θετικό εξίσου αποτέλεσμα της ύπαρξης επιθετικότητας στον άνθρωπο είναι ότι μέσω αυτής επιτυγχάνεται η γεωγραφική οριοθέτηση των ομάδων, καθώς και η δημιουργία ιεραρχιών και τάξεων μέσα σ' αυτές (Εϊμπλ, σελ. 103). Η «γεωγραφική» επιθετικότητα οδηγεί στην εξάπλωση του ανθρώπου πάνω στη γη και την κατάληψη άγριων εδαφών. Αλλά αν πάμε και σε γεγονότα της καθημερινής μας ζωής ο άνθρωπος έχει την τάση να υπερασπίζεται την ατομική του ιδιοκτησία, το σπίτι του, ακόμα και το βαγόνι του τρένου αν ήταν αυτός ο πρώτος που μπήκε. Η υπεράσπιση με επιθετικό τρόπο γίνεται ακόμα και στην πνευματική μας ιδιοκτησία. Την προστατεύουμε και προσπαθούμε να εξαπλώσουμε τις ιδέες μας με επιθετικό τρόπο. (Εϊμπλ, σελ. 106)

Άλλωστε η επιθετική συμπεριφορά κατέχει μια θέση στη ζωή του ανθρώπου από την αρχή της ύπαρξης του, ακόμα και στους πιο πολιτισμένους λαούς. Αν και υπάρχουν πολιτισμικές διαφορές στον τρόπο που αυτή εκδηλώνεται, δεν έχει βρεθεί ακόμα μια ανθρώπινη ομάδα που να της λείπει ολοκληρωτικά η επιθετική συμπεριφορά.

Η Κλάρα Τόμσον (Storr 1968, σελ.69) αναφέρει πως «η επιθετικότητα δεν είναι απαραίτητα καταστρεπτική. Αναβλύζει από μια έμφυτη τάση του ατόμου να αναπτυχθεί και να κυριαρχήσει πάνω στη ζωή, μια τάση που φαίνεται να χαρακτηρίζει όλη τη ζωντανή ύλη. Μόνο όταν αυτή η ζωτική δύναμη παρεμποδίζεται στην εξέλιξη της, συνδυάζοντας μαζί της και τα στοιχεία του θυμού, της οργής ή του μίσους είναι καταστροφική».

1.3 Η επιθετική συμπεριφορά στις διάφορες φυλές

Οι Έϊμπλ και Εϊμππεςφέλντ(1981) στο βιβλίο τους «Αγάπη και μίσος», μιλούν για αρκετά παραδείγματα επιθετικότητας σε διάφορες φυλές, μερικά εκ των οποίων θα αναφερθούν παρακάτω.

Οι Άραπες της Νέας Γουινέας συμβουλεύουν τα παιδιά τους να ξεσπούν την οργή τους σε αντικείμενα και ποτέ σε άλλα παιδιά. Οι Ινδιάνοι Χόπι καταστέλλουν την σωματική επιθετικότητα, μιλούν με χαμηλό τόνο και χαμογελούν πάντα στους εχθρούς τους, αλλά έχουν πολύ επιθετικό λεξιλόγιο. Οι Ινδιάνοι των νότιο-αμερικανικών δασών, οι Παπόδα ή οι Αφρικανοί νέγροι δείχνουν τις επιθετικές τους διαθέσεις μέσα από στολίδια, όπλα και ανδρικές αμφιέσεις με φτερά και δέρματα, θέλοντας να τονίσουν τα χαρακτηριστικά τους, ενώ στην Ευρώπη θεωρείται ιδιαίτερα τιμητικό να έχεις κάποια ουλή από μονομαχία.

Σε κάποιες φυλές οι διαφωνίες λύνονται με ένα τελετουργικό τρόπο. Για παράδειγμα στους Ιθαγενείς της Αυστραλίας, όταν τσακωθούν δυο γυναίκες παίρνουν από ένα ξύλο και στέκεται η μια απέναντι στην άλλη. Η μια απλώνει το κεφάλι και δέχεται χτύπημα από την αντίπαλο της, ενώ στην συνέχεια ανταποδίδει και η ίδια το χτύπημα και ο αγώνας τελειώνει εκεί. Στην Δυτική και Ανατολική Γροιλανδία, στα αλιευτικά νησιά και τις δυτικές ακτές της Αλάσκας γίνονται μονομαχίες τραγουδιού και ο νικητής κρίνεται από το χειροκρότημα του κοινού.

1.4 Είδη επιθετικότητας

Η κυριότερη διάκριση που μπορεί να γίνει στην ανθρώπινη επιθετικότητα είναι σε (Βουϊδάσκη 1987, σελ.22):

Α. Έκδηλη και λανθάνουσα, όπου έκδηλη είναι η φανερή επιθετικότητα, εκείνη που είναι δυνατόν να παρατηρηθεί, ενώ λανθάνουσα αυτή που μένει στο συνειδητό ή ασυνείδητο μας.

Β. Άμεση και έμμεση όπου έχει να κάνει με το αντικείμενο στο οποίο κατευθύνεται η επιθετική μας συμπεριφορά. Άμεση επιθετικότητα εκφράζει το παιδί που νευριάζει και χτυπάει κάποιο συνομήλικό του, ενώ έμμεση ο εκνευρισμένος άντρας που αντί να ξεσπάει το θυμό στη σύζυγο που τον έχει εκνευρίσει, σκάβει τον κήπο.

Γ. Εξωστρεφής και εσωστρεφής Η εξωστρεφής κατευθύνεται στον έξω κόσμο με απειλές, βρισιές κλπ. ενώ η εσωστρεφής προς τον ίδιο τον εαυτό μέσω της κατάθλιψης, ταπείνωσης μέχρι και αυτοκτονίας

Δ. Φυσική και ψυχική, που η φυσική εκδηλώνεται με πράξεις έχοντας ως σκοπό τη σωματική βλάβη και η ψυχική εμφανίζεται με μεσολαβητική μορφή πχ. περιορισμοί, υποτιμήσεις, περιφρόνηση κλπ.

Ε. Εκφραστική και συντελεστική. Η εκφραστική έχει ως στόχο την επιθετικότητα καθαυτή, ενώ η συντελεστική χρησιμοποιεί την επιθετικότητα ως μέσο για την πραγματοποίηση κάποιου άλλου σκοπού.

ΣΤ. Κοινωνική και αντικοινωνική ή θετική (πολιτισμικά επιτρεπτή) και αρνητική (πολιτισμικά ανεπίτρεπτη) που έχει να κάνει με το πολιτιστικό περιβάλλον που αυτή εκφράζεται.

1.5 Θεωρίες επιθετικότητας

Η επιθετικότητα είναι ένα θέμα με το οποίο έχουν ασχοληθεί αρκετοί. Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις σχετικά με τον λόγο ύπαρξης της στον άνθρωπο. Κάποιοι την χαρακτηρίζουν ως μια «ενστικτώδη

ορμή», ενώ άλλοι αποδίδουν τις ευθύνες για την εμφάνιση επιθετικής συμπεριφοράς στο εξωτερικό περιβάλλον και στα ερεθίσματα που δέχεται το άτομο απ' αυτό. Ο Benesch το 1987 (Παπαδόπουλος 1992, σελ.25) αναφέρεται σε 3 διαφορετικές θεωρίες σχετικά με την επιθετικότητα, οι οποίες, όμως, μπορούν να καταταχθούν σε 3 κύριες κατηγορίες:

1. Εκείνες που δέχονται την επιθετικότητα σαν ένα **ένστικτο, μια έμφυτη ορμή** με την οποία ο άνθρωπος γεννιέται.

2. Εκείνες που την χαρακτηρίζουν ως «**αντίδραση**» στις **αντίξοες εξωτερικές συνθήκες** και

3. Αυτές που την θεωρούν **αποτέλεσμα μάθησης**, μέσω μίμησης. Παρακάτω θα γίνει μια μικρή αναφορά στις 3 αυτές κατηγορίες.

1.5.1 Η επιθετικότητα ως ένστικτο

Τόσο στον άνθρωπο όσο και στα άλλα ζώα υπάρχει ένας μηχανισμός που όταν διεγερθεί, προκαλεί τόσο υποκειμενικά αισθήματα οργής, όσο και σωματικές μεταβολές που προετοιμάζουν τον οργανισμό να παλέψει. Αυτός ο μηχανισμός αδρανοποιείται εύκολα, και όπως όλες οι συγκινησιακές αντιδράσεις (θυμός, χαρά, ενθουσιασμός...) είναι στερεότυπες και μ' αυτήν την έννοια «ενστικτώδεις». Για παράδειγμα δυο θυμωμένες γυναίκες μοιάζουν πολύ μεταξύ τους, ασχέτως αν ο τρόπος που ο άνθρωπος προσαρμόζει και ελέγχει τα συναισθήματα οργής διαφέρει ανάλογα με την εκπαίδευση του.

Θέλοντας να γίνει περισσότερο κατανοητή η παραπάνω άποψη θα αναφερθούν ορισμένες από τις *σωματικές μεταβολές* που παρατηρούνται όταν ο άνθρωπος νιώθει οργή καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αυτές γίνονται. Ο Κάννον (Storr 1968, σελ.29) αναφέρει σε ένα γνωστό βιβλίο του που πρωτοεκδόθηκε το 1915 πως «οι μεταβολές στον πόνο, την πείνα, τον φόβο και την οργή εξυπηρετούν ένα σκοπό αύξησης της αποτελεσματικότητας στη σωματική πάλη». Στη συνέχεια αν και οι γνώσεις σχετικά με την ανθρώπινη φυσιολογία ήταν πολύ περισσότερες, οι μετέπειτα έρευνες δεν διέψευσαν τις αρχικές του θέσεις. Μερικά από τα κυριότερα **χαρακτηριστικά** που παρατηρούνται στα θηλαστικά και κατ' επέκταση στον άνθρωπο, όταν αυτά διέπονται από το αίσθημα της οργής είναι η αύξηση των σφυγμών και της πίεσης του αίματος, η επιτάχυνση του ρυθμού της αναπνοής, η έντονη σύσπασση των άκρων και του κορμού και η διακοπή της πέψης και των εντερικών κινήσεων....

Όσο για το μηχανισμό που προκαλεί τις μεταβολές αυτές, από ό,τι φάνηκε σε πειράματα σε ζώα, κύριο λόγο έχει μια μικρή περιοχή στη βάση του εγκεφάλου που ονομάζεται *υποθάλαμος* και ρόλος του είναι να συντονίζει τις συγκινησιακές αντιδράσεις. Από κει πηγάζει το αίσθημα της οργής και στέλνονται οι νευρικές ωθήσεις που προκαλούν τις παραπάνω σωματικές μεταβολές. Ο υποθάλαμος βρίσκεται κάτω από τον ανασταλτικό έλεγχο του εγκεφαλικού φλοιού. Όταν ο δεύτερος δεχτεί κάποια απειλή, όπως μια γροθιά, ο υποθάλαμος αποδεσμεύεται από τον ανασταλτικό έλεγχο του εγκεφαλικού φλοιού και ερεθίζεται προς τη δράση. Οι σωματικές μεταβολές θα παραμείνουν για ένα ορισμένο διάστημα ακόμα και όταν η άμεση απειλή έχει φύγει από το περιβάλλον. Το διάστημα αυτό θα είναι ακόμα μεγαλύτερο αν το άτομο που έχει εξοργιστεί και σωματικά είναι έτοιμο για πάλη δεν είναι σε θέση να προχωρήσει στην έντονη σωματική δράση, και αυτό γιατί η επιθετική

αντίδραση δεν είναι μια αντανάκλαστική κίνηση που παύει μόλις εξαφανιστεί η απειλή, όπως η απομάκρυνση του δακτύλου μας από το καυτό μάτι της κουζίνας, αλλά μια πολύπλοκη σειρά από μεταβολές που παρατείνονται όσο χρειάζεται για να διατηρήσουν το σώμα σε μάχιμη κατάσταση.

Πέρα όμως από τη φυσική πορεία όταν ο υποθάλαμος ερεθιστεί τεχνικά με ηλεκτρισμό, το αίσθημα της οργής και οι σωματικές μεταβολές θα παρουσιαστούν ακόμη κι αν λείπει το ερέθισμα που θα μπορούσε να προκαλέσει μια τέτοια αντίδραση π.χ. στην περίπτωση που η διέγερση γίνει στον υποθάλαμο μιας γάτας οι αντιδράσεις θα παρουσιαστούν ασχέτως αν στο άμεσο περιβάλλον δεν υπήρχε κάποιος σκύλος να γαβγίζει...

Δημιουργήθηκε η ελπίδα πως οι ειδικοί θα μπορούσαν να παρέμβουν μέσω εγχείρησης ή ειδικών ψυχοφαρμάκων και να μειώσουν την επιθετική συμπεριφορά (Παπαδόπουλος 1992, σελ. 27). Ακόμα μέσα από πειράματα σε ζώα φάνηκε πως η επιθετική συμπεριφορά μπορεί να εμφανιστεί εξαιτίας του ηλεκτρικού ερεθισμού σε κάποια εγκεφαλικά όργανα όπως ο υποθάλαμος ή μετά από βλάβη σε διάφορα σημεία του εγκεφάλου. Ωστόσο αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόδειξη για ύπαρξη σωματικής πηγής επιθετικής συμπεριφοράς, καθώς σύμφωνα με τον Wellhofer «στον εγκέφαλο αποθηκεύονται επίσης μαθημένες επιθετικές συμπεριφορές» (Παπαδόπουλος 1992, σελ. 27)

Η ύπαρξη του φυσιολογικού μηχανισμού είναι αναμφισβήτητη. Με βάση αυτό μπορεί να ειπωθεί πως ο φυσικός μηχανισμός και οι επιθετικές συμπεριφορές είναι «ενστικτώδεις», με την έννοια ότι πρόκειται για μια έμφυτη δυνατότητα του ανθρώπου, που εύκολα πυροδοτείται. Ωστόσο σύμφωνα με τον Storr (1968, σελ.29) δεν μπορεί να δοθεί μια άμεση απάντηση για το αν η επιθετικότητα αποτελεί «ένστικτο» ή όχι. Το ερώτημα που γεννάται είναι αν υπάρχει κάποια εσωτερική συσσώρευση επιθετικότητας που ο οργανισμός χρειάζεται να εκφράσει περιοδικά ή απαιτείται η παρουσία ενός εξωτερικού ερεθίσματος που θα θέσει τον φυσιολογικό μηχανισμό σε κίνηση. Σε περίπτωση που ισχύει η πρώτη εκδοχή εκείνο που χρειάζεται είναι να βρεθούν οι τρόποι που θα βοηθήσουν στον έλεγχο της επιθετικότητας αφού η εκτόνωση της ούτως ή άλλως θα πραγματοποιηθεί. Αν, όμως, ισχύει το δεύτερο μιλάμε για μια δυνατότητα του οργανισμού που μπορεί να μην την χρησιμοποιήσει ποτέ. Άρα για να μην εμφανιστεί επιθετική συμπεριφορά απαιτείται η απουσία όλων εκείνων των ερεθισμάτων που θα μπορούσαν να τον εξοργίσουν, πράγμα πολύ δύσκολο αφού στην πράξη είναι σχεδόν αδύνατο να μην βρεθεί ποτέ κανένα τέτοιο ερέθισμα καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου.

Σύμφωνα με τον Τζ.Π.Σκοτ (Storr 1968, σελ.32) δεν υπάρχει καμία εσωτερική ανάγκη του οργανισμού να εκδηλώσει επιθετικότητα και θεωρεί μόνο τρόπο για την συμπεριφορά αυτή την παρουσία κάποιου εξωτερικού ερεθίσματος. Χαρακτηρίζει τον εσωτερικό φυσιολογικό μηχανισμό επικίνδυνο συμπληρώνοντας πως μπορεί να ελεγχθεί από εξωτερικούς παράγοντες.

Από τους βασικούς υποστηρικτές της άποψης πως η επιθετικότητα αποτελεί ένα εκ γενετής ένστικτο του ανθρώπου είναι και ο **Freud**. Υποστηρίζει πως ο άνθρωπος έχει μια έμφυτη τάση προς το «κακό», την οποία χαρακτηρίζει «πρωταρχική και αυτόνομη» και θεωρεί πως «σ' αυτήν ο πολιτισμός συναντά το ισχυρότερο εμπόδιο του» (Παπαδόπουλος 1992, σελ.25). Σύμφωνα με τους Perlin & John (2001, σελ.139) ο Freud αρχικά μίλησε για τα *ένστικτα του εγώ*, που σχετίζονται με την τάση του ατόμου για

αυτοσυντήρηση και τα *γενετήσια ένστικτα* που έχουν να κάνουν με την τάση του ατόμου για διαίωνιση του είδους. Στην συνέχεια επικράτησαν οι έννοιες του «*ενστίκτου της ζωής*» (*life instinct*), που περιλαμβάνει τις παλαιότερες έννοιες του εγώ και του γενετήσιου ενστίκτου και του «*ενστίκτου του θανάτου*» (*death instinct*), δηλαδή την επιδίωξη του οργανισμού να πεθάνει ή να επιστρέψει στην ανόργανη του κατάσταση. Η ενέργεια του «ενστίκτου της ζωής», ονομάστηκε *λίμπιντο (libido)*, ενώ στο «ένστικτο του θανάτου», που παραμένει ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα και λιγότερο αποδεκτά σημεία της θεωρίας, δεν δόθηκε κανένα όνομα. Άντ' αυτού μιλάμε για τα *επιθετικά ένστικτα*. Τόσο αυτά, όσο και τα γενετήσια ένστικτα αποτελούν κομμάτι του *εκείνου*, της πτυχής της ανθρώπινης λειτουργίας που αναζητά την εκτόνωση της διέγερσης, της ενέργειας και της έντασης. Επιζητά την ηδονή και αποφεύγει τον πόνο. (Pervin-John 2001, σελ.139).

Οι ενορμήσεις αυτές (ένστικτο ζωής – ένστικτο θανάτου) έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους και σύμφωνα με τον Freud «η αλληλεπίδραση και ο ανταγωνισμός αυτών των δυο ορμών έχουν σαν αποτέλεσμα τα φαινόμενα της ζωής». Ολόκληρη η θεωρία του στηρίζεται στην διαντίδραση για την εξωτερίκευση και τη χαλιναγώγηση των ενστίκτων αυτών. Προκειμένου να αποφευχθεί η άμεση ικανοποίηση της ορμής της αυτοκαταστροφής, η «ορμή του θανάτου» στρέφεται προς τα έξω, με τη μορφή επιθετικότητας απέναντι στους άλλους. Εδώ όμως έρχονται οι αναγκαίες αναστολές με το μηχανισμό της εσωτερίκευσης και το Υπερεγώ, που αντιπροσωπεύει το ηθικό μέρος της λειτουργίας μας, περιλαμβάνει τα ιδανικά για τα οποία αγωνιζόμαστε και τις τιμωρίες που περιμένουμε σαν αντάλλαγμα των ανήθικων πράξεων μας (συνείδηση) έρχεται να ανακόψει την ενέργεια της ορμής αυτής (Pervin-John 2001, σελ.139).

Ουσιαστικά κάθε διαδικασία στην ψυχαναλυτική θεωρία μπορεί να περιγραφεί με βάση την κατανάλωση ενέργειας σε ένα αντικείμενο. Η ενέργεια αυτή μπορεί να ξοδεύεται για την ικανοποίηση των ενστίκτων του ατόμου ή για να παρεμποδίσει την ικανοποίησή τους.

Οι απόψεις αυτές εκφράστηκαν από τον Freud μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο και τροποποιήθηκαν εν μέρει αργότερα.

Και ο **Lorenz** συμφωνεί με τον Freud για την ενστικτώδη φύση της επιθετικής συμπεριφοράς. Αναφέρει πως το ένστικτο αυτό τρέφεται από μια αστείρευτη πηγή ενέργειας και δεν αποτελεί απαραίτητα μια αντίδραση σε εξωτερικά ερεθίσματα (Φρομ 1977, σελ.44). Η ενέργεια αυτή συσσωρεύεται στα νευρικά κύτταρα αδιάκοπα και κάποια στιγμή θα γίνει η έκρηξη με την παρουσία ή όχι του κατάλληλου ερεθίσματος. Ακόμα κι αν δεν υπάρξει το ερέθισμα αυτό ο άνθρωπος δεν περιμένει παθητικά παρά το δημιουργεί ο ίδιος, πχ. δημιουργία πολιτικών κομμάτων.... και αυτή η συμπεριφορά ονομάζεται παρορμητική. Ακόμα κι αν το ερέθισμα είναι πολύ δύσκολο να βρεθεί ή να δημιουργηθεί, η επιθετική ορμή είναι τόσο μεγάλη που η έκρηξη θα γίνει.

Ο Lorenz (Βουϊδάσκη 1987, σελ.40) ορίζει την επιθετικότητα σαν το «αγωνιστικό ένστικτο που υπάρχει στα άγρια ζώα και τον άνθρωπο και έχει στόχο μέλη του ίδιου είδους». Παραδέχεται τέσσερα είδη ενστίκτων: το επιθετικό, το σεξουαλικό, το ένστικτο της πείνας και το ένστικτο της φυγής και αναγνωρίζει πως σκοπός όλων των ενστίκτων είναι η επιβίωση του ατόμου ή του είδους.

Σε περίπτωση που στο άτομο δεν υπάρχουν επιθετικά ένστικτα δημιουργείται μια συμπεριφορά κενών πράξεων που στρέφεται ενάντια στον εαυτό του. Λέγοντας κενές πράξεις εννοείται μια σειρά από ενέργειες μέσω των οποίων προσπαθεί να καταστείλει την ικανοποίηση των ενστίκτων του ξοδεύοντας ενέργεια, με αποτέλεσμα να αισθάνεται στο τέλος κούραση και ανία (Pervin-John 2001, σελ.140) Μάλιστα ο Lorenz συνιστά τη διοχέτευση της ενέργειας αυτής με τα σπορ και το διάλογο, σαν «τρόπο» για την παρεμπόδιση ή αναστολή της, καθώς κρίνει ότι η δραστηριοποίηση μιας άλλης ορμής ή ενός άλλου ενστίκτου μπορεί να μειώσει την επιθετικότητα. Οι συγκεκριμένες δραστηριότητες να μεν επιφέρουν μια βραχύχρονη λύση της επιθετικότητας λόγω της υπερκόπωσης και της μείωσης της ενέργειας, αλλά μακροπρόθεσμα καταλήγουν σε αύξηση του δυναμικού της.

Ο Adler (Βουϊδάσκη 1987, σελ.25) πίστευε πως το ποιο σημαντικό για το άτομο είναι η τοποθέτηση του απέναντι στην ίδια τη ζωή και τα προβλήματα της και πως αυτή η τοποθέτηση περιλαμβάνει πάντα κάτι το επιθετικό, πράγμα που εκλαμβάνεται σαν προσπάθεια για κατάκτηση και επιβολή.

Δεν αναγνωρίζει την επιθετικότητα σαν μια γενετήσια ορμή καθεαυτή, αλλά σαν μια αντίδραση του οργανισμού που έχει διαμορφωθεί καθ' όλη τη την εξελικτική πορεία της ζωής του. Θεωρεί ότι τα γνωρίσματα δεν είναι έμφυτα και απορρίπτει ολοκληρωτικά το ρόλο της κληρονομικότητας. Είναι τα βιώματα του παιδιού, μέχρι τα πρώτα πέντε χρόνια της ζωής του, που θα διαμορφώσουν το χαρακτήρα του και θα καθορίσουν την εξελικτική πορεία της μετέπειτα ζωής τους. Αυτό το ασυνείδητο «σχέδιο ζωής» κατά τον Adler θεμελιώνεται πάνω στην άποψη του ίδιου του ατόμου για τον εαυτό του και το περιβάλλον του.

Τα άτομα εκείνα που θα εκφράσουν επιθετική συμπεριφορά είναι όσα κατά τα πρώτα πέντε χρόνια τη ζωής τους δοκίμασαν τέτοιες δραματικές καταστάσεις που τους άφησαν μόνιμες και καταστρεπτικές εντυπώσεις (Βουϊδάσκη 1987, σελ.27). Μεγαλύτερη επίδραση είχαν συνεχείς τρόποι συμπεριφοράς που έφερναν αντιμέτωπους τους γονείς μεταξύ τους ή με το παιδί, ενώ λιγότερη επίδραση είχαν μεμονωμένα δραματικά βιώματα. Καταστροφικές κρίνει και συμπεριφορές όπως το παραχάιδεμα, τη σκληρότητα, τη διάκριση μεταξύ των παιδιών και την άνιση μεταχείριση τους κλπ. για την εξέλιξη του χαρακτήρα τους. Ειδικότερα το παραχάιδεμα και τη σκληρότητα, καθώς οι γονείς εκφράζοντας επιθετική συμπεριφορά προσπαθούν να κάνουν το παιδί «υπηρέτη των θελημάτων τους». Το παραχάιδεμα απομακρύνει την πειθαρχία, και εξελίσσει το παιδί σ' ένα αυταρχικό χαρακτήρα που επιθυμεί τους άλλους υπόδουλους του. Είναι ανυπόμονο και αχόρταγο, ενώ η σκληρότητα, από την άλλη, συνοδεύεται από βία.

1.5.2. Η επιθετικότητα ως αντίδραση σε αποστέρηση

Η υπόθεση της αποστέρησης-επιθετικότητας διαμορφώθηκε πρώτη φορά το 1939 από τους **Dollard, Dood, Miller, Mower και Sears** και αρχικά υποστήριζε πως «η επιθετική συμπεριφορά είναι πάντα ένα επακόλουθο της αποστέρησης και οι αποστερήσεις οδηγούν πάντα σε μια μορφή επιθετικότητας» (Παπαδόπουλος 1992, σελ.28). Καθώς, όμως, η εμπειρία

έρχεται να διαψεύσει αυτή τη θεωρία, η τελική της διατύπωση αναφέρει πως «η αποστέρηση προκαλεί αντιδράσεις, από τις οποίες μια είναι η πρόκληση επιθετικής συμπεριφοράς», αλλά και πως «υπάρχουν επιθετικές συμπεριφορές χωρίς να υπάρχει αποστέρηση». Ένα παράδειγμα για να γίνει πιο κατανοητή η παραπάνω άποψη είναι εκείνο των στρατιωτών που ασκούν επιθετικότητα, σκοτώνοντας, αιχμαλωτίζοντας κλπ. ομήρους όχι όμως με καθαρά δική τους επιθυμία αλλά εκτελώντας διαταγές.

Ο **Denker** (Παπαδόπουλος 1992, σελ.28) συσχέτισε την επιθετική συμπεριφορά με το άγχος και τη φυγή, ως απαλλαγή απ' αυτό. Η αποστέρηση έχει ως πρώτη συνέπεια το άγχος που ανάλογα με την ατομική πορεία μάθησης, δηλαδή τον τρόπο που κάθε άτομο έχει μάθει να αντιμετωπίζει τις καταστάσεις άγχους, καταφεύγει στη φυγή ή την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς, προκειμένου να απαλλαγεί απ' το συναίσθημα αυτό. Για παράδειγμα ο μετανάστης που έρχεται σε πολύ κακή οικονομική κατάσταση από τη χώρα του και δεν μπορεί να βρει δουλειά, δεν υπάρχει τρόπος για να καλύψει τις ανάγκες της οικογένειάς του. Προκειμένου να φύγει από το άγχος αυτής της κατάστασης μπορεί, ανάλογα με τον χαρακτήρα και την παιδεία του, να προσφύγει σε άλλες «λύσεις», ληστείες, παράνομο εμπόριο κλπ. Η άποψη αυτή, όμως, εξηγεί μόνο ένα μέρος της επιθετικής συμπεριφοράς.

Άλλο ένα πρόβλημα της θεωρίας «αποστέρηση-επιθετικότητα» είναι πως χρησιμοποιείται συχνά σε θεωρητική βάση. Δίνει μια εξήγηση για την επιθετικότητα μιλώντας για τις απογοητεύσεις που δέχθηκε το άτομο στην παιδική του ηλικία. Όμως, το ότι δεν προσφέρει μια εξήγηση για την μετατροπή των απογοητεύσεων αυτών σε επιθετικότητα δημιουργεί ένα θέμα ανοιχτό προς συζήτηση.

1.5.3 Η επιθετικότητα ως αποτέλεσμα μάθησης μέσω μίμησης

Η **Ψυχολογία της Μάθησης** ερμηνεύει την επιθετική συμπεριφορά στηριζόμενη σε μια σειρά από πειράματα. Έρχεται σε αντίθεση με την άποψη κατά την οποία η επιθετικότητα αποτελεί μια έμφυτη ορμή του ανθρώπου και υποστηρίζει πως για την διαμόρφωση επιθετικής συμπεριφοράς ρόλο έχουν οι διάφορες συνθήκες του περιβάλλοντος και η επίδραση τους στο άτομο.

Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης συχνά χρησιμοποιούν το πείραμα του **Κυο** (Παπαδόπουλος 1992, σελ.29) σύμφωνα με το οποίο, σημασία έχει ο τρόπος που ανατράφηκε και διεγείρεται κάποιος. Αν και το κυνήγι των ποντικιών από τις γάτες θεωρείται μια έμφυτη (κληρονομούμενη) ορμή, ο ερευνητής Κυο, το 1930, απέδειξε το αντίθετο. Μεγάλωσε νεογέννητα γατάκια σε τρεις διαφορετικές συνθήκες : απομονωμένα, μαζί με την μητέρα τους και μαζί με ένα «φυσικό» εχθρό (ποντίκι ή αρουραίο). Μετά από κάποιο διάστημα όταν έβαλε τα γατάκια με ποντίκια ή αρουραίους παρατήρησε πως μόνο τα γατάκια που είχαν μεγαλώσει με την μητέρα τους και είχαν μάθει από αυτήν, κυνηγούσαν τα ποντίκια και τα σκότωναν. Αλλά, και σε αυτά το γονικό πρότυπο είχε επίδραση μέχρι τον 4^ο μήνα. Όσα μεγάλωσαν μαζί με τα τρωκτικά ήταν φιλικά απέναντι τους και αν και τα κυνηγούσαν, δεν τους προκαλούσαν καμία βλάβη, καθώς τα έβλεπαν σαν συντρόφους. Για εκείνα που μεγάλωσαν απομονωμένα δεν αναφέρονται αποτελέσματα .

Το πείραμα αυτό έρχονται να συμπληρώσουν μαρτυρίες ατόμων που μιλούν για τέτοιες συμπεριφορές ανάμεσα σε ζώα που θεωρούνται «φυσικοί» εχθροί. Έτσι κατά καιρούς ακούμε για «φιλίες» ανάμεσα σε σκύλους και γάτες κλπ. Αλλά και στο ανθρώπινο γένος αποτελέσματα πολιτισμικών και ανθρωπολογικών ερευνών ανατρέπουν την άποψη για έμφυτη επιθετικότητα στο άτομο αφού βρέθηκαν πολιτισμοί χωρίς επιθετική συμπεριφορά, όπως η φυλή των Arapesch και οι Γροιλανδοί Εσκιμώοι. Μάλιστα στις γλώσσες τους οι συνηθισμένες για μας εκφράσεις για πολέμους και οι υβριστικές λέξεις απουσιάζουν. (Παπαδόπουλος 1992, σελ.30)

Επαναλαμβάνεται, επομένως η άποψη του Kuo (Storr 1968, σελ.32) πως η επιθετικότητα υπάρχει μεν στον άνθρωπο, όχι όμως σαν ορμή που χρειάζεται την εκτόνωση παρά μόνο όταν δοθεί στον οργανισμό το ερέθισμα. Είναι το εξωτερικό περιβάλλον που θα δημιουργήσει την ανάγκη για πάλη και όχι μια αυθόρμητη διέγερση που γεννιέται στο σώμα. Το άτομο που θα ζήσει μέσα σ' ένα περιβάλλον που δεν θα υπάρχει κανένα ερέθισμα για πάλη δεν θα υποστεί νευρική βλάβη επειδή δεν παλεύει ποτέ.

Από την άλλη πλευρά, όμως, οι παρατηρήσεις του Έμπεσφέλντ απέδειξαν ότι η επιθετική συμπεριφορά μπορεί να ενισχυθεί ή να ανασταλεί από την εμπειρία, αλλά δεν χρειάζεται να διδαχθεί για να εμφανιστεί. Έτρεφε ποντίκια σε απομόνωση και όταν έβαζε μέσα κάποιο άλλο ίδιου είδους το απομονωμένο ποντίκι του επιτιθόταν με ορμή, όπως θα έκανε κάποιο άλλο ζώο.

Ο Storr (1968, σελ.35) υποστηρίζει ότι τα συμπεράσματα των Σκοτ και Κούο ότι η επιθετικότητα είναι προϊόν μάθησης μάλλον, παρά έκφραση μιας εσωτερικής ορμής, δεν επιβεβαιώνονται από τα πειράματα αυτά. Το γεγονός ότι η επιθετική αντίδραση απαιτεί ένα εξωτερικό ερέθισμα για να εκδηλωθεί, δεν αποδεικνύει ότι ο οργανισμός θα μπορούσε να μην έχει ανάγκη να συμπεριφέρεται επιθετικά ή να αποκομίσει ικανοποίηση κάνοντας το.

Παρακάτω γίνεται μια μικρή αναφορά στην Ψυχολογία της Μάθησης και πως αυτή εξηγεί την επιθετικότητα στο άτομο:

➤ ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ

Υπάρχει γενική επιφύλαξη ότι με την κλασσική σύνδεση δεν δημιουργείται οπωσδήποτε επιθετική συμπεριφορά, όμως επηρεάζει πολύ έντονα τη δημιουργία συναισθηματικής βάσης της επιθετικής συμπεριφοράς (Παπαδόπουλος 1992, σελ.30).

Μαθαίνουμε να συνδέουμε συναισθηματικές αντιδράσεις (θυμός, άγχος, πόνος) με τυχαία ουδέτερα ερεθίσματα. Αν συνδεθεί ένα πρόσωπο με ένα αρνητικό συναίσθημα σαν συνήθη αποτέλεσμα είναι η μάθηση της φυγής ή αποφυγής. Σε τέτοιες αρνητικές καταστάσεις το άτομο μαθαίνει μια συμπεριφορά προκειμένου να αποφευχθεί το αρνητικό συναίσθημα. Υπάρχει το ενδεχόμενο η συμπεριφορά αυτή να είναι αρνητική (έκφραση επιθετικότητας, στάση αδιαφορίας κλπ) αν το άτομο κρίνει ότι είναι αποτελεσματική. Επιτυγχάνεται, δηλαδή, με αυτόν τον τρόπο η άρση του αρνητικού του συναίσθηματος. Για παράδειγμα αν ένα παιδί συνδέσει ένα πρόσωπο (πχ. ένα αυστηρό συγγενή) με ένα αρνητικό συναίσθημα (φόβος, απειλή), προκειμένου να καταφέρει να λύσει αυτό το αρνητικό συναίσθημα θα τον αποφεύγει. Υπάρχει το ενδεχόμενο κάθε φορά που τον συναντά να φέρεται άσχημα (μιλάει με άσχημο τρόπο, είναι επιθετικό απέναντι του) αν δει

πως η συμπεριφορά αυτή το βοηθάει στην αντιμετώπιση των αρνητικών του συναισθημάτων (φόβου, απειλής)

➤ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ

Η συντελεστική μάθηση είναι ο κατεξοχήν τρόπος μάθησης στους ανθρώπους της πρώτης παιδικής ηλικίας που, λόγω της μη ολοκληρωμένης ανάπτυξης τους, επικοινωνούν με το περιβάλλον τους μόνο μέσω μορφασμών και χειρονομιών και όχι λεκτικά. Ανάλογα με την αποδοχή που έχουν από το περιβάλλον του, οι πιθανές επιθετικές και καταστροφικές συμπεριφορές που το παιδί εκδηλώνει στην ηλικία αυτή, η επιθετικότητα παίρνει ή όχι μια θέση στη γενική συμπεριφορά του παιδιού (Παπαδόπουλος 1992, σελ.31). Τις περισσότερες φορές το περιβάλλον κατέφευγε σε επιθετικούς τρόπους, θεωρώντας πως μ' αυτόν τον τρόπο το παιδί θα καταλάβει ότι δεν φερόταν σωστά. Έτσι, μέσω της τιμωρίας, η επιθετικότητα έπαιρνε αργά αλλά σταθερά μια θέση στην διαμόρφωση του χαρακτήρα του παιδιού, καθώς οι ίδιοι οι γονείς προσπαθούσαν να αντιμετωπίσουν την επιθετικότητα του παιδιού χρησιμοποιώντας οι ίδιοι επιθετικότητα.

Μέσα από τη συντελεστική μάθηση μαθαίνονται νέοι τρόποι συμπεριφοράς που μπορούν να ενισχυθούν. Τόσο η μάθηση μέσα από παραδείγματα (παρατηρώντας και μιμούμενος τους υπόλοιπους), όσο και η ενσυνείδητη μάθηση συντελούν στη δημιουργία σύνθετης συμπεριφοράς, ενώ σημαντικός είναι ο ρόλος τους και στο να καταλάβει το παιδί ποια θεωρείται αποδεκτή και ποια μη αποδεκτή συμπεριφορά.

Το ρόλο της μάθησης με μίμηση (πρότυπο) απέδειξε ο **Bandura** (Παπαδόπουλος 1992, σελ.31) με διάφορα πειράματα του, σε ένα εκ των οποίων χρησιμοποίησε παιδιά προσχολικής ηλικίας και κινηματογραφικές ταινίες, όπου σαν πρότυπα δρούσαν δυο ενήλικες. Τα παιδιά αποτέλεσαν δυο πειραματικές ομάδες. Στην πρώτη ομάδα παρουσιάστηκε ένα φιλμ όπου οι δυο ενήλικες έπαιζαν. Ο ένας απ' αυτούς ήταν πολύ επιθετικός και έβλεπε τον άλλο σαν αντίπαλο του. Στο τέλος πήρε τα παιχνίδια του δεύτερου, ο οποίος έμεινε σε μια γωνία. Ο σχολιαστής του φιλμ ακούστηκε να λέει «Νίκησε λοιπόν!». Στην δεύτερη ομάδα ο ένας ενήλικος παρουσιάζεται πάλι επιθετικός και όταν επιχειρεί να πάρει τα παιχνίδια του άλλου, εκείνος τον ξυλοκοπάει και παίρνει τα πράγματα του πίσω. Ο επιθετικός ενήλικας μένει σε μια γωνία και κλαίει ενώ ο σχολιαστής παρατηρεί «Κλαίει αλλά τιμωρήθηκε για τη συμπεριφορά του!». Και τέλος μια τρίτη ομάδα, η ομάδα ελέγχου, είδε ένα φιλμ όπου οι δυο ενήλικοι έπαιζαν ζωηρά, όχι όμως επιθετικά.

Στην συνέχεια τα παιδιά μπήκαν σε μια αίθουσα όπου υπήρχαν όλα εκείνα τα παιχνίδια που παρουσιάζονταν στο φιλμ. Τα παιδιά της πρώτης ομάδας που είδαν το φιλμ όπου ο ενήλικας επιβραβευόταν για την επιθετική του συμπεριφορά, έδειξαν τη μεγαλύτερη επιθετικότητα σε σχέση με εκείνα της δεύτερης και τρίτης που παρακολούθησαν ταινίες χωρίς επιθετικό περιεχόμενο.

Μέσα από το πείραμα αυτό φαίνεται πως το πρότυπο γίνεται αντιληπτό, αποθηκεύεται και σε όμοιες ή παρόμοιες καταστάσεις εφαρμόζεται και δοκιμάζεται. Μέσα από την παρατήρηση διοχετεύονται και παραμερίζονται τυχόν αναστολές και στην περίπτωση μάλιστα που η συμπεριφορά αποδεικνύεται επιτυχής, προκύπτουν στον παρατηρητή θετικά συναισθήματα που διευκολύνουν ακόμα περισσότερο τη μίμηση. Ιδιαίτερη επίδραση κατέχουν τα πρότυπα επιθετικής συμπεριφοράς τα οποία αμείβονται για την

αυθαιρεσία τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των αγοριών στην εφηβική, κυρίως, ηλικία. Πρότυπο τις περισσότερες φορές είναι κάποιος συνομήλικος που ξεχωρίζει από τους υπόλοιπους. Συνήθως δείχνει αδιαφορία για τα μαθήματα, κάνει πολλές αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο, ενδιαφέρεται για τα σπορ και τη διασκέδαση και έχει συνήθειες ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας (π.χ. καπνίζει, έχει μεταφορικό μέσο). Το παιδί αυτό είναι αρκετά κοινωνικό, δημοφιλές ακόμα και σε άτομα εκτός σχολείου, έχει τον θαυμασμό του αντίθετου φύλου και αρκετούς άλλους που διεκδικούν την παρέα του. Ο έφηβος, βλέποντας τον τρόπο που το παιδί αυτό συμπεριφέρεται και τα αποτελέσματα της συμπεριφοράς του, αναζητά τον τρόπο να τον μιμηθεί. Έτσι, θα αρχίσει να φέρεται παρόμοια, καθώς στα μάτια του ίδιου η συμπεριφορά αυτή επιβραβεύεται. Σ' αυτήν την περίπτωση, βέβαια, είναι σημαντικός και ο παράγοντας της ηλικίας αφού η εφηβεία κρίνεται ως η «πιο δύσκολη ηλικία», λόγω των διαφόρων αλλαγών που συμβαίνουν στο άτομο.

Το άτομο επομένως συνδέοντας την επιθετικότητα με την επιτυχία του σκοπού κάποιου είναι πολύ πιθανόν να λάβει την επιθετική αυτή συμπεριφορά ως πρότυπο και να δράσει αντίστοιχα. Η επίδραση των προτύπων αυτή μπορεί να είναι και άμεση, όπως για παράδειγμα τα μικρά παιδιά που αρχίζουν να φέρονται επιθετικά αν παρακολουθήσουν μια ταινία με «καουμπόους».

Ανακεφαλαιώνοντας τις απόψεις σχετικά με τη φύση της επιθετικότητας προκύπτει ότι **για την εμφάνιση επιθετικής συμπεριφοράς ρόλο κατέχουν:**

- **Μαθησιακές μεταβλητές** (πρότυπα) και
- **Κοινωνικές μεταβλητές** (εξωτερικές συνθήκες).
Επίδραση, όμως, ασκούν και:
- **Ατομικοί ψυχολογικοί παράγοντες**, όπως η ηλικία, η υγεία, η σωματική δύναμη, το επίπεδο νοημοσύνης κλπ., οι οποίοι διαμορφώνονται και εξαρτώνται από τις συνθήκες του περιβάλλοντος και τις εμπειρίες του ατόμου (Παπαδόπουλος 1992, σελ.34)

Άτομα μη επιθετικά, σε κανονικές συνθήκες μπορούν να αποδειχθούν επιθετικά κάτω από άλλες συνθήκες.

1.5.4 Η επιθετικότητα ως κοινωνικό κίνητρο

Η **θεωρία των κοινωνικών κινήτρων** ασχολείται με την **περιγραφή και πρόβλεψη της συμπεριφοράς μέσα σε καταστάσεις αλληλεξάρτησης**, δηλαδή μέσα σε καταστάσεις ή σχέσεις όπου τα άτομα δεν μπορούν να επιτύχουν τους στόχους τους, αν δεν λάβουν υπ' όψιν τους ότι και τα άλλα άτομα που εμπλέκονται στις καταστάσεις αυτές προσπαθούν να φέρουν σε πέρας τους ίδιους στόχους.» (Κορδούτης 1992, σελ.139). Έτσι και η επιθετικότητα θεωρείται ως το πιο αποτελεσματικό μέσο ενός ατόμου, προκειμένου να εμποδίσει κάποιον από ένα στόχο που έχει για τον εαυτό του. Άρα, εκδηλώνεται μέσα σε καταστάσεις αλληλεξάρτησης και επομένως μπορεί κάλλιστα να μελετηθεί από την θεωρία των κοινωνικών κινήτρων.

Χρήσιμο θα ήταν να γίνει μια μικρή επισκόπηση της θεωρίας αυτής, προκειμένου να γίνει κατανοητή η χρησιμότητα της στην πρόβλεψη και ερμηνεία της επιθετικής συμπεριφοράς.

➤ **Σχέσεις κοινωνικής αλληλεξάρτησης**

Σύμφωνα με τους Kelley-Thibaut (Κορδούτης 1992, σελ.140), οι καταστάσεις κοινωνικής αλληλεξάρτησης αφορούν άτομα τα οποία για να εξασφαλίσουν ένα πολύτιμο αγαθό ή να φέρουν σε πέρας ένα επιθυμητό έργο εξαρτώνται από άλλα άτομα, τα οποία όμως ενδιαφέρονται εξίσου να εξασφαλίσουν το συγκεκριμένο αγαθό ή να φέρουν σε πέρας το συγκεκριμένο έργο. Οι καταστάσεις αυτές μπορεί να αφορούν μια απλή δυαδική σχέση, σχέση ενός ατόμου με μια ομάδα ή τη σχέση μεταξύ δυο ομάδων. Για πχ, αν ξαφνικά το νερό μετατραπεί σε πολύτιμο είδος για μια κοινότητα, η καλή διαβίωση της κοινότητας εξαρτάται από τη διάθεση όλων των μελών να περιορίσουν για λίγο τις ανάγκες τους σε νερό με σκοπό να έχουν όλοι για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο διάστημα.

➤ **Συμπεριφορές ή κοινωνικά κίνητρα που εκδηλώνονται στα πλαίσια σχέσεων αλληλεπίδρασης**

Μέσα από τη μελέτη των συμπεριφορών, τόσο σε σύστημα πειραματικού περιβάλλοντος όσο και σε πιο ρεαλιστικό κοινωνικό περιβάλλον, διαπιστώθηκε ότι μπορούμε να περιορίσουμε τις συμπεριφορές σε 5 γενικές κατηγορίες. Καθώς οι συμπεριφορές αποσκοπούν στην επίτευξη ενός στόχου που εμπλέκει τουλάχιστον ακόμα ένα άτομο ονομάζονται **κοινωνικά κίνητρα ή κοινωνικές αξίες** και διακρίνουμε:

1. **τον αλτρουισμό**, που περιγράφει συμπεριφορές που μεγιστοποιούν το όφελος, τα κέρδη ή τα αγαθά του άλλου ή των άλλων μελών της σχέσης αλληλεξάρτησης.

2. **την συνεργατικότητα**, που μεγιστοποιεί ή προωθεί τα κοινά οφέλη

3. **τον ατομικισμό**, που σκοπός είναι η μεγιστοποίηση του ατομικού οφέλους αδιαφορώντας για το όφελος ή τη ζημία του άλλου

4. **τον ανταγωνισμό**, που σκοπός είναι η μεγιστοποίηση της διαφοράς ανάμεσα στο ατομικό όφελος και το όφελος των άλλων και

5. **την επιθετικότητα** που αποσκοπεί στην ελαχιστοποίηση του όφελος των άλλων.

Σε όλα τα παρακάτω θα αναφερθώ μόνο στο θέμα της επιθετικότητας καθώς αυτή είναι που μας ενδιαφέρει.

➤ **Τα κοινωνικά κίνητρα ως τελικοί σκοποί και ως στρατηγικές**

Τα κοινωνικά κίνητρα που προαναφέρθηκαν (αλτρουισμός, επιθετικότητα κλπ.) μπορεί να είναι ο τελικός σκοπός ενός ατόμου, μπορεί όμως και να αποτελούν το μέσο για την επίτευξη του τελικού του σκοπού. Έτσι για πχ. η επιθετικότητα μπορεί να αποτελεί μέσο άμυνας και πειθούς ενός ατόμου που επιδιώκει τη συνεργατικότητα, αλλά επιφυλάσσεται να την εκδηλώσει εξ αρχής σε άτομα που καλλιεργούν ανταγωνιστικούς και επιθετικούς στόχους... Άρα η λειτουργία τους δεν περιορίζεται μόνο στην άμεση, αλλά επεκτείνεται και στην έμμεση λειτουργία.

➤ **Παράγοντες που επηρεάζουν την εκδήλωση των κοινωνικών κινήτρων**

Η εκδήλωση των κοινωνικών κινήτρων διαφέρει ως προς τη συχνότητα εμφάνισής τους. Κυριότεροι παράγοντες θεωρούνται:

- οι ίδιες οι **καταστάσεις** αλληλεξάρτησης, αλλά και

- τα **άτομα**, ως προς την πιθανότητα να εκδηλώσουν το ένα ή το άλλο

κίνητρο στην ίδια ακριβώς κατάσταση.

Στο θέμα της επιθετικότητας, το αν η αντίδραση ενός ατόμου σε μια κατάσταση είναι επιθετική και ενός άλλου όχι, εξαρτάται από το πώς αντιλαμβάνεται το κάθε άτομο το συγκεκριμένο γεγονός, βάσει των εμπειριών του, τον τρόπο διαπαιδαγώγησης που είχε, τα παραδείγματα που υιοθέτησε, τις αρχές του κλπ.

➤ **Η επιρροή της κατάστασης αλληλεξάρτησης στην εκδήλωση κοινωνικών κινήτρων**

Οι **παράγοντες** της κατάστασης αλληλεξάρτησης που θα επηρεάσουν την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς διακρίνονται:

A) στο **αντικείμενο της σχέσης**.

Περισσότερες πιθανότητες για εκδήλωση επιθετικότητας εμφανίζονται σε σχέσεις που τα υλικά αντικείμενα μειώνονται βαθμιαία (πχ. περιοδικές διαμάχες κρατών για πηγές φυσικής ενέργειας) αλλά και στην περίπτωση που το αντικείμενο είναι ψυχολογικό, καθώς το άτομο νιώθει πιο ελεύθερο να χρησιμοποιήσει ακραίες συμπεριφορές.

B) τη **δομή** της

Όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των ατόμων που μετέχουν σε μια σχέση αλληλεξάρτησης και διεκδικούν το ίδιο αγαθό, τόσες περισσότερες είναι οι πιθανότητες για την εμφάνιση ατομικισμού, ανταγωνισμού και επιθετικής συμπεριφοράς, καθώς γίνεται αντιληπτό πως η μεγιστοποίηση του προσωπικού οφέλους, απαιτεί τη μείωση του κέρδους των άλλων. Χαρακτηριστικά ο Βουϊδάσκης (1987, σελ.115) αναφέρει πως τα μεγαλύτερα ποσοστά επιθετικότητας έχουν πολυμελείς οικογένειες, καθώς το μέγεθος τους επηρεάζει την επικοινωνία μεταξύ των μελών. Και

Γ) τον **ποιοτικό της χαρακτήρα**

Ο ποιοτικός χαρακτήρας έχει να κάνει με τη διάρκεια της σχέσης και την επικοινωνία μεταξύ των μελών. Όσο πιο μακροχρόνια η σχέση, τόσο πιο συχνά εμφανίζεται η πιθανότητα για εκδήλωση αλτρουισμού. Η επικοινωνία μπορεί να διακριθεί σε *ουσιαστική ή τυπική, ευχερή ή δυσχερή και αμοιβαία ή μονομερή*. Η ουσιαστική διευκολύνει την εκδήλωση κάθε κινήτρου. Η τυπική περιορίζει κάποια κίνητρα και διευκολύνει στην εκδήλωση επιθετικότητας. Σε επιθετικότητα οδηγεί πιο εύκολα και η μονομερής και δυσχερής επικοινωνία, ενώ η αμοιβαία και ευχερής βοηθάει στην συνεργατικότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ:

ΤΟΜΕΙΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

2.1 Η επιθετικότητα στην οικογένεια

2.1.1 Η επιθετικότητα στα παιδιά

Η επιθετικότητα αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο της παιδικής ψυχολογίας. Μέσα απ' αυτήν το παιδί αυτονομείται, στηρίζεται στις δικές του δυνάμεις και σπάει τα δεσμά της εξάρτησης από το οικογενειακό του περιβάλλον. Αρχίζει να γίνεται μια δυνατή αυτόνομη προσωπικότητα, ικανή να υπερασπιστεί τα δικαιώματά της, να αγωνιστεί για τις ανάγκες και τις επιθυμίες της και να χτίσει θεμέλια για μια νέα οικογένεια. Η επιθετικότητα έχει μια πολύ στενή σχέση με την εξάρτηση. Όσο πιο εξαρτημένο είναι το άτομο από τους άλλους, τόσο πιο μεγάλη επιθετικότητα κρύβει μέσα του. Σύμφωνα με τον Storr (1968, σελ.71). «Το να εξαρτάσαι σημαίνει να βρίσκεσαι στην εξουσία του (άλλου), και επομένως να θεωρείς την εξουσία του σαν μια περιοριστική επίδραση που πρέπει να την κατανικήσεις». Επομένως αν δεν υπήρχε η επιθετική ορμή προς την ανεξαρτησία τα παιδιά θα μεγάλωναν και θα γινόταν ανίσχυροι πολίτες που θα προσπαθούσαν να πείσουν κάποιον να τους φροντίζει.

Το παιδί που ενώ παίζει ήρεμα στην παραλία με ένα φίλο του ξαφνικά τον χτυπάει, τα αδέρφια που μαλώνουν μεταξύ τους και φαίνεται σαν να μισούν θανάσιμα το ένα το άλλο, τα αγοράκι που σπάει με μανία τα παιχνίδια του είναι παραδείγματα έκφρασης επιθετικότητας. Αλλά ακόμα και το μικρό που αρχίζει να μπουσουλάει και τραβάει το καλώδιο που του έχει κινήσει το ενδιαφέρον, το κοριτσάκι που μαθαίνει χορό, το νεογέννητο που κλαίει γοερά μέσα στην νύχτα αναζητώντας τροφή, θεωρούνται δείγματα υγιούς και επιθυμητής επιθετικότητας, καθώς μέσα απ' αυτήν το παιδί απελευθερώνει τον εαυτό του από τη γονική εξάρτηση. Οι γονείς όμως συνήθως βλέπουν μόνο το αρνητικό της πρόσωπο. Εξοργίζονται, νιώθουν τρόμο και αμηχανία, αναρωτιούνται γιατί συμβαίνει και ανησυχούν για το ποιες από αυτές τις επιθετικές συμπεριφορές κρίνονται φυσιολογικές και ποιες όχι. Προσπαθούν να βρουν τους τρόπους που θα την περιορίσουν και να κατευθύνουν τα παιδιά τους με τέτοιο τρόπο ώστε να εξελιχθούν σε ειρηνικά άτομα.

Η επιθετικότητα στα βρέφη: Κατά γενικό κανόνα οι ψυχαναλυτές αναγνωρίζουν πως το βρέφος είναι επιθετικό από τη στιγμή που γεννιέται. Σύμφωνα με τους Κλαϊνικούς ψυχαναλυτές (Storr 1968, σελ.63) μέσα από τις κατοπινές αναμνήσεις παιδιών και ενηλίκων που ψυχαναλύονται, παρατηρούμε ένα κόσμο φαντασίωσης γεμάτο οργή και τρόμο. Η Άννα Σήγκαλ γράφει πως το βρέφος που ουρλιάζει και κλωτσάει φαντασιώνεται ότι ορμάει πραγματικά στο στήθος της μητέρας του και το καταστρέφει και πως τα ίδια του τα ουρλιαχτά θα ξεσχίσουν και θα τραυματίσουν το ίδιο (Storr 1968, σελ.64). Βέβαια από τη στιγμή που δεν μπορούμε να παρατηρήσουμε τι πραγματικά συμβαίνει στο μυαλό του βρέφους, η παραπάνω άποψη είναι δύσκολο να αποδειχθεί.

Δεν θα ήταν σωστό να ειπωθεί πως οι φαντασιώσεις στα βρέφη αποτελούν εξαιρέσεις, επειδή αποκαλύπτονται από ψυχανάλυσεις που έγιναν σε ασθενείς και αυτό για δυο κυρίους λόγους (Storr 1968, σελ.64). Πρώτον διότι τα όρια ανάμεσα στο παθολογικό και το φυσιολογικό είναι τόσο λεπτά που γίνονται ακαθόριστα. Δεχόμενοι την ύπαρξη των φαντασιώσεων αυτών στα βρέφη, δεχόμαστε και το ότι είναι κοινά για όλους μας. Χαρακτηριστικά είναι το Οιδιπόδειο σύμπλεγμα, όπου το μικρό αγόρι φαντασιώνεται να σκοτώνει τον πατέρα του και να παντρεύεται την μητέρα του και το άγχος του ευνουχισμού. Το θέμα είναι ο τρόπος που οι φαντασιώσεις αυτές έχουν λειτουργήσει και έχουν ξεπεραστεί. Κάθε άτομο θα αφομοιώσει τις φαντασιώσεις αυτές διαφορετικά, ανάλογα με τις εμπειρίες του, την ιδιοσυστασία του και το κληρονομικό του φορτίο. Δεύτερον γιατί μέσα από τις παραδόσεις και τους μύθους αποδεικνύεται πως οι φαντασιώσεις είναι κοινές για όλους ανεξάρτητα από τις διαφορετικές κουλτούρες των λαών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της κακιάς μάγισσας που τα παιδιά φοβούνται πως θα τα πάρει μακριά, θα τα φάει ή θα στερήσει τον ανδρισμό των αρσενικών. Όλοι μας σαν βρέφη βρεθήκαμε στα χέρια ενός ισχυρού ατόμου με απόλυτη εξουσία πάνω μας. Ακόμα κι αν το άτομο αυτό στην πλειοψηφία του ήταν μια στοργική, τρυφερή και περιποιητική εικόνα σίγουρα υπήρξαν στιγμές που φόρεσε τη στολή της κακιάς αυτής μάγισσας. Το πρόσωπο αυτό είναι η μητέρα μας και η αρνητική εικόνα εμφανιζόταν στιγμές που ήταν θυμωμένη και απορριπτική απέναντι μας, κάτι τελείως διαφορετικό και αλλόκοτο σε σχέση με αυτό που είχαμε συνηθίσει.

Αλλά ακόμα και χωρίς αυτές τις μαρτυρίες από τις ψυχανάλυσεις δεδομένου ότι είναι παράλογο να υποθέσουμε ότι η επιθετικότητα όπως και κάθε άλλη ορμή εμφανίζεται εκ του μηδενός, δικαιολογημένα υποθέτουμε πως τα νεογέννητα έχουν επιθετικές ορμές παρά του ότι δεν μπορούμε να επικοινωνήσουμε άμεσα με το φαντασιωτικό τους κόσμο

Πως εμφανίζεται η επιθετικότητα στα παιδιά: Ανεξάρτητα από τις επιθετικές φαντασιώσεις των παιδιών ως ορμή, σημαντικό ρόλο στην υιοθέτηση μιας επιθετικής συμπεριφοράς έχει και η διαπαιδαγώγηση τους τα πρώτα χρόνια της ζωής τους.

Ενώ σαν βρέφη αντιμετωπίζονται σαν μικροί βασιλιάδες και έχουν σχεδόν ό,τι κι αν ζητήσουν, σταδιακά καθώς μεγαλώνουν έρχονται αντιμέτωπα με αρκετούς περιορισμούς. Πρέπει να μάθουν να πηγαίνουν τουαλέτα, να εγκαταλείψουν το μπιμπερό τους, να κοιμούνται και να ξυπνούν συγκεκριμένες ώρες.... Όλοι αυτοί οι κανονισμοί δημιουργούν στο παιδί μια δυσφορία και ένα έντονο αίσθημα οργής απέναντι στους γονείς του. Αν αντιδράσουν θα χαρακτηριστούν αρνητικά από τη μητέρα, η οποία πιθανότατα θα απειλήσει το παιδί πως αν δεν κάνει αυτό που πρέπει «θα πάψει να το αγαπά», «θα φύγει από το σπίτι» και ένα σωρό άλλες τέτοιες ψεύτικες και εκφοβιστικές απειλές, με αποτέλεσμα να εντείνουν ακόμη περισσότερο το θυμό του παιδιού.

Όλα αυτά τα φυσιολογικά εχθρικά συναισθήματα δημιουργούν φόβο στα μικρά παιδιά. Σημαντικό είναι ότι έχουν την τάση να δίνουν στις αρνητικές τους σκέψεις σχεδόν μαγικές ικανότητες και πιστεύουν πως και μόνο το να σκεφτούν κάτι κακό, αρκεί για να πραγματοποιηθεί. Ακόμα πιο σημαντικό θεωρείται το ότι περιμένουν να τιμωρηθούν με κάποιο απρόβλεπτο τρόπο μόνο και μόνο επειδή σκέφτηκαν αρνητικά.. Έτσι έρχονται αντιμέτωπα με ένα

μεγάλο δίλημμα αφού νιώθουν θυμό απέναντι στους γονείς τους και συγχρόνως μια απεγνωσμένη ανάγκη γι' αυτούς.

Γύρω στην ηλικία των 2-3 χρόνων το παιδί αρχίζει να εκφράζει μια περιέργεια για το σώμα του και το σώμα των άλλων ανθρώπων, κάτι απόλυτα φυσιολογικό που το προετοιμάζει για την περιέργεια που θα εκφράσει αργότερα σχετικά με τη σχέση των δυο φύλων. Σε περίπτωση που οι γονείς απαντήσουν στις όποιες ερωτήσεις των παιδιών με ειλικρίνεια και απλότητα θα τα βοηθήσουν να προχωρήσουν σε μια υγιή ωριμότητα, αν όμως θεωρήσουν τις απορίες αυτές ως μια ανάρμοστη συμπεριφορά που πρέπει να τιμωρηθεί θα φορτώσουν το παιδί με ένα συνεχές συναίσθημα ενοχής.

Πέρα από τις αλλαγές που θα προέλθουν λόγω της ανάπτυξης του το παιδί έρχεται πλέον αντιμέτωπο και με την εξέλιξη του σύγχρονου κόσμου. Είναι τόσα πολλά αυτά που πρέπει να προσέχει μέσα στο σπίτι που έρχεται πολύ συχνά αντιμέτωπο με απαγορεύσεις... Δεν πρέπει να πλησιάσει τις σκάλες, να αγγίξει στην πρίζα, να προσέχει μήπως ρίξει το τηλέφωνο κάτω κλπ. Ο Βίννικοτ (Storr 1968, σελ.68) υποστηρίζει πως στις αρχές η επιθετικότητα είναι σχεδόν συνώνυμη με την δραστηριότητα. Όμως πλέον το παιδί σ' αυτήν του την επιθυμία για εξερεύνηση έρχεται αντιμέτωπο με τις συνθήκες του πολιτισμού και τις απαγορεύσεις που έχουν αυτές επιφέρει. Έτσι, μη μπορώντας να κυριαρχήσει στο περιβάλλον του, περιορίζεται με τέτοιο τρόπο που οπωσδήποτε θα προκληθεί αποστέρωση. Σαν αποτέλεσμα υπάρχουν περισσεύματα απωθημένης, και άρα επικίνδυνης επιθετικότητας, που έχει τη ρίζα της στους περιορισμούς της παιδικής ηλικίας.

Ο ρόλος της επιθετικότητας μπορεί να φανεί και από το ότι υπάρχει στα περισσότερα παιδικά **παιχνίδια** (κλέφτες και αστυνόμοι, πόλεμος κλπ). Μέσα απ' αυτά το παιδί προσπαθεί να δείξει πως κατέχει κι αυτό μια εξουσία στον κόσμο. Η απαγόρευση τέτοιων παιχνιδιών από τους γονείς, που γίνεται λόγω του φόβου τους μήπως τα παιδιά δείξουν στην πορεία επιθετικότητα, έχει ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα. Άλλωστε όπως είπε και ο Βίννικοτ (Storr 1968, σελ.74) «Εάν η κοινωνία βρίσκεται σε κίνδυνο, αυτό δεν οφείλεται στην επιθετικότητα του ανθρώπινου είδους γενικά, αλλά στην απώθηση της προσωπικής επιθετικότητας μέσα στα άτομα».

Η επιθετικότητα στην παιδική ηλικία υπάρχει ακόμα και στα **παραμύθια** και τους **μύθους**. Ο κακός λύκος που θέλει να φάει την κοκκινισκουφίτσα, το κάψιμο του μέσα σε καυτό λάδι, η μητριά που προσπαθεί με κάθε τρόπο να σκοτώσει τη Χιονάτη κλπ. «Ένα παιδί που μεγαλώνει κάτω από ορισμένες συνθήκες μπορεί πιθανόν να ενισχύσει σε κάποιο δευτερεύοντα βαθμό τις επιθετικές του τάσεις με αυτά που διαβάζει ή βλέπει. Δεν υπάρχει όμως καμία απόδειξη ότι τα μαζικά μέσα επικοινωνίας έχουν την κύρια ευθύνη για την εγκληματικότητα και τα βίαια εγκλήματα και το να απαγορεύσουμε σε ένα παιδί να βλέπει τηλεόραση ή να διαβάζει ιστορίες με βίαιο περιεχόμενο είναι ένας άκαρπος περιορισμός που κινδυνεύει περισσότερο να προκαλέσει το θυμό, παρά να τον αποφύγει.» (Storr 1968, σελ.76)

2.1.2 Η επιθετικότητα στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών

Με την επικράτηση της ιδέας πως η επιθετικότητα είναι αποτέλεσμα αποστέρωσης δημιουργήθηκαν κάποιοι λανθασμένοι μέθοδοι για την ανατροφή των παιδιών. Οι πιο φιλελεύθεροι και καλοπροαίρετοι γονείς προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν μεθόδους μεγάλης επιείκειας και

ελευθερίας. Καλοπιάνουν τα παιδιά, δέχονται κάθε έκφραση επιθετικότητας και ενδίδουν στις όποιες επιθυμίες ή διαμαρτυρίες τους.

Είδαν, όμως, πως τα παιδιά αυτά εμφάνισαν συγκινησιακές διαταραχές και μεγαλύτερη επιθετικότητα από ότι θα εμφάνιζαν αν είχαν υποβληθεί σε μεγαλύτερη πειθαρχία (Storr, σελ.72). Αυτό συμβαίνει γιατί όταν τα παιδιά βλέπουν τους γονείς να υποτάσσονται πάντα στις επιθυμίες τους, καταλήγουν να πιστεύουν είτε πως είναι πανίσχυρα και όλοι είναι υποχρεωμένοι να υποτάσσονται στα «θέλω» τους, είτε πως οποιαδήποτε αυτοεπιβεβαίωση είναι λανθασμένη και δεν αισθάνονται καμία δικαίωση στην αναζήτηση της ικανοποίησής τους. Στην μετέπειτα ζωή τους τα αποτελέσματα ήταν τα παιδιά που διαπαιδαγωγήθηκαν με αυτόν τον τρόπο να μην εκφράζουν καμία συναισθηματική απαίτηση από τους άλλους ή τελείως στο άλλο άκρο να έχουν τόσο υπερβολικές απαιτήσεις που να μην μπορεί κανείς να τις ικανοποιήσει. Σύμφωνα με τον Adler (Βουϊδάσκης 1987, σελ.28) το παραχαϊδεμένο παιδί δείχνει έντονη ευαισθησία, ανυπομονησία, έχει έντονες εκρήξεις θυμού και πολλές φορές είναι «τύραννος» για τους αδύνατους, χαρακτηριστικά δείγματα επιθετικής συμπεριφοράς.

Μια άλλη συνέπεια με μη επιθετικούς γονείς εμφανίζεται στο ότι το παιδί νιώθει ανασφάλεια με τους γονείς του, καθώς δεν μπορεί να είναι σίγουρο για την ικανότητα τους να το προστατέψουν, από τη στιγμή που ποτέ δεν τους έχει δει να υπερασπίζονται τα δικαιώματά τους παλεύοντας. Για να αισθάνεται ασφαλές και από τον εξωτερικό κόσμο και από τα δικά του επιθετικά αισθήματα πρέπει να έχει πεισθεί πως οι γονείς του μπορούν να τα καταφέρουν και με τον εξωτερικό κόσμο και με το ίδιο το παιδί. Σίγουρα αυτό δεν μπορεί να επιτευχθεί από γονείς που φοβούνται να δείξουν την παραμικρή επιθετικότητα.

Ο υπερβολικά υποχωρητικός γονιός δεν δίνει την ευκαιρία στο παιδί να εκφράσει φυσιολογικά την επιθετική του ορμή. Καθώς το παιδί δεν έχει απέναντι του καμία εξουσία στην οποία να μπορεί να επαναστατήσει και κανένα να του αντισταθεί, η επιθετικότητα του στρέφεται ενάντια στο ίδιο (τραβάει τα μαλλιά του, τρώει τα νύχια του, παρουσιάζει κατάθλιψη και τάσεις αυτοκατηγορίας) (Storr 1968, σελ.74). Εξίσου δύσκολη είναι η φυσιολογική εκτόνωση όταν δεν υπάρχουν αδέρφια ή συνομήλικοι που μπορούν σε μεγάλο βαθμό να αντισταθμίσουν τις ανεπαρκείς σχέσεις με τους γονείς.

Στην αντίπερα όχθη συναντάμε τους γονείς που, παρασυρόμενοι ίσως από την επιθετικότητα των παιδιών τους, φέρονται κι εκείνοι επιθετικά και το εκφράζουν μέσω της **τιμωρίας**, θεωρώντας ότι έτσι το παιδί θα καταλάβει το λάθος του και δεν θα το επαναλάβει. Θέλοντας να επιμείνουμε λίγο περισσότερο στο θέμα αυτό θα πρέπει να γίνει κατανοητό τι εννοείται με τον όρο «τιμωρία». Σύμφωνα με τον Κρασανάκη (1992, σελ.153) πρόκειται για «μια ποινή που επιβάλλεται σε κάποιο πρόσωπο για την ανάρμοστη συμπεριφορά του ή την παράβαση ορισμένων κανόνων που έπρεπε να τηρεί». Η ποινή αυτή μπορεί να εκφραστεί με την απομόνωση του παιδιού από τους υπόλοιπους για λίγο, κάποιο χτύπημα, ένα άσχημο λόγο-βλέμμα, την απαγόρευση κάποιας εξόδου ή δραστηριότητας κλπ.

Υπάρχει αμφιβολία για την αποτελεσματικότητα της τιμωρίας, αφού φαίνεται πως δεν διορθώνει αλλά απειλεί, και βλάπτει το παιδί. Ειδικά στην περίπτωση της σωματικής τιμωρίας που χρησιμοποιείται επιθετικότητα με σκοπό να κατευνάσουν την επιθετικότητα του παιδιού!!! Χαρακτηρίζεται ως ένδειξη μίσους και αδικίας και το παιδί που θα τιμωρηθεί θα χρησιμοποιήσει

και το ίδιο την τιμωρία αργότερα σαν γονέας. Ένα εξίσου αρνητικό ενδεχόμενο είναι το παιδί να τιθασεύσει προσωρινά τις επιθετικές του δραστηριότητες, τις οποίες όμως θα εκφράσει πιο έντονα όταν δεν θα βρίσκεται υπό τον περιορισμό των γονέων του.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε (Κρασανάκης 1992, σελ.155) σε 400 φοιτητές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ηρακλείου και της Σχολής Νηπιαγωγών Χανίων σε σπουδαστές των τμημάτων αυτών από το 1975-76 μέχρι και το 1983-84 η τιμωρία από τους πατέρες και τους παππούδες κατέχει σημαντική θέση στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής:

1. Οι Έλληνες πατέρες χρησιμοποιούν σωματικές τιμωρίες, ηθικές τιμωρίες και στέρηση της ελευθερίας, ενώ πολύ λίγοι είναι εκείνοι που δεν τιμωρούν.
2. Ως πρώτη επιλογή είναι η σωματική τιμωρία που χρησιμοποιείται περισσότερο από τους παππούδες, παρά από τους πατέρες, και ακολουθεί η ηθική τιμωρία και τέλος, η στέρηση ελευθερίας με την αντίθετη συχνότητα χρήσεως, καθώς χρησιμοποιούνταν περισσότερο από τους πατέρες και λιγότερο από τους παππούδες
3. Σημειώνεται μια σημαντική πρόοδος περνώντας από τη μια γενιά στην άλλη, αφού η σωματική τιμωρία μειώνεται, ωστόσο όμως δεν λείπει.
4. Πολύ μικρό είναι το ποσοστό των πατέρων και παππούδων που δεν χρησιμοποιούν καμία μορφή τιμωρίας.

Διαβάζοντας το βιβλίο των Ντικνμέγιερ-Μακκαίη (1980, σελ.15) «Σχολείο για γονείς» μπορεί να βγει το συμπέρασμα πως το παιδί μέσα από την αρνητική του συμπεριφορά ίσως θέλει να δείξει την ανάγκη που νιώθει για την προσοχή των γονέων του. Έτσι μπορεί να αγωνίζεται για να δείξει ότι υπερέχει από τους άλλους, να προσπαθεί να γίνεται όσο το δυνατόν σκληρότερο και δυσάρεστο, να παραιτείται από κάθε προσπάθεια του και να δέχεται ότι είναι ανίκανο κλπ. Με την τιμωρία όμως το αποτέλεσμα θα είναι το παιδί να νιώσει ακόμα πιο άσχημα. Η σχέση του παιδιού με τον τιμωρό γονέα διαταράσσεται πολύ περισσότερο μάλιστα όταν δεν ακολουθούν πράξεις συναισθηματικής εξισορρόπησης, αρκετά χρήσιμες για την ψυχική υγεία του παιδιού.

2.1.3 Η επιθετικότητα από τους γονείς προς τα παιδιά

Διαπιστώνοντας ότι η επιθετικότητα προς τα παιδιά, γενικά και όχι μόνο ως τρόπος τιμωρίας, μπορεί να πάρει διάφορες μορφές, από μια βρισιά ή ένα απότομο τρόπο ομιλίας μέχρι και το να καταλήξει σε δολοφονία, θα μπορούσε να ειπωθεί πως είναι ένα πολύ συχνό φαινόμενο. Τα κυριότερα **αίτια** φαίνεται πως είναι κοινωνικό-οικονομικά ή και ψυχολογικά. Ενδεικτικά αναφέρονται παρακάτω (Βουιδάσκης 1992, σελ.55):

- Το **μέγεθος της οικογένειας, το μέγεθος της κατοικίας και οι συνθήκες διαβίωσης**, καθώς επηρεάζουν σημαντικά τις κοινωνικές σχέσεις. Η απουσία του χρόνου και της διάθεσης για συμμετοχή στα προβλήματα των παιδιών τους μπορεί να οδηγήσει τους γονείς σε έκφραση απότομης συμπεριφοράς.

- Το **χαμηλό οικογενειακό εισόδημα** και η αδυναμία κάλυψης των αναγκών επιδρά αρνητικά στη μεταξύ τους επικοινωνία
- Το γεγονός ότι οι **γυναίκες** είναι εκείνες που έχουν επωμιστεί το μεγαλύτερο **βάρος της ανατροφής των παιδιών** τις οδηγεί πολλές φορές σε επιθετική συμπεριφορά. Για να μπορέσουν να εκπληρώσουν το ρόλο της μητέρας, όσο το δυνατόν πιο σωστά, αρκετές παραιτούνται από τη δουλειά τους και την ικανοποίηση πολλών αναγκών τους και απομονώνονται. Πολλές είναι εκείνες που επιθυμούν να κάνουν παιδιά αλλά η επιθυμία τους έρχεται σε σύγκρουση με την επιθυμία τους για εργασία και προσωπική ελευθερία. Μερικές καταφέρνουν να συνδυάσουν αυτούς τους δυο τομείς, όχι βέβαια χωρίς δυσκολίες και οι υπόλοιπες ζουν μέσα σε ισχυρές συγκρούσεις. Σύμφωνα με στατιστικές, αν και η εγκληματικότητα στις γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες ανέρχεται μόνο στο 15%, ωστόσο είναι πρώτες στις δολοφονίες παιδιών.
- Τέλος, ο **παραδοσιακός τρόπος σκέψης** ορισμένων γονέων και το γονικό δικαίωμα οδηγούν πολλούς απ' αυτούς σε επιθετική συμπεριφορά, νομίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα επωφεληθεί το παιδί τους. Χαρακτηριστική είναι η επιθετικότητα στην αποτυχία των γονέων να περάσουν στα παιδιά τους τις αξίες που είχαν εκείνοι στη νιότη τους και η ταύτιση των παιδιών τους με अपαράδεχτα κατά την άποψη τους πρότυπα.

2.1.4 Η επιθετικότητα από τα παιδιά προς τους γονείς

Όμως και η επιθετικότητα με την αντίθετη φορά, από τα παιδιά προς τους γονείς είναι ένα εξίσου συχνό φαινόμενο. Κι εδώ τα **αίτια** ποικίλλουν (Βουϊδάσκη 1992, σελ.57):

- Η ίδια η **επιθετικότητα των γονέων**
- Η ενοχλητική ανάμειξη των γονέων στις υποθέσεις των παιδιών και η συνεχής τους **προσπάθεια για κηδεμονία και εξάρτηση**. Χαρακτηριστικός είναι ο έλεγχος για τις σχολικές επιδόσεις, τις κοινωνικές συναναστροφές κλπ., όχι βέβαια με αρνητικό σκοπό από την πλευρά τους. Ωστόσο δεν παύει να αποτελεί εμπόδιο στην προσπάθεια των παιδιών να αυτονομηθούν.
- Η **μορφή της κοινωνίας** στην οποία δεν υπάρχει μια ενιαία αντίληψη για την εργασία, τον άνθρωπο και ένας ενιαίος τρόπος ζωής έχει δώσει **μεγάλη ελευθερία στα παιδιά** για προσωπικές αποφάσεις. Έτσι φέρονται επιθετικά απέναντι στους γονείς διεκδικώντας τα δικαιώματά τους.
- Οι **χωρο-χρονικές διαφορές, εννοώντας διαφορετικές εποχές, κοινωνικές αντιλήψεις, τρόπο ζωής κλπ. μεταξύ παιδιών και γονέων** που δημιουργούν ένα μεγάλο κενό διαπροσωπικής και ιδεολογικής επικοινωνίας ανάμεσα τους.

2.1.5 Η επιθετικότητα ανάμεσα στα αδέρφια

Αποτελεί μία από τις πιο συχνές εικόνες μέσα σε μια οικογένεια. Η Edith Atkin (1969, σελ.32) αναφέρει πως όσο καλά κι αν είναι προετοιμασμένο το παιδί η γέννηση ενός αδερφού/ης δημιουργεί πάντα συναισθήματα ζήλιας καθώς ξέρει ότι θα μοιραστεί τόσο τους γονείς, την αγάπη και το ενδιαφέρον τους, όσο και τα παιχνίδια του, μ' αυτό το νέο μέλος. Η επιθετικότητα του μπορεί να εκφράσει άμεσα πάνω στο μωρό ή έμμεσα με το να καταστρέφει τα αντικείμενα του. Υπάρχει όμως και το ενδεχόμενο το παιδί να παλινδρομήσει σε προηγούμενα στάδια ή να αρχίσει να συμπεριφέρεται και το ίδιο σαν μωρό ζητώντας την ίδια μεταχείριση. Μια άλλη εκδοχή είναι να κρύψει τη ζήλια του και να μιμηθεί την γεμάτη αγάπη και στοργή στάση των γονιών του. Ο Βουϊδάσκη (1992, σελ.60) συμπληρώνει για τα κυριότερα αίτια, τα οποία εντοπίζει στις:

- **Διαπροσωπικές σχέσεις** μεταξύ των συζύγων και τις σχέσεις ανάμεσα σε αυτούς και τα παιδιά τους
- Τη **σύνθεση και το μέγεθος της οικογένειας, τις συνθήκες διαβίωσης και την κοινωνικό-οικονομική τους κατάσταση και προέλευση** που έχουν κι εδώ σημασία.
- Τους **γονικούς ρόλους** που αναλαμβάνουν τα **μεγαλύτερα παιδιά** της οικογένειας προς τα μικρότερα, σε **συνδυασμό** με ένα **αυταρχικό στυλ αγωγής** και τις **διενέξεις** μεταξύ των παιδιών που κάνουν έντονη την εκδήλωση επιθετικότητας των μεγαλύτερων προς τους μικρότερους. Τέλος,
- Δεν θα πρέπει να παραλειφθεί ο **ανταγωνισμός για την συμπάθεια και προτίμηση των γονέων**. Έτσι, προκειμένου το παιδί να νιώσει ότι ο γονιός το ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα παιδιά του είναι ικανό να προβεί σε κάποιες μορφές επιθετικότητας, όπως να κατηγορήσει ψευδώς τον αδερφό/ή του για μια πράξη ή να ομολογήσει κάποια αταξία του με σκοπό να φανεί το ίδιο καλό, υπάκουο και άρα πιο αγαπητό σύμφωνα με τα όσα το ίδιο πιστεύει.

2.1.6 Σεξουαλική κακοποίηση παιδιών

Σύμφωνα με την Μιχαηλίδη-Παπαδάκη (1992, σελ.174) η σεξουαλική κακοποίηση έχει γίνει ένα πολύ συχνό φαινόμενο. Με βάση τους Finkelhor και Thomas με τον **όρο** αυτό εννοείται «οποιαδήποτε εμπειρία σεξουαλικής μορφής μεταξύ ενός παιδιού κι ενός ατόμου, τουλάχιστον πέντε χρόνια μεγαλύτερου, για τα παιδιά κάτω των 13 ετών και τουλάχιστον 10 χρόνια μεγαλύτερου για τα παιδιά μεταξύ 13 και 16 ετών.»

Θύματα είναι κυρίως παιδιά ηλικίας 7-12 ετών, ακολουθούν τα παιδιά ηλικίας 13-16 και τέλος τα παιδιά από βρέφη έως 6 ετών. Οι **θύτες** στην πλειοψηφία τους είναι γνωστοί με τα θύματα, σε ένα μεγάλο ποσοστό υπάρχει συγγενικός δεσμός μεταξύ τους, ενώ μόνο σε ένα μικρό ποσοστό θύτης και θύμα είναι τελείως άγνωστοι. Αν και αρχικά η αιμομιξία ήταν κάτι αποδεκτό ή και χρήσιμο σε ορισμένες φυλές, με την ανάπτυξη των γυναικείων κινημάτων και των κινημάτων για τα δικαιώματα του παιδιού δόθηκε φως στο πρόβλημα.

Η κακοποίηση ξεκινάει από απλά ερωτικά χάδια μέχρι και κανονικό βιασμό σε βρέφη, ενώ φάνηκε πως αν η κακοποίηση ξεκινούσε το μόνο που

μπορούσε να δώσει τέλος ήταν εξωτερικοί παράγοντες (όπως το να μεγαλώσει το παιδί και να φύγει ή να γίνει γνωστό το γεγονός).

Δεν υπάρχουν κοινωνικά κριτήρια όπως μόρφωση, οικονομική κατάσταση κλπ. για το προφίλ των δραστών, ενώ στην συντριπτική τους πλειοψηφία είναι άντρες χωρίς να απουσιάζουν εντελώς οι γυναίκες. Όσο για τα θύματα ο αριθμός μεταξύ αγοριών και κοριτσιών είναι περίπου ίσος. Η μόνη διαφορά εντοπίζεται στο ότι τα αγόρια αντιδρούν πιο βίαια στην προσπάθεια για συζήτηση πάνω στο θέμα (αρνούνται να μιλήσουν, δεν το παραδέχονται κλπ.) και σαν αποτέλεσμα σπάνια το καταγγέλλουν.

2.2 Η επιθετικότητα στο σχολείο

Το σχολείο είναι αποδεκτό πως αποτελεί το μεγαλύτερο φορέα κοινωνικοποίησης μετά την οικογένεια. Σαν οι πιο βασικές πρωτογενείς ομάδες κοινωνικοποίησης αποσκοπούν στον εξανθρωπισμό του νέου ατόμου και στην διάπλαση του σε «κοινωνικό-πολιτιστική προσωπικότητα». Αναλαμβάνουν να μειώσουν τις επιθετικές αντιδράσεις των μελών και να δώσουν στο κοινωνικό σύνολο ειρηνικά άτομα. Μεταδίδουν πολιτισμικές αξίες, πρότυπα συμπεριφοράς και κοινωνικές νόρμες. Κατά τον Konig (Βουϊδάσκη 1992, σελ.53) επιτυγχάνουν, περισσότερο βέβαια η οικογένεια και στη συνέχεια το σχολείο, μια «δεύτερη γέννηση».

Όμως ο νέος αυτός επισκέπτης προκειμένου να πάρει μια θέση σ' αυτά τα περιβάλλοντα πρέπει να απαρνηθεί τις δικές του ενστικτικές, κληρονομικές τάσεις και να υιοθετήσει άνευ όρων τις νόρμες και αξίες της ομάδας στην οποία εντάσσεται. Κατά τον Zimmel το παιδί με μειωμένη ελευθερία δράσης και κάτω από τους περιοριστικούς μηχανισμούς της κοινωνικοποίησης αντιδρά σ' αυτόν τον εχθρικό κόσμο και την καλυμμένη επιθετική συμπεριφορά αρχικά ενστικτωδώς και στη συνέχεια συνειδητά με αντί-επιθετικότητα.

Η επιθετικότητα στο σχολείο εμφανίζεται κυρίως από το δάσκαλο προς το μαθητή, από το μαθητή προς το δάσκαλο, από δάσκαλο προς δάσκαλο και από μαθητή προς μαθητή. Παρακάτω αναφέρονται μερικοί από τους αιτιολογικούς παράγοντες (Βουϊδάσκη 1992, σελ.61)

2.2.1 Η επιθετικότητα του δασκάλου προς το μαθητή

Αρχικά θα αναφερθεί συνοπτικά ποιος περίπου είναι ο ρόλος του δασκάλου. Πέρα από τη μετάδοση γνώσεων αποσκοπεί και στην μεταφορά αξιών και νορμών της κοινωνίας στους μαθητές του. Μόνο που αυτή η ομάδα μαθητών έχει διαφορετική προέλευση, διαφορετικές αξίες και διαφορετική συμπεριφορά και έρχεται να φέρει όλους αυτούς αντιμέτωπους με συγκεκριμένες θέσεις και τυπικούς ρόλους που καθορίζονται κοινωνικά. Από την άλλη μεριά προσπαθεί να τους πείσει πόσο σημαντική είναι η σχολική επίδοση στην μετέπειτα ζωή τους και πόσο χρήσιμες θα αποβούν οι γνώσεις αυτές στο μέλλον. Είναι πολύ πιθανόν επομένως να υπάρχουν αντιρρήσεις και αμφισβητήσεις για όλα αυτά, που ο ίδιος τα αντιλαμβάνεται ως

αμφισβήτηση στο ρόλο που του ανέθεσε η κοινωνία και άρα προσβολή στο πρόσωπο του. Αυτό μπορεί να αποτελέσει και έναν από τους **λόγους επιθετικότητας απέναντι στους μαθητές**. Μερικοί εκ των άλλων είναι:

- Η **επιθετικότητα των μαθητών** απέναντι του
- Η **απειθεία-ανυπακοή** και
- Οι **συνεχείς ερωτήσεις και αντιρρήσεις στις απαντήσεις** του.

Η επιθετικότητα μπορεί να εκφραστεί με μείωση της βαθμολογίας, υποβολή ασαφών ερωτήσεων και δύσκολων προβλημάτων, περιθωριοποίηση και στιγματισμό του μαθητή, ακόμα και αναζήτηση του αποδιοπομπαίου τράγου. Όσοι δάσκαλοι μεγάλωσαν με ένα σχεδόν νομιμοποιημένο αυταρχικό στυλ αγωγής, αντιδρούν σε κάθε νεωτερισμό και αναδόμηση της εξουσίας στη σχολική τάξη.

2.2.2 Η επιθετικότητα του μαθητή προς το δάσκαλο

Ως κυριότερα **αίτια** εδώ αναφέρονται:

➤ Η **αδυναμία ή άρνηση του μαθητή να πειθαρχήσει** στις σχολικές εντολές και να αποδεχθεί τη σχολική κουλτούρα. Υπάρχει η πιθανότητα η άρνηση αυτή να οφείλεται στην κοινωνική προέλευση ή το νοητικό επίπεδο του παιδιού, ώστε να βρίσκει όλα αυτά έξω από τα ενδιαφέροντα του.

➤ Η **αξιολόγηση** των μαθητών από το δάσκαλο μόνο με βάση τη σχολική τους επίδοση αγνοώντας σχεδόν την προσωπικότητα τους στο σύνολο της και κατατάσσοντας τα παιδιά σε «καλούς» και «κακούς»

➤ Ο **στιγματισμός και η περιθωριοποίηση** του στη σχολική τάξη, λόγω της κατηγοριοποίησης αυτής.

➤ Η **ικανοποίηση** που νιώθουν βλέποντας να **μειώνουν το κύρος του δασκάλου** και να τον εκνευρίζουν, μετά από τη διάψευση που τους προκάλεσε.

2.2.3 Η επιθετικότητα από δάσκαλο προς δάσκαλο

Ως **αίτια** αναφέρονται:

➤ Η κοινωνική τους προέλευση, το φύλο, οι διαφορετικές ιδεολογικές και κοσμοθεωριακές αντιλήψεις, η ηλικία κλπ

➤ Τα υπηρεσιακά προβλήματα, οι συχνές αλλαγές στο αναλυτικό του προγράμματος, οι εντολές των προϊσταμένων υπηρεσιών που παρεμβαίνουν στο διδαχτικό έργο με αυταρχικό τρόπο χωρίς να παρέχουν τα αναγκαία μέσα

➤ Η μεροληπτική στάση των προϊσταμένων στην εξέλιξη ή προαγωγή σε διευθυντική θέση που προκαλεί την αγανάκτηση του αδικημένου

➤ Οι διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με την περισσότερο ή λιγότερο φιλελεύθερη στρατηγική του σχολείου και τις αποφάσεις των συνδικαλιστικών του οργάνων

➤ Η διαφορετική ηλικία και αγωγή των δασκάλων τους χωρίζει σε προοδευτικούς και συντηρητικούς που είναι έτοιμοι να επιτεθούν ο ένας στον άλλο.

2.2.4 Επιθετικότητα μαθητή προς μαθητή

Εδώ ως αιτιολογικοί παράγοντες αναφέρονται:

- Η **μίμηση γονικών ή διδασκαλικών προτύπων**.
- Ο **ανταγωνισμός** για την καλύτερη θέση στην ιεραρχία της τάξης και τη συνείδηση του δασκάλου.
- Η **υπεράσπιση** του προσώπου του **δασκάλου**, καθώς θεωρείται κυρίως από μαθητές μικρότερων τάξεων ως «αυθεντία»
- Και μόνο η επίδοση του μαθητή αποτελεί παράγοντα για τις διαπροσωπικές του σχέσεις. Έτσι ο **στιγματισμένος μαθητής γίνεται ο αποδιοπομπαίος τράγος** και το θύμα προς επίθεση των υπολοίπων.

2.3 Η επιθετικότητα στην κοινωνία

2.3.1 Ψυχοπαθολογία και επιθετικότητα

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η επιθετικότητα βρίσκεται στην καθημερινότητα των ατόμων. Υπάρχουν μάλιστα ορισμένες συνθήκες που θεωρείται φυσιολογική αντίδραση. Χαρακτηριστικές είναι η επιθετικότητα για την προστασία των απογόνων, την υπεράσπιση των συμφερόντων, την κάλυψη των αναγκών κλπ. Σε κάθε περίπτωση, όμως, ο τρόπος που συμπεριφέρεται ένα συγκεκριμένο άτομο σε μια δεδομένη χρονική στιγμή και κάτω από ορισμένες περιβαλλοντικές συνθήκες επηρεάζεται από την υπάρχουσα ή όχι ψυχοπαθολογία του.

Αν και τις περισσότερες φορές η επιθετική συμπεριφορά (λαμβάνοντας υπόψιν όλες τις μορφές) δεν οφείλεται σε κάποια ψυχοπαθολογία (Νέστορος 1992, σελ.185), και παρόλο που οι ερευνητές αναφέρουν ελαφρώς υψηλότερα ποσοστά βίαιων εγκλημάτων να έχουν διαπραχθεί από πρώην νοσηλευόμενους ψυχιατρικούς ασθενείς απ' ό,τι από το γενικό πληθυσμό, ωστόσο η διαφορά φαίνεται να οφείλεται σε ασθενείς που είχαν βεβαρημένο ποινικό μητρώο πριν τη νοσηλεία (Μάνος 1997, σελ.717).

Υπάρχουν βέβαια και κάποιες ψυχοπαθολογικές καταστάσεις που προκαλούν επιθετική συμπεριφορά καθώς αυτή μπορεί να πάρει και παθητική μορφή (passive aggression) δηλαδή ένα άτομο να αποφεύγει ή να αργοπορεί να κάνει κάτι επειδή γνωρίζει πως η συμπεριφορά του αυτή θα έχει βλαπτικά αποτελέσματα. Σ' αυτήν την περίπτωση η βία πρέπει να αντιμετωπισθεί πριν από κάθε άλλη θεραπεία, καθώς δεν είναι δυνατόν να φροντίσει κανείς ικανοποιητικά τον ασθενή όταν νιώθει πως απειλείται η ζωή του.

Οι **ομάδες** στις οποίες μπορούν να καταταχθούν οι **ψυχοπαθολογικές** αυτές **καταστάσεις** που συνδέονται με την επιθετικότητα είναι (Μάνος 1997, σελ.723):

1. **ψυχώσεις**
2. **διαταραχές προσωπικότητας**
3. **σεξουαλικές διαταραχές**
4. **διαταραχές οφειλόμενες σε ψυχοδραστικές ουσίες και**
5. **οργανικές ψυχικές διαταραχές**

Στις **ψυχώσεις** η επιθετικότητα μπορεί να είναι αποτέλεσμα ψευδαισθήσεων ή παραληρηματικών ιδεών διώξεως και μάλιστα η ελλιπής επαφή με την πραγματικότητα, η έλλειψη επίγνωσης του νοσηρού και η μειωμένη κρίση καθιστούν ορισμένους ανθρώπους πολύ επικίνδυνους. Πολύ σοβαρά πρέπει να λαμβάνονται οι απειλές για ανθρωποκτονία ή αυτοκτονία, όσο επιπόλαια κι αν φαίνεται να γίνονται αυτές. Κατά τον Μάνο (1977, σελ.573) 5% των απειλών για ανθρωποκτονία από άτομα με ψυχικές διαταραχές καταλήγουν τελικά σε ανθρωποκτονία. Στον κατατονικό τύπο υπάρχει η περίπτωση θανάτου από υπερκόπωση, ενώ στον μανιακό επιθετικότητα παρουσιάζεται μόνο όταν νιώθει να παρεμποδίζουν τις δραστηριότητες του.

Στην παρανοειδή **διαταραχή της προσωπικότητας** λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης και της έντονης καχυποψίας τα άτομα θίγονται εύκολα και αντιδρούν με θυμό. Στη ναρκισσιστική διαταραχή εμφανίζεται επιθετικότητα απέναντι στον εαυτό τους ή τους άλλους λόγω της έντονης παρορμητικότητας τους και του απρόσφορου και ξαφνικού τους θυμού. Στην ψυχαναγκαστική καταναγκαστική διαταραχή έντονος είναι ο φόβος πως θα χάσουν τον έλεγχο τους και θα προβούν σε βίαιες ενέργειες ενώ στην αντικοινωνική διαταραχή οι επιθετικές τους πράξεις δεν συνοδεύονται από ενοχές ή τύψεις.

Η βία συχνά χρησιμοποιείται από άντρες με διαταραχή της στύσης ως ένδειξη ανδρισμού, ενώ επιθετικότητα έχει παρουσιασθεί και σε καταστάσεις αναγκαστικού στενού συγχρωτισμού στα πλαίσια ομοφυλοφιλικού πανικού, δηλαδή το άτομο γίνεται καχύποπτο και αποδίδει σε άλλους ομοφυλοφιλικές πράξεις και επιθυμίες. Εδώ κατατάσσεται και η επιθετικότητα με τη μορφή σαδισμού ή μαζοχισμού.

Η άρση των αναστολών, η τοξίκωση (δηλαδή κάτι σαν παραλήρημα) και το στερητικό σύνδρομο έχουν σαν αποτέλεσμα την συσχέτιση της επιθετικότητας με τη χρήση **ψυχοδραστικών ουσιών**.

Λόγοι για την εμφάνιση επιθετικής συμπεριφοράς μπορεί να είναι και εγκεφαλικές βλάβες, άνοια, παραλήρημα οποιαδήποτε αιτιολογίας, κλπ.

Συμπερασματικά, για να κρίνουμε κατά πόσο μια συγκεκριμένη επιθετική συμπεριφορά είναι φυσιολογική ή αποτέλεσμα συγκεκριμένης ψυχοπαθολογίας **πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν** (Νέστορος 1992, σελ.202) :

- ο **ακριβής** τύπος **συμπεριφοράς**
- το τυχόν **εκλυτικό ερέθισμα**
- οι **κοινωνικές συνθήκες** στο πλαίσιο των οποίων εκδηλώνεται η συμπεριφορά
- η **συναισθηματική κατάσταση** του επιτιθέμενου
- η **ένταση, η διάρκεια και η σχέση** τους με τις συνθήκες έκλυσης
- το κατά πόσο η συμπεριφορά αυτή **συνηθίζεται** ή όχι από άλλα άτομα της ηλικίας και της πολιτισμικής ομάδας του ατόμου
- κατά πόσο η συμπεριφορά σχετίζεται με την ύπαρξη **ψυχοπαθολογίας** ή τη στέρηση ή χορήγηση συγκεκριμένης **ψυχοδραστικής ουσίας**.

Σίγουρα ως την μεγαλύτερη ένδειξη επιθετικότητας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η ανθρωποκτονία. Εκείνα που θα πρέπει να αξιολογηθούν για την πιθανότητα διάπραξης κάποιου εγκλήματος είναι η ύπαρξη σχεδίου δράσης, ο τρόπος ζωής του ατόμου, το παρελθόν του, τα συστήματα ψυχολογικής υποστήριξης κλπ.

2.3.2 Τρομοκρατία

Μέχρι στιγμής όσες προσπάθειες έχουν γίνει για τον ορισμό και την εξήγηση του φαινομένου της τρομοκρατίας είχαν σαν αποτέλεσμα μια σωρεία **θεωριών** που στην ουσία είναι ελλιπείς και ανοιχτές προς συζήτηση (Μπόση 1992, σελ.235). Παρακάτω αναφέρονται μερικές εξ αυτών:

- Η τρομοκρατία κατά του κράτους είναι μια ειδική μορφή οργανωμένης πολιτικής βίας
- Οι τρομοκρατικές πράξεις είναι αποτελέσματα αποφάσεων που παίρνονται από τα άτομα-μέλη αναγνωρισμένων οργανώσεων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά
- Ως αυτόνομες πολιτικές ομάδες οι τρομοκρατικές οργανώσεις έχουν χαρακτηριστικά παρόμοια με αυτά άλλων οργανώσεων, ανεξάρτητα από το Κράτος. Αυτά μπορεί να είναι: η χρήση της βίας, το παράνομο της φύσης των πράξεων της ομάδας, το μικρό της μέγεθος, η συνέχεια στη δραστηριότητα, η τακτική.
- Οι πολιτικές οργανώσεις που χρησιμοποιούν την τρομοκρατία σαν στρατηγική είναι ίδιες με άλλες παρόμοιες οργανώσεις. πχ. 1) η ομάδα έχει μια καθορισμένη δομή και προϋποθέσεις με βάση τις οποίες παίρνονται οι συλλογικές αποφάσεις, 2) τα μέλη της οργάνωσης έχουν λειτουργικά διαφορετικούς ρόλους, 3) τα μέλη της ομάδας αναγνωρίζουν αρχηγούς σε θέσεις εξουσίας, 4) η οργάνωση έχει συλλογικούς στόχους που τους επιδιώκει σαν ομάδα, με συλλογική ευθύνη 5) αναλαμβάνει την ευθύνη των πράξεων της

Ως μόνο αποδεκτός ορισμός για την τρομοκρατία θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ο εξής: ***Η τρομοκρατία είναι μορφή πολιτικής βίας που προέρχεται από τις οργανώσεις με τα στοιχεία που προαναφέρθηκαν και που επιδίδονται σε πράξεις πολιτικής βίας, σε αντίθεση με τις πράξεις κοινωνικής βίας.***

2.3.3 Βία και Αθλητισμός

Η επιθετικότητα και η βία στον αθλητισμό είναι ένα φαινόμενο υπαρκτό σε κάθε ιστορική περίοδο και ειδικά σε στιγμές παρακμής του αθλητικού πνεύματος. Γίνεται μια μικρή αναφορά σε διάφορες πτυχές του θέματος αυτού με βάση τον Ζέρβα (1992, σελ.308)

Οι **μορφές επιθετικότητας** στον αθλητισμό διαχωρίζονται στην:

1. Συντελεστική επιθετικότητα, η οποία με τη σειρά της διακρίνεται:

- Σε αυτήν που προκαλείται σε **επιτρεπτά όρια** και αποσκοπεί στην επιτυχία με βάσει τους αθλητικούς και κοινωνικούς κανόνες και
- Σε αυτήν που προκαλείται σε **μη επιτρεπτά όρια** και είναι το μέσο για κάποιο στόχο πχ. χρήματα, βραβεία κλπ.

Ανάλογα με τη **φύση και την κατεύθυνση** της, η επιθετικότητα διακρίνεται:

- σε σχέση με τον **αντίπαλο** (πυγμαχία, πάλη)
- σε σχέση με το **όργανο** (τένις, βόλει)
- σε σχέση με την **άσκηση** (ενόργανη γυμναστική)

2. Παράνομη επιθετικότητα που αντιβαίνει τους κανονισμούς

3. Εχθρική επιθετικότητα ή βία, που αποσκοπεί στη σωματική ή ψυχική βλάβη άλλων ατόμων ή την πρόκληση καταστροφικών ή εγκληματικών ενεργειών και αναφέρεται κυρίως σε φανατικούς οπαδούς ποδοσφαίρου πχ. σπάσιμο καθισμάτων στα γήπεδα κλπ.

Όλα αυτά βέβαια δεν σημαίνουν ότι ο αθλητισμός γεννά τη βία. Αντίθετα γεννήθηκε και αναπτύχθηκε για να υπηρετήσει τον άνθρωπο, ωστόσο μπορεί να καταλήξει σε βία αν δεν χρησιμοποιηθεί σωστά. Αν και πράγματι από τη φύση του χωρίζει τους αθλούμενους σε νικητές και ηττημένους, δεν διδάσκει τον βίαιο ανταγωνισμό, αλλά την άμιλλα. Κάθε αθλούμενος και κάθε ομάδα προετοιμάζονται για να δείξουν τις δικές τους αρετές και αξίες και για ένα σκοπό, αυτόν της νίκης, όχι όμως της νίκης μέσω της βίας.

Στον αθλητισμό οι ερευνητές διακρίνουν **τρία είδη ατόμων** όσο αφορά την επιθετική συμπεριφορά α) τα υπερβολικά επιθετικά, τα οποία δεν μπορούν να συγκρατηθούν και χρησιμοποιούν αμέσως τη βία σαν σκοπό, β) τα υπερβολικά συγκρατημένα που συγκρατούνται σε κάθε ερέθισμα που προκαλεί βία και γ) μια ενδιάμεση κατάσταση ατόμων που συγκρατούνται στα ερεθίσματα και αντιδρούν επιθετικά όταν η συμπεριφορά των άλλων αποσκοπεί να τους βλάψει ή να εμποδίσει τους στόχους τους.

Η επιθετικότητα στον αθλητισμό μπορεί να είναι:

- μια ανώδυνη **παράβαση των κανονισμών**
- μια **σκληρή αντιμετώπιση του αντιπάλου** αλλά και
- **φραστική βία** (βρισιές, προσβολές, απειλές) που αποσκοπούν να πλήξουν ηθικά και ψυχολογικά τους αντιπάλους
- **σωματική βία** (συμπλοκές, βιαιοπραγίες κλπ)
- **ψυχολογική βία** (πιέσεις από τον προπονητή, την Πολιτεία, τους οπαδούς κλπ. για νίκη, ακόμα και
- **καταστροφικές και εγκληματικές ενέργειες** (ανθρώπινα θύματα, φθορά ξένης περιουσίας).
- Σε όλα αυτά πρέπει να προστεθούν το **αντιαθλητικό πνεύμα** και οι **δηλώσεις** και η συμπεριφορά που καλλιεργείται κατά την προετοιμασία των αθλητών για ένα συγκεκριμένο αγώνα.

Τα κυριότερα προβλήματα που δημιουργούν τον κίνδυνο είναι α) η εμπορευματοποίηση του αθλητισμού, καθώς οι ομάδες αποτελούν πλέον μια επιχείρηση, τα κέρδη της οποίας εξαρτώνται άμεσα από τη νίκη της και β) η οπαδοποίηση των φιλάθλων, που συνεχώς ενισχύονται και δεν διστάζουν να προβούν σε κάθε μορφή βίας.

Οι **οπαδοί** διακρίνονται στους **στρατηγικούς** που εμπλέκονται σε προμελετημένη βία, επιτίθενται στους αντιπάλους και πολλές φορές είναι αποξενωμένοι από τον αγώνα και την ομάδα, τους **προδιαθετιμένους** που είναι αφοσιωμένοι στην ομάδα και όταν απογοητεύονται εξαγριώνονται και φέρονται επιθετικά και τους **ακόλουθους** που παρασύρονται από τα γεγονότα και την συμπεριφορά των υπολοίπων.

Μέσα στους **παράγοντες για πρόκληση βίας στο γήπεδο** περιλαμβάνονται αρχικά η προσωπικότητα των ίδιων των ατόμων και το οικογενειακό τους περιβάλλον. Άτομα που μεγάλωσαν σε ατμόσφαιρα αδιαφορίας, έλλειψης κατανόησης και τιμωρίας προσπαθούν να βρουν άλλους τόπους για να εκτονωθούν, ένας εκ των οποίων είναι και το γήπεδο, καθώς εκεί κρατώντας την ανωνυμία τους ξεσπούν, εκτονώνονται και γίνονται αρχηγοί πολλές φορές και ρυθμιστές της κατάστασης. Σημαντικό ρόλο έχουν όμως και τα σωματεία και οι προπονητές με τις δηλώσεις τους, η αστυνομία

που δεν ξέρει πώς να χειριστεί το θέμα, τα Μ.Μ.Ε. που επιδεινώνουν την κατάσταση με την παρουσίαση των γεγονότων και την κοινωνία που κάποιες φορές όχι μόνο δεν καταδικάζει αλλά επιβραβεύει αυτές τις πράξεις βίας.

Σίγουρα ανάμεσα στα μέσα που πρέπει να ληφθούν για τον έλεγχο της βίας είναι η αυστηρή εφαρμογή της νομοθεσίας, η σωστή διαπαιδαγώγηση όλων όσων ασχολούνται με τον αθλητισμό, τα σεμινάρια για τους αθλητικούς συντάκτες και τους αστυνομικούς, η αναβάθμιση της διαιτησίας, οι αυστηρές ποινές σε όσους προκαλούν βία και ειδικά τους προπονητές και παράγοντες του αθλητισμού κλπ.

2.3.4 Βία και Εργασία

Η επιθετικότητα στον εργασιακό τομέα μπορεί να εμφανιστεί από την μια επιχείρηση προς την άλλη, από την εργοδοσία προς τον εργαζόμενο και το αντίστροφο αλλά και από την επιχείρηση προς τον πελάτη. Κατά τον Κάντα (1992, σελ.120) καθώς δεν υπάρχει καταφανής βιαιότητα αποφεύγεται ο όρος επιθετικότητα και μιλάμε για ανταγωνισμό και σύγκρουση.

Η διαφορά ανάμεσα σ' αυτά τα δύο είναι ότι στον ανταγωνισμό υπάρχει άμεση παρέμβαση και ανάμειξη στις ενέργειες του άλλου ή προσπάθεια για την παρεμπόδιση τους, ενώ στην σύγκρουση δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο. Στην ουσία ο ανταγωνισμός εμφανίζεται όταν δυο ή περισσότερα άτομα επιδιώκουν τον ίδιο στόχο. Η σύγκρουση είναι ένα πιο προχωρημένο στάδιο, όταν το ένα μέλος πιστεύει πως το άλλο μέρος έχει ματαιώσει ή σκοπεύει να ματαιώσει την εκπλήρωση κάποιου στόχου που έχει σημασία για το πρώτο μέρος. Η σύγκρουση μπορεί να πάρει τη μορφή απεργίας αλλά και άλλες μορφές, όπως καθυστερήσεις και ομαδικές διαμαρτυρίες.

Υπάρχουν 3 ειδών θεωρήσεις σχετικά με τις **εργασιακές σχέσεις**:

1. Η **ενοποιητική**, που δέχεται τους κοινούς στόχους ανάμεσα σε εργαζομένους και εργοδότες.

2. Η **ριζοσπαστική**, που αναφέρεται σε έντονες αντιθέσεις και διαφορές στόχων αλλά και διαφορές για την κατανομή της δύναμης και υπάρχει έντονη σύγκρουση, και

3. Η **πλουραλιστική**, που αποτελεί τη μέση προσέγγιση και δέχεται την παρουσία τόσων κοινών στόχων όσο και τη διαφορά ανάμεσα σε άλλους στόχους.

Άλλοι ομιλητές αναφέρονται σε ατομικές θεωρήσεις για την επιθετικότητα. Η πιο γνωστή εξ αυτών είναι η **ματαιώση**, όπου το άτομο εκφράζει επιθετικότητα όταν νιώθει πως κάποιος στόχος ή επιθυμία του ματαιώνονται. Οι ατομικές καταστάσεις μπορούν να συνεισφέρουν στη διόγκωση της σύγκρουσης αλλά δεν μπορούν να ερμηνεύσουν το συνολικό φαινόμενο. Ο Handy (1985) μιλάει για τη «**συμπεριφορά ζωτικού χώρου**» στις επιχειρήσεις. Έτσι όπως τα ζώα ορίζουν ένα ζωτικό χώρο και υπερασπίζονται γι αυτόν, έτσι και οι εργαζόμενοι ορίζουν την περιοχή τους με τζαμαρίες, διαχωριστικά παραπετάσματα, κανονισμούς κλπ.

Υπάρχουν διάφορες τακτικές που μπορούν να οδηγήσουν το άτομο σε σταδιακή έκφραση της σύγκρουσης, μεταξύ εκ των οποίων είναι: ενέργειες που μειώνουν την αυτονομία του ατόμου ή μειώνουν το κοινωνικό κύρος και την κοινωνική του θέση, διάφορες διακρίσεις, μη τήρηση των γραπτών ή προφορικών κανόνων και συμφωνιών μεταξύ εργοδοσίας και εργαζομένου,

εξαναγκασμός του ατόμου να ενεργήσει με τρόπο αντίθετο από τις αξίες του κλπ.

Από τη στιγμή που ένα άτομο ή μια ομάδα έχει οδηγηθεί στην σύγκρουση υπάρχουν **τέσσερις τακτικές** που μπορεί να ακολουθήσει:

1. Ο **ανταγωνισμός**. Είναι μια μορφή ασθενούς σύγκρουσης που δεν έχει απαραίτητα στόχο την εξόντωση του αντιπάλου, αλλά την απόκτηση όσων του αρνούνται (αμοιβές, πόροι)
2. Η **προσαρμογή**, όπου το άτομο ή η ομάδα αποδέχεται την ήττα του ή την αδυναμία του να δράσει
3. Ο **συμβιβασμός**, που τα δυο μέρη κάνουν αμοιβαίες υποχωρήσεις και
4. Η **συνεργασία** που γίνεται προσπάθεια να δοθεί και στις δυο πλευρές η ευκαιρία να επιτύχουν τους επιδιωκόμενους στόχους.

Η πιο γνωστή μέθοδος που χρησιμοποιεί η εργοδοσία προκειμένου να λύσει την σύγκρουση που έχει εκδηλωθεί ή να προλάβει την κλιμάκωση της είναι η διεξαγωγή διαπραγματεύσεων.

Στις μεγάλες επιχειρήσεις συχνά δημιουργούνται συγκρούσεις μεταξύ των τμημάτων τους. Σκοπός τους είναι να υπονομευθεί το έργο των άλλων και το δικό τους τμήμα να βγει επιτυχημένο σε σχέση με τους άλλους, ενώ σπάνια υπάρχει ανοιχτός πόλεμος μεταξύ τους. Εδώ σωστότερη λύση είναι να δοθεί έμφαση στην αποτελεσματικότητα του συνόλου και να έρθουν σε επαφή τα μέλη των τμημάτων μεταξύ τους, κατανοώντας τα προβλήματα και τις ανάγκες τους, οι επιχειρήσεις όμως τις περισσότερες φορές εντοπίζουν ένα εξωτερικό αντίπαλο προκειμένου να στρέψουν την επιθετικότητα αυτή.

2.3.5 Λεκτική βία

Όπως λέει και η παροιμία «η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα σπάει...». Και πως επιτυγχάνεται αυτό; Με την επιθετικότητα που μπορεί να εκφραστεί μέσω των λέξεων. Η λεκτική βία εμφανίζεται είτε ως συλλογική είτε ως ατομική έκφραση, ανάλογα με το αν ο χρήστης είναι μια ομάδα ή ένα συγκεκριμένο άτομο. (Κούρτη 1992, σελ.71)

Στην **συλλογική λεκτική επιθετικότητα** συναντάμε κυρίως **τυποποιημένες εκφράσεις** που προφέρονται από μια ομάδα και δηλώνουν την έναρξη **εχθροπραξιών** (πραγματικών ή συμβολικών, ατομικών ή συλλογικών) καθώς επίσης και:

- **Πολεμικά τραγούδια ή κραυγές πολέμου** πριν και κατά τη διάρκεια της μάχης
- Εκφράσεις και τραγούδια που ακούγονται στα **γήπεδα**, στα **παιδικά** τραγούδια, στο **στρατό**, σε **δημοτικά** τραγούδια με επιθετική διάθεση και σε τυποποιημένες εκφράσεις με σκοπό τη **μαγεία**.»

Στην **ατομική επιθετικότητα** ανήκουν οι προσβολές. Εδώ οι εκφράσεις δεν είναι σε γενικές γραμμές τυποποιημένες, εκτός από κάποιες κατάρες ή βλασφημίες και συνοδεύονται από ανάλογο τόνο φωνής, χειρονομίες ή μορφασμούς.

Κατά την Nancy Huston (Κούρτη 1992, σελ.71) οι λέξεις που χρησιμοποιούνται για την προσβολή κάποιου υπογραμμίζουν μια

ιδιαιτερότητα του, πραγματική ή φανταστική. Οι τέσσερις πιο συχνοί τρόποι προσδιορισμού είναι:

1. Κυριολεκτικός προσδιορισμός ή κατεξοχήν προσδιορισμός, όπου η προσβολή αναφέρεται σε ένα υπαρκτό χαρακτηριστικό του ατόμου και οι κοινωνικές συνθήκες είναι αυτές που καθιστούν τον προσδιορισμό ικανό να πληγώσει το άτομο. (πχ. Εβραίος, ομοφυλόφιλος κλπ)

2. Αντιφραστικός προσδιορισμός, όπου προσδίδονται στο άτομο, χαρακτηριστικά αντίθετα από αυτά που παρουσιάζει με τον τρόπο ζωής του. Χρησιμοποιούνται συχνά σχήματα λόγου, όπως η λιτότητα, η ειρωνεία κλπ. (πχ. Αποκαλούμε κάποιον έντιμο ως «κλέφτη»)

3. Μεταφορικός προσδιορισμός, που χρησιμοποιούνται λέξεις με την πραγματική τους σημασία με σκοπό να δηλώσουμε ότι αντικείμενα ή ιδιότητες που θεωρούνται ευτελείς έχουν κοινά χαρακτηριστικά με τον αντίπαλο μας. (πχ. βλίτο, τούβλο). Σε συνδυασμό με την πρώτη κατηγορία δίνει μεγαλύτερη δύναμη στην προσβολή.

4. Μετωνυμικός προσδιορισμός, που υπάγουμε το άτομο σε ένα από τα χαρακτηριστικά που το αποτελούν και συνήθως οι λέξεις αναφέρονται στο ανθρώπινο σώμα (πχ. τρίχας).

Δεν είναι μόνο το νόημα των λέξεων που καθορίζουν το εκφραζόμενο συναίσθημα, ο χρόνος αλλά πολύ περισσότερο ο τόνος της φωνής (άγριος, διστακτικός, προσεχτικός κλπ.) και οι ανάλογες χειρονομίες και μορφασμοί. Πάντως σε κάθε περίπτωση σκοπός της λεκτικής επιθετικότητας είναι να μειωθεί η δύναμη και ικανότητα του αντιπάλου. Άλλωστε και το περιεχόμενο του μηνύματος, η μορφή του, ο χρόνος και ο χώρος που θα προφερθεί είναι αποτέλεσμα στρατηγικής του εκάστοτε επιτιθέμενου, με σκοπό την κυριαρχία της σχέσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ:

Η ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

3.1 Εισαγωγή

Σύμφωνα με το Κ.Ε.Θ.Ι (*Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών : πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα, 2003*), στις περισσότερες χώρες –κυρίως της Ευρώπης- η βία κατά των γυναικών θεωρείται κοινωνικό πρόβλημα και συνδέεται με το ζήτημα της ανισότητας μεταξύ των δύο φύλων. Σε παγκόσμιο επίπεδο, ο Καναδάς, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Μεγάλη Βρετανία διαθέτουν αρκετή γνώση και εμπειρία για το θέμα της βίας κατά των γυναικών. Η συμβολή του γυναικείου κινήματος είναι ιδιαίτερα σημαντική, με την έννοια ότι στο παρελθόν στις χώρες αυτές προώθησε τη δημιουργία δομών για τις γυναίκες – θύματα βίας και τα παιδιά τους (καταφύγια, κέντρα αντιμετώπισης της κρίσης κ.λπ) και σήμερα συμμετέχει σε δημόσιες συζητήσεις για θέματα σχετικά με τη δύναμη και τη βία στις «στενές» προσωπικές σχέσεις.

Το θέμα της βίας κατά των γυναικών, τέθηκε από το Γυναικείο Κίνημα στις αρχές της δεκαετίας του 1970 στην Ευρώπη και Αμερική και μετά την μεταπολίτευση στην Ελλάδα, όταν οργανώθηκαν αυτόνομες γυναικείες ομάδες με φεμινιστικά αιτήματα. (Αδαμάκη, 2000, σελ.2). Από τότε μέχρι σήμερα αρκετά από τα αιτήματα του γυναικείου αιτήματος έχουν κατακτηθεί, δίνοντας ένα τεράστιο αγώνα και σε μεγάλο βαθμό έχει αλλάξει ο τρόπος διεκδίκησης τους. Όμως, παρόλα αυτά, η «αθέατη βία» όπως ονομάζεται η βία μέσα στο σπίτι εξακολουθεί να αποτελεί μια σιωπηλή πτυχή της καθημερινής ζωής πολλών γυναικών, παντρεμένων ή μη.

➤ **Η βία**, λοιπόν, ως ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο αλλά και ως ένα τεράστιο κοινωνικό πρόβλημα εμφανίζεται σε όλες τις γυναίκες, ανεξαρτήτως ηλικίας και σίγουρα δεν είναι σημερινό. Κρούσματα βίας και κακοποίησης έχουν καταγραφεί τόσο σε εφηβικές συντροφικές σχέσεις όσο και σε ενήλικες γυναίκες, ακόμα και σε ηλικιωμένες. Σύμφωνα με έρευνα της Μαδρίτης την οποία χρηματοδότησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι γυναίκες σε όλη την Ευρώπη (και την Ελλάδα), ηλικίας 15 έως και 44 ετών, διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να τραυματιστούν ή να πεθάνουν κακοποιημένες από συντρόφους και συζύγους παρά να χάσουν τη ζωή τους από καρκίνο ή τροχαία δυστυχήματα.

Επίσης, σύμφωνα με άλλα στοιχεία (Αρτινοπούλου και Μαγγανάς, 1996) :

- Στη Μεγάλη Βρετανία κάθε τρεις μέρες πεθαίνει μία γυναίκα θύμα κακοποίησης του συντρόφου ή του συζύγου της.
- Στην Αυστρία τα μισά από τα διαζύγια βασίζονται σε μηνύσεις κατά των γυναικών για σωματική κακομεταχείριση.
- Στην Ισπανία 90 γυναίκες το χρόνο πεθαίνουν από κακοποίηση.

Τέλος, στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι στατιστικές δείχνουν ότι :

- 1 στις 5 γυναίκες έχει υπάρξει θύμα ξυλοδαρμού τουλάχιστον μία φορά στη ζωή της από τον σύζυγο ή τον σύντροφό της (Ευρωβαρόμετρο, 1999).

- 1 στις 2 δολοφονημένες γυναίκες κάθε χρόνο σκοτώνεται από τον νυν ή τον πρώην σύντροφό της (Ευρωβαρόμετρο, 1999)
- Το 1/3 των γυναικών που φθάνουν στα επείγοντα περιστατικά των νοσοκομείων είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

Σύμφωνα με τον Gisele Halimi¹, στο «Tortionnaire, nom feminin», αποδεικνύει ότι η βία κατά των γυναικών είναι η παγκόσμια μάστιγα με την «καλύτερη» κατανομή, ότι συναντάται σε όλες τις χώρες, όλες τις ηπείρους και όλες τις κοινωνικές, οικονομικές, θρησκευτικές και πολιτιστικές ομάδες. Βέβαια, υπάρχει η περίπτωση οι ίδιες οι γυναίκες να είναι βίαιες με τους άντρες. Και δεν περιμέναμε τις εικόνες των βασανιστηρίων στα οποία υπέβαλαν τους άντρες κρατούμενους γυναίκες στρατιωτικοί στη φυλακή Αμπού Γκράιμπ, στο Ιράκ, για να μάθουμε ότι υπάρχουν, αλίμονο, βασανιστές θηλυκού γένους. Θα μπορούσαμε επίσης να προσθέσουμε ότι ούτε οι ομοφυλόφιλες σχέσεις εξαιρούνται από τη βία. Όμως, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, τα κύρια θύματα είναι γυναίκες.

Το κύριο αίτιο της βίας, σύμφωνα με τον Ο.Η.Ε (1999), μπορεί να αναζητηθεί στις δυσμενείς διακρίσεις, οι οποίες αρνούνται στις γυναίκες την ισότητα με τους άνδρες σε πολλούς τομείς της ζωής. Η βία είναι ριζωμένη στις διακρίσεις αυτές και ταυτόχρονα εξυπηρετεί την ενίσχυσή τους. Η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών αναφέρει ότι η βία αποτελεί «εκδήλωση των ιστορικά άνισων συσχετισμών ισχύος μεταξύ ανδρών και γυναικών, που έχουν οδηγήσει στην επικυριαρχία των ανδρών στις γυναίκες και στις διακρίσεις σε βάρος των τελευταίων» και ότι «η βία κατά των γυναικών είναι ένας από τους νευραλγικούς κοινωνικούς μηχανισμούς, μέσω των οποίων οι γυναίκες οδηγούνται σε υποδεέστερη θέση συγκριτικά με τους άνδρες». Έτσι, διαιωνίζεται η γυναικεία υποτέλεια, με αποτέλεσμα οι σχέσεις των δύο φύλων να προσδιορίζονται και να χαρακτηρίζονται σαν σχέσεις υποταγής του ενός στον άλλον και να αναπαράγεται η άνιση κατανομή της εξουσίας και η ανισότητα σε όλους τους τομείς της κοινωνικής πραγματικότητας. Παρ' όλα αυτά, η κατάσταση της βίαιης συμπεριφοράς ανάμεσα στα δύο φύλα αποτελεί ένα μέρος του συνολικού φαινομένου της βίας και δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται περιστασιακά, αλλά με εξειδικευμένο τρόπο που θα συμβάλει αποφασιστικά στην εξάλειψη της βίας και των μηχανισμών της ανάμεσα στους ανθρώπους, σε όλες τις μορφές. Άλλωστε, η βία που είναι συνυφασμένη με τους απάνθρωπους τρόπους συμπεριφοράς, πρέπει να πάψει, και ο άνθρωπος να συνειδητοποιήσει και να κατανοήσει τον τρόπο ζωής που ταιριάζει σήμερα στον πολιτισμό του και στην τεχνολογική αλλά και πνευματική εξέλιξη της εποχής μας. (Χατζηφωτίου, 2005).

Ένα κοινό στοιχείο από το οποίο πηγάζει η βία είναι : η κατάχρηση της άνισης κατανομής της δύναμης ή εξουσίας μέσα στην οικογένεια. Ο δυνατός επιβάλλει τη θέληση του στον αδύνατο ή στον λιγότερο ισχυρό, ο ισχυρός καταχράται την εξουσία του σε βάρος του ανίσχυρου ή του λιγότερου ισχυρού. Στην πραγματικότητα, το πρόβλημα της βίας κατά των γυναικών συνδέεται με την κοινωνική τους κατάσταση γιατί η βία αποτελεί το ισχυρότερο μέσο ελέγχου της συμπεριφοράς των γυναικών. (Κ.Ε.Θ.Ι., 2000).

¹ «Liberation», Παρίσι, 18 Ιουνίου 2004

3.1.1. Η Βία στην Ελλάδα

Σύμφωνα με την πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα που πραγματοποίησε το Κ.Ε.Θ.Ι, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η βία στη χώρα μας αποτελεί κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο παρουσιάζει ανησυχητικές διαστάσεις και εμφανίζεται σε όλες τις κοινωνικές και εθνοτικές τάξεις. Παρά την αυξανόμενη ανησυχία που έχει προκληθεί, κυρίως λόγω των εκστρατειών ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης, δεν υπάρχει κάποια ισχύουσα νομοθεσία που να προστατεύει τις γυναίκες από τη βία στην οικογένεια ή να λαμβάνει υπόψη της την ειδική σχέση και εξάρτηση μεταξύ του θύματος και του δράστη. Ταυτόχρονα, δεν προβλέπεται κάποια διάταξη που να θεωρεί το βιασμό εντός του γάμου ποινικό αδίκημα. Η βία στην οικογένεια στην Ελλάδα δεν έχει μελετηθεί συστηματικά και με επάρκεια από την επιστημονική κοινότητα. Το 1983 θεσπίστηκε ο νόμος 1329, ο οποίος αποσκοπούσε στην εναρμόνιση συγκεκριμένων διατάξεων του ελληνικού Αστικού Κώδικα με τη συνταγματική αρχή της ισότητας των δύο φύλων.

3.1.2 Οι σημαντικοί τύποι της βίας

Η βία σε βάρος των γυναικών είναι κατά βάση παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρόκειται για ένα φαινόμενο που είναι δυστυχώς διαδεδομένο σε όλες τις κοινωνίες και όλες τις κοινωνικές τάξεις. Ανεξάρτητα από το επίπεδο ανάπτυξης, το βαθμό της πολιτικής σταθερότητας στον πολιτισμό ή στη θρησκεία, η βία συναντάται τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό χώρο. Οι περισσότερες όμως περιπτώσεις βίας σημειώνονται εντός της οικογενειακής εστίας, γεγονός που συμβάλλει στην αποσιώπησης της. Η βία στο σπίτι θεωρείται ακόμα από πολλούς ιδιωτική υπόθεση. Πολλές φορές το ίδιο το σπίτι αποτελεί τον πλέον επικίνδυνο χώρο για τη γυναίκα. Μέσα στους τοίχους του σπιτιού ασκείται περισσότερη βία από ότι κανείς μπορεί να φανταστεί. Μια πιο λεπτομερής τυπολογία, όμως, είναι απαραίτητη. Είναι η τυπολογία που χρησιμοποιεί ως κριτήριο το κίνητρο πίσω από την βία, τι προσπαθεί ο δράστης να πετύχει με την χρησιμοποίηση της βίας. **Οι πιο σημαντικοί τύποι** είναι (Αρτινοπούλου και Μαγγανάς, 1996) :

1. Ληστρική βία (Predatory violence): Ο πρωταρχικός σκοπός της είναι η απόκτηση υλικών και είναι μία από τις παλαιότερες και πιο πρωτόγονες μορφές βίας.
2. Βία με σεξουαλικά κίνητρα (Sexually – motivated violence): Ο πρωταρχικός σκοπός αυτής της μορφής της βίας είναι η σεξουαλική ικανοποίηση.
3. Ανταποδοτική ή Αντεκδικητική βία (Retaliatory violence): Όταν το πρωταρχικό κίνητρο της βίας είναι η εκδίκηση, όταν είναι μια αντίδραση σε πραγματική ή εικαζόμενη θυματοποίηση, σε πρόκληση, σε διωγμό, σε επιθετικότητα, κλπ, μπορεί να ενταχθεί στην κατηγορία της ανταποδοτικής βίας. Στην βία αυτή ανήκουν ποικίλες πράξεις που το πρωταρχικό κίνητρό τους είναι η εκδίκηση, η ανταπόδοση ή η επιθυμία να ανταποδώσεις τα ίδια, όπως η βεντέτα, το ξεκαθάρισμα λογαριασμών.
4. Βία με ιδεολογικά κίνητρα (Ideologically – motivated violence): Είναι μια ευρύτερη κατηγορία από την «πολιτική βία». Παραδείγματα είναι πράξης βίας παρακινημένες από θρησκείες ή πολιτιστικές

προκαταλήψεις όπως επιθέσεις σε ομοφυλόφιλους, μέλη εθνικών ή θρησκευτικών μειονοτήτων.

5. Βία με κίνητρο την διεκδίκηση (Assertive violence): Είναι συνήθως η αντίδραση στο κίνδυνο που εκλαμβάνει κάποιος ενάντια στην ταυτότητά του, στην τιμή του, στην εξουσία του, στον ανδρισμό του κλπ.
6. Βία με στόχο την αναστάτωση, την πρόκληση, τη διατάραξη (Thrill-, fun – ,stimulation- seeking violence): Οι δράστες είναι συνήθως, νεαρά άτομα που ασκούν βία με μοναδικό κίνητρο τη διασκέδαση, τη συγκίνηση, την διέγερση. Η προσπάθεια για διασκέδαση, συγκινήσεις και ερεθισμό πιστεύεται ότι είναι το κύριο κίνητρο που κρύβεται πίσω από πολλές παραβατικές πράξεις όπως η κλοπή αυτοκινήτων, διαρρήξεις, βανδαλισμός.
7. Βία αδικαιολόγητη, χωρίς νόημα και χωρίς κίνητρα (gratuitous, senseless and motiveless violence): Είναι η πιο σπάνια μορφή βίας. Οι πράξεις που ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία συνήθως γίνονται από άτομα που υποφέρουν από κάποια ψυχική διαταραχή.

3.2 Μύθοι για τη βία

Ο πολυδιάστατος χαρακτήρας της βίας, οι πολυπληθείς και ετερόκλητες ερμηνείες, το γεγονός ότι δεν είχε αναγνωριστεί η σοβαρότητα του φαινομένου μέχρι πρόσφατα, και πλήθος άλλων παραγόντων, συνέβαλαν στη δημιουργία και διαιώνιση στερεοτύπων, με αποτέλεσμα να επικρατεί σύγχυση σχετικά με τη φύση και τα χαρακτηριστικά της κακοποίησης (εντός και εκτός της οικογένειας).

3.2.1 Μερικοί μύθοι για τα θύματα βίας

1. *Είναι μόνο φτωχές κι αμόρφωτες γυναίκες, χωρίς επάγγελμα.*
2. *Δεν φεύγουν από κοντά του γιατί κατά βάθος απολαμβάνουν την βία και φοβούνται τη μοναξιά.*
3. *Οι κακοποιημένες γυναίκες αξίζουν την κακοποίησή τους.*
4. *Φταίνε για την βία που υφίστανται, προκαλώντας με τη συμπεριφορά τους.*
5. *Η συζυγική κακοποίηση δεν προξενεί σοβαρό τραυματισμό και ότι είναι απλώς ένα χάνι αγάπης.*

Στην πραγματικότητα είναι γυναίκες όλων των κοινωνικών τάξεων, κάθε μορφωτικού επιπέδου. Είναι γυναίκες λιγότερο ή περισσότερο δυνατές αλλά εξαντλημένες από την καθημερινή προσπάθεια επιβίωσης – «συμβίωσης», σε βάρος της υγείας και της προσωπικής τους ανάπτυξης. Δεν φεύγουν για πολλούς και διαφορετικούς λόγους, ακόμα κι όταν νοιώθουν να κινδυνεύουν: Μπορεί να φοβούνται την εκδίκηση σε βάρος τους ή σε βάρος των παιδιών, ή να μην έχουν δουλειά, κατά συνέπεια οικονομική ανεξαρτησία, και την οποία δύσκολα μπορούν να βρουν, εφ' όσον ο δράστης τους το είχε απαγορεύσει, ή τους έχει απαγορεύσει τις κοινωνικές σχέσεις, ακόμα και με την οικογένειά τους. Μπορεί εξάλλου να μην υπάρχει δυνατότητα

υπαναχώρησης στο οικογενειακό τους περιβάλλον διότι οι γονείς του θύματος να μην το δέχονται στην οικογενειακή εστία. Ακόμα υπάρχει περίπτωση να αγαπά το θύμα τόσο πολύ το δράστη που να μη μπορεί να σκεφτεί πως πρέπει να τον εγκαταλείψει. Στις εύπορες οικογένειες υπάρχουν κοινωνικοί φραγμοί όπως, ο φόβος ότι δεν θα πιστεύουν τη γυναίκα-θύμα, το αξιοπρεπές επάγγελμα του συζύγου ο οποίος θα πάθει ζημιά, η απομόνωση από την οικογένεια που παίρνει το μέρος του θύτη, ειδικά αν έχει χρήματα και κοινωνικό κύρος και προσδίδει το φταίξιμο στη γυναίκα. Επίσης, η στάση των μεγαλύτερων γυναικών, οι οποίες λόγω προσωπικών και μόνο βιωμάτων, ισχυρίζονται ότι έτσι είναι όλοι οι άνδρες. Οι γυναίκες έχουν τόσο συνηθίσει να φυλάγονται, στην ουσία έχουν υιοθετήσει το ρόλο του θύματος –ένα είδος αυτοεκπληρούμενης προφητείας- που ρίχνουν συχνά το φταίξιμο στον εαυτό τους για παράδειγμα, το ότι τον νευρίασαν. Ο μύθος ότι οι κακοποιημένες γυναίκες προκαλούν οι ίδιες την κακοποίησή τους «βγάζοντας τους άντρες από τα ρούχα τους», είναι πολύ διαδεδομένος. Ο καθένας μπορεί να αναφέρει κάποια ιστορία που μια γυναίκα άξιζε αυτό που έπαθε : ήταν πολύ φαντασμένη, πολύ εριστική, στρίγγλα ή κάτι ανάλογο. Συνήθως όμως, οι δράστες χάνουν τον αυτοέλεγχό τους για προσωπικούς λόγους και όχι εξαιτίας αυτών που έκαναν ή δεν έκαναν οι γυναίκες τους. Κανένας όμως δεν θα μπορούσε να αξίζει το είδος της κτηνωδίας.

Χωρίς ωστόσο να συνειδητοποιούν πως μπορεί το ίδιο να συμβεί και με άλλα άτομα του οικογενειακού ή του ευρύτερου περιβάλλοντός του, τα οποία όμως δεν διανοείται να τα ξυλοκοπήσει, όπως ενδεχομένως νοιώθει ότι δικαιούται να κάνει με τη σύντροφό του. Πολλές όμως γυναίκες σαν αποτέλεσμα της κακοποίησης βρίσκουν το θάνατο. Όλοι οι άνθρωποι εκνευρίζονται, όμως αυτό δεν τους δίνει και το δικαίωμα να γίνονται βίαιοι, ειδικά στο σύντροφό τους.

3.2.2 Μερικοί μύθοι για τον θύτη

1. *Είναι κακός άνθρωπος. Μισεί το θύμα*
2. *Έχει δίκιο κατά βάθος, η γυναίκα του είναι ανυπόφορη.*
3. *Δεν θα το ξανακάνει.*
4. *Άσχημο οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο μεγάλωσαν. Δηλαδή αυτό έκανε και ο πατέρας του στη μητέρα του...*
5. *Το κάνει μόνο όταν μεθάει...*

Οι θύτες, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι είναι άτομα «ποικίλα», με διαφορετικές προσωπικότητες και με κοινό χαρακτηριστικό μόνο το ότι δεν διαχειρίζονται σωστά τον εκνευρισμό τους. Ο θύτης μπορεί να είναι εμφανώς σκληρός ή αντίθετα να δείχνει πολύ καλός άνθρωπος, εργατικός, με χιούμορ και ταλέντα, να θεωρείται καλός πατέρας και σύζυγος γιατί είναι πατέρας ήπιων τόνων, δεν χαρτοπαίζει, δεν έχει φιλενάδες, δεν βγαίνει με άλλες παρέες. Είναι συχνά 'παλαιών αρχών', παραδοσιακών αντιλήψεων σε σχέση με τους ρόλους των δύο φύλων. Προσπαθεί βεβαίως να πείσει τους πάντες πως η οργή του είναι σπάνια και δικαιολογημένη, ακόμα κι αν είναι καθημερινή. Συχνά, *αυτός είναι ο ισχυρός –διαθέτει ισχυρότερη προσωπικότητα- ενώ η γυναίκα του η φοβισμένη, εκείνη που μιλάει λίγο, ανίσχυρη να συγκριθεί μαζί του έτσι ώστε να υπερισχύσει, μοιραία γοητεύει και πείθει τους πάντες. Όμως, υπάρχουν και γυναίκες που επιλέγουν να μην*

εναντιώνονται στις βίαιες αντιδράσεις των συζύγων τους σκεπτόμενες πως με τον τρόπο αυτό τους εξευμενίζουν αποφεύγοντας τα χειρότερα. Οι βίαιοι άνδρες που έχουν χαρακτήρα ήπιων τόνων γίνονται συχνότερα φονιάδες από αυτούς που φωνάζουν και ξεσπούν. Η γειτονιά, το χωριό ή η μικρή πόλη, συνήθως μένουν άναυδοι από ένα τέτοιο γεγονός που αφήνει ως απόρροια ερωτηματικά, αμφιβολίες για τον καταλογισμό ευθυνών από το άτυπο «δικαστήριο της γειτονιάς», δραματικότητα και τραγικότητα. Ο άνδρας θύτης ενδέχεται να έχει περισσότερο ελκυστική προσωπικότητα, με αποτέλεσμα να του δίνει τρόπον τινά ένα είδος κάλυψης. Έτσι παραπλανεί τον κόσμο –αυτό δεν του δίνει βέβαια δίκιο για τις πράξεις του- κάνοντας κάποιους να ψάχνουν το αίτιο στο θύμα. Μια γυναίκα που βασανίζεται δεν έχει αυτοπεποίθηση και ζωντάνια, δεν έχει σεξουαλική ζωή, δεν αναπτύσσει τα ταλέντα της και είναι συχνά μελαγχολική, αφηρημένη και άτυπη, έχει ψυχοσωματικά συμπτώματα, αργεί στις δουλειές της, σηκώνει γενικά ένα τεράστιο βάρος για να αυτοπροστατεύεται και να προστατεύει τα παιδιά της. Συχνά, φωνάζει σε τρίτα άτομα ή στα παιδιά, και αυτή η στάση της επιτείνεται, ενδυναμώνει όταν δεν είναι μπροστά ο άνδρας, ή είναι παρών κάποιος που ίσως την προστατέψει, αστυνομικός, πατέρας, αδελφός κ.λ.π., πράγμα που δημιουργεί εσφαλμένες εντυπώσεις. Ο ίδιος ο δράστης την ταπεινώνει για την κούρασή της, τα παράπονα ή την ατομία της, παρόλο που εκείνος της τα προκαλεί. Πιθανότατα πιστεύει ότι ενδιαφέρεται, αγαπάει το θύμα. Εκφράζοντας λοιπόν τα παράπονά του προσπαθεί να τη συνεφέρει, να την «διορθώσει». Επίσης πιστεύει ότι λόγω του ότι δουλεύει σκληρά οι απαιτήσεις του είναι «λογικές» και η βία που ασκεί οφείλεται όχι στη δική του ανικανότητα να αυτοελεγχθεί αλλά στο θύμα που όφειλε να κάνει κάτι διαφορετικό. Επί πλέον, νοιώθει τη γυναίκα και τα παιδιά του ιδιοκτησία του και καθήκον του να τους «νουθετεί».

Σίγουρα θα το ξανακάνει αν δεν συμβεί κάτι καταλυτικό, όπως μια σύλληψη ή να του θυμώσει ένας άνθρωπος τον οποίο σέβεται και υπολογίζει. Όταν ο σύζυγος στείλει τη γυναίκα του στο νοσοκομείο, τότε κάποιιοι βγαίνουν από την αδράνεια και τον εγκαλούν και είναι η ώρα των υποσχέσεων και των «συγγνώμη». Στις περισσότερες των περιπτώσεων, μετά την παρέλευση λίγου χρονικού διαστήματος ξαναρχίζουν τα ίδια, με το θύμα ακόμα περισσότερο φοβισμένο ή παγιδευμένο. Μόνο η παρέμβαση του νόμου- π.χ. η σύλληψη έστω και για ένα βράδυ από την αστυνομία-, καθώς και η σταθερή στάση του περιβάλλοντος δείχνει να κάνουν τους δράστες να αντιλαμβάνονται ότι σφάλλουν. Ό,τι και να λένε σαν συγγνώμη, είναι μόνο και μόνο για να μην φύγει η σύντροφός τους! Από την σύντροφό τους, έχουν συνήθως ισχυρή εξάρτηση, ενώ από την άλλη η ίδια η γυναίκα ίσως να αντιλαμβάνεται λανθασμένα την εξαπάτηση ως αγάπη (Νίκη Ρουμπάνη, Μέλος του Δικτύου Γυναικών Ευρώπης).

3.2.3 Κοινά χαρακτηριστικά των αντρών που κακοποιούν τις γυναίκες

Η Ουόκερ (1989) αναφέρει τα κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ των αντρών που κακοποιούν τις γυναίκες τους είναι:

- Έχουν μικρή αυτοεκτίμηση.
- Πιστεύουν σε όλους τους μύθους που είναι σχετικοί με τις σχέσεις κακοποίησης.
- Πιστεύουν στην παραδοσιακή υπεροχή των αντρών και στο στερεότυπο ανδρικό ρόλο μέσα στην οικογένεια.

- Κατηγορούν άλλους για τις πράξεις τους.
- Ζηλεύουν παθολογικά.
- Παρουσιάζουν μια διπλή προσωπικότητα.
- Έχουν έντονες αντιδράσεις στρες, που προσπαθούν να τις αντιμετωπίσουν πίνοντας και δέρνοντας τις γυναίκες τους.
- Συχνά χρησιμοποιούν το σεξ σαν μια βίαιη πράξη για να αυξήσουν την αυτοεκτίμησή τους και το ανίσχυρο ανδρισμό τους. Μπορεί να είναι αμφισεξουαλικοί.
- Δεν πιστεύουν πως η βίαιη συμπεριφορά τους θα έχει αρνητικές επιπτώσεις

Αναφορικά με τα **χαρακτηριστικά των αντρών που χρησιμοποιούν βία** εναντίον των συντρόφων τους, το Κ.Ε.Θ.Ι (Ενδο- οικογενειακή βία κατά των γυναικών : πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα, 2003) υποστηρίζει ότι οι τελευταίοι αναπτύσσουν υπερβολικά εξαρτημένες σχέσεις με τους σημαντικούς Άλλους. Η υπέρμετρη εξάρτηση στις στενές σχέσεις, συμβάλλει στη δυναμική εμφάνιση της ενδοοικογενειακής βίας. Οι άντρες που ασκούν βία στη σχέση, είναι συχνά αμφιθυμικοί και αγχώδεις απέναντι στην οικειότητα με τη σύντροφο: ταυτόχρονα, επιθυμούν και φοβούνται τη συναισθηματική αλληλεγγύη, βιώνουν έντονες μταιώσεις και άγχος σχετικά με την αυτονομία της τελευταίας. Η πιεστική συμπεριφορά εκ μέρους του συζύγου είναι δυνατόν να εξαλείψει την αίσθηση αυτονομίας της συντρόφου του, περιορίζοντας τα κοινωνικά υποστηρικτικά δίκτυα της και τις εναλλακτικές της σχέσεις (φίλοι, συνεργάτες, συγγενείς κλπ), περιστέλλοντας τις δραστηριότητες της εντός του σπιτιού και ελέγχοντας την πρόσβαση της στα οικονομικά, στη μόρφωση και στην εργασία. Παράλληλα, έχει υποστηριχθεί ότι η ζήλεια και η χαμηλή αυτοεκτίμηση των ανδρών, πυροδοτούν τη βίαιη συμπεριφορά τους. Οι Barnett & Hamberger σε έρευνα τους αναφέρουν ότι οι άνδρες που επιδεικνύουν καταχρηστική συμπεριφορά, παρουσιάζουν διαφορές από τους μη βίαιους άνδρες αναφορικά με την οικειότητα, την παρορμητικότητα, την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων και την προσαρμογή. Οι ίδιοι οι άντρες που παρουσιάζουν καταχρηστική συμπεριφορά απέναντι στις συζύγους τους, πιστεύουν ότι είναι αποδεκτό να έχουν τέτοια συμπεριφορά μέσα στο γάμο. Επομένως, μεταβλητές όπως η καταγωγή, η κοινωνική τάξη, η εξουσία στη σχέση, η οικογενειακή κατάσταση ή η χρήση αλκοόλ, παίζουν λιγότερο σημαντικό ρόλο απ' ό,τι οι ίδιες οι στάσεις. Επιπρόσθετα, έχει υποστηριχθεί ότι οι άνδρες που εργάζονται σε βίαια περιβάλλοντα εργασίας, είναι πιθανόν αμφιθυμικοί σχετικά με την αποδοχή ή την απόρριψη της ιεραρχίας και του ελέγχου. Οι ίδιοι υφίστανται τον έλεγχο και την εξουσία του περιβάλλοντος και παράλληλα το αναπαράγουν στην οικογένειά τους. Το παράδοξο είναι ότι η διαρθρωτική βία σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα θεωρείται αποδεκτή και μερικές φορές επιβραβεύεται, ενώ η βία στην οικογένεια θεωρείται όλο και περισσότερο αποδοκιμαστέα και επιλήψιμη συμπεριφορά, οπότε και τιμωρητέα. Είναι λοιπόν, έκδηλη αυτή η κατά κάποιο τρόπο παραδοξολογία που δημιουργεί την αμφιθυμία στον άνδρα και δαιωνίζει κατά κάποιον τρόπο τη βίαιη συμπεριφορά που παρατηρείται σε συγκεκριμένες κοινωνικές δομές και στους κόλπους της οικογένειας. Γενικότερα, οι **δράστες** από τη μια πλευρά και τα **θύματα** -οι υφιστάμενοι την κακοποίηση- εμφανίζουν μια παρόμοια δυσκολία στο να κατανοήσουν και να αποδεχθούν ότι έχουν κάποιο πρόβλημα.

3.3 Τεχνικές καταναγκασμού

Οι **δράστες** και οι κακοποιημένες γυναίκες έχουν μια παρόμοια δυσκολία να καταλάβουν και να αποδεχτούν ότι έχουν κάποιο πρόβλημα. Διευκρινίζοντας τα είδη των τεχνικών καταναγκασμού που χρησιμοποιούνται στις σχέσεις κακοποίησης θα βοηθούσαμε να ξεκαθαριστεί αυτή η σύγχυση και να γίνεται ευκολότερος ο αυτοκαθορισμός για τις κακοποιημένες γυναίκες και τους δράστες. Σύμφωνα με την Ουόκερ (1989) οι **ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑΝΑΓΚΑΣΜΟΥ** είναι:

1. **Αρχική έκπληξη** : Οι περισσότερες από τις γυναίκες υποστήριζαν πως δεν θα μπορούσαν να φανταστούν ότι οι άντρες τους θα ήταν τόσο βίαιοι. Δεν μπορούσαν να προβλέψουν πως αυτοί οι άντρες θα γίνονταν τόσο επιθετικοί, όσο τους είδαν να γίνονται στο πρώτο επεισόδιο κακοποίησης. Ένα επίστρωμα ευγένειας έκρυβε τη βίαιη στάση των αντρών τους.
2. **Αδυναμία πρόβλεψης των επεισοδίων κακοποίησης** : Η γυναίκα δεν μπορούσε να προβλέψει πότε ακριβώς θα συνέβαινε το επόμενο επεισόδιο και επίσης, δεν μπορούσε να προβλέψει την ένταση της βίας που θα εμφανιζόταν στη διάρκεια αυτού του επεισοδίου. Σε αυτά τα επεισόδια κακοποίησης ο μόνος έλεγχος γινόταν από τους άντρες.
3. **Υπερβολική ζηλοτυπία** : Οι δράστες ζήλευαν τους άλλους άντρες, τις φίλες και την οικογένεια των γυναικών τους, τα παιδιά τους, τα εγγόνια τους και την εργασία των γυναικών τους. Όσο η ζηλοτυπία των δραστών μεγάλωνε, τόσο μεγάλωνε και η καταπίεση και η προσπάθεια για πλήρη έλεγχο της ζωής των γυναικών τους.
4. **Ασυνήθιστη σεξουαλικότητα** : Όλες οι κακοποιημένες γυναίκες ανέφεραν ότι οι δράστες περίμεναν ασυνήθιστα είδη σεξουαλικής συμπεριφοράς στις σχέσεις τους. Άλλες μιλούσαν για αιμομικτικές σχέσεις που επιδίωκαν ή είχαν με τις κόρες τους.
5. **Ακριβείς αναμνήσεις των λεπτομερειών των επεισοδίων κακοποίησης** : Οι κακοποιημένες γυναίκες μπορούσαν πάντοτε να θυμούνται τις λεπτομέρειες των βίαιων επεισοδίων. Θυμούνταν κάθε λέξη που άκουγαν και κάθε χτύπημα που τους έδινε ο δράστης. Αν και μπορούσαν να συζητήσουν αυτές τις ανατριχιαστικές λεπτομέρειες με άλλους, οι περισσότεροι δεν άντεχαν να τις ακούσουν, πράμα που αύξανε τη ντροπή τους και τη διάθεσή τους να κρύψουν τα γεγονότα.
6. **Διάθεση για απόκρυψη της κατάστασης** : Αν και αυτές οι γυναίκες δεν είχαν δυσκολία να θυμηθούν τις εμπειρίες τους, συχνά αρνούνταν να τις κοινοποιήσουν για να προστατεύσουν τους δράστες. Έτσι, ήξεραν με μεγάλη ακρίβεια τι συνέβαινε και μπορούσαν να επαναλάβουν, αλλά ταυτόχρονα, αρνούνταν την υπαιτιότητα των αντρών τους.
7. **Αλκοόλ** : Πολλές από τις κακοποιημένες γυναίκες έλεγαν πως οι άντρες τους δυσκολευόταν να ελέγξουν την τάση τους για αλκοόλ. Από τις περιγραφές των γυναικών φαίνεται πως οι άντρες τους ήταν προσκολλημένοι στο ποτό, ανεξάρτητα από την ποσότητα που έπιναν.

Μολονότι, δεν βρέθηκε μια σαφής σχέση², το υπερβολικό ποτό ήταν μια κοινή εμπειρία.

- 8. Έντονη ψυχολογική κακομεταχείριση:** Σχεδόν όλες οι κακοποιημένες γυναίκες ανέφεραν σοβαρές προφορικές επιθέσεις από τους δράστες. Αυτές οι γυναίκες κατηγορούνταν συνέχεια για αδέξια συμπεριφορά. Οι άντρες ήταν ειδικοί στο να βρίσκουν τα αδύνατα σημεία των γυναικών και να τα χρησιμοποιούν για τους δικούς τους σκοπούς. Χρησιμοποιούσαν τεχνικές πλύσης εγκεφάλου στις ψυχολογικές τους επιθέσεις και σ' αυτόν τον αγώνα ισχύος, οι γυναίκες ήταν πάντα χαμένες.
- 9. Απειλές για την οικογένεια της γυναίκας:** Μια σημαντική τεχνική καταναγκασμού ήταν οι απειλές για τα μέλη της οικογένειας ή τους στενούς φίλους και φίλες της γυναίκας. Οι περισσότερες πάντως γυναίκες πίστευαν πως οι άντρες τους ήταν ικανοί να πραγματοποιήσουν τις απειλές τους.
- 10. Πρόκληση τρόμου με τη χρήση όπλων ή μαχαιριών :** Οι δράστες τρομοκρατούσαν τις γυναίκες τους με ανατριχιαστικές περιγραφές του πως θα τις βασάνιζαν. Συχνά, επιβεβαίωναν αυτές τις περιγραφές χρησιμοποιώντας όπλα, μαχαιρία και πιστόλια στις επιθέσεις τους.
- 11. Παντοδυναμία :** Οι κακοποιημένες γυναίκες πίστευαν ότι οι δράστες μπορούσαν να κάνουν πράγματα που οι άλλοι δεν ήταν ικανοί να τα κάνουν. Ο δράστης δημιουργεί μια αίσθηση παντοδυναμίας, που η κακοποιημένη γυναίκα πιστεύει. Ταυτόχρονα, πιστεύει και το αντίθετο : ότι ο άντρας είναι εύθραυστος και μπορεί να καταρρεύσει ανά πάσα στιγμή.
- 12. Γνώση του ενδεχόμενου θανάτου :** Όλες οι κακοποιημένες γυναίκες υποστήριζαν πως ήξεραν ότι οι δράστες θα μπορούσαν να τις σκοτώσουν. Ήξεραν πως οι απειλές βίας δεν ήταν αβάσιμες και πως οι δράστες ήταν ικανοί να τις σκοτώσουν ή και να σκοτωθούν.

3.4 Η Κυκλική Θεωρία της Βίας

Οι κακοποιημένες γυναίκες δεν κακοποιούνται ούτε συνέχεια, ούτε σε τυχαία χρονικά διαστήματα. Μια από τις πιο εντυπωσιακές ανακαλύψεις που έγιναν στην διάρκεια της έρευνας³ ήταν ο καθορισμός ενός κύκλου συμβάντων. Η κατανόηση αυτού του κύκλου είναι πολύ σημαντική αν θέλουμε να μάθουμε πώς να σταματήσουμε ή πώς να αποφεύγουμε επεισόδια κακοποίησης. Αυτός ο κύκλος βοηθά, επίσης να εξηγήσουμε το πώς οι

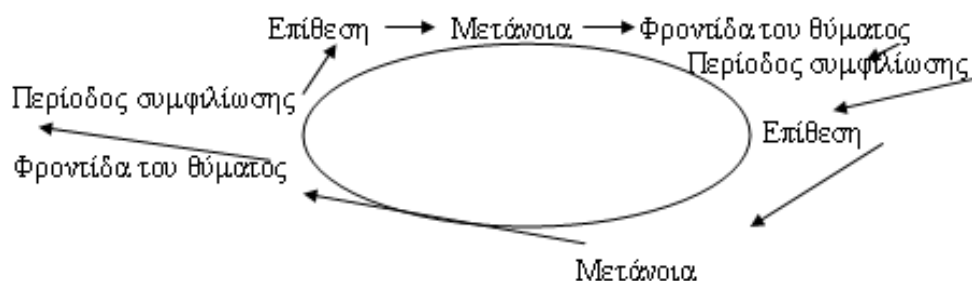
² Πρόκειται για μια έρευνα της Λένορ Ουόκερ που πραγματοποιήθηκε το 1975 στο New Jersey και στο Denver του Colorado. Στόχος της είναι η ψυχολογία της κακοποιημένης γυναίκας με την έννοια του θύματος. Έχει συλλέξει περισσότερες από 120 λεπτομερές ιστορίες κακοποιημένων γυναικών και έχει ακούσει τμήματα από περισσότερες από 300 επιπλέον ιστορίες. Το δείγμα αποτέλεσαν γυναίκες που προσφέρθηκαν μόνες τους. Δεν επιλέχτηκαν τυχαία και δεν μπορούν να θεωρηθούν σαν ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα, με βάση το οποίο μπορεί κανείς να προχωρήσει σε γενικεύσεις. Γι' αυτό δεν έχει προχωρήσει σε στατιστικές αναλύσεις. Αντίθετα, έχει επισημάνει τα κοινά στοιχεία που έχουν αναφερθεί από τις κακοποιημένες γυναίκες και έχει προσπαθήσει να τα γενικεύσει.

³ Ισχύει το ίδιο με το παραπάνω.

κακοποιημένες γυναίκες μετατρέπονται σε θύματα, πως αποκτούν το αίσθημα της αδυναμίας και γιατί δεν προσπαθούν να ξεφύγουν.

Ο κύκλος κακοποίησης εμφανίζεται να έχει τρεις διακριτές φάσεις, που ποικίλουν σε χρόνο και ένταση όχι μόνο ανάμεσα σε διαφορετικά ζευγάρια, αλλά και στο ίδιο το ζευγάρι (Βλέπε Σχήμα 1)

Σχήμα 1. Ο κύκλος της κακοποίησης

3.4.1 Η φάση δημιουργίας της έντασης

Κατά την διάρκεια αυτής της φάσης συμβαίνουν κάποια μικρότερης σημασίας επεισόδια κακοποίησης. Η γυναίκα μπορεί να ελέγχει αυτά τα επεισόδια με διάφορους τρόπους. Αφήνει στον **δράστη** να νομίζει πως δέχεται ότι ο θυμός του είναι δικαιολογημένος. Όσο άσχημα και αν είναι τα επεισόδια, η κακοποιημένη γυναίκα τείνει να τα ελαχιστοποιεί, αναλογιζόμενη ότι ο **δράστης** είναι ικανός για πολύ χειρότερα. Γυναίκες που έχουν κακοποιηθεί για αρκετό χρόνο ξέρουν πως αυτά τα μικρότερης σημασίας επεισόδια θα κλιμακωθούν σε βαρύτερα. Κατά τη διάρκεια των αρχικών σταδίων της πρώτης φάσης, έχουν πραγματικά κάποιον έλεγχο. Καθώς αυξάνει η ένταση, γρήγορα ο έλεγχος χάνεται.

Ο **δράστης** παρακινούμενος από τη φανερά παθητική αποδοχή της βίαιης συμπεριφοράς του, δεν προσπαθεί να ελέγξει τον εαυτό του. Η στάση επίσης της κοινωνίας, ενισχύει την πίστη στο δικαίωμα να εξουσιάζει τη γυναίκα του. Οι περισσότεροι δράστες είναι βίαιοι μόνο στα σπίτια τους γιατί όλοι καταλαβαίνουν πολύ καλά ότι μια τέτοια συμπεριφορά δεν θα ήταν ανεκτή δημόσια. Γνωρίζοντας ότι η συμπεριφορά του είναι λανθασμένη, αισθάνεται τον φόβο ότι μπορεί να γίνει τόσο αποκρουστικός που να αναγκάσει τη γυναίκα τους να φύγει. Έτσι, γίνεται πιο καταπιεστικός, ζηλότυπος και δεσποτικός, ελπίζοντας πως με την βιαιότητα του θα την κρατήσει. Καθώς ο άντρας και η γυναίκα αισθάνονται την κλιμάκωση της έντασης στην πρώτη φάση, γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο να ελέγξουν την κατάσταση. Ο καθένας τους γίνεται και πιο έξαλλος. Ο άντρας αυξάνει την δεσποτική του καταπίεση και τη βιαιότητά του. Τα μικρότερα επεισόδια κακοποίησης γίνονται ολοένα και συχνότερα και ο θυμός παραμένει για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα. Η κακοποιημένη γυναίκα δεν μπορεί πια να κρατήσει κάποια ισορροπία όπως έκανε στην αρχή της πρώτης φάσης. Είναι λιγότερο ικανή να αμυνθεί στον πόνο και στα χτυπήματα. Οι ίδιες οι γυναίκες λένε πως δυσκολεύονται περισσότερο με τα ψυχολογικά βασανιστήρια. Εξαντλημένη από το συνεχές στρες, η γυναίκα συνήθως απομακρύνεται από τον **δράστη**, φοβούμενη πως θα φτάσει στην έκρηξη. Εκείνος αρχίζει να κινείται εναντίον της πιο πιεστικά, καθώς βλέπει την απομάκρυνσή της. Η

ένταση ανάμεσα στους δύο γίνεται αφόρητη. Σε γενικές γραμμές, **η γυναίκα – θύμα υπόκεινται σε «ελαφρό ξυλοδαρμό», ψυχολογική βία, κτητικότητα, ζήλεια. Η ίδια είναι υποχωρητική και προσπαθεί να εμποδίσει την κλιμάκωση, φοβάται την αντίδραση του και συμπεριφέρεται σαν να είναι υπεύθυνη για το θυμό του. Έχει άγχος και αρχίζει να πιστεύει ότι το αξίζει.**

3.4.2. Η έκρηξη ή το επεισόδιο της κακοποίησης

Η δεύτερη φάση χαρακτηρίζεται από την ανεξέλεγκτη έκρηξη των εντάσεων που έχουν δημιουργηθεί στην πρώτη φάση. **Η έλλειψη ελέγχου και τα σοβαρά επεισόδια κακοποίησης** διαχωρίζουν αυτή την φάση από την προηγούμενη.

Στην διάρκεια της δεύτερης φάσης και οι δύο έχουν χάσει τον έλεγχό τους. **Ο δράστης** μπορεί να έχει στην αρχή ενός επεισοδίου συνείδηση αυτών που κάνει, αλλά στη συνέχεια δεν καταλαβαίνει τι κάνει. Ο θυμός του είναι τόσο μεγάλος που τον τυφλώνει. Ξεκινά θέλοντας να δώσει ένα μάθημα στην γυναίκα του – χωρίς να έχει την πρόθεση να της προξενήσει κάποιον τραυματισμό – και σταματά όταν αισθάνεται ότι έχει «μάθει» το μάθημά της. Στο μεταξύ πάντως η γυναίκα έχει χτυπηθεί σοβαρά. Όταν οι **δράστες** περιγράφουν τα επεισόδια κακοποίησης επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στη δικαιολόγηση της συμπεριφοράς τους. Συχνά επικαλούνται ένα σωρό ασήμαντες ενοχλήσεις που είχαν στη διάρκεια της πρώτης φάσης. Μερικές φορές κατηγορούν το ποτό ή την υπερβολική τους κούραση από τη δουλειά. Το έναυσμα για το πέραςμα στη δεύτερη φάση σπάνια οφείλεται στη συμπεριφορά της γυναίκας. Είναι συνήθως κάποιο εξωτερικό γεγονός ή ξεκινά από την εσωτερική κατάσταση του άντρα.

Δεν είναι ασυνήθιστο για το **δράστη** να ξυπνήσει την γυναίκα του, ενώ αυτή κοιμάται βαθιά, για να αρχίσει τη επίθεσή του. Τρώει ξύλο ανεξάρτητα από την αντίδρασή της, είτε απαντήσει με βρισιές είτε παραμείνει σιωπηρή. Οι στριγκλιές και τα βογκητά της τον αγριεύουν ακόμα περισσότερο όπως και οι προσπάθειές της να αμυνθεί. Η βία έχει μέσα της ένα στοιχείο υπερβολής και ο **δράστης** δεν μπορεί να σταματήσει ακόμα κι αν η γυναίκα έχει σοβαρά τραυματιστεί.

Συνοπτικότερα, σε αυτή την φάση ο θύτης είναι εκτός ελέγχου. Χτυπά τη γυναίκα-θύμα με τόσο μένος που πολλές φορές την τραυματίζει σοβαρά. Η γυναίκα μένει απαθής, τον καλύπτει στον κοινωνικό περίγυρο, αλλά και στο νοσοκομείο που συνήθως απευθύνεται για τις πρώτες βοήθειες. Μερικές φορές αρχίζει και η ίδια να τον χτυπά ή να τον βρίζει...

3.4.3 Η φάση ηρεμίας ή περίοδος αγάπης

Η τρίτη φάση έρχεται αμέσως μετά τη δεύτερη και φέρνει μαζί της μια ασυνήθιστη περίοδο ηρεμίας. Η ένταση που δημιουργήθηκε στην πρώτη φάση και εκτονώθηκε στη δεύτερη έχει εξαφανιστεί. Σ' αυτή τη φάση, ο **δράστης** συμπεριφέρεται σταθερά με ευγενικό και τρυφερό τρόπο. Είναι

συνήθως, μετανιωμένος για τις πράξεις του και δείχνει τη μεταμέλεια του στην κακοποιημένη γυναίκα. Την παρακαλεί να τον συγχωρέσει και της υπόσχεται ότι ποτέ δεν θα το ξανακάνει. Η συμπεριφορά του μοιάζει με ενός μικρού αγοριού που έχει κάνει κακό.

Ο δράστης πιστεύει αληθινά ότι δεν θα ξαναχτυπήσει ποτέ τη γυναίκα που αγαπά, ότι θα ελέγχει τον εαυτό του από εδώ και πέρα. Καταφέρνει να πείσει όλο το συγγενικό ή φιλικό τους περίγυρο, ότι αυτή τη φορά πραγματικά το εννοεί. Κάνει συγκεκριμένα πράγματα για να το αποδείξει, σταματά το ποτό, τα ραντεβού του με άλλες γυναίκες ή οτιδήποτε άλλο επηρεάζει την ψυχική του κατάσταση.

Επιπρόσθετα, στη διάρκεια αυτής της περιόδου, η κακοποιημένη γυναίκα καταλαβαίνει πόσο εύθραυστος και ανασφαλής είναι πραγματικά ο **δράστης**. Της υπενθυμίζει πόσο πολύ την χρειάζεται και υποστηρίζει ότι κάτι τρομερό θα του συμβεί αν τον εγκαταλείψει. Η αυτοκτονία δεν είναι μια αβάσιμη απειλή. Περίπου οι 10 στους εκατό άντρες που κακοποιούσαν τις γυναίκες τους -σ' αυτή την μελέτη- αυτοκτόνησαν μετά από εγκατάλειψη των γυναικών τους (Ουόκερ, 1989).

Συμπερασματικά, καταλήγουμε να ονομάσουμε τη συγκεκριμένη φάση και ως μια περίοδος συμφιλίωσης ή «μήνας του μέλιτος». Μετά την κακοποίηση, η γυναίκα –θύμα είναι συνήθως σοβαρά πληγωμένη και ψυχολογικά ένα «ράκος». Ο θύτης αν και αντιλαμβάνεται τη σοβαρότητα της πράξης του, δεν θέλει να το παραδεχτεί και προσπαθεί να δικαιολογήσει τη συμπεριφορά του. Άλλοτε νιώθει τύψεις και άλλοτε περιβάλλει το θύμα με αγάπη, ζητά συγνώμη και υπόσχεται ότι δεν θα το ξανακάνει. Η περίοδος αυτή περιλαμβάνει έντονη ευχαρίστηση και για τους δύο και δυναμώνει το συναισθηματικό τους δεσμό. Όταν η γυναίκα ταλαιπωρημένη και αποδυναμωμένη, νιώθει έντονα την ανάγκη για τρυφερότητα και ζεστασιά που εκείνη την περίοδο της προσφέρεται από τον μετανιωμένο σύζυγο! Ζώντας λοιπόν τον «δεύτερο μήνα του μέλιτος» το ζευγάρι θεωρεί ότι δεν υπάρχει πλέον πρόβλημα και αρνείται να ζητήσει βοήθεια.

Με τον καιρό η διάρκεια των τριών σταδίων αλλάζει. Το στάδιο της έντασης γίνεται πιο μικρό, το στάδιο της βίας πιο μεγάλο και έντονο και το στάδιο της συμφιλίωσης πιο σύντομο.

3.5 Κοινωνική Εργασία, Θύτες και Θύματα

Σύμφωνα με την Χατζηφωτίου (2003) αναφέρει χαρακτηριστικά στο βιβλίο της, την ανάγκη να ακουστεί η φωνή των γυναικών που καθίσταται σαφής από τη διεξαγωγή κοινωνικών ερευνών, από τις οποίες προκύπτει α) ότι η πλειοψηφία των βίαιων εγκλημάτων γίνονται από άνδρες ενάντια στις γυναίκες, β) ότι τέτοιου είδους εγκλήματα δεν δημοσιοποιούνται εύκολα και γ) ότι πρόκειται πολύ συχνά για εγκλήματα σεξουαλικής φύσης που διαπράττονται από άντρα γνωστό στη γυναίκα (Dobash and Dobash, 1981-Αρτινοπούλου και Μαγγανάς, 1996 – Χατζηφωτίου, 2002 – Μαραγκόπουλος, 2003). Οι ίδιες έρευνες επιβεβαιώνουν ότι η βία κατά των γυναικών αποτελεί μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα και ότι θα πρέπει να πάψουμε να τη βλέπουμε μέσα από μύθους και στερεότυπα που κρύβουν την πραγματική έκταση, τη φύση και τις συνέπειες αυτής της βίας.

Επίσης η Χατζηφωτίου (2003) τονίζει, ότι τα περιστατικά οικογενειακής βίας είναι πολύ συχνά και επικρατούν στο καθημερινό πρόγραμμα δουλειάς των κοινωνικών λειτουργών και στην Ελλάδα, οι οποίοι προβληματίζονται γύρω από θέματα αναγνώρισης, κατανόησης, καταγραφής και αντιμετώπισης του προβλήματος. Συνεχίζει λέγοντας, ότι γενικότερα στην Ελλάδα δεν υπάρχουν συγκεντρωτικά στατιστικά στοιχεία από κοινωνικές υπηρεσίες αλλά οι επαγγελματίες εκτιμούν ότι τα νούμερα είναι αρκετά υψηλά. Οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι απαραίτητο να μπορούν να αναγνωρίζουν πότε η οικογενειακή βία υπάρχει σε μια οικογένεια. Αρκετοί είναι οι ερευνητές που κατηγοριοποίησαν και κατέγραψαν μερικούς από τους δείκτες της δύναμει κακοποίησης.

Πίνακας 3.1. Κατάλογος συμπεριφορών του θύματος και του θύτη σε μια βίαιη σχέση.

ΘΥΜΑΤΑ - ΕΠΙΒΙΩΣΑΝΤΕΣ	ΘΥΤΕΣ
Συχνές αλλαγές συμπεριφοράς	Υπερβολική ζήλια / κτητικότητα
Κοινωνική απομόνωση	Υπερβολικός έλεγχος της καθημερινής ζωής της συντρόφου
Απουσίες από τον χώρο εργασίας	Παρενόχληση
Δυσκολία λήψης αποφάσεων	Διαφορετική συμπεριφορά στην δημόσια και την ιδιωτική του ζωή
Βλέμματα στον σύντροφο πριν απαντήσει σε ερωτήσεις	Επιμονή στην λήψη όλων των αποφάσεων
Έντονη ανησυχία για τα παιδιά	Απαγόρευση της συντρόφου να ερωτηθεί από την ειδικό χωρίς την παρουσία του
Αλλαγές στο ντύσιμο προκειμένου να καλυφτούν πληγές	Απειλές για την απομάκρυνση των παιδιών
Αρχή χρήσης αλκοόλ ή ουσιών	Άσκηση ελέγχου – ως προς τα χρήματα, την εργασιακή απασχόληση, την συμπεριφορά και την σύναψη γνωριμιών και φιλιών της συντρόφου
Αναφορά της βίας από φιλικό άτομο	Άρνηση για συμμετοχή σε θεραπεία
Απόσυρση- Ξέσπασμα σε κλάματα/ Άρνηση του προβλήματος	Κατάχρηση αλκοόλ ή ουσιών
Σημάδια αγωνίας, κατάθλιψης, Τάσεις αυτοκτονίας	Προσπάθειες απόδειξης διανοητικής κατωτερότητας της συντρόφου
Σημάδια βίας σε γυναίκα που εγκυμονεί	Άρνηση της προσωπικής ευθύνης και

	ρίξιμο του φταιξίματος στους άλλους
Προστατευτική συμπεριφορά προς τον σύντροφο	Σημάδια αγωνίας, κατάθλιψης, Τάσεις αυτοκτονίας

Πίνακας 3.2 Χαρακτηριστικά θυτών οικογενειακής βίας (προγνωστικούς δείκτες εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς).

<i>ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ</i> ΒΙΑΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ	Pagelow (1984)	Rosenbaum, And Maiuro (1990)	Anderson, Boulette & Schwartz (1991)	Lloyd (1995) Mahoney	Williams and West (2001)
Εμπειρίες βίας στην πατρική του οικογένεια	X	X	X		X
Κατάχρηση αλκοόλ και χρήση ουσιών	X	X	X		X
Χαμηλή αυτοεκτίμηση	X	X	X		X
Διαταραχές της προσωπικότητας / Εκρήξεις συμπεριφοράς		X	X	X	X
Παραδοσιακός τρόπος ζωής	X				X
Έλλειψη Συναισθηματική έκφρασης	X				X
Σημάδια συναισθηματικής και λεκτικής επιθετικότητας	X	X	X	X	X
Απομόνωση	X		X		
Προβλήματα στην εργασιακή απασχόληση	X				
Αυταρχική προσωπικότητα	X			X	
Υπερβολική προσκόλληση στην γυναίκα			X	X	

Έκφραση ανάγκης για προσωπική λήψη αποφάσεων, έλεγχο και εξουσία	X	X	X	X	X
Ελαχιστοποίηση της σημασίας της βίαιης συμπεριφοράς του			X	X	X

Πίνακας 3.3 Παράγοντες που κάνουν τη γυναίκα να παραμένει σε μια βίαιη σχέση.

Λόγοι που εμποδίζουν την γυναίκα να φύγει από την βίαιη σχέση	Pagelow (1984)	Anderson, Boulette & Schwartz (1991)	Chatzifotiou (2002b)	De Vasto (2003)
Φόβος για αντίποινα από τον θύτη	X	X	X	X
Οικονομική ανασφάλεια	X		X	X
Κοινωνική πίεση	X		X	X
Κοινωνική απομόνωση				X
Αγωνία για την τύχη των παιδιών	X	X	X	X
Συναισθηματική εξάρτηση από τον θύτη	X		X	X
Ενοχή και φόβος ότι θα αποτύχει εάν μείνει μόνη	X		X	X
Χαμηλή αυτοεκτίμηση και ενοχοποίηση του εαυτού της		X	X	X
Έλλειψη υποστηρικτικών δομών και υπηρεσιών	X		X	X
Ελπίδα ότι η βία θα σταματήσει		X	X	X

3.5.1. Επισκόπηση των ερευνών

«Όλα όσα έχουν αναφερθεί επιβεβαιώνονται και μέσα από δημοσιεύματα και έρευνες...»

Μια έρευνα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας που πραγματοποιήθηκε στα Κέντρα Υποδοχής, που βρίσκονται υπό την διεύθυνση της Γ.Γ.Ι, οδηγούν στα εξής αποτελέσματα : **Πρωταθλητές οι μορφωμένοι στις κακοποιήσεις γυναικών.** *«Ξεκίνησαν τη ζωή τους γεμάτες όνειρα. Ήθελαν να ερωτευτούν, να παντρευτούν, να αποκτήσουν παιδιά. Δυστυχώς, τα όνειρά τους έγιναν εφιάλτης. Εκείνες θύματα και ο άντρας, που διάλεξαν για σύντροφο ζωής, αιτία αυτού του εφιάλτη».* Η βία μέσα στην οικογένεια έχει καταστροφικές συνέπειες, τόσο στην ψυχική και σωματική υγεία της συζύγου όσο και στην ανάπτυξη των παιδιών που κακοποιούνται άμεσα ή έμμεσα. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας ζήτησε από το Κέντρο Υποδοχής Κακοποιημένων Γυναικών Αθήνας να την ενημερώσει με στοιχεία για το τι συμβαίνει με τις οικογένειες αυτές. Τα στοιχεία που παρουσιάζει προκύπτουν από στατιστική επεξεργασία τυχαίου δείγματος 100 γυναικών, που απευθύνθηκαν στο Κέντρο Αθηνών τον περασμένο χρόνο. Μπορεί βέβαια το δείγμα να είναι μικρό σε σχέση με τον αριθμό των περιστατικών, αλλά δυστυχώς δεν διαφέρει από τις άλλες περιπτώσεις. Σημειώνουμε κατ' αρχάς πως **οι σύζυγοι των γυναικών που τις κακοποιούν συστηματικά ανήκουν σε όλα τα μορφωτικά επίπεδα.** Όπως φαίνεται μέσα από την έρευνα, τα σκήπτρα στη σωματική κακοποίηση κρατούν οι απόφοιτοι τεχνολογικής εκπαίδευσης, σε ποσοστό που φτάνει το 100%, ενώ ακολουθούν αυτοί της πανεπιστημιακής (!), με ποσοστό 78,9%. Οι τελευταίοι έρχονται... πρώτοι και στη σωματική και τη σεξουαλική κακοποίηση με ποσοστό 15,8%. **Οι περισσότεροι άντρες που ασκούν βία στις συζύγους ή στις συντρόφους τους έχουν μια επιτηδευμένα άριστη συμπεριφορά προς τον έξω κόσμο, με αποτέλεσμα η γυναίκα- θύμα όταν αντιδρά να αντιμετωπίζει πολλές φορές τη δυσπιστία του κοινωνικού περίγυρου.** Έτσι αποσιωπά η ίδια αυτό που της συμβαίνει. Σύμφωνα με την έκθεση, **η συμπεριφορά του δράστη αποδίδεται κατ' αρχήν σε κοινωνικά αίτια** (πρότυπα πατριαρχικής δομής της οικογένειας, κατανομή του ρόλου των δύο φύλων, καθώς και της κοινωνίας στο φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας). **Σε ελάχιστες περιπτώσεις «ένοχα» είναι ψυχοπαθολογικά αίτια** (σύμπλεγμα κατωτερότητας, χαμηλής αυτοεκτίμησης, ανάγκη επίδειξης «ανδρισμού», τραυματικές εμπειρίες στην παιδική ηλικία από βίαιο πατέρα ή προβληματική σχέση με τη μητέρα). *Τα θύματα πρώτα βιάζονται ψυχολογικά.* Σχεδόν πάντα, στη συνέχεια, κακοποιούνται και σωματικά. Αυτό συμβαίνει κυρίως σε περιόδους που η γυναίκα είναι ευάλωτη συναισθηματικά (άνεργη, έγκυος, όταν πενθεί αγαπημένα της πρόσωπα). Η ψυχολογική κακοποίηση αρχίζει να ασκείται έμμεσα, σύμφωνα με τις μαρτυρίες. Άλλοτε ως μορφή ζηλοτυπίας, άλλοτε ως υποτιθέμενη υπερβολική αγάπη ή υπερβολική συναίσθηση ευθύνης (κυρίως στα ζευγάρια που είχαν συμβιώσει πάνω από δέκα έτη με το πρόσχημα ότι ο άντρας ήθελε η γυναίκα να μένει σπίτι ώστε να μεγαλώσει τα παιδιά). **Κατά κανόνα, ο δράστης έπειτα από κάθε επεισόδιο βίας ζητεί συγγνώμη και έπειτα από μια περίοδο ύφεσης επαναλαμβάνει τη βίαιη συμπεριφορά του.** Καθώς τα χρόνια περνούν, αυξάνεται και η συχνότητα, αλλά και η σοβαρότητα των επεισοδίων βίας. Ο κοινωνικός αποκλεισμός που

πολλές φορές αντιμετωπίζουν οι γυναίκες αυτές, η έλλειψη συμπαράστασης και ψυχολογικής στήριξης έχει και άλλες συνέπειες. Τα θύματα συχνά αντιμετωπίζουν ψυχολογικά προβλήματα, αλλά κάνουν και χρήση ουσιών (αλκοόλ, ναρκωτικές ουσίες) για να τα βγάλουν πέρα. Από την κακοποίηση μέσα στην οικογένεια δεν μένουν ανέπαφα τα παιδιά. Βασανίζονται. Και στην περίπτωση αυτή κανένα ρόλο δεν παίζει το μορφωτικό επίπεδο. Η άσχημη κατάσταση που διαμορφώνεται μέσα στην οικογένεια επηρεάζει και τη σχέση μεταξύ μητέρας και παιδιών. Σύμφωνα με την έρευνα, η σχέση θύματος με τα παιδιά είναι κακή σε ποσοστό 41,9%, ενώ πολύ καλή μόνο 7%. Στο νομό Χανίων :Η υπεύθυνη του Κέντρου, Αμαλία Μπασιά, δηλώνει πως μόνο στο νομό Χανίων καταγράφηκαν σ' ένα εξάμηνο 90 περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας. Από αυτά τα 22 ήταν βαρύτατα. Πολλά από τα θύματα κατέληξαν στο νοσοκομείο με κατάγματα. Η ίδια αναφέρει πως σε αρκετές περιπτώσεις οι αστυνομικές αρχές συστήνουν στις κακοποιημένες να αποφεύγουν τις καταγγελίες και τις μηνύσεις εις βάρος των συντρόφων τους. **Τις προτρέπουν να ξεχνούν το συμβάν και να τους συγχωρούν.** Η στάση των κρατικών φορέων, αλλά και του συγγενικού-κοινωνικού περίγυρου (όπως προαναφέραμε) οδηγεί τις γυναίκες αυτές στην απόγνωση. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι τα κέντρα για τις κακοποιημένες γυναίκες είναι από τα ελάχιστα στηρίγματα που έχουν για να πάρουν κουράγιο. Σύμφωνα με την έρευνα, όλες οι ηλικιακές ομάδες -ποσοστό 100%- το πρώτο που ζητούν από τους ειδικούς είναι ψυχολογική υποστήριξη.

➤ Η Ντάνι Βέργου (6/11/2004) στην Κυριακάτικη αναφέρει ότι : **Η ζήλια και η χαμηλή αυτοεκτίμηση πυροδοτούν τη βία!** Και έπειτα απαντά στην ερώτηση πότε οι άντρες χρησιμοποιούν βία : Ποιοι άνδρες χρησιμοποιούν βία εναντίον των συντρόφων τους; Οι άνδρες που ασκούν βία στη σχέση, είναι συχνά αμφιθυμικοί και αγχώδεις απέναντι στην οικειότητα με τη σύντροφο: ταυτόχρονα επιθυμούν και φοβούνται τη συναισθηματική αλληλεγγύη, βιώνουν έντονες ματαιώσεις και άγχος σχετικά με την αυτονομία της τελευταίας. Η πιεστική συμπεριφορά εκ μέρους του συζύγου είναι δυνατόν να εξαλείψει την αίσθηση αυτονομίας της συντρόφου του, περιορίζοντας τα κοινωνικά υποστηρικτικά δίκτυά της και τις εναλλακτικές της σχέσεις (φίλοι, συνεργάτες, συγγενείς κ.λπ.) περιστελλώντας τις δραστηριότητές της εντός του σπιτιού και ελέγχοντας την πρόσβασή της στα οικονομικά, στη μόρφωση και την εργασία. Εξάλλου, οι άνδρες που χρησιμοποιούν βία μέσα στην οικογένεια φαίνεται να επικεντρώνονται στη σύντροφο για την κάλυψη οποιασδήποτε συναισθηματικής τους ανάγκης. Παράλληλα, έχει υποστηριχθεί ότι **η ζήλια και η χαμηλή αυτοεκτίμηση των ανδρών πυροδοτούν τη βίαιη συμπεριφορά τους.** Η χρήση βίας εναντίον της αδυναμότερης (υπό το πρίσμα της φυσιολογίας) γυναίκας, τους παρέχει ικανοποίηση για το οποιοδήποτε αίσθημα αδυναμίας άσκησης ελέγχου που βιώνουν σε άλλους τομείς της ζωής τους. Εν τούτοις, η χαμηλή αυτοεκτίμηση επιδεινώνεται από την καταχρηστική συμπεριφορά που επιδεικνύουν. Παράλληλα, οι άνδρες που επιδεικνύουν καταχρηστική συμπεριφορά παρουσιάζουν διαφορές από τους μη βίαιους άνδρες αναφορικά με την οικειότητα, την παρορμητικότητα, την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων και την προσαρμογή.

➤ Η Νίκη Ρουμπάνη ⁴, έρχεται να συμπληρώσει το παραπάνω δημοσίευμα, που αναφέρεται για τους ανθρώπους που εκδηλώνουν βία. **Ο διάλογος, η υποχώρηση, η επιμονή και οι εξηγήσεις, και ακόμα η διαμεσολάβηση, είναι διάφοροι θεμιτοί τρόποι που όλοι μεταχειριζόμαστε σε περίπτωση σύγκρουσης.** Δυστυχώς μερικοί συνάνθρωποι απλώς προσπαθούν να επιβληθούν με τη βία, με αποτέλεσμα να πληγώνουν άτομα που ίσως και να αγαπούν. Οδηγούν ανθρώπους στα νοσοκομεία, σε νευρολογικές κλινικές, και συχνά στην κατάθλιψη και την απόγνωση, μια απόγνωση που μπορεί να κρατήσει μια ζωή. Οι ίδιοι βιώνουν την αποξένωση και τις νομικές και κοινωνικές συνέπειες. Συνήθως τα θύματα είναι γυναίκες, κάποτε είναι παιδιά ή ηλικιωμένοι και των δύο φύλων, και συνήθως ο θύτης είναι άνδρας, στα δύο τρίτα των περιπτώσεων σύζυγος και συχνά πατέρας (δεδομένα από τη γραμμή ΣΟΣ). Είναι λάθος να νομίσει κανείς ότι οι **θύτες** είναι περιθωριακά άτομα, κάποιοι σκοτεινοί τύποι που ζουν σε ιδιαίτερους χώρους. Αυτό που αποδεικνύεται από όλες τις έρευνες είναι πως βίαιος είναι συχνά «ο κύριος της διπλανής πόρτας», συχνά μορφωμένος και σκληρά εργαζόμενος, συνήθως «παλαιών αρχών», που ίσως αγαπάει αυτούς που βασανίζει, θεωρεί όμως πως έχει το δικαίωμα να τους «νουθετεί» με τον τρόπο του, τρόπο συχνά φοβερά ταπεινωτικό κι ανηλεή, για τον οποίο συχνά μετά μετανιώνει.

Τι είναι όμως αυτό που κάνει ανθρώπους να εκδηλώνουν βία και μάλιστα προς αγαπητά πρόσωπα; Ίσως το ότι δεν μάθαμε να συζητάμε αρνητικά συναισθήματα. Ίσως γιατί στα αγόρια η κοινωνία επιβάλλει τη δράση και η βία είναι μια μορφή δράσης. Λόγοι λάθους αγωγής που δίνει στα αγόρια πολύ λιγότερο την ευκαιρία να αναπτύξουν συναισθηματικό λεξιλόγιο, γιατί αν εκφράσουν πόνο ή φόβο κάποιοι περιγελούν τον ανδρισμό τους (τα αγόρια δεν κλαίνε) κι έτσι ο θυμός τους εξαργυρώνεται σε... γροθιές. Αυτή και μόνο η μεταχείριση δημιουργεί αδύναμους στην εκτόνωση του θυμού άνδρες. Η παιδεία μας χρειάζεται να στραφεί πέρα από τις γνώσεις και στην αγωγή των νέων σε δεξιότητες ζωής, δεξιότητες που να μπορούν να στηρίξουν το κάθε άτομο στην εξέλιξή του και στις διαπροσωπικές του σχέσεις. Οι μορφές της βίας, είτε είναι λεκτική, είτε σωματική, είτε σεξουαλική, είτε οικονομική, ή, συνηθέστερα, συνδυασμός διαφόρων μορφών, αποδίδονται από τον βίαιο άνθρωπο σαν ευθύνη του ίδιου του θύματος. Οι δράστες συνήθως δεν αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεών τους, δηλώνουν ότι τους οδήγησε ο θυμός, αν και βέβαια ο θυμός τους δεν εκφράζεται με τον ίδιο τρόπο σε κοινωνικά ισχυρότερους αντιπάλους. Η επανάληψη της βίας, δηλαδή η συστηματική κακοποίηση, γίνεται τρόπος ζωής για πολλές οικογένειες. Η υγεία, η εργασία, η προσωπική ανάπτυξη ενός κακοποιημένου ατόμου κινδυνεύουν και οι πνευματικές και σωματικές δυνάμεις που απορροφώνται σε καθημερινή βάση από το αίσθημα του κινδύνου και τα ευρήματα επιβίωσης, πολύ λίγη ζωντάνια αφήνουν για οτιδήποτε άλλο. Το κοινωνικό, ηθικό αλλά και οικονομικό κόστος της βίας είναι πολύ μεγάλο και όχι επαρκώς διερευνημένο. Η βία ζημιώνει το θύμα αλλά και τον θύτη, διότι κι αυτός αναγκάζεται να διαθέτει δυνάμεις για την παγίωση της εξουσίας του. Κάθε γυναίκα που βαδίζει προς τη δημιουργία οικογένειας ονειρεύεται έναν σύντροφο που θα τη στηρίζει, όχι έναν βασανιστή. Τι είναι αυτό που την

⁴ Εκπαιδευτικός, υποψήφια διδάκτωρ στη διαχείριση συγκρούσεων στα σχολεία, πρόεδρος του Δικτύου Γυναικών Ευρώπης, υπεύθυνη για τη γραμμή ΣΟΣ.

εμποδίζει λοιπόν να φύγει ή να μιλήσει; Η ντροπή και η ανασφάλεια και η αποτροπή του περιβάλλοντος στο να μιλήσει, εκφράζονται σαν το συνηθέστερο αίτιο. Επίσης τα παιδιά και οι κοινές υποχρεώσεις του ζεύγους γίνονται αφορμές διαιώνισης του φαινομένου και συνήθως επιδεινώσής του με τα χρόνια. Η ντροπή εμποδίζει και την αποκάλυψη της σεξουαλικής βίας ακόμα κι όταν υπάρχει αποπλάνηση ή βιασμός ανηλίκου, αιμομιξία και άλλα εγκλήματα σε βάρος παιδιών. Έτσι δεν δίνονται στα παιδιά από τον κοινωνικό περίγυρο τα κατάλληλα εφόδια για να αμυνθούν. Όμως για την ντροπή και την απόκρυψη είμαστε συνυπεύθυνοι όλοι, οι γονείς, οι δάσκαλοι, τα μέσα ενημέρωσης, η πολιτεία. Υπάρχουν συμπεριφορές που σε κάποιους τόπους είναι ανεπίτρεπτες και σε άλλους ανεκτές, όπως η λεκτική βία, η ταπείνωση της εικόνας της γυναίκας, αλλά και η εκδήλωση περιφρόνησης στα θύματα. Αυτές οι ανοχές όταν γενικεύονται παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαιώνιση του φαινομένου. Γι' αυτό ο εμπαιγμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας μέσα από τηλεοπτικά «ριάλιτι» δεν βοηθάει, διότι δεν θέλει να ταυτιστεί ούτε το θύμα ούτε ο θύτης με τη γελοιοποιημένη εικόνα. Όμως η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση από τον τύπο είναι αναγκαία, με σεβασμό και διακριτικότητα.

Το προφίλ του δράστη δεν είναι πάντα όπως το φανταζόμαστε. Έχουμε την τάση να συνδέουμε αυτή τη δολοφονική συμπεριφορά με άτομα που είναι ελάχιστα καλλιεργημένα και προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Είναι λάθος! Το δράμα της Μαρί Τρεντινιάν, που δολοφονήθηκε στις 6 Αυγούστου 2003 από το σύντροφό της, έναν διάσημο καλλιτέχνη, αποτελεί απόδειξη. Έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης διαβεβαιώνει ότι «το φαινόμενο της οικιακής βίας μοιάζει μάλιστα να πολλαπλασιάζεται ανάλογα με τα εισοδήματα και το μορφωτικό επίπεδο». Επίσης, υπογραμμίζει ότι, στην Ολλανδία, «σχεδόν οι μισοί από όλους τους δράστες βίαιων πράξεων κατά των γυναικών είναι κάτοχοι πανεπιστημιακού πτυχίου(3)». Στη Γαλλία, σύμφωνα με τις στατιστικές, ο δράστης είναι τις περισσότερες φορές άντρας που εκμεταλλεύεται μια ορισμένη εξουσία λόγω της επαγγελματικής θέσης του. Καταγράφεται πολύ μεγάλο ποσοστό στελεχών (67%), επαγγελματιών του τομέα της υγείας (25%) και αξιωματικών της αστυνομίας ή του στρατού(4).

Χαρακτηριστική είναι η αποκάλυψη που έγινε από την Επιτροπή Ισότητας και Δικαιωμάτων του ανθρώπου της Βουλής η γραμματέας του Κέντρου Κακοποιημένης Γυναίκας και Προστασίας της Οικογένειας της Αρχιεπισκοπής Αθηνών Ειρήνη Δορκοφύκη «Και βουλευτές κακοποιούν τις συζύγους τους». Γυναίκα βουλευτής έχει κακοποιηθεί από το σύζυγό της, ενώ τρεις άντρες βουλευτές έχουν κακοποιήσει τις συζύγους τους. Βεβαίως, δεν προχώρησε σε αποκάλυψη ονομάτων, ωστόσο θέλησε να καταδείξει ότι «η κακοποίηση γυναικών δεν είναι θέμα κοινωνικής τάξης. Οι τέσσερις αυτές γυναίκες, όπως και σύζυγοι γιατρών ή δικηγόρων, έχουν καταφύγει για 24 ώρες στη στέγη μας, για να μην τους σκοτώσουν οι άντρες τους, όπως μας έλεγαν», είπε. Γιατί, λέγοντας για κακοποίηση, η κ. Δορκοφύκη τόνισε ότι «δεν μιλάμε για ένα χαστούκι, αλλά για καθεστώς τρομοκρατίας και ανεξέλεγκτες καταστάσεις».

3.6 Μορφές Βίας και οι ορισμοί τους **BIA!**

Πολλοί άνθρωποι, ακόμα και οι ίδιες οι κακοποιημένες γυναίκες, δεν μπορούν να καθορίσουν σε τι συνιστάται η συμπεριφορά κακοποίησης. Ο καθένας καταλαβαίνει το είδος της βίας που προκαλεί σπασμένα κόκαλα και

ματωμένες πληγές. Η σύγκυση αρχίζει όταν η βία προξενεί λιγότερο ορατά αποτελέσματα. Συχνά, οι γυναίκες ρωτούν «Θεωρούμε κακοποιημένη γυναίκα αν ο άντρας μου με χτυπά τότε-πότε;», «Αν με απειλεί μόνο ότι θα με χτυπήσει και μου παίρνει τα κλειδιά του αυτοκινήτου για τιμωρία, είμαι κακοποιημένη;», «Αν μου τηλεφωνεί κάθε μία ώρα για να δει που είμαι, είμαι κακοποιημένη;».

3.6.1 Συντροφική Βία...

Η βία που υφίσταται η γυναίκα στο σπίτι από τον σύντροφό της αντανακλά τον καταμερισμό της εξουσίας μεταξύ των φύλων. Το χαρακτηριστικό είναι ότι οι γυναίκες κακοποιούνται λόγω του φύλου τους και οι άνδρες βιαιοπραγούν για να επιβάλλουν την εξουσία τους. Οι άνδρες αναγνωρίζουν ότι ελέγχουν τη βία που ασκούν λαμβάνοντας υπόψη το πρόσωπο, το χρόνο και το χώρο. Ο κυριότερος λόγος που κάνει τη γυναίκα να παραμένει με τον θύτη είναι παραδόξως, ο φόβος. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει, κυρίως στη Σουηδία και την Αμερική, οι γυναίκες φοβούνται ότι θα υποστούν χειρότερη κακοποίηση, φοβούνται τις συνέπειες για τα παιδιά τους, ακόμη και πράξεις εγκληματικές (Παπανδρέου, 2000, σελ.5). Άλλες αιτίες είναι ο φόβος της μοναξιάς, η οικονομική εξάρτηση των γυναικών, ο κοινωνικός αποκλεισμός και ο φόβος ότι ο θύτης θα κακοποιήσει και άλλους. Πολλές κακοποιημένες γυναίκες επέστρεψαν στο σπίτι επειδή αναγκάστηκαν από τον άνδρα τους, ο οποίος τις απείλησε με περισσότερη βία. Η σωματική κακοποίηση προκύπτει συχνά μετά από συστηματική προσπάθεια του ανδρός να πείσει την γυναίκα να συνειδητοποιήσει ότι δεν μπορεί να τα καταφέρει χωρίς αυτόν. Η κακοποιημένη γυναίκα καταλήγει σε κατάσταση αδυναμίας. Μια κοινωνία που ισχυρίζεται ότι προασπίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ισότητα πρέπει να αντιμετωπίζει σοβαρά τα προβλήματα της εκτεταμένης βίας που πλήττει άμεσα και έμμεσα την πλειονότητα του πληθυσμού, δηλαδή τις γυναίκες και τα παιδιά.

Η βία δεν είναι μόνο σωματική⁵, σίγουρα όμως, αυτή η μορφή της είναι η πιο φανερή και η πιο επικίνδυνη τόσο για την σωματική ακεραιότητα, όσο και για την ίδια την ΖΩΗ των γυναικών που πέφτουν θύματά της.

Σωματική κακοποίηση είναι⁶...

...αν σε χτυπάει στο πρόσωπο ή το σώμα με τα χέρια του ή τα πόδια του

...αν σε απειλεί ή σου επιτίθεται με αιχμηρά αντικείμενα

...αν σε σπρώχνει βίαια.

Ψυχολογική κακοποίηση είναι⁷...

...αν σου μιλά με προσβλητικά λόγια, σε εξευτελίζει, σε ταπεινώνει, σε βρίζει

...αν σε υποτιμά, σε μειώνει, σε κάνει να αισθάνεσαι ότι δεν είσαι άξια τίποτα να πεις ή να κάνεις σωστά

...αν προσπαθεί να σε απομονώσει από το φιλικό και οικογενειακό σου περιβάλλον και συστηματικά σχολιάζει αρνητικά και κατακρίνει τις σχέσεις που έχεις μαζί τους

...αν σε αποθαρρύνει στην προσπάθεια εύρεσης εργασίας

...αν προσπαθεί να σε έχει οικονομικά εξαρτημένη

⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Τομέας Ενημέρωσης 1998, «Σπάστε τη Σιωπή», ΚΕΘΙ 2000, σελ. 4

⁶ Συμβουλευτικά Κέντρα Αθήνας – Πειραιά Γενικής Γραμματείας Ισότητας, «Κι όμως... μπορείς να ζεις ελεύθερη από το φόβο της βίας», Νοέμβριος 2002

⁷ Το ίδιο με το παραπάνω.

...αν σε απειλεί πως θα σου πάρει τα παιδιά
...αν σε υποβάλλει σε ψυχολογικούς εκβιασμούς και
διλήμματα

Σεξουαλική κακοποίηση είναι⁸...

...αν σε εξαναγκάζει σε συνουσία χωρίς τη θέλησή σου
...αν σε αντιμετωπίζει σαν σεξουαλικό αντικείμενο και κριτικάρει τη σεξουαλική
σου συμπεριφορά

Οικονομική κακοποίηση είναι⁹...

...όταν απαιτεί τον απόλυτο έλεγχο των εσόδων και εξόδων σου
...όταν ο σύντροφός σου σε αναγκάζει να του «ζητάς χρήματα» (είτε εργάζεσαι
είτε όχι) για τις προσωπικές σου ανάγκες ή και τις οικογενειακές
...όταν θέλει να εγκρίνει ο ίδιος τα έξοδα
...όταν σου αφαιρεί το δικαίωμα να διαχειρίζεσαι μόνη το μισθό σου ή το μέρος
που σου αναλογεί από τα έσοδα του νοικοκυριού
...όταν προσπαθεί να σε έχει οικονομικά εξαρτημένη

Η αλήθεια είναι¹⁰ ότι πολύ συχνά, ακόμη και χωρίς να έχει κλιμακωθεί η κακοποίησή τους, ακόμη και χωρίς να τους έχει ασκηθεί σωματική βία, πολλές γυναίκες χάνουν τον αυτοσεβασμό και την αυτοπεποίθησή τους και νοιώθουν παγιδευμένες σε αδιέξοδο. Παγιδεύονται στη σιωπή που καλύπτει τη βία μέσα στην οικογένεια και παρουσιάζουν σοβαρές ψυχικές διαταραχές, όπως μελαγχολία και κατάθλιψη. Πολλές φορές πάλι, η χρόνια ψυχολογική βία οδηγεί σε βαρύτερες σωματικές ασθένειες, όπως ο καρκίνος.

Ο τραγικός απολογισμός¹¹ είναι ότι η σωματική βία φθάνει (όχι σπάνια) μέχρι το βιασμό και τη σεξουαλική κακοποίηση και σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμα και στο **φόνο!** **Χαρακτηριστικό είναι πως 1 στις 2 γυναίκες που δολοφονούνται κάθε χρόνο είναι θύματα του τωρινού ή του πρώην συντρόφου τους!**

3.6.2 ορισμοί σύμφωνα με τον Straus

Σύμφωνα με τις Αναθεωρημένες Κλίμακες των τακτικών Διαμάχης (CTS2) του Straus (1979, 1990a) :

- η **ψυχολογική βία/ επίθεση** είναι μια επικοινωνία με σκοπό να προκαλέσει ψυχολογικό πόνο σ' ένα άλλο άτομο ή μια επικοινωνία που εκλαμβάνεται σαν να έχει αυτή την πρόθεση. Η επικοινωνιακή πράξη μπορεί να είναι ενεργή ή παθητική, και λεκτική ή μη λεκτική.
- ο **σεξουαλικός εξαναγκασμός**, ορίζεται ως μια συμπεριφορά που αποσκοπεί στον εξαναγκασμό του/ της συντρόφου προκειμένου να εμπλακεί σε ανεπιθύμητη / αναγκαστική σεξουαλική δραστηριότητα (Straus, et al., 1996). Η υποκλίμακα αυτή περιλαμβάνει ένα εύρος εξαναγκαστικών συμπεριφορών από τη λεκτική επιμονή έως την εξάσκηση φυσικής βίας.
- ο **τραυματισμός** είναι η κλίμακα που μετράει το σωματικό τραυματισμό που προκαλείται από το σύντροφο, όπως διαφαίνεται από τον

⁸ Συμβουλευτικά Κέντρα Αθήνας – Πειραιά Γενικής Γραμματείας Ισότητας, «Κι όμως... μπορείς να ζεις ελεύθερη από το φόβο της βίας», Νοέμβριος 2002

⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Τομέας Ενημέρωσης 1998, «Σπάστε τη Σιωπή», ΚΕΘΙ 2000, σελ. 4

¹⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Τομέας Ενημέρωσης 1998, «Σπάστε τη Σιωπή», ΚΕΘΙ 2000, σελ. 5

¹¹ Το ίδιο με το παραπάνω, σελ.66

- τραυματισμό οστών ή ιστού, η ανάγκη για ιατρική φροντίδα ή ο συνεχόμενος πόνος για μια ή παραπάνω ημέρες
- και τέλος, η **φυσική / σωματική βία** είναι μια κλίμακα που μετράει σωματική βία, όπως φαίνεται από πράξεις που κυμαίνονται από χαστούκισμα, σπρώξιμο ή ακόμα και χρήση μαχαιριού ή όπλου, γρονθοκόπημα ή χτύπημα.

3.6.3. Ορισμοί των Griffin & Koss

Σύμφωνα με τους **Michael P. Griffin & Mary P. Koss**, στο ερώτημα «**Τι είναι βία συντρόφων;**», αναφέρουν ότι η λέξη "σύντροφος" ισχύει για τα ίδια και αντίθετα ζεύγη φύλων, παντρεμένος, δεσμευμένος, ή σχέσεις συγκατοίκησης, και για τις πιο περιστασιακές σχέσεις. Λόγω του ευρέως φάσματος των δραστών που μπορούν να αναμιχθούν, και λόγω των πολλαπλάσιων μορφών βίας δεσμεύουν, ο όρος "βία μεταξύ των συντρόφων" είναι ακριβέστερος από τις εναλλακτικές λύσεις όπως η βία στο σπίτι, η ήττα συζύγων, ή το ξύλο συζύγων. Η βία συντρόφων μπορεί να εμφανιστεί ως απομονωμένα περιστατικά, αλλά οι περισσότερες χαρακτηριστικά πολλαπλάσιες μορφές κατάχρησης που εμφανίζονται δημιουργούν ένα σχέδιο του ελέγχου από έναν συνεργάτη και παράγουν το φόβο και την υποβολή από τον άλλο συνεργάτη. Οι πράξεις που περιλαμβάνουν τη βία συντρόφων είναι **φυσικές, σεξουαλικές, ψυχολογικές, καταδίωξη, και οικονομική κατάχρηση.**

- Η φυσική επίθεση περιλαμβάνει αλλά δεν περιορίζεται σε: ώθηση, πνίξιμο, κτύπημα, επίθεση με ένα όπλο, δένοντας, αφήνοντας τη γυναίκα σε μια επικίνδυνη θέση, και αντίθετος δεν επιτρέπει την πρόσβαση στην ιατρική φροντίδα όταν η γυναίκα είναι άρρωστη ή τραυματισμένη.
- Η σεξουαλική επίθεση περιλαμβάνει τις πράξεις όπως τα υποβιβαστικά σεξουαλικά σχόλια, χρησιμοποιώντας τον εξαναγκασμό για να αναγκάσει ένα πρόσωπο να εκτελέσει τις σεξουαλικές πράξεις όταν δηλώσουν ότι δεν θέλουν, βλάπτοντάς τον σκόπιμα κατά τη διάρκεια του σεξ. Είναι ο εξαναγκασμός κάποιου για να έρθει σε σεξουαλική επαφή χωρίς προστασία ενάντια στην εγκυμοσύνη ή τις σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες. Ο βιασμός, είναι η σοβαρότερη μορφή σεξουαλικής επίθεσης, χαρακτηρίζεται από τρία βασικά στοιχεία: έλλειψη συγκατάθεσης, διείσδυση, ανεξάρτητα από το πόσο είναι μικρή και ανεξάρτητη από εάν η εκσπερμάτωση εμφανίστηκε, απειλή της σωματικής βλάβης. Ο βιασμός αναφέρεται ποικιλοτρόπως ως ο πιο παράξενος βιασμός, βιασμός ημερομηνίας, βιασμός εξοικείωσης, και συζυγικός βιασμός, αλλά βάσει του νόμου, ο βιασμός είναι βιασμός, όποια και αν είναι η σχέση του θύματος και του δράστη.
- Η ψυχολογική επίθεση αναφέρεται στις πράξεις όπως η ταπείνωση, ο εκφοβισμός και οι απειλές, της έντονης κριτικής, της προσβολής, της γελοιοποίησης που κατευθύνεται στο θύμα ή την οικογένεια, τα παιδιά, τους φίλους, τα ζώα των συντρόφων. Ακόμα περιλαμβάνονται επαναλαμβανόμενες απειλές της εγκατάλειψης, του διαζυγίου, που έχει μια υπόθεση εάν το πρόσωπο δεν συμμορφώνεται με τις επιθυμίες του καταχραστή (Αμερικανική ιατρική ένωση, 1992).

- Η καταδίωξη αναφέρεται στις επαναλαμβανόμενες παρενοχλήσεις ή στις απειλητικές συμπεριφορές. Οι ενέργειες μπορούν ή όχι να συνοδεύονται από μια αξιόπιστη απειλή σοβαρής ζημιάς, και μπορούν ή δεν μπορούν να είναι πρόδρομοι σε μια επίθεση ή ακόμα και να φτάσουν στην δολοφονία (Tjaden & Thoennes, 2000).
- Η οικονομική επίθεση περιορίζει την πρόσβαση στους πόρους όπως οι τραπεζικοί λογαριασμοί, η τηλεφωνική επικοινωνία και η μεταφορά, ή αρνείται το δικαίωμα να απασχοληθεί ή να παρακολουθεί το σχολείο. Έχουν την επίδραση της κράτησης ενός θύματος χωρίς πόρους και υπό έλεγχο του καταχραστή.

3.6.4 Ορισμοί σύμφωνα με το Κ.Ε.Θ.Ι. (Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας)

Παρόμοιο διαχωρισμό πραγματοποιεί και το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ). Πρώτα όμως προσπαθεί να ορίσει εννοιολογικά την **ενδοοικογενειακή βία**, προσδιορίζει τους όρους από τους οποίους η έννοια συντίθεται. Έτσι, ως βία νοείται η όποια **σωματική, λεκτική και ψυχολογική ή συναισθηματική βία, ο εξαναγκασμός και η παραμέληση** ανεξάρτητα από το αν η χρήση της βίας είναι επαναλαμβανόμενη ή λαμβάνει χώρα μόνο μία φορά. Ο δε όρος «**οικογένεια**» αναφέρεται όχι μόνο στην πυρηνική οικογένεια, αλλά σε μία διευρυμένη μορφή οικογένειας.

Η σωματική βία προσδιορίζεται από τις διακυμάνσεις μεταξύ ενός χαστουκιού στο πρόσωπο έως τη σοβαρή σωματική βλάβη, η οποία καταλήγει ακόμα και σε εκ προθέσεως ανθρωποκτονία. Η ψυχολογική βία κυμαίνεται από ταπείνωση έως σοβαρή ψυχολογική βλάβη και έκπτωση του θύματος από την κοινωνική του λειτουργικότητα. Η λεκτική βία, η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ψυχολογική, εμπεριέχει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών που κινούνται από φωνές και εξυβρίσεις έως λεκτικό εξετελισμό, απειλές και λεκτική τρομοκράτηση του θύματος. Ο εξαναγκασμός εξάλλου, είναι δυνατόν να περιλαμβάνει την υποχρέωση του θύματος να έρθει σε σεξουαλική πράξη με το δράστη παρά τη θέλησή του ενώ η παραμέληση αφορά στη στέρηση βασικών και θεμελιωδών δικαιωμάτων του θύματος (στέρηση ελευθερίας, οικονομική στέρηση και εξάρτηση, έλλειψη φροντίδας για τις συναισθηματικές ανάγκες του θύματος, αποστέρηση της ιατρικής φροντίδας αναφορικά με τη σωματική και ψυχική υγεία, της αποστέρησης της εκπαίδευσης κ.λπ.).

3.6.5 Ορισμοί σύμφωνα με τον Γ. Λάζο

Μια άλλη κατηγοριοποίηση, στην οποία προβαίνει ο **Γ. Λάζος**¹² συγκεκριμένα αναφέρει: η έννοια «**κακοποίηση της γυναίκας**» αποτελεί μια κατηγορία που, λογικά, περιλαμβάνει όλες τις μορφές κακοποίησης που είναι δυνατό να υποστούν όλες οι γυναίκες. Δεν φαίνεται όμως να είναι τα πράγματα ακριβώς έτσι, όταν η έννοια απαλλάσσεται από τα νομιμοποιητικά και μυθολογικά της στοιχεία. Καταρχήν, λέγοντας κακοποίηση, στο μυαλό

¹² Κοινωνιολόγος και λέκτορας Εγκληματολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

έρχεται αυτόματα η **φυσική κακοποίηση**: βιασμός, ξυλοκόπημα. Πρόκειται για μια ειδική μορφή κακοποίησης, σημαντική μεν, αλλά τίποτε παραπάνω. Όμως, η κακοποίηση δεν τελειώνει στο σώμα της γυναίκας - ίσως, δεν αρχίζει καν απ' αυτό. Απλώς, η **φυσική κακοποίηση** είναι η μοναδική μορφή που ο αστικός πολιτισμός δηλώνει απερίφραστα ότι απαγορεύεται. (Άλλωστε, ο αστικός πολιτισμός ενδιαφέρεται για το σώμα - είναι ελαστικό και προσφέρεται για πολλές χρήσεις σαν εργατική δύναμη, ψήφος, μήτρα ή ό,τι άλλο). Λέγοντας κακοποίηση δεν έρχεται στο μυαλό η **ψυχική κακοποίηση** - ακόμα και αν έρθει, απωθείται βιαστικά στο αναγκαίο περιθώριο τού «και άλλες μορφές». Φαίνεται πως σήμερα η «κοινωνία» δεν ενδιαφέρεται τόσο στο να περιορίσει την ψυχική κακοποίηση, όσο να την κατανοήσει και να την εξορθολογίσει. Κάποιες λίγες μορφές απαγορεύονται, άλλες επιτρέπονται υπό προϋποθέσεις και οι περισσότερες αφήνονται στην «ελεύθερη επιλογή». Λέγοντας κακοποίηση της γυναίκας, δεν έρχεται στο μυαλό ούτε η **πολιτιστική της κακοποίηση**, που περιλαμβάνει πολλές διαφορετικές μορφές: Αρχίζει με τη μαζική κακοποίηση της γυναίκας με πολιτιστικά πρότυπα «θηλυκότητας», που επιβάλλονται μάλλον παρά προτείνονται. Συνεχίζεται με μορφές που είναι αποδεκτές γιατί είναι κερδοφόρες και έχουν «ζήτηση». Τέτοιες είναι η πορνεία και η πορνογραφία (συνοδευόμενες από την ανδρική ιδεολογία περί «ακράτητου» άνδρα και «συγκρατημένης» γυναίκας). Ολοκληρώνονται με το ότι η «κοινωνία» σηκώνει τα χέρια ψηλά και δηλώνει αδύναμη να πείσει τον άνδρα να αλλάξει γλώσσα. Η καθημερινή γλώσσα του άνδρα είναι γλώσσα κακοποίησης της γυναίκας. Όλη η ανδρική γλώσσα: μεταφορές, παρομοιώσεις, ανέκδοτα. Άλλωστε, και η γυναίκα μιλάει τη γλώσσα του άνδρα. Δεν έχει άλλη διαθέσιμη.

3.6.6 Ορισμοί που επικρατούσαν παλαιότερα και σήμερα

Η ενδοοικογενειακή βία **παλαιότερα** προσδιοριζόταν κυρίως ως η σωματική ή και ψυχολογική βία του άνδρα-συζύγου/ συντρόφου εναντίον της γυναίκας συζύγου/ συντρόφου. Στους εκάστοτε ορισμούς δεν περιλαμβάνονταν ωστόσο όλες οι μορφές κακοποίησης. Περιελάμβανε:

- Τη «**φυσιολογική βία**», όπου η βίαιη πράξη πραγματοποιείται με την πρόθεση πρόκλησης σωματικού πόνου ή τραύματος σε κάποιο άτομο και στην «καταχρηστική βία», την πράξη δηλαδή που ενέχει τη σοβαρή πιθανότητα τραυματισμού του ατόμου που πλήττεται (*Straus, Gelles & Steinmetz*).
- Την κατ' επανάληψη και συστηματικά βίαιη συμπεριφορά σε σωματικό και σε ψυχολογικό επίπεδο με σκοπό τον εξαναγκασμό της γυναίκας σε πράξεις ακούσιες, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα δικαιώματά της από το σύντροφο (*Walker*).
- Τον εκ προθέσεως τραυματισμό της γυναίκας ή τον εξαναγκασμό της σε πράξεις ακούσιες, ή το βίαιο περιορισμό της αναφορικά με εθελούσιες δραστηριότητες, από ενήλικα άνδρα με τον οποίο διατηρεί σεξουαλική σχέση, ανεξάρτητα από το αν η βία επισυμβαίνει στο πλαίσιο του έγγαμου βίου (*Pagelow*).

Σήμερα, η βία στους κόλπους της οικογένειας προσδιορίζεται ευρέως ως ο οικονομικός έλεγχος και η σωματική, σεξουαλική, συναισθηματική και **ψυχολογική κακοποίηση** μεταξύ ενηλίκων ή εφήβων εναντίον των τωρινών ή

προηγούμενων συντρόφων τους. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ενδοοικογενειακή βία καθορίστηκε με σαφήνεια από τον ορισμό που έχει προταθεί από τη Δανία και έγινε αποδεκτός από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: «Κάθε σωματική, σεξουαλική, ή ψυχολογική βία που ασκείται σε βάρος του θύματος από τον τωρινό ή πρώην σύζυγο ή από το σύντροφο ή άλλα μέλη της οικογένειας». Στην Ελλάδα, σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας, το 56% των γυναικών παραδέχεται ότι υφίσταται φραστική ή ψυχολογική βία, το 3,6% δηλώνει ότι υφίσταται σωματική βία από το σύζυγο ή το σύντροφό τους, ενώ σχεδόν μία στις τέσσερις γυναίκες (23,6%) γνωρίζει κάποια γυναίκα από το συγγενικό ή φιλικό περιβάλλον της η οποία έχει υποστεί ή υφίσταται ενδοοικογενειακή βία. Η οικογενειακή βία πλέον θεωρείται, πρώτιστα, καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αποτελεί φαινόμενο, το οποίο έχει προεκτάσεις και επιπτώσεις σε ατομικό, πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο: επηρεάζει και άλλα μέλη της οικογένειας, πλην του θύματος, επιφέρει αρνητικές συνέπειες στην υγεία του (σωματική και ψυχική), προκαλεί τον κοινωνικό αποκλεισμό του, ευνοεί την αναπαραγωγή διαστρεβλωμένων κοινωνικών ρόλων και μεταφράζεται σε τεράστιο κόστος στον κρατικό προϋπολογισμό, καθώς ενεργοποιούνται στρατηγικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου. Η βία μέσα στην οικογένεια συνδέεται άμεσα με την απόκτηση και τη διατήρηση της άσκησης ελέγχου και αποτελεί ένα από τα χρησιμοποιούμενα μέσα επίτευξής του, καθώς η διατήρηση των ρόλων στους κόλπους της οικογένειας θεωρείται τόσο σημαντική όσο σε οποιαδήποτε άλλη κοινωνική δομή.

Η σωματική και η σεξουαλική βία είναι πιο εύκολες στο να αναγνωριστούν και να αξιολογηθούν, η ψυχολογική βία είναι πιο δύσκολη να ανιχνευτεί. Μπορεί να πάρει διάφορες μορφές όπως μειωτική συμπεριφορά, φωνές, προσπάθειες να μειωθούν ή να περιοριστούν οι δεσμοί του θύματος με την οικογένεια του ή τους φίλους του. Επιπρόσθετα η ψυχολογική κακοποίηση περιλαμβάνει την κατάχρηση της εξάσκησης δύναμης και ελέγχου πάνω στο θύμα όπως επίσης και την κακοποίηση με τον προφορικό λόγο. Η κακοποίηση και η άσκηση βίας κατά των γυναικών, αναγνωρίζεται από κάθε άνθρωπο σαν ένα μεγάλο κοινωνικό στίγμα αλλά δυστυχώς μόνο τα τελευταία χρόνια έχει απασχολήσει συνειδητά την κοινή γνώμη. Στην εποχή μας το κοινωνικό αυτό πρόβλημα όχι μόνο παραμένει άλυτο αλλά μάλιστα βρίσκεται και σε έξαρση. Σε όλες σχεδόν τις ανθρώπινες κοινωνίες, από τα πολύ παλιά χρόνια, η γυναίκα βρισκόταν κάτω από το ζυγό του άνδρα. Επομένως, μέσα από το θεσμό του γάμου, ο σύζυγος μπορούσε και είχε το αναμφισβήτητο δικαίωμα να διαπράξει κάθε είδους βιαιότητα- καθιστώντας έτσι τη γυναίκα θύμα- ασκώντας της κάθε μορφή βαναυσότητας, χωρίς να διατρέχει τον κίνδυνο να κατηγορηθεί αλλά ούτε και να διωχθεί ποινικά. Σήμερα πάντως, η κακοποίηση των γυναικών έχει βγει από τον «οίκο» και δεν είναι ταμπού. Παράλληλα, έχει αναγνωριστεί από τις περισσότερες χώρες του κόσμου η κοινωνική διάσταση του προβλήματος. Η κακοποίηση των γυναικών αποτελεί ακόμη και στις μέρες μας, τη μάστιγα της σύγχρονης και γεμάτης «πρόοδο» κοινωνίας μας. Μια κοινωνία με άπειρες δυνατότητες επικοινωνίας οι οποίες τελικά οδηγούν σε προσθετική οπισθοδρόμηση και αδιέξοδο. Ένα πολύ θετικό βήμα, θα ήταν η δημιουργία συμβουλευτικών υποδομών σε κάθε πόλη μικρή ή μεγάλη, με σκοπό την ορθή, πληρέστερη ενημέρωση –παρέμβαση και τελικά την μείωση του φαινομένου της

κακοποίησης. Όμως, πρώτα και πάνω απ' όλα θα πρέπει το μέλος εκείνο που υφίσταται την κακοποίηση να συνειδητοποιήσει το πρόβλημα όπως επίσης και την ανάγκη της εξωτερικής βοήθειας, για την επίλυση του προβλήματος που αντιμετωπίζει. Όλα αυτά προϋποθέτουν την ύπαρξη ικανοποιητικού πνευματικού επιπέδου, την παραδοχή του προβλήματος και φυσικά τη σωστή ενημέρωση των πολιτών.

3.7 Έκταση του Προβλήματος και Χαρακτηριστικά

Το πρόβλημα της βίας μεταξύ των συζύγων/συντρόφων είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο που οι ρίζες του εντοπίζονται στη μυθολογία. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι χαρακτηριστικό μιας συγκεκριμένης τάξης ή γεωγραφικής περιοχής, είναι παρών σε κάθε ηλικία, εθνότητα, θρησκευτική και μορφωτική ομάδα.

Η συχνότητα του προβλήματος είναι πολύ δύσκολο να προσδιορισθεί αφού μόνο οι ακραίες περιπτώσεις μπορούν να πιστοποιηθούν από στατιστικές που αναφέρονται σε εγκληματικές πράξεις. Στον Ελλαδικό χώρο στοιχεία που πιστοποιούν την έκταση του προβλήματος είναι περιορισμένα. Σε μια μελέτη που έγινε στην Θεσσαλονίκη αναφέρθηκαν μέσα σε ένα χρόνο 100 περιπτώσεις κακοποίησης της συζύγου. Στην ίδια μελέτη γίνεται μια σύγκριση με την Ουαλία που έχει τον ίδιο πληθυσμό με την Θεσσαλονίκη όπου είχαν αναφερθεί 5000 τέτοια περιστατικά. Με αυτά τα δεδομένα και από άλλες μη επιστημονικές αναφορές φαίνεται το πρόβλημα να είναι πολύ σοβαρό στην χώρα μας. (Council of Europe Greece, 1987).

Έρευνες :

1) Σύμφωνα με μια έρευνα στις Η.Π.Α., 1 γυναίκα στις 10 κακοποιείται κάθε χρόνο, δηλαδή 1.800.000 γυναίκες υφίστανται βία (Straus, 1977).

2) Οι Mirrlees-Black και Byron C.,στη μελέτη τους που έχει τίτλο «British Crime Survey 1996» μεταξύ άλλων αναφέρουν ότι :

- **4,2%** των **γυναικών** και **4,2%** των ανδρών ανέφεραν ότι είχαν **κακοποιηθεί σωματικά** από τον τωρινό ή τον πρώην σύντροφο τους τον τελευταίο χρόνο. Το **4,9%** των ανδρών και **5,9%** των γυναικών έχει κακοποιηθεί σωματικά ή/ και είχαν δεχθεί εκφοβιστικές απειλές.
- Οι γυναίκες ήταν πιθανό **δύο φορές περισσότερο** από τους άνδρες να έχουν **τραυματιστεί** από το σύντροφό τους τον τελευταίο χρόνο και **τρεις φορές περισσότερο** να είχαν δεχθεί **εκφοβιστικές απειλές**. Ήταν, επίσης, περισσότερο πιθανό να δεχθούν επίθεση τρεις ή και περισσότερες φορές τον τελευταίο χρόνο.
- **23%** των **γυναικών** και **15%** των ανδρών ηλικίας 16 έως 59 ετών ανέφεραν ότι είχαν **κακοποιηθεί σωματικά** από τον τωρινό ή τον πρώην σύντροφό τους. Αυτά τα ποσοστά αυξήθηκαν κατά **26%** και **18%** αντίστοιχα, όταν συμπεριλήφθησαν και οι εκφοβιστικές απειλές.
- Σε μεγαλύτερο κίνδυνο βρίσκονταν όσοι ήταν **κάτω των 25** ετών και είχαν **οικονομικές δυσκολίες**. Αναφορικά με τις γυναίκες, οι κίνδυνοι είναι ιδιαίτερα υψηλοί για όσες είναι **διαζευγμένες**.

- **Μισές** από τις γυναίκες ανέφεραν σε κάποιον/α την πιο πρόσφατη επίθεση που δέχθηκαν, ιδίως σε ένα/μία **φίλο/η**, σε **γείτονα/ισσα** ή **συγγενή**.

3) Μια πρόσφατη μελέτη της Unicef για την «ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ εναντίον γυναικών και κοριτσιών» που πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2000 έδειξε τα εξής αποτελέσματα :

A) Γενικότερα στατιστικά στοιχεία για την κακοποίηση των γυναικών σε διάφορες χώρες του κόσμου :

- ✓ **ΚΑΝΑΔΑΣ** : Το **29%** των γυναικών (από πανεθνικό αντιπροσωπευτικό δείγμα 12.300 γυναικών) ανέφεραν ότι υπήρξαν **θύματα άσκησης σωματικής βίας** από τον τωρινό ή πρώην σύντροφό τους από την ηλικία των 16 και μετά.
- ✓ **ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ** : Το **20%** από 314 γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα ανέφεραν ότι έχουν **χτυπηθεί ή κακοποιηθεί** από σύντροφό τους.
- ✓ **ΣΟΥΗΔΙΑ** : Ποσοστό **20%** από 1.500 γυναίκες έχουν πέσει **θύματα φυσικής επίθεσης** σύμφωνα με έρευνα του 1997.
- ✓ **ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ** : Το **25%** των γυναικών (τυχαίο δείγμα από μια περιφέρεια) έχουν **γρονθοκοπηθεί ή χαστουκιστεί** από τωρινό ή πρώην σύντροφό τους κάποια στιγμή της ζωής τους.
- ✓ **ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ** : Το **28%** των γυναικών (πανεθνικού αντιπροσωπευτικού δείγματος γυναικών) ανέφεραν τουλάχιστον ένα περιστατικό **φυσικής βίας** από μέλους του συντρόφου τους.
- ✓ **ΙΝΔΙΑ** : Μέχρι και το **45%** των εγγάμων ανδρών παραδέχθηκαν ότι **κακοποιούν σωματικά** τις συζύγους τους, σύμφωνα με έρευνα του 1996 σε 6.902 άνδρες στην περιοχή του Uttar Pradesh.
- ✓ **ΑΙΓΥΠΤΟΣ** : Ποσοστό **35%** των γυναικών (από πανεθνικό αντιπροσωπευτικό δείγμα γυναικών) ανέφεραν ότι έχουν **κακοποιηθεί σωματικά** από τους συζύγους τους σε κάποια στιγμή του έγγαμου βίου τους.
- ✓ **ΙΣΡΑΗΛ** : Το **32%** των γυναικών ανέφεραν τουλάχιστον ένα περιστατικό **φυσικής βίας** από το σύντροφό τους και το **30%** ανέφεραν **εξαναγκασμό σε σεξουαλική πράξη** από τους συζύγους τους μέσα στον τελευταίο χρόνο, σύμφωνα με έρευνα του 1997 σε 1826 γυναίκες αραβικής καταγωγής.
- ✓ **ΚΕΝΥΑ** : Το **42%** των 612 γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα σε μία περιφέρεια ανέφεραν ότι **συνεχώς κακοποιούνται σωματικά** από τους άνδρες τους και το υπόλοιπο **58%** ότι **κακοποιούνται σωματικά συχνά ή μερικές φορές**.
- ✓ **ΜΕΞΙΚΟ** : Το **30%** από 650 γυναίκες που συμμετείχαν σε έρευνα στην Guadalajara ανέφεραν τουλάχιστον ένα επεισόδιο **φυσικής βίας** από το σύντροφό τους και το **13%** μέσα **στον προηγούμενο χρόνο** σύμφωνα με έρευνα του 1997.
- ✓ **ΡΩΣΙΑ** : Ποσοστό **25%** των κοριτσιών (και 11% των αγοριών) ανέφεραν **ανεπιθύμητη σεξουαλική επαφή**, σύμφωνα με έρευνα μεταξύ 174 αγοριών και 172 κοριτσιών ηλικίας 14 με 17 ετών.

B) Αδήλωτη βία. «Μη ανιχνεύσιμα είναι τα περιστατικά βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων που φτάνουν στα νοσοκομεία». Πενταπλάσιο αριθμό θυμάτων σε σύγκριση με τα δηλωθέντα κατέγραψε στα τμήματα επειγόντων περιστατικών τριών νοσοκομείων **έρευνα του Πανεπιστημίου Αθηνών (ΚΕΠΠΑ)** σε δείγμα 2.223 ατόμων που εξετάστηκαν στη διάρκεια έξι μηνών.

- ✓ Τα θύματα, στην πλειονότητά τους γυναίκες, ήταν το 3% του δείγματος έναντι του 0,55% της επίσημης καταγραφής που προκύπτει από την αυθόρμητη παραδοχή του προβλήματος από τους ίδιους τους προσερχόμενους για βοήθεια στα νοσοκομεία.
- ✓ Το ποσοστό των ατόμων που αποκάλυψαν ότι είχαν υποστεί βία από τον ερωτικό τους σύντροφο προσέγγισε το 18%, όταν η συνέντευξη με το θύμα γινόταν σε ειδικό χώρο, από εκπαιδευμένο για την περίπτωση γιατρό, χωρίς την παρουσία άλλων ασθενών. Και σ' αυτή την περίπτωση οι γυναίκες θύματα υπερετερούσαν (7 προς 1).
- ✓ Στο 80% των περιπτώσεων αναφέρθηκε άσκηση σωματικής βίας και στο 40% σεξουαλική βία.
- ✓ Στο 20% αναφέρθηκε η άσκηση βίας με τη μορφή απειλής με όπλο ή μαχαίρι. Η βία ήταν επαναλαμβανόμενη στο 70% των περιστατικών, ενώ η μέση ηλικία των θυμάτων ήταν τα 40 χρόνια.

Γ) Θύτης ο σύζυγος :

- ✓ Σύμφωνα με τη παραπάνω μελέτη, στο 75% των περιπτώσεων, ο θύτης ήταν ο σύζυγος. Το πρόβλημα ανιχνεύτηκε σε μεγαλύτερο βαθμό στους οικονομικούς μετανάστες και σε μη αστικές περιοχές της χώρας.
- ✓ Σύμφωνα με τη μελέτη, κομβικό σημείο στην αναγνώριση, αντιμετώπιση και παροχή βοήθειας στα θύματα αυτού του είδους βίας έχει ο γιατρός που έρχεται σε επαφή με το θύμα. Είναι πολύ σημαντικό να είναι ευαισθητοποιημένος και εκπαιδευμένος.
- ✓ Η πίεση χρόνου, η διστακτικότητα των θυμάτων να μιλήσουν, οι ελλείψεις στην κτιριακή υποδομή (στα εξωτερικά ιατρεία συναθροίζονται γιατροί, ασθενείς, συγγενείς, καθιστώντας αδύνατη την ουσιαστική επικοινωνία γιατρού και θύματος), η πλημμελής εκπαίδευση του προσωπικού για την αναγνώριση και αντιμετώπιση παρόμοιων περιστατικών, συντελούν στη διαιώνιση και συγκάλυψη του μεγέθους του προβλήματος.

Δ) «Μία στις 3 γυναίκες κακοποιημένη!». Τα στοιχεία για τη βία κατά των γυναικών παγκοσμίως είναι αποκαλυπτικά. Σύμφωνα λοιπόν με την ίδια μελέτη προκύπτουν τα εξής στοιχεία:

- Μία στις τρεις γυναίκες έχει ξυλοκοπηθεί, εξαναγκαστεί να κάνει σεξ ή κακοποιηθεί με άλλο τρόπο κατά τη διάρκεια της ζωής της, με συνηθέστερο δράστη μέλος της οικογένειας ή γνωστό της.
- Μία στις πέντε γυναίκες θα πέσει θύμα βιασμού ή απόπειρας βιασμού στη διάρκεια της ζωής της.
- Σε ποσοστό μέχρι και 70% των περιπτώσεων δολοφονιών γυναικών, τα θύματα σκοτώθηκαν από τους άρρενες συντρόφους τους (ΠΟΥ).

- Στη Βρετανία περίπου δυο γυναίκες την εβδομάδα δολοφονούνται από τους συντρόφους τους, ενώ μόλις το 13% των βιασμένων γυναικών το καταγγέλλουν στην Αστυνομία.
- Περισσότερες από 60 εκατομμύρια γυναίκες «λείπουν» σήμερα από τον κόσμο ως αποτέλεσμα των αμβλώσεων, με επιλογή φύλου ή βρεφοκτονιών κοριτσιών.
- Περισσότερα από 135 εκατομμύρια κορίτσια και γυναίκες έχουν υποβληθεί σε ακρωτηριασμό των γεννητικών τους οργάνων, ενώ υπολογίζεται ότι αυτή τη βαρβαρότητα υφίστανται 6.000 κορίτσια την ημέρα.
- Στις ΗΠΑ μία γυναίκα ξυλοκοπείται, από το σύζυγο ή το σύντροφό της, κάθε 15 δευτερόλεπτα ενώ κάθε 90 δευτερόλεπτα μία γυναίκα βιάζεται.
- Στη Γαλλία βιάζονται 25.000 γυναίκες ετησίως.
- Στη Ρωσία, όπου 14.000 γυναίκες σκοτώθηκαν από τους συντρόφους ή συγγενείς τους το 1999, δεν υπάρχει νόμος που να αντιμετωπίζει την ενδοοικογενειακή βία.
- Μόνο 16 έθνη έχουν νομοθεσία που αναφέρεται συγκεκριμένα σε σεξουαλική κακοποίηση και μόλις 3 κράτη έχουν νομοθεσία που αντιμετωπίζει συγκεκριμένα τη βία κατά των γυναικών ως καθεαυτό είδος εγκληματικής πράξης.

E) Ενδοοικογενειακή βία: «Μια διεθνής υπόθεση»

«Μία στις δέκα παντρεμένες γυναίκες ή γυναίκες που συζούν με ετερόφυλο σύντροφο στον Καναδά κακοποιείται και μία στις πέντε έχει υπάρξει θύμα ενδοοικογενειακής βίας στη Φινλανδία». Ωστόσο, δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία σχετικά με συγκρίσεις ανάμεσα σε εθνικές μελέτες ή μία συγκεκριμένη εικόνα για τη βία των ανδρών κατά των γυναικών.

1. Η πρώτη έρευνα για τη μελέτη της βίας των ανδρών κατά των γυναικών μέσα στην οικογένεια, σ' όλο τον κόσμο, πραγματοποιήθηκε στον Καναδά το 1993 σε δείγμα 12.300 γυναικών άνω των 18 ετών με τηλεφωνικές συνεντεύξεις.
2. Μία από τις πρώτες έρευνες που πραγματοποιήθηκε στην Ευρώπη ήταν εκείνη του Ρ. Ρόμκενς στην Ολλανδία σε τυχαίο δείγμα 11.016 γυναικών ηλικίας 20-60 ετών, ενώ άλλη μία μελέτη διεξήχθη το δεύτερο εξάμηνο του 1997 στη Φινλανδία.
3. Και η μελέτη που διεξήχθη από το Ευρωπαϊκό Λόμπι Γυναικών (European Women's Lobby) σχετικά με το σκοτεινό αριθμό ενδοοικογενειακής βίας στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καταδεικνύει ότι η ενδο-οικογενειακή βία αποτελεί τη συχνότερη μορφή βίας κατά των γυναικών. Τα ποσοστά που παρουσιάζονται από τις χώρες που συμμετείχαν στη συγκεκριμένη έρευνα, είναι ενδεικτικά της ανησυχητικής διάστασης που έχει πάρει το φαινόμενο της βίας μέσα στην οικογένεια:
 - **Στην Ολλανδία** (1989) μελέτη έδειξε ότι το **13%** των γυναικών ήταν θύματα σεξουαλικής ή και σωματικής κακοποίησης.
 - **Στο Βέλγιο** (1998) ο πλέον συχνός και επικίνδυνος δράστης ήταν ο σύντροφος, αναφορικά με σοβαρές πράξεις βίας κατά των γυναικών (**48,4%**).

- **Στη Φινλανδία** (1998) το 22% των έγγαμων γυναικών, καθώς και αυτών που συζούσαν με το σύντροφό τους, είχε δεχθεί βία ή απειλές από τον τελευταίο, ενώ το 9% είχαν υπάρξει θύματα κατά τον τελευταίο χρόνο
- **Στην Πορτογαλία** το **52,8%** των γυναικών είχε υπάρξει θύμα βίας με δράστη το σύζυγο ή σύντροφο, με κύρια μορφή βίας την ψυχολογική κακοποίηση.
- **Στη Γαλλία** (2001) 1.350.000 γυναίκες υπήρξαν θύματα ενδοοικογενειακής βίας.
- **Στη Ρωσία** 13.000 γυναίκες δολοφονούνται ετησίως, με δράστη το σύζυγο ή σύντροφό τους.
- **Στη Νορβηγία** 10.000 γυναίκες αναζητούν την παροχή ιατρικής βοήθειας, εξ αιτίας τραυματισμών που υπέστησαν από το σύζυγο/ σύντροφό τους.
- **Στο Ηνωμένο Βασίλειο**, το 25% των γυναικών έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση από τον τωρινό ή τον πρώην σύζυγο/ σύντροφο κάποια στιγμή της ζωής τους.

Σύμφωνα με ένα δημοσίευμα της Ντίνας Καρατζιού (01/06/2003) στην Κυριακάτικη εφημερίδα αναφέρει : **«Ζώντας με τον εχθρό!». Σπανίως αναφέρονται περιστατικά κακοποίησης γυναικών από συζύγους ή συντρόφους. Πίσω όμως από τα κλειστά παράθυρα της «φιλήσυχης ελληνικής οικογένειας», η εικόνα δεν είναι ειδυλλιακή.**

Η τηλεφωνική γραμμή SOS «Δίπλα σου» κατά της οικογενειακής βίας, που δημιούργησε το Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης, λειτούργησε για πρώτη φορά στις 24 Μαρτίου και η ανταπόκριση ξεπέρασε, σύμφωνα με τους υπευθύνους, κάθε προσδοκία: Σε λιγότερο από δύο μήνες κατέγραψε 130 περιστατικά κακοποίησης, ενώ τα τηλεφωνήματα που έγιναν είναι πολύ περισσότερα.

- ❖ Οι 43 περιπτώσεις προέρχονται από το Λεκανοπέδιο και οι υπόλοιπες από την περιφέρεια (Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Καλαμάτα, Σέρρες, Αλεξανδρούπολη).
- ❖ Οι ηλικίες είναι από 16 έως 76, όπως μας λέει χαρακτηριστικά η επιστημονική σύμβουλος της γραμμής και ψυχολόγος Τασώ Γαϊτάνη, είναι ένα γεγονός που καταδεικνύει ότι η κακοποίηση γυναικών είναι φαινόμενο που δεν γνωρίζει γεωγραφικά σύνορα, όρια ηλικίας, κοινωνικές τάξεις και μορφωτικό επίπεδο.
- ❖ Τα περισσότερα τηλεφωνήματα ωστόσο έγιναν από γυναίκες ηλικίας 30 έως 42 χρόνων, ενώ κοινό χαρακτηριστικό της είναι τα οικονομικά προβλήματα.
- ❖ Όσον αφορά στο είδος της κακοποίησης, 56 ανέφεραν ότι υφίστανται από το σύντροφό τους ψυχολογική-λεκτική κακοποίηση, 43 σωματική, τρεις οικονομική και τέσσερις σεξουαλική: «Η ψυχολογική-λεκτική κακοποίηση συνίσταται στο γεγονός ότι μπορεί να την εκβιάζει συστηματικά ή να την προσβάλλει με πραγματικά πολύ άσχημα λόγια. Η οικονομική, αφορά γυναίκες που συνήθως οι σύντροφοί τους παίρνουν τα χρήματα», εξηγεί η Τ. Γαϊτάνη.
- ❖ Ωστόσο, κάποιες δεν υφίστανται κακοποίηση μόνο από τους συντρόφους τους: «Η περίπτωση μιας 50χρονης είναι από αυτές που δεν μπορώ να ξεχάσω εύκολα: Μας τηλεφώνησε πριν από μερικές μέρες αιμόφυρτη. Την είχε δείρει ο γιος της».

- ❖ Στα περιστατικά συγκαταλέγονται και πέντε άνδρες. «Επρόκειτο για κάποιον, ο οποίος μας είπε ότι δέρνει τη γυναίκα του και μετά το μετανιώνει. Έκτοτε δεν ξαναπήρε τηλέφωνο. Επικοινωνήσαμε μαζί μας επίσης ένα αγόρι 12 ετών και μας είπε ότι ξυλοκοπείται άγρια από τη μητέρα του χωρίς να το ξέρει ο πατέρας, ο οποίος λόγω δουλειάς λείπει συχνά από το σπίτι. Δύο αγόρια πάλι ηλικίας 16 και 26 ετών δήλωσαν κακοποίηση της αδελφής από τον πατέρα».

Οι γυναίκες που απευθύνονται στη γραμμή ζητούν νομικές συμβουλές ή καθοδήγηση για το πώς να αντιμετωπίσουν τη δύσκολη κατάσταση που βρίσκονται, ή απλώς παίρνουν τηλέφωνο για να μιλήσουν κάπου καθώς «*όσο αυξάνεται η κακοποίηση αυξάνεται και η μοναξιά, αφού αποκρύπτουν το γεγονός από φόβο ή ντροπή*». Η Τ. Γαϊτάνη επισημαίνει ότι υπάρχουν δύο παράμετροι που διαφωτίζουν το φαινόμενο. Στην περίπτωση της κακοποίησης και όχι απλής βίας, γίνεται μια συστηματική προσπάθεια ώστε να υπονομευθεί τελείως ο άνθρωπος. Οι γυναίκες που δεν φεύγουν από τους συντρόφους που τις κακοποιούν, δεν είναι παράφρονες: **Αδιαφορεί η αστυνομία** : «Μένουν γιατί υπάρχει ένας κοινωνικός περίγυρος τελείως αρνητικός: Από τις παραινέσεις του κοντινού περιβάλλοντος «μη χαλάσεις την οικογένειά σου για λίγο ξύλο» μέχρι τη νοοτροπία της ελληνικής αστυνομίας, καθώς σχεδόν ποτέ δεν καταγράφονται αυτά τα περιστατικά.» Συχνά πάλι οι ίδιες αναζητούν δικαιολογίες για τη συμπεριφορά του συντρόφου τους και ελπίζουν ότι θα γίνει ξανά ο άνδρας που αγάπησαν. Σταδιακά χάνουν την αυτοεκτίμησή τους και αδυνατούν ακόμη περισσότερο να αντιδράσουν».

Οι παρακάτω απόψεις, επισημάνουν το μέγεθος της κακοποίησης :

- Όπως αναφέρει η ευρωβουλευτής Άννα Καραμάνου, μόνον στην Ε.Ε. ***μία στις 5 γυναίκες έχει εμπειρία βίαιης συμπεριφοράς από το σύντροφό της, ενώ, σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ η συζυγική βία προκαλεί περισσότερους θανάτους γυναικών απ' όσους ο καρκίνος.***
- Η Νίκη Ρουμπάνη, υπεύθυνη στην Ελλάδα για τη γραμμή SOS, επισημαίνει ***ότι για την απόκρυψη της ενδοοικογενειακής βίας «είμαστε συνυπεύθυνοι όλοι, οι γονείς, οι δάσκαλοι, τα μέσα ενημέρωσης, η πολιτεία».***
- Ο ερευνητής κοινωνιολόγος Γρηγόρης Λάζος σημειώνει μια ιδιαίτερη πλευρά. ***Ότι η κακοποίηση της γυναίκας περιλαμβάνει και την πολιτισμική πλευρά με διάφορες μορφές. «Αρχίζει με τη μαζική κακοποίηση με τα πρότυπα της "θηλυκότητας" που επιβάλλονται μάλλον παρά προτείνονται».***

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ :

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ

ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΒΙΑΙΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ ΣΤΙΣ

ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζονται οι αιτιολογικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών σε μια συντροφική σχέση. Πιο συγκεκριμένα το κεφάλαιο προσπαθεί να ορίσει εννοιολογικά τον κάθε ένα από αυτούς τους παράγοντες, αλλά και τα αίτια που συμβάλλουν στην εμφάνισή τους.

Οι παράγοντες που θα εξεταστούν διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, εκ των οποίων η πρώτη έχει να κάνει με καταστάσεις που αφορούν την συντροφική σχέση (π.χ. θυμός, προβλήματα επικοινωνίας, ζήλια, στρες στη σχέση κ.α.), ενώ η δεύτερη με παράγοντες που αφορούν το άτομο, δηλαδή ενδοψυχικοί παράγοντες (π.χ. προσωπικότητα, βιώματα και εμπειρίες της παιδικής ηλικίας, άλλες στρεσογόνες καταστάσεις κ.λ.π.).

Επίσης, κατά την εξέταση και ανάλυση των αιτιολογικών παραγόντων που συμβάλλουν στην εμφάνιση βίαιων συμπεριφορών, γίνεται αναφορά σε συναφείς επιστημονικές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί κατά το παρελθόν και οι οποίες αποτελούν μια χρήσιμη πηγή πληροφοριών για το υπό εξέταση θέμα.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αν και υπάρχουν πολυάριθμοι παράγοντες οι οποίοι μπορεί να συμβάλλουν στην εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών σε μια συντροφική σχέση, ωστόσο παρακάτω αναλύονται οι παράγοντες εκείνοι οι οποίοι έχουν επιλεγεί ως αιτιολογικοί από τον Straus (1999) και οι οποίοι έχουν προκύψει μέσα από ανασκόπηση της βιβλιογραφίας έπειτα από πολλές και μακροχρόνιες έρευνες. Μάλιστα οι συγκεκριμένοι αιτιολογικοί παράγοντες έχουν χρησιμοποιηθεί στο ειδικά κατασκευασμένο ερωτηματολόγιο του Straus, το οποίο προορίζεται για έρευνα πάνω στην ενδοοικογενειακή βία και περιλαμβάνει ειδικές κλίμακες μέτρησης, μία εκ των οποίων είναι το Personal Relationship Profile που έχει σχεδιαστεί για να μετράει και τις δύο κατηγορίες παραγόντων, δηλαδή τόσο τους παράγοντες που αφορούν την συντροφική σχέση όσο και τους ενδοψυχικούς παράγοντες. Παρακάτω ακολουθεί η ανάλυση των υπό εξέταση παραγόντων, έτσι όπως αυτοί έχουν οριστεί εννοιολογικά από τους Straus & Hamby (1999).

4.1 Παράγοντες που αφορούν τη συντροφική σχέση

4.1.1 Διαχείριση του θυμού

Η διαχείριση του θυμού, όπως έχει οριστεί από τους Straus & Hamby (1999) πρόκειται για την ικανότητα αναγνώρισης και ελέγχου των σημείων του θυμού σε ένα άτομο.

Ο Napier (1997, σελ.33), αναφέρει ότι ο θυμός είναι η συγκινησιακή διέγερση που εκδηλώνεται με έντονη λεκτική ή κινητική ζωηρότητα και με επιθετική μορφή, που σε ορισμένες περιπτώσεις, γίνεται ανεξέλεγκτη. Επίσης, προσδιορίζεται από την αίσθηση του ατόμου ότι δεν έχει τον έλεγχο των πραγμάτων και των καταστάσεων και είναι αδύναμος απέναντι σε παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν σημαντικές αξίες του και τους οποίους δεν μπορεί να ελέγξει. Σε μερικά άτομα ο θυμός μπορεί να εκφράζεται με επιθετικότητα ή βία και όταν τέτοιοι άνθρωποι δρουν σε κατάσταση θυμού, δεν σκέφτονται λογικά για τις πράξεις τους και τις συνέπειες τους. Αν λοιπόν κανείς χάσει τον αυτοέλεγχο σε κατάσταση θυμού, είναι δυνατόν να καταστρέψει σχέσεις, να πληγώσει ανθρώπους (ψυχικά και σωματικά) ή να χαθούν ακόμη και ζωές.

Ο ίδιος συγγραφέας μιλώντας για τον θυμό που εκδηλώνεται σε μια συντροφική σχέση αναφέρει πως πρόκειται για ένα δυνατό συναίσθημα δυσαρέσκειας που προκύπτει από την ματαίωση των εσωτερικών προσδοκιών που μπορεί να έχει κάποιος από τον ή την σύντροφό του, καθώς πιστεύει ότι η συμπεριφορά του δεν είναι αυτή που θα επιθυμούσε. Το συναίσθημα του θυμού είναι φυσιολογικό και θα έλεγε κανείς ότι δεν απειλεί την σχέση. Αυτό όμως που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα είναι η επιθετική έκφρασή του. Έτσι λοιπόν, εκείνο που είναι σημαντικό σχετικά με το θυμό σε μια σχέση είναι ο τρόπος διαχείρισης και έκφρασής του. Ο/Η σύντροφος που διακατέχεται συχνά από το συναίσθημα του θυμού συνήθως νομίζει πως ξέρει τι δημιούργησε το πρόβλημα και τι είναι εκείνο που προκαλεί το θυμό του κι έτσι έχει ένα συγκεκριμένο στόχο. Πιστεύει ότι ένα ξέσπασμα θυμού στον ή στην σύντροφο, είτε λεκτικά, είτε σωματικά, θα ελευθερώσει, κατά κάποιο τρόπο, ενέργεια και θα σπάσει το φράγμα που βρίσκεται ανάμεσα σε αυτόν και τις επιθυμίες του.

Ο Μάνος (1997, σελ. 284) έχει πει ότι ο θυμός σε μια σχέση έχει, σχεδόν πάντα, αρνητικές συνέπειες. Σκοτίζει τη σκέψη και την κρίση και δημιουργεί πρόσθετο στρες. Ο θυμός και η επιθετικότητα –είτε λεκτική/συναισθηματική είτε φυσική- διαβρώνει και, τις περισσότερες φορές καταστρέφει την σχέση. Επίσης, ο μόνιμος θυμός και εκνευρισμός σε ένα άτομο έχει διαπιστωθεί ότι συνδέεται με την κατάθλιψη και με πολλά σωματικά προβλήματα όπως υπέρταση, ταχυπαλμίες, ημικρανίες και συχνοί πονοκέφαλοι ή γαστρεντερικές διαταραχές. Παράλληλα, ο θυμός μπορεί να είναι αιτία έναρξης και διατήρησης κακών συνηθειών όπως το κάπνισμα και ο αλκοολισμός.

Η μη σωστή διαχείριση του θυμού κατα τον με τον Napier (1997, σελ.34), προκαλείται από την αδυναμία του ατόμου να αντεπεξέλθει και να χειριστεί διανοητικά και ψυχολογικά μια κατάσταση. Τις περισσότερες φορές τέτοια άτομα είναι μόνιμως θυμωμένα ή εκνευρισμένα, έχουν σημαντικά άλματα προβλήματα στην ζωή τους, δυσκολεύονται να αποδεχτούν την

πραγματικότητα γύρω τους και δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις σωστές συναισθηματικές μεθόδους στη ζωή τους. Ο θυμός τους πηγάζει από το φόβο και την αίσθηση της αδυναμίας και μάλιστα όταν ο θυμός είναι συσσωρευμένος από παλαιότερες τραυματικές εμπειρίες που μπορεί να έχει υποστεί κατά την παιδική ηλικία το άτομο, τότε τα πράγματα μέσα στη σχέση με τον/την σύντροφο είναι πολύ πιο δύσκολα και μπορεί να οδηγηθούν σε ιδιαίτερα άσχημες καταστάσεις όπως την άσκηση βίας και κακοποίησης.

Σύμφωνα με το Κέντρο Ισότητας για Γυναικεία Θέματα (ΚΕΘΙ, 1999), μέσα στα πρώτα ανησυχητικά σημάδια της μελλοντικής κακοποίησης σε μια σχέση είναι και το γεγονός κάποιο άτομο να είναι επιρρεπής στο θυμό. Για παράδειγμα αν κανείς θυμώνει πολύ εύκολα, αλλάζει πολύ γρήγορα διαθέσεις, εμφανίζει απρόβλεπτη συμπεριφορά, θυμώνει σε βαθμό που δεν δικαιολογείται ή ξεσπάει σε αντικείμενα πάνω στο θυμό, τότε μπορεί μελλοντικά να εμφανίσει βίαιες συμπεριφορές και προς τον/την σύντροφο.

Επίσης, Αμερικανοί ερευνητές υποστηρίζουν πως τα άτομα που δυσκολεύονται να ελέγξουν το θυμό τους ενδεχομένως να υποφέρουν από ελαφρά μορφής εγκεφαλική δυσλειτουργία. Δηλαδή, η τάση του ατόμου προς την επιθετικότητα, τη βία και τα ξεσπάσματα συνδέεται με την ύπαρξη ανωμαλίας σε μια περιοχή του εγκεφάλου που έχει άμεση σχέση με τη διεργασία των συναισθημάτων. Η εγκεφαλική αυτή δυσλειτουργία κάνει την εμφάνισή της στην εφηβεία και πολύ συχνά δεν γίνεται αντιληπτή. Ακόμη και άτομα τα οποία δεν θεωρούνται σε καμία περίπτωση πως έχουν παρόμοιο πρόβλημα, εμφανίζονται να τείνουν προς μια επιθετική ή βίαια συμπεριφορά που επηρεάζει το κοινωνικό τους περιβάλλον:, όπως για παράδειγμα τα άτομα που χειροδικούν πάνω στο/στη σύντροφο ή τον/την σύζυγό τους («Στρατηγικές αντιμετώπισης του θυμού», 2003).

Επειδή έχει υπάρξει σημαντικό ενδιαφέρον σχετικά με το εάν το πρόβλημα της μη σωστής διαχείρισης και έκφρασης του θυμού σε μια σχέση συνδέεται άμεσα με την άσκηση βίας από τους άντρες προς τις γυναίκες συντρόφους τους, οι Norlander & Eckhardt πραγματοποίησαν το 2004 μία έρευνα, το αποτέλεσμα της οποίας ήταν σημαντικό. Έγιναν τριάντα τρεις μελέτες οι οποίες είχαν στοιχεία από 28 δείγματα ζευγαριών και αξιολογήθηκαν τόσο άντρες που ασκούσαν βία στη σύντροφό τους αλλά και άντρες που δεν ασκούσαν βία. Βρέθηκε λοιπόν, πως όσοι ασκούσαν βία προς τη σύντροφό τους παρουσίαζαν ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα θυμού σε σχέση με όσους δεν ήταν βίαιοι, κι αυτό είναι ένα σημαντικό στοιχείο που επιβεβαιώνει σε κάποιο βαθμό την πιθανότητα η μη σωστή διαχείριση του θυμού να συνδέεται με την άσκηση βίας στις συντροφικές σχέσεις.

4.1.2 Σύγκρουση

Κατά τους Straus & Hamby (1999), σύγκρουση αποτελεί η διαφωνία μεταξύ δύο συντρόφων. Ο Napier (1997) αναφέρει ότι η σύγκρουση είναι μια ανοιχτή ή κρυφή αντιπαράθεση που δεν έχει αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά. Οι συγκρούσεις ανάμεσα σε δύο συντρόφους συνήθως συμβαίνουν λόγω διαφορετικών προτεραιοτήτων, λόγω παρανοήσεων ή παρεξηγήσεων, εξαιτίας ελλείψεων πόρων, αντικειμένων, χρημάτων, χρόνου κ.λπ. ή εξαιτίας αρνητικών συναισθημάτων. Όταν οι άνθρωποι είναι μέρος μιας σύγκρουσης μπορεί να χρησιμοποιήσουν διάφορους τρόπους για την αντιμετώπισή της

όπως για παράδειγμα αποφυγή αντιμετώπισης της σύγκρουσης ή επίθεση (λεκτική/σωματική κ.α.).

Σύμφωνα με το Κ.Ε.Θ.Ι. (1999), στη ζωή δύο συντρόφων μπορεί να υπάρχουν ευτυχισμένες στιγμές αλλά αναπόφευκτα πολλές καταστάσεις είναι δυνατόν να προκαλούν ένταση, διαφωνίες και συγκρούσεις μεταξύ τους. Οι συγκρούσεις και οι διαμάχες είναι αναπόσπαστο μέρος των ανθρώπινων σχέσεων και αποτελούν επίσης μέρος της φυσιολογικής λειτουργίας. Χαρακτηριστικό είναι πως μεταξύ των συντρόφων, μετά από την πρώτη περίοδο της εξιδανίκευσης στα πλαίσια του ερωτικού ενθουσιασμού, έρχεται συνήθως η απογοήτευση. Σιγά-σιγά μπορεί να συνειδητοποιήσουν ότι ο/η σύντροφός τους δεν είναι αυτός που θα ήθελαν να είναι και όταν συμβεί αυτό περνούν σε μια δεύτερη φάση, αυτή των έντονων διαπληκτισμών, των εντάσεων και των συγκρούσεων μεταξύ τους.

Η τροπή που μπορεί να πάρει μια σύγκρουση μεταξύ των συντρόφων μπορεί να περιοριστεί στην εκδήλωση άσχημων λεκτικών εκφράσεων, αλλά μπορεί και να επεκταθεί σε επιθετικές συμπεριφορές και βίαιες πράξεις. Μία σχέση στην οποία εκδηλώνεται βία χαρακτηρίζεται συνήθως από ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο στο οποίο υπάρχουν τρεις ξεκάθαρες φάσεις. Η πρώτη είναι η φάση της δημιουργίας συγκρούσεων, η δεύτερη είναι η φάση της έντονης κακοποίησης και η τρίτη είναι αυτή της ηρεμίας και της μετάνοιας. Αυτή η πρώτη φάση της δημιουργίας συγκρούσεων, χαρακτηρίζεται από μικροδιαφωνίες και μικροεπεισόδια μεταξύ του ζευγαριού. Κάθε φορά που δημιουργείται κάποιο μικροεπεισόδιο, η ένταση στη σχέση μαζεύεται και στο τέλος μοιάζει με «καζάνι που βράζει». Αυτά τα μικροπροβλήματα λοιπόν μπορεί να οδηγήσουν σε πολύ σοβαρές συγκρούσεις μεταξύ των συντρόφων και κάποια στιγμή ο ένας από τους δύο να ξεσπάσει βίαια. Από την στιγμή που αυτό συμβεί μια φορά μπορεί στη συνέχεια κάθε μικροεπεισόδιο να φέρνει την εκδήλωση βίας και κακοποίησης.

Ο Napier (1997, σελ.34) έχει υποστηρίξει πως ένα άτομο που δεν μπορεί να διαχειριστεί και να εκφράσει επικοινωνιακά το θυμό του ή να τον αποδεχτεί ειρηνικά, που δυσκολεύεται να συμφιλιωθεί με την πραγματικότητα και δεν έχει τις κατάλληλες δεξιότητες για να επιλύει τις συγκρούσεις με τον/την σύντροφό του, μπορεί πιο εύκολα να οδηγηθεί σε σύγκρουση μαζί του. Πιο συγκεκριμένα η σύγκρουση μπορεί να πάρει βίαιη και επιθετική μορφή όταν κανείς εκφράζει βίαια και ανεξέλεγκτα το θυμό του και την οργή του, όταν δεν μπορεί να διατηρήσει την συναισθηματική του ισορροπία, όταν υψώνει τον τόνο και την χροιά της φωνής ή όταν χρησιμοποιεί διάφορες επιθετικές και απειλητικές χειρονομίες προς τον/την σύντροφο. Οι συνεχείς συγκρούσεις κατά την διάρκεια διατήρησης μιας σχέσης, σε κάποια άτομα μπορεί να συνδέεται και με άλλες δυσάρεστες καταστάσεις όπως κατάθλιψη, διαταραχές της προσωπικότητας ή της διάθεσης, χρήση ουσιών, υπερβολική ζήλια κ.α..

4.1.3 Προβλήματα επικοινωνίας

Οι Skinner και Cleese (1989, σελ.83) μιλώντας για την ανθρώπινη επικοινωνία υποστηρίζουν καταρχήν ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν ανάγκη από σχέσεις. Βασίζονται σ' αυτές για την ικανοποίηση των συναισθηματικών και, σε κάποιον βαθμό, των σωματικών τους αναγκών. Η ευτυχία εξαρτάται, σ' ένα

μεγάλο βαθμό, από το πόσο αρμονικές είναι αυτές οι σχέσεις. Αν κάποιος δεν τα πηγαίνει καλά με τον/την σύντροφό του, το παιδί ή το γονιό του, τότε είναι πολύ δύσκολο να νιώσει ευτυχισμένος. Στην σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα πολλοί άνθρωποι δοκιμάζουν εντάσεις, συγκρούσεις και δυσκολίες στις βασικές σχέσεις της προσωπικής τους ζωής. Ιδιαίτερα οι συντροφικές αλλά και οι συζυγικές σχέσεις διαταράσσονται σοβαρά από εξωπραγματικές προσδοκίες, σύγχυση ρόλων, προβλήματα επικοινωνίας, παρεμβάσεις τρίτων, δυσκολίες στη σεξουαλική ζωή κ.α. Αρνητικές εμπειρίες από προηγούμενες σχέσεις, ανασφάλειες, φόβοι και εσωτερικές συγκρούσεις είναι αυτά που δεν επιτρέπουν στους συντρόφους να αντιμετωπίσουν με διαύγεια, καθαρότητα και δημιουργική υπομονή τα τυχόν προβλήματα επικοινωνίας που δημιουργούνται μέσα σε στη σχέση. Όταν λοιπόν υπάρχουν προβλήματα επικοινωνίας, διακατέχονται από απογοήτευση, οργή, αρνητικές κριτικές, θυμό, αισθήματα παραμέλησης και εγκατάλειψης. Η σχέση αντί να είναι πηγή χαράς και δημιουργίας, γίνεται πηγή οδύνης. Οι σύντροφοι νιώθουν ότι ο ένας δεν καταλαβαίνει τον άλλο, ότι είναι αδιάφορος, επιθετικός ή ότι έχει υπερβολικές απαιτήσεις. Πιο συνοπτικά, οι Straus & Hamby (1999) ορίζουν τα προβλήματα επικοινωνίας μέσα στη σχέση ως την έλλειψη ικανότητας επίλυσης των διαφορών μέσω αρμονικής προφορικής έκφρασης.

Από την άλλη πλευρά ο Napier (1997) στην προσπάθειά του να εξηγήσει την πολυπλοκότητα των συντροφικών σχέσεων παραθέτει μερικές από τις κυριότερες αιτίες προβλημάτων επικοινωνίας που μπορεί να υπάρχουν ανάμεσα στους συντρόφους :

1. Έλλειψη μόρφωσης. Πολλοί νέοι δεν έχουν μάθει πώς να δημιουργούν μια σχέση, πώς να επιλέγουν τον/την σύντροφο της ζωής τους, πώς να επικοινωνούν τίμια και ειλικρινά. Παρ' όλο που ο ρόλος του σχολείου είναι να τους εκπαιδεύει σε μια σειρά σημαντικών θεμάτων, για την απλή τέχνη της επικοινωνίας, που είναι τόσο σημαντική στη ζωή, δεν δίνεται η απαραίτητη προσοχή και σημασία.

2. Κακά Παραδείγματα - Πρότυπα. Κάθε άνθρωπος μαθαίνει με την μίμηση και έχει μέσα του πολλά στοιχεία από τους γονείς του. Έχοντας μεγαλώσει λοιπόν το άτομο μέσα σε ένα οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο υπήρχαν προβλήματα επικοινωνίας μεταξύ των μελών της οικογένειάς του, μπορεί να μάθει λανθασμένους τρόπους επικοινωνίας με τους άλλους και να τους επαναλαμβάνει και σε άλλες σχέσεις του (π.χ. με τον/την σύντροφο, τις παρέες, τους συνεργάτες κ.λπ.).

3. Η αντίληψη ότι ο/η σύντροφος είναι αυτός που θα ικανοποιήσει και θα εκπληρώσει όλες τις ανάγκες και προσδοκίες. Ορισμένοι θεωρούν ότι ο/η σύντροφός τους οφείλει να τους δώσει αυτό που τους λείπει. Όμως, η αλήθεια είναι πως κανένας δεν μπορεί όμως να δώσει εσωτερική ασφάλεια και αυτοεκτίμηση σε κάποιον άλλο, αν ο ίδιος δεν την έχει. Όταν κανείς περιμένει απ' τον άλλο να συμπεριφέρεται και ν' αντιδρά έτσι ώστε αυτός να νιώθει εσωτερική ασφάλεια και αυτοεκτίμηση, τότε είναι σαν να προετοιμάζει τόσο τον εαυτό του όσο και τους άλλους για προβλήματα.

4. Ο φόβος του τι σκέφτονται οι άλλοι. Σημαντική ένταση δημιουργείται στις σχέσεις γιατί ο καθένας από τους συντρόφους θέλει να θέσει περιορισμούς ή να ελέγχει την συμπεριφορά του άλλου ώστε να έχουν μια θετική εικόνα στα

μάτια της κοινωνίας. Όταν κάποιος πιέζει το αγαπημένο του πρόσωπο να είναι διαφορετικό, όχι γιατί αυτό που κάνει είναι ανήθικο, αλλά γιατί ο ίδιος έχει ανάγκη για αποδοχή της κοινωνίας γύρω του, τότε το αγαπημένο του πρόσωπο νιώθει έλλειψη αγάπης, παραδοχής και εκτίμησης. Βάζει δηλαδή την ανάγκη του για παραδοχή και αναγνώριση πάνω από την αγάπη, την παραδοχή και τον σεβασμό για τον/την σύντροφό του και πάνω από το πώς ο ίδιος θα ήθελε να συμπεριφέρεται και να λειτουργεί.

5. Έλλειψη Ενέργειας. Πολλές σχέσεις οδηγούνται σε δυσαρμονία, ακόμα και στο χωρισμό, επειδή ο ένας ή και οι δύο σύντροφοι αφήνουν την ενέργειά τους και τον αυθορμητισμό τους να πέσει σε πολύ χαμηλά επίπεδα και αυτό γίνεται ένα αρκετά αρνητικό στοιχείο στη σχέση.

6. Η έλλειψη αρμονίας μέσα στην σχέση. Πολλοί άνθρωποι δεν μπορούν να φανταστούν μια αρμονική σχέση. Ίσως επειδή έχουν βιώσει αρνητικές εμπειρίες στην παιδική τους ηλικία, ή ίσως επειδή ζουν για πολύ καιρό σε μια αρνητική σχέση ή έχουν ζήσει αλλεπάλληλες αρνητικές σχέσεις, δεν μπορούν να πιστέψουν πως μπορούν να έχουν μια θετική και αρμονική σχέση.

7. Εσωτερικές Συγκρούσεις. Σε πολλές περιπτώσεις οι εσωτερικές συγκρούσεις του ενός συντρόφου ή και των δύο εξωτερικεύονται σαν μια σύγκρουση μεταξύ τους. Αυτό είναι ένα συνηθισμένο φαινόμενο. Όταν οι πεποιθήσεις, οι ανάγκες, οι αξίες ή οι επιθυμίες κάποιου συγκρούονται μέσα του, τότε αυτό το άτομο προβάλλει αυτές τις συγκρούσεις στους γύρω του και ιδιαίτερα στους πιο κοντινούς του.

4.1.4 Κυριαρχία

Η ανδρική κυριαρχία και επιθετικότητα, όπως έχει αναφερθεί από τον Βερνάδο (2003), εδράζεται σε κοινωνικά, οικονομικά, εργασιακά, συζυγικά, οικογενειακά προβλήματα, σε πολιτισμικές, ιδεολογικές και κοσμοθεωρικές διαφορές, σε αμφισβήτηση του γυναικείου ρόλου. Το άτομο που έχει αναπτύχθει σ' ένα οικογενειακό μοντέλο άσκησης πατριαρχικής εξουσίας απέναντι στη γυναίκα, έχει πάρα πολλές πιθανότητες να εξελιχθεί σε έναν 'εξουσιαστικό' και 'αυταρχικό' σύντροφο, όπου η ισχυρή και κυριαρχική του προσωπικότητα μπορεί να γεννούν την λεκτική ή την σωματική επιθετικότητα απέναντί στη γυναίκα.

Η Καλλιώτη (2002), σχετικά με το θέμα της εξουσίας και της κυριαρχίας σε μια συντροφική ή συζυγική σχέση, υποστηρίζει την άποψη ότι οι άντρες-θύτες βιώνουν μια εσωτερική σύγκρουση. Καταπιέζονται από το παραδοσιακό ανδρικό μοντέλο που τους θέλει αγέρωχους, σκληρούς, κυριαρχικούς, επιτυχημένους, χωρίς ευαισθησίες και δικαίωμα έκφρασης των συναισθημάτων τους. Η ματαίωση που μπορεί να βιώνουν από την αδυναμία τους να ανταποκριθούν σε αυτό το μοντέλο μπορεί μάλιστα να εγείρει την επιθετικότητά τους που λειτουργεί εξισορροπητικά στον ψυχισμό τους.

Η Λογοθέτη (1997, σελ. 56), έρχεται να συμφωνήσει στο γεγονός ότι το κλασικό κοινωνικό πρότυπο θέλει τον άντρα δυναμικό, ικανό να ελέγχει και να κοντρολάρει τα πάντα, να τα καταφέρνει σε οποιοδήποτε τομέα. Δεν

υπάρχει όμως η ίδια απαίτηση για τις γυναίκες, επομένως οι άντρες είναι οι συνήθεις ύποπτοι για το φαινόμενο της κυριαρχίας μέσα στη σχέση. Μερικοί λοιπόν έχουν την άποψη πως για να θεωρηθούν 'πραγματικοί' άντρες, πρέπει να έχουν το 'πάνω χέρι' στη σχέση. Η λεκτική βία είναι αρχικά ένα μέσο για να το καταφέρουν. Επειδή οι ίδιοι αμφιβάλλουν για το κατά πόσο είναι τόσο ικανοί και δυνατοί, όσο θέλουν να φαίνονται, με τη λεκτική (ενίοτε και με τη σωματική) βία σιγουρεύονται ότι είναι όντως τόσο ισχυροί. Με την άσκηση οποιασδήποτε μορφής βίας κατορθώνουν να ελέγχουν και να 'κουμαντάρουν' τη σύντροφο, ώστε να αποδυναμωθεί ως άτομο και να την κάνουν ό,τι θέλουν. Αυτού του είδους ο χειρισμός προσφέρει πολλά στους άντρες όπως δύναμη, σπουδαιότητα και αυτοπεποίθηση, αλλά κυρίως προσφέρει την υποταγή της συντρόφου και την εξάρτησή της από αυτούς.

Οι Straus & Hamby (1999) συγκλίνουν στις ίδιες απόψεις, αναφέροντας ότι η κυριαρχία περιγράφει σχέσεις που είναι ιεραρχικές και στις οποίες το πρόσωπο με τις μεγαλύτερες χρήσεις πλεονεκτήματος ευνοείται για να κερδίσει τη θέση, το προνόμιο, ή τον έλεγχο του/της συντρόφου.

Σύμφωνα με την Χατζηφωτίου (2005, σελ.39-40), η Smith (1989, σελ.27) υποστηρίζει ότι η βία είναι μια αντανάκλαση των σχέσεων που δεν είναι ισότιμες από άποψη εξουσίας και κυριαρχίας και αντικατοπτρίζει την άνιση δύναμη των αντρών και των γυναικών στην κοινωνία και στις προσωπικές σχέσεις. Αυτή η άποψη δηλώνει χωρίς ενδοιασμούς ότι η γυναίκα είναι ευπαθής στην βία λόγω της θέσης της στην κοινωνία, που συχνά είναι κατώτερη κοινωνικά και οικονομικά από αυτή των ανδρών. Η ανδρική βία, ή η απειλή γι' αυτή, θεωρείται μέσο για τον έλεγχο των γυναικών και για τη διατήρηση της κυριαρχίας των ανδρών και της υποταγής των γυναικών.

Η ίδια συγγραφέας λέει ότι η Pahl (1989) έχει αναφέρει συγκεκριμένα την άμεση σχέση που έχει ο έλεγχος και η διαχείριση των χρημάτων στο γάμο με την άσκηση εξουσίας. Σύμφωνα με την έρευνά της, οι γυναίκες σύζυγοι είχαν περισσότερη ισχύ στη λήψη αποφάσεων μέσα στο γάμο τους, αν ήταν εργαζόμενες και οικονομικά αμειβόμενες. Τέλος, η Χατζηφωτίου (2005) περιγράφει την έρευνα των Kalmuss και Straus (1981), η οποία δείχνει ότι η οικονομική εξάρτηση των γυναικών είναι ένας έμμεσος παράγοντας πρόκλησης βίας εναντίον τους. Δηλαδή, όσο μεγαλύτερη είναι η εξάρτησή τους από τον άντρα, τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος μιας σοβαρής επίθεσης.

4.1.5 Ζήλια

Η ζήλια αφορά την ακραία ανησυχία για την πιθανή σεξουαλική και κοινωνική αποκλειστικότητα του/της συντρόφου (Straus & Hamby, 1999). Επίσης, για τον Πιντέρη (1993, σελ. 132) η ζήλια είναι ένα οδυνηρό συναίσθημα το οποίο βασίζεται στον φόβο απώλειας της στοργής ενός αγαπημένου προσώπου. Με τη λέξη ζήλια είναι δυνατόν να εννοούνται εντελώς διαφορετικά μεταξύ τους συναισθήματα, που το καθένα οδηγεί σε ξεχωριστή συμπεριφορά. Η λέξη «ζήλια» λοιπόν μπορεί να σημαίνει τέσσερα διαφορετικά πράγματα: θαυμασμό, επιθυμία να βρισκόμαστε στην ευεργετική θέση κάποιου άλλου, φθόνο και ερωτική ζήλια. Σύμφωνα με την Χατζηφωτίου

(2005 σελ.35) η ερωτική ζήλια είναι η πιο κοινή αιτία βίαιων επεισοδίων μεταξύ ζευγαριών, ενώ όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σύμφωνα με το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι., 1999) μία επιπλέον ένδειξη για μελλοντική άσκηση κακοποίησης σε μια σχέση είναι η ζήλια. Ένα άτομο το οποίο κατηγορεί συνεχώς τον ή την σύντροφό του ότι διατηρεί σεξουαλικές σχέσεις με οποιονδήποτε εμφανιστεί στη ζωή του (π.χ. φίλους, καθηγητή, αφεντικό, συναδέλφους κ.α.) ή που τον/την κατηγορεί συνεχώς ότι φλερτάρει με άλλους ή που παρακολουθεί διαρκώς που πάει, πως ντύνεται κτλ. ή χρησιμοποιεί συνήθως εκφράσεις όπως «σε θέλω μόνο για μένα», «είσαι δικός/η μου», «δεν θέλω να σε κοιτάνε οι άλλοι» και γενικά συμπεριφέρεται σαν ο/η σύντροφος να είναι αντικείμενο κι όχι ανθρώπινη ύπαρξη, έχει μεγάλες πιθανότητες να εκδηλώσει μελλοντικά βίαιη συμπεριφορά.

Ο Πιντέρης (1993) αναφέρει για την ερωτική ζήλια ότι είναι μια αρκετά πολύπλοκη έννοια και απασχολεί ένα μεγάλο ποσοστό αντρών και γυναικών. Το αίσθημα της ζήλιας μπορεί να είναι άλλες φορές δικαιολογημένο και άλλες αδικαιολόγητο. Στην πρώτη περίπτωση η ζήλια είναι το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του συντρόφου, ενώ στη δεύτερη η ζήλια γίνεται αιτία μιας ορισμένης συμπεριφοράς προς τον σύντροφο. Σύμφωνα με τον συγγραφέα δίνονται οι παρακάτω ορισμοί των δύο μορφών ερωτικής ζήλιας:

Η ζήλια σαν αποτέλεσμα αποκλεισμού: Η ζήλια αυτής της μορφής είναι το αποτέλεσμα κάποιας δραστηριότητας που έχει ο/η σύντροφος μ' ένα άτομο του άλλου φύλου, στην οποία δεν συμπεριλαμβάνεται αυτός που ζηλεύει (π.χ. η συνεργασία του/της συντρόφου με κάποιον συνάδελφο στην οποία δεν συμμετέχει ο/η σύντροφος που ζηλεύει) Χαρακτηριστικός εδώ είναι ο εξής ορισμός της ζήλιας, «Η κατάσταση κατά την οποία κάποιος είναι εκνευρισμένα καχύποπτος από τη συμπεριφορά του αγαπημένου προς κάποιον άλλο, που υποψιάζεται σαν ανταγωνιστή». Ο ορισμός αυτός έχει αρκετή συνάφεια με τη μορφή της ερωτικής ζήλιας. Συνήθως, η ζήλια αυτή είναι ένας ανώδυνος παροδικός εκνευρισμός και, καθώς παύει να υπάρχει το ερέθισμα που την προκαλεί, σταδιακά αποβάλλεται. Αν όμως κάποιος αναστατώνεται που «μοιράζεται» τον/την σύντροφό του ακόμα και μέσα από συμπεριφορά που θεωρείται κοινωνικά αποδεκτή, τότε ενδέχεται, αυτό που επιφανειακά εμφανίζεται σαν εκνευρισμός λόγω αποκλεισμού, να υποδηλώνει ένα βαθύτερο φόβο απώλειας, που μπορεί να αποτελεί μια σοβαρότερη μορφή ζήλιας.

Η ζήλια σαν φόβος απώλειας: Ο βαθμός σοβαρότητας που μπορεί να πάρει αυτή η ζήλια, εξαρτάται από το τι φοβάται κανείς ότι θα χάσει. Ο φόβος αυτός παίρνει τρεις μορφές: Στην πρώτη αυτός που ζηλεύει ανησυχεί μήπως η συμπεριφορά του/της συντρόφου του, τον κάνει να χάσει το «κύρος» και την «υπόληψή» του στον κοινωνικό περίγυρο. Αν ένας τέτοιος φόβος εμφανίζεται σποραδικά, μπορεί να θεωρηθεί άνευ σημασίας. Αν όμως επαναλαμβάνεται συχνά, μπορεί ν' αποτελεί ένδειξη κάποιας χρόνιας ανασφάλειας η οποία επηρεάζει την αυτοεικόνα του και πιθανόν να έχει δυσάρεστες συνέπειες για τον εαυτό του και την σχέση του. Η δεύτερη μορφή που μπορεί να πάρει ο φόβος απώλειας έχει να κάνει με το θέμα του ελέγχου. Εδώ δηλαδή, το άτομο που ζηλεύει φοβάται μήπως χάσει τον έλεγχο του/της συντρόφου του ή της σχέσης του. Στο σημείο αυτό είναι φυσικό να δημιουργείται άγχος στο άτομο. Μάλιστα, αν η αδυναμία να ελέγχει τη συμπεριφορά του/της συντρόφου οδηγεί στο να αδυνατεί να ελέγξει και τον

εαυτό του, τότε ενδέχεται να πανικοβληθεί και να ενεργήσει με τρόπους ιδιαίτερα επιζήμιους για την σχέση.

Σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα η τρίτη και σοβαρότερη μορφή που μπορεί να πάρει ο φόβος της απώλειας, είναι μήπως αυτός που ζηλεύει χάσει τον/την σύντροφο. Ο φόβος αυτός μπορεί να πάρει μεγάλες διαστάσεις, ιδιαίτερα στην περίπτωση ενός μακροχρόνιου δεσμού, μιας συμβίωσης ή ενός γάμου. Στις περιπτώσεις αυτές, η απώλεια του συντρόφου συνεπάγεται και την απώλεια πολλών άλλων πραγμάτων, όπως την ταυτότητά του, «την ιστορία του», τα μέσα υποστήριξής του και ίσως ακόμα και τον σκοπό για τον οποίο ζει το άτομο που ζηλεύει τόσο φανατισμένα. Όπως είναι φυσικό σε μια τέτοια περίπτωση, το άτομο γίνεται ιδιαίτερα αγχώδης και καχύποπτο και η συμπεριφορά του μπορεί να φτάσει σε πολύ άσχημες καταστάσεις, όπως η άσκηση βίας και κακοποίησης όλων των μορφών.

Ο Τίφερ (1980, σελ. 31) υποστηρίζει ότι αν ένα άτομο ζηλεύει πάντα στις ερωτικές του σχέσεις, τότε υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι κάποιιοι προσωπικοί παράγοντες συντείνουν στο να νιώθει ανασφαλής κάθε φορά που έχει ένα σύντροφο. Συνήθως ένα τέτοιο άτομο συστηματικά διαλέγει ένα είδος ανθρώπου που δεν του εμπνέει εμπιστοσύνη. Ο/Η σύντροφος πιθανόν να θυμίζει κάποιον άνθρωπο ο οποίος δεν υπήρξε ιδιαίτερα «πιστός» στις σχέσεις του, αλλά το άτομο δεν μπορεί να αντιληφθεί ότι του το θυμίζει. Επίσης δεν πιστεύει ότι αξίζει τόσο, ώστε να μη φοβάται μήπως χάσει τον/την σύντροφο από ένα επίδοξο ανταγωνιστή. Δηλαδή, το άτομο αυτό έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση που μπορεί να προέρχεται από την εμφάνισή του, την μόρφωσή του και γενικά οποιοδήποτε τομέα, στον οποίο νιώθει κατώτερο από τους άλλους. Μπορεί ακόμη να συμβαίνει το γεγονός να έχει το άτομο μια γενική προκατάληψη προς το άλλο φύλο η οποία να το κάνει καχύποπτο, με αποτέλεσμα ανεξάρτητα από το πώς του φέρεται ο/η σύντροφος, να δημιουργεί μέσα στο κεφάλι του ολόκληρα «σενάρια» και να συμπεριφέρεται σαν αυτά να είναι αληθινά. Αν συμβαίνει κάτι τέτοιο στην σχέση, τότε αυτό από το οποίο μπορεί να υποφέρει το άτομο που ζηλεύει δεν είναι απλή ερωτική ζήλια αλλά παράνοια.

Τέλος, αξίζει να αναφερθούν τα συμπεράσματα Αμερικανών ερευνητών (American Psychological Association, 2003), οι οποίοι μελέτησαν και συγκέντρωσαν τα στοιχεία από μερικές πρόσφατες έρευνες που είχαν γίνει σχετικά με την συναισθηματική/ερωτική ζήλια, τα ευρήματά της οποίας συνοψίζονται ως εξής:

1. Η ζήλια συνυπάρχει με αισθήματα ανασφάλειας και μειωμένης αυτοεκτίμησης.
2. Οι άνθρωποι που ζηλεύουν εξαιτίας της πραγματικής ή φανταστικής απιστίας του συντρόφου τους, συχνά είναι και οι ίδιοι άπιστοι.
3. Οι ζηλιάρηδες άνθρωποι νιώθουν ισχυρά δεμένοι με τον/την σύντροφό τους.
4. Οι νεότεροι άνθρωποι αναφέρουν αντιδράσεις ζήλιας συχνότερα από τους μεγαλύτερους.
5. Η ζήλια μοιάζει να ταλαιπωρεί τις γυναίκες συναισθηματικά περισσότερο από τους άντρες.
6. Οι γυναίκες είναι περισσότερο επιρρεπείς απ' ότι οι άντρες στο να προκαλέσουν ζήλια στον σύντροφο τους, ώστε να δοκιμάσουν την σχέση, να τονώσουν την αυτοεκτίμηση τους, να τραβήξουν την προσοχή και να εκδικηθούν τον σύντροφό τους.

7. Η υπερβολική ζήλια εκφράζεται με τη μορφή έντονου φόβου, κτητικότητας, έντονου ελέγχου και θυμού προς τον/την σύντροφο που συχνά καταλήγει σε επιθετικότητα και καβγάδες.
8. Οι άνδρες έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες από τις γυναίκες να σκοτώσουν τη σύντροφό τους σε ένα ξέσπασμα οργής που προέρχεται από ερωτική ζήλια.

4.1.6 Αρνητικές αποδόσεις

Οι αρνητικές αποδόσεις σε μια συντροφική σχέση έχουν να κάνουν με την απόδοση ευθυνών του ενός συντρόφου προς τον άλλο, δηλαδή σχετίζεται με την τάση που έχει κανείς να αποδίδει το φταίξιμο ή την ευθύνη για οτιδήποτε συμβαίνει μέσα στην σχέση στον ή στην σύντροφο.

Συμπερασματικά η Satir (1989, σελ. 55) συγκλίνει στην άποψη ότι η επιθετική συμπεριφορά και η συνεχής απόδοση ευθυνών προς τον/την σύντροφο είναι αποτέλεσμα συσσωρευμένου θυμού που προκύπτει από την μεταξύ τους σχέση και δεν εκτονώνεται ή αποτέλεσμα συνεχούς δυσαρέσκειας και ανικανοποίητων προσδοκιών. Επίσης η απόδοση ευθυνών μπορεί να σχετίζεται με την έλλειψη εμπιστοσύνης προς τον/την σύντροφο ή το αίσθημα αδυναμίας και ανασφάλειας που νιώθει κανείς για τον εαυτό του. Το άτομο που τείνει να αποδίδει συνεχώς ευθύνες στον/στην σύντροφό του για οτιδήποτε συμβαίνει υποδηλώνει ανωριμότητα στην συμπεριφορά και στον τρόπο που σκέφτεται, πως δεν είναι ικανό να αποδέχεται την πραγματική διάσταση των καταστάσεων, αλλά ούτε και να αναλαμβάνει ευθύνες στην ζωή του. Πιθανόν ένα τέτοιο άτομο να έχει μεγαλώσει σε ένα οικογενειακό περιβάλλον που ήταν υπερβολικά επιτρεπτικό και υπερπροστατευτικό απέναντι του (π.χ. οι γονείς προκειμένου να το διαφυλάξουν από οποιοδήποτε αρνητικό συναίσθημα το καθησύχαζαν λέγοντας του 'μην ανησυχείς', 'δεν πειράζει', 'εσύ δεν φταις σε τίποτα' κ.λπ.), με αποτέλεσμα το άτομο να μην νιώθει ποτέ το αίσθημα της ευθύνης ή της ενοχής για τις αρνητικές πράξεις του. Σαν αποτέλεσμα, το άτομο ως ενήλικος στη διάρκεια διατήρησης μιας συντροφικής σχέσης μπορεί να έχει την τάση να ρίχνει το φταίξιμο στο/στη σύντροφό του για οτιδήποτε συμβαίνει μέσα από συνεχείς επικρίσεις του είδους 'εσύ φταις για όλα', 'συνεχώς λάθη κάνεις' κ.λπ., επίθεση ή αρνητικά σχόλια για την συμπεριφορά, τις ικανότητες, την εμφάνιση, την επαγγελματική εξέλιξη, την σεξουαλική συμπεριφορά και οποιαδήποτε άλλη σημαντική ή ασήμαντη λεπτομέρεια την οποία μπορεί να αναγάγει σε σοβαρή σύγκρουση μεταξύ τους.

Τέλος, τα παραπάνω επιβιώνει και ο ορισμός των Straus & Hamby (1999), οι οποίοι αναφέρουν πως η απόδοση ευθυνών σε μια συντροφική σχέση σχετίζεται με την συνεχή επίπληξη και τις αρνητικές προθέσεις που αποδίδονται από έναν σύντροφο προς τον άλλο.

4.1.7 Δέσμευση στη σχέση

Σε μια συντροφική ή συζυγική σχέση ένας σημαντικός παράγοντας που μπορεί να κρατήσει αγαπημένους ή απομακρυσμένους δύο συντρόφους είναι η έννοια της δέσμευσης, δηλαδή το κατά πόσο κανείς είναι αφοσιωμένος στον ή στην σύντρόφό του και στην σχέση που τους ενώνει, τη σημασία και την σοβαρότητα που δείχνει, την ωριμότητα με την οποία αντιμετωπίζει την σχέση και την συναισθηματική επένδυση σε αυτήν. Επίσης, κατά τους Straus & Hamby (1999), η έννοια της δέσμευσης στη σχέση αφορά τον βαθμός στον οποίο ταυτίζονται οι επιθυμίες και τα σχέδια των συντρόφων για την διατήρηση της συντροφικής τους σχέσης.

Σε μία έρευνα που έγινε από το Αμερικανικό Εθνικό Κέντρο Στατιστικών Υγείας το 2005, αποδείχτηκε ότι ο γάμος, σε αντίθεση με τη συμβίωση, λειτουργεί θετικά για τη σχέση σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό, προσδίδοντας σε αυτήν σοβαρότητα και κύρος πρώτα απ' όλα στο μυαλό των συντρόφων κι έπειτα στους εξωγενείς παράγοντες που επιδρούν αρνητικά (π.χ. άλλο εξωσυζυγική σχέση και άλλο «καλά, έχουμε μία δέσμευση, μήπως κυκλοφορεί και τίποτα καλύτερο;»).

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 11.000 γυναικών, ηλικίας από 15 έως 44 ετών, των οποίων οι ερωτικές σχέσεις μελετήθηκαν σχολαστικά μέσα σε ένα χρονικό ορίζοντα 5 ετών, με προοπτική, όμως, μονιμότητας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παντρεμένα ζευγάρια είχαν υπερδιπλάσιες πιθανότητες να παραμείνουν μαζί, σε σχέση με τα ζευγάρια που συζούσαν. Πιο συγκεκριμένα, μετά από 5 χρόνια, είχε χωρίσει μόνο το 20% των παντρεμένων ζευγαριών, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τα ζευγάρια που συζούσαν ήταν αισθητά μεγαλύτερο, 50%. Σε τελική ανάλυση, όσα ζευγάρια παντρεύτηκαν είχαν μεγαλύτερη αφοσίωση και περισσότερο σεβασμό στην ιδέα της μόνιμης σχέσης, άρα και περισσότερη διάθεση για υποχωρήσεις και λιγότερη για τη διάλυσή της. Επιπλέον, διαπιστώθηκε από την πραγματοποίηση της ίδιας έρευνας ότι πιο επιρρεπή στην προοπτική να διαλύσουν το γάμο τους είναι τα άτομα που προέρχονται από χωρισμένους γονείς και ότι το θεσμό του γάμου και την στάση της αφοσίωσης και της δέσμευσης σε μια σχέση, σέβονται περισσότερο όσοι μεγαλώνουν σε οικογενειακό περιβάλλον χωρίς αξιοσημείωτες εντάσεις και συνεχείς προστριβές.

Από την άλλη πλευρά, για τον Ντράϊκωρς (1997, σελ. 61) η συζυγική απιστία είναι ένα μεγάλο πρόβλημα που προκύπτει όταν δεν υπάρχει πραγματική αφοσίωση και δέσμευση στην σχέση, με την έννοια που ορίστηκε παραπάνω, και που όταν συμβεί προκαλεί οδυνηρά συναισθήματα και δύσκολες καταστάσεις που χαρακτηρίζονται από σύγχυση, ένταση, ταπείνωση και εξευτελισμό μέσα στα ζευγάρια στα οποία συμβαίνει. Σύμφωνα με έρευνες που έγιναν στις Ηνωμένες Πολιτείες, φάνηκε ότι 44% των ανδρών και 25% των γυναικών είχαν τουλάχιστο μία εμπειρία εξωσυζυγικής σεξουαλικής σχέσης. Στις περιπτώσεις εκείνες που υπάρχει η θέληση να ξεπεραστεί το πρόβλημα, έχει υπολογισθεί ότι χρειάζονται τουλάχιστο 2 χρόνια για να επουλωθούν οι ψυχικές πληγές που έχουν δημιουργηθεί και να αποκατασταθεί η σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα στο ζευγάρι.

4.1.8 Στρες στη σχέση

Σύμφωνα με τον Μάνο (1997, σελ. 254), το στρες είναι ένα διάχυτο, δυσάρεστο, συχνά ασαφές συναίσθημα που εκδηλώνεται με φόβο, αγωνία, νευρική ανησυχία, εκνευρισμό, δυσφορία, ταραχή, στενοχώρια, ένταση, αίσθημα ότι κάτι θα συμβεί και που τις περισσότερες φορές συνοδεύεται από σωματικά συμπτώματα (ταχυκαρδία, καρδιακή αρρυθμία, τρόμος, κεφαλαλγία, πεπτικές εσωτερικές διαταραχές κ.α.). Άλλα σημεία και συμπτώματα που συνοδεύουν το στρες είναι η κούραση, η υψηλή πίεση, η αϋπνία, η κατάθλιψη, η απώλεια ή η πρόσληψη βάρους, η δύσπνοια, οι φόβοι, οι ανησυχίες, η νευρική και η ευερεθιστικότητα, τα προβλήματα στις σχέσεις με τους άλλους καθώς και η σεξουαλική δυσλειτουργία. Συγκεκριμένα, οι Straus & Hamby (1999), όσον αφορά το στρες που αναπτύσσεται μέσα σε μια σχέση ανάμεσα σε δύο συντρόφους, αναφέρουν ότι πρόκειται για τη γενικότερη δυσαρέσκεια για την συντροφική σχέση που διατηρούν και η οποία χαρακτηρίζεται από αυξημένη σύγκρουση και λίγες θετικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους.

Γενικότερα τα προβλήματα που σχετίζονται με το άγχος και το στρες, όπως αναφέρει ο Spielberget (1990) είναι πολύ συχνά στους νέους ανθρώπους σήμερα και στις μεταξύ τους σχέσεις. Ορισμένα γεγονότα που συμβαίνουν στη ζωή κάποιου ατόμου, μπορεί να προκαλέσουν ψυχολογικά προβλήματα και στρες, όπως για παράδειγμα θάνατος ή ασθένεια ενός αγαπημένου προσώπου, διαπροσωπικές διαμάχες, κοινωνικοοικονομικές δυσκολίες και πράξεις βίας που προκαλούν ψυχική καταπόνηση και στρες.

Οι νέοι γενικότερα μπορεί να βρίσκονται καθημερινά αντιμέτωποι με καταστάσεις που τους προκαλούν στρες. Μερικές από τις καταστάσεις που μπορεί να είναι πηγή στρες για τους εφήβους και τους νέους είναι οι εξής: σχολικές ή επαγγελματικές προσδοκίες και απογοητεύσεις, αρνητικές σκέψεις για τον εαυτό τους, αλλαγές στη σωματική τους εικόνα, διάφορα προβλήματα με τους φίλους, τις παρέες ή το σύντροφο, χωρισμός ή διαζύγιο των γονέων, ύπαρξη χρόνιας ασθένειας ή σοβαρά προβλήματα μέσα στην οικογένεια, ανασφαλές ή προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον, θάνατος αγαπημένου προσώπου, μετακομίσεις ή αλλαγές σχολείου, φίλων κτλ., οικογενειακά και οικονομικά προβλήματα καθώς και η ύπαρξη υψηλών προσδοκιών για τον εαυτό τους. Έτσι, λοιπόν το στρες με τη σειρά του μπορεί να δημιουργήσει νέες παθολογικές καταστάσεις με αισθήματα αγωνίας, απομόνωσης, επιθετικότητας, πράξεις βίας, σωματικής ασθένειας ή ακόμα σε ορισμένες περιπτώσεις να οδηγήσει στην χρήση ουσιών και κατάχρηση αλκοόλ. Αξιοσημείωτο επίσης είναι ότι το στρες μπορεί να είναι πηγή για μια δυστυχισμένη και γεμάτη προβλήματα συντροφική ή συζυγική μετέπειτα ζωή.

Σε μια ενδιαφέρουσα επιδημιολογική έρευνα που έγινε από Αμερικανούς ερευνητές (American Psychological Society, Men's Health Forum & National Institute of Mental, 2004), βρέθηκε ότι οι άντρες είναι πιο ευάλωτοι από τις γυναίκες στις αρνητικές ψυχολογικές και σωματικές επιδράσεις του στρες. Πιο συγκεκριμένα οι ερευνητές, παρακολούθησαν 1.000 νέους άνδρες, οι οποίοι στην αρχή της μελέτης ήταν υγιείς τόσο σωματικά όσο και ψυχολογικά. Η έρευνα άρχισε το 1995 και τους παρακολούθησαν μέχρι το 1998. Κατά τη χρονική αυτή διάρκεια, κατέγραφαν τα διάφορα σημαντικής σημασίας γεγονότα που συνέβαιναν στη ζωή τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι μεταξύ των νέων, σημαντικά γεγονότα

στη ζωή τους όπως θάνατος ή ασθένεια ενός αγαπημένου προσώπου, κοινωνικοοικονομικές δυσκολίες και πράξεις επιθετικότητας και βίας προκαλούσαν μεγαλύτερο στρες και ψυχολογικά προβλήματα. Παράλληλα, οι άντρες κάτω από αυτές τις συνθήκες, παρουσίαζαν αυξημένη κατανάλωση αλκοόλ και τσιγάρων. Επίσης, οι πράξεις βίας οποιασδήποτε μορφής, συσχετιζόνταν στους άντρες με περισσότερη αγωνία και άγχος. Επιπρόσθετα, είχαν έντονο το αίσθημα ότι έχαναν τον έλεγχο και ότι τα πάντα ήταν μάταια. Τα συμπεράσματα της έρευνας αυτής, υποστηρίζουν ότι τα ψυχικά τραυματικά γεγονότα που συμβαίνουν στη ζωή κάποιου συνδέονται άμεσα με την εμφάνιση στρες και διαφόρων ψυχολογικών και σωματικών προβλημάτων σε κάποια φάση της ζωής του και μέσα σ' αυτά εντάσσονται και η εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών.

4.2 ΕΝΔΟΨΥΧΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

4.2.1 Αντικοινωνική προσωπικότητα

Ο Γεωργούλας (2000, σελ. 96) αναφέρει πως αντικοινωνικό είναι γενικά το άτομο που περιφρονεί τους κανόνες της κοινωνίας. Στην ήπια μορφή της η αντικοινωνική συμπεριφορά περιλαμβάνει πράξεις όπως καυγάδες, μικροκλοπές, κοπάνες ή άλλα πλημμελήματα που πολλά παιδιά και έφηβοι κάνουν κατά καιρούς. Στην σοβαρότερη μορφή της αυτή η συμπεριφορά μπορεί να περιλαμβάνει, αντί για ένα περιστασιακό σφάλμα, ένα συνεχές πρότυπο αντικοινωνικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με τον Μάνο (1997, σελ. 416) τα βασικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου με αντικοινωνική προσωπικότητα είναι η συνεχής περιφρόνηση και παραβίαση των δικαιωμάτων των άλλων, η οποία εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους όπως παράνομη, ανεύθυνη και χωρίς ενοχές συμπεριφορά, αδιαφορία για τον νόμο, αδυναμία για σταθερή εργασία, εκμετάλλευση και εξαπάτηση των άλλων για προσωπικό όφελος του ατόμου, αλλά και αδυναμία για σταθερές σχέσεις. Παρόμοια είναι και τα χαρακτηριστικά που αποδίδουν οι Straus & Hamby (1999) στο άτομο με αντικοινωνική προσωπικότητα καθώς περιγράφουν ότι χαρακτηρίζεται από ανευθυνότητα, γενική εχθρότητα, παρορμητικότητα και φτωχές κοινωνικές σχέσεις, έλλειψη σταθερότητας, εξαπάτηση και κακή μεταχείριση των άλλων.

Παρακάτω θα αναφερθούν εκείνα τα χαρακτηριστικά της αντικοινωνικής προσωπικότητας τα οποία σχετίζονται με την εκδήλωση επιθετικών και βίαιων συμπεριφορών.

Σύμφωνα με τον Γεωργούλα (2000, σελ. 96) λοιπόν, το άτομο που έχει εξελιχθεί μέσα από διάφορους παράγοντες σε μια αντικοινωνική προσωπικότητα συνήθως ξεκινάει την αντικοινωνική του συμπεριφορά πριν από την ηλικία των 15 ετών, όπου τότε παρουσιάζει κάποια από τα συμπτώματα της Διαταραχής της Διαγωγής, δηλαδή επιθετικότητα προς τους ανθρώπους και τα ζώα, καταστροφή της ιδιοκτησίας, εξαπάτηση ή κλοπές καθώς και σοβαρή παραβίαση κανόνων. Στην εφηβεία, η σεξουαλική δραστηριότητα του ατόμου αυτού αρχίζει νωρίς και μπορεί να είναι ιδιαίτερα επιθετική ή βίαιη. Επίσης, κάνει συχνά κατάχρηση αλκοόλ και άλλων ουσιών, καθώς μπορεί να αρχίζουν να υπάρχουν και δυσκολίες με τον νόμο.

Φτάνοντας στην ενήλικη ζωή, όλα τα προηγούμενα συνεχίζουν και επιπρόσθετα το άτομο αυτό παρατηρείται ότι δεν μπορεί να κρατήσει για μεγάλο χρονικό διάστημα μια εργασία, ούτε να είναι υπεύθυνο σ' αυτή. Το ίδιο ισχύει και για μια συντροφική ή συζυγική σχέση καθώς το άτομο δεν είναι σε θέση να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις ως σύζυγος ή ως γονέας (π.χ. σαν γονείς μπορεί να παραμελήσουν τα παιδιά τους, δηλαδή να μην νοιαστούν για τις ανάγκες τους ή να μην τα φροντίσουν σε μια αρρώστια). Αδιαφορεί για την δική του ασφάλεια ή την ασφάλεια των άλλων γύρω του (π.χ. οδηγεί συχνά μεθυσμένο και έχει πολλαπλά ατυχήματα), ενώ προοδευτικά ο αλκοολισμός, η κοινωνική απομόνωση και οι παράνομες πράξεις κυριαρχούν στην εικόνα του.

Κάποια ακόμη χαρακτηριστικά των ατόμων με αντικοινωνική προσωπικότητα είναι ότι είναι κυνικά και περιφρονούν τα αισθήματα, τα δικαιώματα και τον πόνο των άλλων. Συχνά παρουσιάζονται πολύ σίγουρα για τον εαυτό τους, με πολλαπλούς σεξουαλικούς συντρόφους και ιδιαίτερα εκμεταλλευτικά ή επιθετικά στις σεξουαλικές τους σχέσεις.. Δημιουργούν πολλά χρέη, φέρονται βίαια ή επιθετικά στις σχέσεις τους με τους άλλους, εγκληματούν και μπορεί να κάνουν πολλά χρόνια φυλακή, ενώ πιο συχνά από τους άλλους ανθρώπους, πεθαίνουν νωρίς και με βίαιο τρόπο (π.χ. αυτοκτονία, ατυχήματα και ανθρωποκτονίες). Αρκετά συχνά βιώνουν δυσφορία, εσωτερική ένταση και καταθλιπτική διάθεση, τα οποία να εκδηλώνονται επίσης με βία.

4.2.2 Μεταιχμιακή προσωπικότητα

Σύμφωνα με τον ορισμό των Straus & Hamby (1999) τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ατόμου με μεταιχμιακή προσωπικότητα είναι: αστάθεια, συναισθηματική απομόνωση και φτωχές κοινωνικές σχέσεις. Κατά τον Μάνο (1997, σελ. 420-423) η μεταιχμιακή προσωπικότητα σχετίζεται με μια ιδιαίτερα χαρακτηριστική αντίδραση του ατόμου όταν βρεθεί σε μια κατάσταση πραγματικής ή φανταστικής εγκατάλειψης. Δηλαδή, μόλις νιώσει ότι κάποιος άλλο άτομο το αφήνει (είτε πρόκειται για αποχαιρετισμό λόγω προσωρινής απομάκρυνσης ή ταξίδι, είτε για χωρισμό, είτε ακόμη για καθυστέρηση σε κάποιο ραντεβού), διακατέχεται από έντονο θυμό και οργή, φόβο ή ακόμα και πανικό. Το άτομο δεν αντέχει στην ιδέα ότι θα μείνει μόνο του, καθώς η 'εγκατάλειψη' λαμβάνεται για εκείνο ως απόρριψη. Από αυτό το σημείο μπορούν να παρουσιαστούν εκείνα τα χαρακτηριστικά της μεταιχμιακής προσωπικότητας που σχετίζονται με την εκδήλωση επιθετικών ή βίαιων συμπεριφορών.

Το άτομο κυριολεκτικά εξιδανικεύει και 'κολλάει' πάνω σε άτομα ή σε ερωτικούς συντρόφους που νιώθει ότι το φροντίζουν, το αγαπούν, το νοιάζονται κ.λπ., αλλά πολύ γρήγορα, η εξιδανίκευση μπορεί να αντικατασταθεί από την υποτίμηση, την οργή και την επιθετικότητα. Δηλαδή, ξαφνικά μπορεί να νομίσει πως το άλλο άτομο δεν το αγαπά αρκετά και τότε η αντίδρασή του είναι ιδιαίτερα εκρηκτική. Καθώς νιώθει ότι το 'εγκαταλείπουν', η άποψη του αλλάζει απότομα και δραματικά για το άλλο άτομο, απογοητεύεται και αντιδρά με έντονη απαιτητικότητα και θυμό που μπορεί σε πολλές περιπτώσεις να εξελιχθεί σε εκδήλωση ιδιαίτερα βίαιων συμπεριφορών. Επίσης το άτομο στην προσπάθειά του να αποφύγει την

‘εγκατάλειψη’ μπορεί να κάνει παρορμητικά απόπειρες αυτοκτονίας ή αυτοακρωτηριαστικές πράξεις (π.χ. να κοπεί ή να καεί), καθώς επίσης να επιτεθεί βάνανσα και να προκαλέσει στο άλλο άτομο σοβαρές σωματικές βλάβες.

Σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα άλλα χαρακτηριστικά του ατόμου με μεταιχμιακή προσωπικότητα είναι η σοβαρή διαταραχή της ταυτότητάς του, που εκδηλώνεται με αστάθεια της εικόνας ή της αίσθησης του εαυτού του. Δηλαδή, στόχοι, αξίες, επαγγελματικές φιλοδοξίες, σχέδια για καριέρα, σεξουαλική ταυτότητα καθώς και το είδος των φίλων του αλλάζουν συνεχώς και απότομα. Η συμπεριφορά του είναι συνήθως παρορμητική, απρόβλεπτη και έντονα αυτοκαταστροφική. Η συναισθηματική του διάθεση παρουσιάζει επίσης πολύ μεγάλη αστάθεια, καθώς το άτομο αντιδρά έντονα συναισθηματικά στο παραμικρό στρες. Οι συναισθηματικές διαθέσεις που εναλλάσσονται είναι η δυσφορία, η ευερεθιστότητα, ο πανικός, η απελπισία και χαρακτηριστικότερο απ’ όλα είναι η δυσκολία ελέγχου του θυμού, γεγονός που το οδηγεί και στην εκδήλωση έντονα βίαιων συμπεριφορών. Ακόμα, το άτομο παραπονιέται για χρόνια αισθήματα κενού και βαθιάς μοναξιάς. Μπορεί να έχει την τάση να υπονομεύει τον εαυτό του τη στιγμή που είναι έτοιμο να πετύχει τον στόχο του, ενώ μερικές φορές, κάτω από στρες, μπορεί να αναπτύξει παροδικά ψυχωτικά συμπτώματα.

Όσο για την αιτιολογία ανάπτυξης μεταιχμιακής προσωπικότητας, αυτή εστιάζεται στη βίωση άσχημων εμπειριών κατά την βρεφονηπιακή ηλικία του ατόμου. Υποστηρίζεται λοιπόν ότι λόγω διαταραχών στη σχέση μητέρας-παιδιού, είτε λόγω ευαισθησίας της μητέρας, είτε από εγγενή δυσκολία του παιδιού ν’ αντέξει το άγχος, είτε από εγγενή αυξημένη επιθετικότητα του παιδιού, το παιδί παραμένει ευάλωτο στον αποχωρισμό και δεν αναπτύσσει καλά συγκροτημένο τον εαυτό του. Η περιβαλλοντική αυτή άποψη ενισχύεται από το ότι συχνά στο ιστορικό ατόμων με αυτή την διαταραχή έχει διαπιστωθεί ότι υπήρξε σωματική και σεξουαλική κακοποίηση, παραμέληση, απώλεια κάποιου γονιού ή αποχωρισμός από τους γονείς, ή ασταθείς και ασυνεπής γονεϊκή φροντίδα.

4.2.3 Ιστορικό παραμέλησης

Το άρθρο 6 της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Παιδιού αναφέρει ότι «το παιδί, για την αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, έχει ανάγκη από κατανόηση και αγάπη. Πρέπει κατά το δυνατότερο, να μεγαλώνει κάτω από την προστασία και την ευθύνη των γονιών και σε κάθε περίπτωση μέσα σε ατμόσφαιρα θαλπωρής, ηθικής και υλικής ασφάλειας». Αντιθέτως, σε περίπτωση παραμέλησης υπάρχουν από τον ορισμό της όλα εκείνα τα στοιχεία που από την πλευρά των γονιών προκαλούν διαταραχή στη σχέση του παιδιού με την οικογένεια, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η ομαλή ανάπτυξή του και η φυσιολογική ωρίμανση της προσωπικότητάς του σε νοητικό, συναισθηματικό και κοινωνικό επίπεδο (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Τσαγκαράκη, 1999, σελ. 58). Ή αλλιώς, η ύπαρξη ιστορικού παραμέλησης σε ένα άτομο, σύμφωνα με τους Straus & Hamby (1999), σημαίνει ότι αυτό αναπτύχθηκε έχοντας ανεκπλήρωτες φυσικές και συναισθηματικές ανάγκες από το οικογενειακό περιβάλλον κατά την παιδική ηλικία.

Το θέμα της παραμέλησης των παιδιών, θα έλεγε κανείς πως είναι τεράστιο, καθώς περιλαμβάνει τρεις μορφές κακομεταχείρισης, δηλαδή την σωματική, την συναισθηματική και την σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού. Οποιαδήποτε από αυτές τις τρεις μορφές κακοποίησης κι αν έχει υποστεί ένα παιδί είναι εξίσου οδυνηρή και τραυματική για την μετέπειτα εξέλιξή του. Παρακάτω θα αναλυθούν οι δύο πρώτες μορφές κακοποίησης, δηλαδή η σωματική και η συναισθηματική και θα εξεταστεί το πώς αυτές σχετίζονται με την εμφάνιση επιθετικών και βίαιων συμπεριφορών. Όσο για την σεξουαλική κακοποίηση και την σύνδεσή της με την εκδήλωση επιθετικότητας και βίας θα γίνει αναφορά κατά την εξέταση του παράγοντα 'ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης'.

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού δίνεται ο ακόλουθος ορισμός για την σωματική κακοποίηση: «Αφορά κάθε είδους τραυματισμούς ή κακώσεις, που δεν οφείλονται σε ατυχήματα. Η κάκωση μπορεί να είναι μία ή πολλές, ενώ παρατηρούνται συχνότερα στο κεφάλι και στα άκρα του παιδιού, δηλαδή στα ακάλυπτα μέρη του σώματος» (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1998, σελ.16).

Η βίαιη συμπεριφορά των ενηλίκων προς τα παιδιά αποδίδεται στην ατομική ψυχοπαθολογία κάθε ενήλικου. Η Χατζηφωτίου, (2005, σελ. 89), παραθέτει τα ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά των γονιών που κακοποιούν τα παιδιά τους, τα οποία μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα:

- Ανωριμότητα και διαταραγμένη προσωπικότητα: Έχει διαπιστωθεί ότι οι γονείς που κακοποιούν, έχουν και οι ίδιοι κακοποιηθεί ως παιδιά από τους δικούς τους γονείς, επαναλαμβάνοντας έτσι το ίδιο στη σχέση με τα παιδιά τους.
- Έλλειψη αυτοσεβασμού και χαμηλή αυτοεκτίμηση.
- Απαιτητικότητα και εγωκεντρισμός: Οι γονείς αυτοί είναι γεμάτοι παράλογες προσδοκίες, αφού περιμένουν από τα παιδιά να τους δείξουν αγάπη και υποδειγματική συμπεριφορά από τη βρεφική ακόμα ηλικία τους και απαιτούν από αυτά μια στάση υποταγής και ευγένειας.
- Κοινωνική απομόνωση και αποξένωση: Οι γονείς που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία προτιμούν να ζουν στα σπίτια τους απομονωμένοι από τον περίγυρο.
- Αλκοολισμός – ναρκωτικές ουσίες – ποινικό μητρώο: Έχει διαπιστωθεί από έρευνες ότι το 40% των περιπτώσεων σωματικά κακοποιημένων παιδιών προερχόταν από γονείς που έκαναν χρήση αλκοόλ και άλλων ναρκωτικών ουσιών, είχαν διαπράξει διάφορα αδικήματα και γενικά είχαν προβλήματα με το νόμο.
- Χαμηλή νοημοσύνη: Το νοητικό επίπεδο τέτοιων γονιών είναι στις περισσότερες περιπτώσεις στο πλαίσιο της ελαφρά νοητικής στέρησης.

Σύμφωνα με την παραπάνω συγγραφέα, έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχουν ορισμένα κοινά σημεία στα παιδιά που κακοποιούνται σωματικά όπως για παράδειγμα: παιδιά που έχουν γεννηθεί εκτός γάμου τα οποία γίνονται αιτία να παντρευτούν οι γονείς παρά τη θέλησή τους, παιδιά που έρχονται στον κόσμο από άλλο πατέρα κι όχι από τον νόμιμο σύζυγο της μητέρας, παιδιά τα οποία δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των γονέων τους είτε από πλευράς απόδοσης στο σχολείο είτε από πλευράς συμπεριφοράς προς τους γονείς, παιδιά με αυξημένες ανάγκες για φροντίδα όπως τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, αλλά και παιδιά με διαταραγμένο δεσμό με τη μητέρα τους.

Οι επιπτώσεις της σωματικής κακοποίησης είναι πολυδιάστατες. Τα κακοποιημένα παιδιά παρουσιάζουν προβλήματα συμπεριφοράς, ψυχολογικές δυσλειτουργίες, διαταραγμένη συναισθηματική, αντιληπτική και κοινωνική ανάπτυξη και σωματικές αναπηρίες. Τα κυριότερα προβλήματα που σχετίζονται με προβλήματα συμπεριφοράς κατά την παιδική ηλικία είναι η εκδήλωση επιθετικότητας (π.χ. θυμός, ξεσπάσματα οργής) προς συνομηλίκους και διαταραχές συμπεριφοράς στο σχολείο. Κατά την εφηβεία παρατηρείται νεανική παραβατικότητα, επιθετική συμπεριφορά στο σπίτι, στις παρέες ή στον/στην σύντροφο (π.χ. καταστροφικότητα, λεκτική και σωματική βία), αλλά και εμφάνιση βίαιων συμπεριφορών (ιδιαίτερα σωματική βία) προς τον/την σύζυγο και τα παιδιά σε περίπτωση δημιουργίας μελλοντικής οικογένειας. Γενικότερα οι μελέτες έχουν αποδείξει ότι η σωματική κακοποίηση επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στη σωματική, διανοητική, συναισθηματική και πνευματική ανάπτυξη του ατόμου και στην κοινωνική προσαρμογή του.

Επίσης η παραπάνω συγγραφέας έχει αναφέρει για την συναισθηματική κακοποίηση ότι είναι η πιο διαδεδομένη και άκρως επικίνδυνη μορφή κακοποίησης, διότι μεταξύ άλλων είναι η περισσότερο δυσδιάκριτη και η πιο κοινωνικά αποδεκτή. Πέρα και πίσω από την άσκηση σωματικής βίας, υπάρχει και η συναισθηματική σκληρότητα, που πολλές φορές αναδεικνύεται σε σοβαρότερη κατάσταση.

Ο Παπαδόπουλος (1983 σελ. 210-211), ως συναισθηματική κακοποίηση ορίζει «την συστηματική ψυχολογική κακομεταχείριση ενός παιδιού, που επηρεάζει ή και αναστέλλει τη φυσιολογική του ανάπτυξη». Η συναισθηματική κακοποίηση επιτίθεται στην ψυχή του παιδιού και επηρεάζει την αίσθησή του για τον εαυτό του και τον κόσμο που το περιβάλλει. Όταν το παιδί αποπέμπεται, βρίζεται, συκοφαντείται, εξευτελίζεται, χωρίς σοβαρή αιτία, όταν οι γονείς εξαγριωμένοι, του μιλούν άσχημα, το απειλούν, το καταπιέζουν και του επιρρίπτουν ευθύνες που δεν έχει, είναι φυσικό αυτό το παιδί να δοκιμάζει το πολύ οδυνηρό αίσθημα της 'απόρριψης'. Το παιδί έχει ανάγκη να αγαπά και να είναι συναισθηματικά δεμένο με τους γονείς του. Παρ' όλα αυτά πολλοί γονείς δεν σέβονται την ύπαρξη και την προσωπικότητα του παιδιού. Βίαιες παρατηρήσεις, απομόνωση, στέρξη φαγητού, ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης, αμέλεια για βασικές ανάγκες όπως η υγεία και η εκπαίδευση, απαγόρευση συμμετοχής σε παιχνίδια και άλλες δραστηριότητες, γελοιοποίηση και υποτίμηση, τραυματίζουν βαθιά τις παιδικές ψυχές με ολέθρια αποτελέσματα, τόσο για τα παιδιά όσο και για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Η Χατζηφωτίου (2005, σελ. 99), περιγράφει τους γονείς που κακοποιούν συναισθηματικά τα παιδιά τους ως άτομα που χαρακτηρίζονται από ψυχαναγκασμό, έλλειψη ζεστασιάς προς το παιδί, έντονες ναρκισσιστικές ανάγκες για εξάρτηση και προσοχή από τους άλλους, σοβαρές ψυχικές δυσκολίες και συναίσθημα βαθιάς ανεπάρκειας για τον γονεϊκό τους ρόλο. Γενικότερα οι γονείς που κακοποιούν σωματικά και συναισθηματικά τα παιδιά τους παρουσιάζουν συχνότερη χρησιμοποίηση λεκτικής επιθετικότητας, σωματικής τιμωρίας και επιβολής δύναμης στα παιδιά συγκριτικά με φυσιολογικούς γονείς.

Για τον Παρασκευόπουλο (1985 σελ. 45) τα μικρά παιδιά που κακοποιούνται συναισθηματικά είναι ανίκανα να αντέξουν την παραμικρή ματαίωση και ξεσπούν πολύ εύκολα σε εκρήξεις οργής. Γενικά παρουσιάζουν

επιθετικές συμπεριφορές παρόμοιες με αυτές που αναφέρθηκαν και για την σωματική κακοποίηση. Εκδηλώνουν πολλές φορές ακραία επιθετικότητα η οποία μπορεί να εκφραστεί ως: α) αντιδραστική ή επιθετική συμπεριφορά απέναντι σε συνομηλίκους ή μεγαλύτερους, β) καταστροφική συμπεριφορά στα παιχνίδια ή άλλα αντικείμενα και γ) αυτό-επιθετική συμπεριφορά που μπορεί να κλιμακωθεί σε αυτοακρωτηριασμούς και απόπειρες αυτοκτονίας. Ως ενήλικος το άτομο νιώθει μίσος, θυμό και έλλειψη ενδιαφέροντος για τους συνανθρώπους του και τα συναισθήματα αυτά μπορεί να εκδηλώνονται μέσω αντικοινωνικής συμπεριφοράς ή με βίαια λεκτικά και σωματικά ξεσπάσματα προς τους άλλους. Επίσης χαρακτηριστικό είναι πως εξαιτίας της επιθετικής συμπεριφοράς τους δυσκολεύονται να δημιουργήσουν συντροφικές σχέσεις, σχέσεις αμοιβαιότητας και συνεργασίας με τους άλλους.

Τέλος αξιοσημείωτο είναι η αναφορά μιας σχετικής έρευνας, των Straus & Savage, που πραγματοποιήθηκε το 2003 από το University of Hampshire. Η έρευνα αυτή αναφέρει την σημαντικότητα της παραμέλησης που αντιμετώπισαν φοιτητές του Πανεπιστημίου κατά την παιδική ηλικία και μελετά την θεώρηση κατά την οποία η παραμέληση είναι ένας παράγοντας επικινδυνότητας για άσκηση φυσικής βίας προς τον/την σύντροφο σε μια σχέση.

Το δείγμα αποτέλεσαν 6.900 φοιτητές 17 εθνικοτήτων (7 από την Ευρώπη, 2 από τη Ν. Αφρική, 2 από την Λατινική Αμερική και 5 από την Ασία, την Αυστραλία και τη Ν. Ζηλανδία). Ο βαθμός παραμέλησης μετρήθηκε με βάση την Πολυδιάστατη Βαθμίδα Παραμέλησης, η οποία απαριθμεί 8 συμπεριφορές παραμέλησης. Το ποσοστό σε κάθε Πανεπιστήμιο στο οποίο παρατηρήθηκαν περιστατικά παραμέλησης ποικίλε από 3,2% έως 36% (μέσος όρος 12%). Η υπόθεση ότι το ιστορικό παραμέλησης συσχετίζεται με μια αυξημένη πιθανότητα άσκησης βίας και τραυματισμού προς τον/την σύντροφο σε μια συντροφική σχέση, επιβεβαιώθηκε μέσα από την έρευνα. Η έρευνα έδειξε επίσης πολύ υψηλά ποσοστά βίας ανάμεσα σε ζευγάρια. Το ποσοστό το οποίο βιαιοπράγησε προς τον/την σύντροφο ποικίλε από 15% έως 45% (μέσος όρος 28%). Η άσκηση άγριας κακοποίησης ποικίλε από 4,4% έως 22% (μέσος όρος 9,6%), το ποσοστό απλών τραυματισμών ποικίλε ανάμεσα σε 1,5% έως 19% (μέσος όρος 6,7%), ενώ το ποσοστό σοβαρών τραυματισμών ποικίλε από 0% έως 13% (μέσος όρος 2,1%).

4.2.4 Ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης

Η ύπαρξη ιστορικού σεξουαλικής κακοποίησης σε ένα άτομο σημαίνει ότι, το συγκεκριμένο, έχει γίνει αντικείμενο σεξουαλικής εκμετάλλευσης από κάποιο άλλο ενήλικο άτομο, το οποίο μπορεί να είναι μέλος της οικογένειας ή να προέρχεται εκτός αυτής (Straus & Hamby, 1999).

Τα παιδιά και των δύο φύλων είναι δυνατόν να υποστούν σεξουαλική κακοποίηση. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, σεξουαλική κακοποίηση θεωρείται η συμμετοχή ή η έκθεση παιδιών και εφήβων σε πράξεις με σεξουαλικό περιεχόμενο, υποκινούμενες από κάποιο ενήλικα, που συνήθως έχει σχέση φροντίδας ή οικειότητας με το παιδί, οι οποίες έχουν ως σκοπό τη σεξουαλική διέγερση ή και ικανοποίηση του ενήλικα. Χαρακτηριστικά του φαινομένου είναι η ανηλικιότητα του παιδιού, η

σχέση εξάρτησης ή εμπιστοσύνης μεταξύ δράστη και θύματος, η μη συνειδητή κατανόηση από το θύμα της έννοιας και του περιεχομένου της πράξης αυτής, άρα και η έλλειψη συνειδητής συναίνεσής του (Αγάθωνος– Γεωργοπούλου, 1998, σελ.17).

Σύμφωνα με τον Thio (2003, σελ.132), η σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών είναι ένα τεράστιο πρόβλημα που τραυματίζει τα θύματα για όλη τους τη ζωή. Οι μακροχρόνιες επιπτώσεις σε άνδρες και σε γυναίκες που κατά την παιδική τους ηλικία υπέστησαν σεξουαλική κακοποίηση είναι σοβαρότατες. Ο κίνδυνος για προβλήματα στην υγεία και τις κοινωνικές και οικογενειακές σχέσεις των θυμάτων, είναι μεγάλος. Ψυχικές παθήσεις, εθισμός στα ναρκωτικά, στο αλκοόλ και συζυγικές διαμάχες περιλαμβάνονται μεταξύ των δυσάρεστων καταστάσεων που βασανίζουν τα θύματα στην ενήλική ζωή.

Η Χατζηφωτίου (2005 σελ.104), διαχωρίζει τις μορφές σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών αναφέροντας ότι μπορεί να είναι σωματική (π.χ. σεξουαλικά χάρδια, βιασμός ή προσπάθεια για βιασμό, έκθεση ή συμμετοχή σε σεξουαλικές δραστηριότητες ενηλίκων ή σε πορνογραφικές ταινίες και φωτογραφίες) προφορική (π.χ. λεκτικά σεξουαλικά υπονοούμενα ή εκφράσεις με σεξουαλικό περιεχόμενο, απειλή για συμμετοχή σε σεξουαλικές δραστηριότητες) ή συναισθηματική (π.χ. εξαναγκασμός, εξαπάτηση, δωροδοκία ή άσκηση ψυχολογικής πίεσης για συμμετοχή σε σεξουαλικές δραστηριότητες).

Τα ερευνητικά στοιχεία που αφορούν τους υπαίτιους σεξουαλικής κακοποίησης αναφέρουν κάποιο χαρακτηριστικό προφίλ αυτών των ατόμων. Τα χαρακτηριστικά που καταγράφονται πιο συχνά είναι τα εξής: α) σεξουαλική διέγερση από παιδιά, β) σεξουαλικές φαντασιώσεις με παιδιά, γ) έντονες στερεότυπες απόψεις για σεξουαλικούς ρόλους και συμπεριφορές, δ) ελλειμματικές κοινωνικές δεξιότητες, ε) χαμηλή αυτοεκτίμηση, στ) κατάθλιψη, ζ) προβλήματα σχέσεων, η) αδυναμία ελέγχου της παρόρμησης, θ) αδυναμία ελέγχου του θυμού και ι) χρήση αλκοόλ.

Μελετώντας τις συνέπειες της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, η Αρτινοπούλου (2004) αναφέρει ότι οι γυναίκες που έχουν πέσει θύματα στην παιδική τους ηλικία, συχνά εμπλέκονται σε περιέργες σεξουαλικές καταστάσεις. Παράλληλα οι πιθανότητες να ξαναπέσουν θύματα αργότερα στη ζωή τους είναι αυξημένες. Μια τέτοια εμπειρία επίσης έχει ιδιαίτερα άσχημη επίδραση στην αυτοεκτίμηση. Όσο για τους άντρες που έχουν πέσει θύματα σεξουαλικής κακοποίησης κατά την παιδική τους ηλικία, συχνά αποκαλύπτουν αισθήματα δυσφορίας για τις σεξουαλικές τους σχέσεις ως ενήλικες. Οι ψυχολογικές επιπτώσεις της σεξουαλικής κακοποίησης στα παιδιά είναι πολύ σημαντικές και έχουν συνδεθεί και με την εκδήλωση επιθετικότητας και βίαιης συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά εκτός των ψυχοσωματικών συμπτωμάτων που μπορεί να παρουσιάσουν, όπως αγχώδεις διαταραχές, διαταραχές ύπνου και όρεξης (βουλιμία, ανορεξία), χρόνιες ασθένειες (π.χ. κεφαλαλγίες) κ.λπ., μπορεί να εκδηλώσουν απότομες, ανεξήγητες αλλαγές στη συμπεριφορά όπως αμφιθυμία, αυξημένη επιθετικότητα και βία, απόσυρση, νευρικότητα, υπερκινητικότητα καθώς και απόπειρα αυτοκτονίας. Οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις περιλαμβάνουν παραπρωματικότητα και εγκληματικότητα, επανάληψη στα δικά τους παιδιά των συμπεριφορών σεξουαλικής κακοποίησης που αντιμετώπισαν οι ίδιοι, διάφορα σεξουαλικά προβλήματα καθώς και προβλήματα τεκνοποίησης. Σε ακραίες περιπτώσεις τα άτομα αυτά επιζητούν πολύ την προσοχή του/της

συντρόφου και εκδηλώνουν πολύ έντονα συναισθήματα ζήλιας ή ανεξέλεγκτου θυμού απέναντί τους.

4.2.5 Ιστορικό εγκληματικών πράξεων

Οι Straus & Hamby (1999) έχουν αναφέρει ότι το ιστορικό εγκληματικών πράξεων αφορά τον βαθμό στον οποίο ο θύτης ή το θύμα έχει διαπράξει εγκληματικές πράξεις, οι οποίες περιλαμβάνουν απλά ή βίαια εγκλήματα και μπορεί να έχουν διαπραχθεί πριν ή μετά την ηλικία των 15 ετών.

Επίσης, ο Γεωργούλας (2000, σελ.113) περιγράφει την προεγκληματική επικινδυνότητα ως το ψυχοκοινωνικό φαινόμενο που χαρακτηρίζεται από ορισμένες πράξεις από τις οποίες πιθανολογείται βάσιμα ότι το άτομο πρόκειται να τελέσει κάποιο έγκλημα. Το επικίνδυνο αυτό άτομο διαμορφώνει μακροχρόνια μια προεγκληματική συνείδηση, σχηματίζει μια αντικοινωνική νοοτροπία και προγραμματίζει την εκτέλεση των εγκληματικών του σχεδίων. Επίσης, ως «προπαραβατικός» ανήλικος νοείται εκείνος που βρίσκεται σε μια μακροχρόνια προεγκληματική κατάσταση. Αυτή η κατάσταση χαρακτηρίζεται από δύο ενδείξεις: η πρώτη ένδειξη είναι τα κριτήρια που αφορούν τα ψυχιατρικά σύνδρομα και η δεύτερη είναι τα κοινωνικά, που αφορούν τις ανεπάρκειες του οικογενειακού περιβάλλοντος, την κακή ανατροφή, την εγκατάλειψη και όλα αυτά που γεννούν μια μελλοντική εγκληματική προσωπικότητα.

Σύμφωνα με σχετική έρευνα του Heuyer, τα κοινωνικά κριτήρια της προεγκληματικής επικινδυνότητας των ανηλίκων είναι τα εξής: νέοι γονείς, κακή σωματική κατάσταση, κληρονομική ψυχική ασθένεια, φυσική και σεξουαλική ωριμότητα, προσκόλληση στη μητέρα, υπερπροστατευτική μητέρα, να συχνάζει σε καφετέριες, κέντρα, γιορτές στα οποία επίσης συχνάζουν άτομα που χαρακτηρίζονται από ηθική χαλαρότητα, να είναι μοναχοπαίδι ή γόνος πολυμελούς ή χωρισμένης οικογένειας, να διακρίνεται από έλλειψη εκφοβισμού, κακοήθεια, αδιαφορία, έλλειψη κοινωνικότητας και σταθερότητας, λανθασμένη αγωγή, κακή επίδοση στο σχολείο ή εγκατάλειψη του σχολείου.

Ύστερα από σχετική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, σύμφωνα με αδημοσίευτη έρευνα των Ramirez & Straus που πραγματοποιήθηκε από το University of New Hampshire, μελετήθηκε η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην διάπραξη εγκληματικών πράξεων και στην εκδήλωση φυσικής βίας ανάμεσα σε ζευγάρια. Στην συγκεκριμένη έρευνα εξετάστηκε δείγμα 653 φοιτητών, οι οποίοι ασκούσαν φυσική βία προς τον/την σύντροφό τους και είχαν διαπράξει εγκληματικές πράξεις συμπεριλαμβανομένων και βίαιων εγκλημάτων. Το 31% των φοιτητών ανέφερε ότι τους τελευταίους 12 μήνες είχε δεχθεί φυσική βία από το σύντροφό του. Το ποσοστό άσκησης φυσικής βίας από τους άντρες ήταν μεγαλύτερο από αυτό των γυναικών (32% έναντι 29%). Επίσης, προεγκληματικές πράξεις ανέφεραν πως έχουν διαπράξει τα τρία τέταρτα των αντρών φοιτητών, σε αντίθεση με το ένα τέταρτο των γυναικών.

Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, συνεισέφεραν σε δύο πολύ σημαντικά συμπεράσματα. Βρέθηκε ότι όσοι εκδηλώνουν προ-εγκληματική συμπεριφορά (δηλαδή σε ηλικία κάτω των 15 ετών) έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να εκδηλώσουν φυσική βία προς τον/την σύντροφό τους, σε

σχέση με όσους εκδηλώνουν εγκληματική συμπεριφορά σε μεγαλύτερη ηλικία (άνω των 15 ετών). Ακόμη, βρέθηκε ότι τα δύο τρίτα των αντρών που επιτίθονταν στη σύντροφό τους είχαν διαπράξει όχι μόνο απλές εγκληματικές πράξεις αλλά κι άλλους τύπους εγκλημάτων. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας έδειξαν ότι τα άτομα που έχουν την τάση στη ζωή τους να διαπράττουν εγκλήματα, έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να ασκήσουν φυσική βία στον/στην σύντροφό τους. Βρέθηκε λοιπόν ότι ύπαρξη ιστορικού εγκληματικών πράξεων στη ζωή ενός ατόμου ήταν ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για την εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών στην συντροφική σχέση.

4.2.6 Κατάθλιψη

Η κατάθλιψη είναι ένα αρκετά δυσάρεστο συναίσθημα το οποίο έχει επιπτώσεις τόσο σε ψυχολογικό όσο και σε οργανικό επίπεδο. Έτσι λοιπόν οι Straus & Hamby (1999) έχουν ορίσει γενικότερα την κατάθλιψη ως την Διαταραχή της διάθεσης που προκαλεί δυσφορία, ψυχικές και σωματικές διαταραχές. Επίσης, ο Μάνος (1997, σελ.190) ορίζει την κατάθλιψη ως την διαταραχή της διάθεσης κατά την οποία το άτομο χαρακτηρίζεται από μια χρόνια αίσθηση ανικανότητας, ανεπάρκειας και απαισιοδοξίας.

Ένας σημαντικός παράγοντας κινδύνου όσον αφορά την κατάθλιψη είναι το φύλο, καθώς έχει βρεθεί ότι οι γυναίκες έχουν τις διπλάσιες πιθανότητες να αντιμετωπίσουν κάποιο τύπο κατάθλιψης απ' ότι οι άντρες. Το άτομο που βρίσκεται σε κατάθλιψη συνήθως χαρακτηρίζει την διάθεσή του σαν μελαγχολική, λέγοντας ότι νιώθει θλίψη, λύπη, απογοήτευση, απελπισία κ.λπ. Η μελαγχολική αυτή διάθεση κυριαρχεί στη ζωή του ατόμου. Πέρα από την καταθλιπτική διάθεση τα συχνότερα συμπτώματα σε άτομα που πάσχουν από κατάθλιψη είναι τα εξής: η απώλεια ευχαρίστησης και ενδιαφέροντος για δραστηριότητες που μέχρι πριν ήταν ευχάριστες για το άτομο, έντονο άγχος, διαταραχή του ύπνου, διαταραχή της όρεξης και απώλεια βάρους, κόπωση, εξάντληση ή έλλειψη ενέργειας, ελάττωση σεξουαλικής διάθεσης, ψυχοκινητική επιβράδυνση ή ψυχοκινητική διέγερση, έλλειψη ελπίδας, σκέψεις ή απόπειρες αυτοκτονίας, αισθήματα ενοχής ή αναξιότητας, χαμηλή αυτοεκτίμηση, δυσκολία στην συγκέντρωση, σωματικές ενοχλήσεις κ.α.

Κατά τον Spielberget (1993), τα ποσοστά κατάθλιψης σε άτομα νεαρής ηλικίας έχουν αυξηθεί σημαντικά στις μέρες μας. Οι έφηβοι γενικά βρίσκονται σε μια πολύ ευαίσθητη περίοδο της ζωής τους. Ενώ μεγαλώνουν μπορεί να νιώθουν έντονο αίσθημα στρες, σύγχυση, αμφιβολίες για τον εαυτό τους, πίεση για να επιτύχουν, οικονομική αβεβαιότητα και άλλες φοβίες. Για ορισμένους εφήβους καταστάσεις όπως διαζύγιο των γονέων, ενδοοικογενειακές συγκρούσεις, δημιουργία μιας σχέσης, δημιουργία μιας νέας οικογένειας με θετούς γονείς και θετά αδέρφια ή ακόμα και η μετακόμιση σε μια καινούργια πόλη μπορούν να είναι ακόμη ένας αποσταθεροποιητικός παράγοντας που μπορεί να οδηγήσει στην εμφάνιση κατάθλιψης στους εφήβους.

Συμπτώματα της κατάθλιψης στους νέους, εκτός των αισθημάτων λύπης, απελπισίας, χρήσης ουσιών ή αλκοόλ, αλλαγών της προσωπικότητας ή παραμέλησης της εξωτερικής εμφάνισης, είναι διάφορες εκδηλώσεις

επιθετικών ή βίαιων συμπεριφορών όπως: ευερεθιστικότητα, νευρικότητα, απότομα και βίαια ξεσπάσματα με τις παρέες, την οικογένεια ή τον/την σύντροφο, ανυπομονησία και ανησυχία, σκέψεις θανάτου ή αυτοκτονίας ή ακόμα και απόπειρες αυτοκτονίας, αντιδραστική συμπεριφορά κ.α.

Ο ίδιος συγγραφέας υποστηρίζει επίσης ότι οι άντρες αντιδρούν διαφορετικά στην κατάθλιψη σε σχέση με τις γυναίκες. Οι άντρες δεν εκδηλώνουν αισθήματα απελπισίας, αδυναμίας και απόγνωσης όπως κάνουν οι γυναίκες. Αντίθετα είναι ευερέθιστοι, θυμώνουν πολύ εύκολα και νιώθουν απογοήτευση. Ακόμη, η κατάθλιψη στους άντρες μπορεί να καλύπτεται πίσω από άλλου είδους συμπεριφορές όπως η καταφυγή σε υπερβολικά πολλές ώρες εργασίας και η κατάχρηση αλκοόλ ή η χρήση ουσιών. Οι άντρες, ακόμη και όταν αντιληφθούν ότι πάσχουν από κατάθλιψη, δεν είναι εύκολο να το παραδεχτούν και να ζητήσουν βοήθεια, ενώ στις γυναίκες παρατηρείται το αντίθετο. Έτσι λοιπόν, οι άντρες με κατάθλιψη αντιδρούν πολλές φορές ξεσπώντας βίαια στους οικείους, στο σπίτι ή στη σύντροφό τους. Άλλοι πάλι, αντιδρούν ενεργώντας ριψοκίνδυνα με αδιαφορία για τους κινδύνους, θέτοντας έτσι τον εαυτό τους σε κίνδυνο.

4.2.7 Μετατραυματική Διαταραχή του Στρες

Σύμφωνα με τους Straus & Hamby (1999) ορίζουν την Μετατραυματική Διαταραχή του Στρες ως τη βίωση, επαναβίωση και αποφυγή ενός τραύματος που έζησε κάποιο άτομο κατά την παιδική ηλικία. Και ο Μάνος (1997, σελ.285) αναφέρει ότι η Διαταραχή μετά από Ψυχοτραυματικό Στρες αναπτύσσεται σε άτομα που τους έχει συμβεί ένα ακραίο τραυματικό γεγονός, το οποίο μπορεί να έχει βιώσει κανείς *άμεσα* ή να έχει γίνει *μάρτυρας* σ' αυτό ή ακόμη να το βίωσαν άλλοι και το άτομο έπειτα να *έμαθε* γι' αυτό.

Σύμφωνα με τον ίδιο, τα τραυματικά γεγονότα που το άτομο μπορεί να έχει *βιώσει άμεσα* μπορεί να είναι πολεμικές μάχες, βίαιες επιθέσεις (σωματικές, σεξουαλικές), ληστείες, απαγωγές, ομηρία, τρομοκρατικές επιθέσεις, βασανιστήρια, φυλακίσεις, φυσικές ή τεχνητές καταστροφές, σοβαρά αυτοκινητιστικά ατυχήματα ή η διάγνωση μιας θανατηφόρας αρρώστιας. Στα παιδιά μπορεί να αφορά και αναπτυξιακά απρόσφορες σεξουαλικές εμπειρίες χωρίς βία, τραυματισμό ή απειλή. Τραυματικά γεγονότα, στα οποία το άτομο μπορεί να ήταν *μάρτυρας*, μπορεί να είναι το να δει τον σοβαρό τραυματισμό ή τον θάνατο ενός ατόμου που προήλθε από βίαια επίθεση, πόλεμο ή φυσική καταστροφή ή να δει ξαφνικά ένα νεκρό ή μέλη νεκρού ατόμου ή το να γίνει μάρτυρας βίαιων σκηνών μέσα στην οικογένεια. Και τρίτον τραυματικά γεγονότα, που τα βίωσαν άλλοι και για τα οποία *έμαθε* το άτομο, μπορεί να είναι βίαιες επιθέσεις, σοβαρά ατυχήματα ή σοβαροί τραυματισμοί κάποιου μέλους της οικογένειας ή κάποιου στενού φίλου, ο ξαφνικός θάνατος ενός μέλους της οικογένειας ή ενός στενού φίλου ή η πληροφόρηση ότι το παιδί π.χ. έχει μια θανατηφόρο αρρώστια.

Τα τρία βασικά χαρακτηριστικά της Διαταραχής μετά από Ψυχοτραυματικό Στρες είναι:

1) Η επαναβίωση του τραύματος μέσα από όνειρα ή επαναλαμβανόμενες αναμνήσεις του συμβάντος. Σε μικρά παιδιά, μπορεί να γίνονται επαναλαμβανόμενα παιχνίδια στα οποία να εκφράζονται θέματα ή

πτυχές που αφορούν το τραύμα ή να υπάρχουν τραυματικά όνειρα χωρίς αναγνωρίσιμο περιεχόμενο ή ακόμη να γίνονται αναπαραστάσεις σχετιζόμενες με το τραύμα. Χαρακτηριστικό εδώ είναι ότι το άτομο δρα και νιώθει σαν να ξανασυμβαίνει το τραυματικό γεγονός, πράγμα που περιλαμβάνει αίσθηση επαναβίωσης της τραυματικής εμπειρίας, παραισθήσεις και ψευδαισθήσεις.

2) Η εμφάνιση ενός συναισθηματικού μουδιάσματος και μια αίσθηση αποστασιοποίησης και αποξένωσης από τους άλλους. Αυτό περιλαμβάνει την προσπάθεια του ατόμου να αποφύγει σκέψεις, συναισθήματα ή συζητήσεις που συνδέονται με το τραύμα καθώς και δραστηριότητες, μέρη ή ανθρώπους που του ξυπνούν αναμνήσεις του τραύματος. Επίσης εδώ παρουσιάζεται μια έντονη ανικανότητα του ατόμου να θυμηθεί μια σημαντική πλευρά του τραύματος κι ακόμη πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι το άτομο μπορεί να έχει περιορισμένο εύρος συναισθήματος (π.χ. υπάρχει ανικανότητα να έχει αισθήματα αγάπης για τους άλλους).

3) Έντονα συμπτώματα διέγερσης όπως ευερεθιστότητα, εκρήξεις θυμού, δυσκολία στο να κοιμηθεί το άτομο, δυσκολία στην συγκέντρωση καθώς και αυξημένη αντίδραση ξαφνιάσματος.

Συχνά τα άτομα με Μετατραυματική Διαταραχή του Στρες έχουν κι άλλα συμπτώματα, ιδιαίτερα μάλιστα αν το τραυματικό γεγονός είχε διαπροσωπική υφή (π.χ. σεξουαλική ή σωματική κακοποίηση, βασανισμός, ομηρία κ.α.). Τέτοια μπορεί να είναι αισθήματα ενοχής, αυτοκαταστροφική και παρορμητική συμπεριφορά, διασχιστικά συμπτώματα, αισθήματα ντροπής, εχθρικότητα, κοινωνική απόσυρση, σωματικά ενοχλήματα, έκπτωση στον οικογενειακό, κοινωνικό, επαγγελματικό τομέα κα. Ακόμη, κάποια συμπτώματα που μπορεί να παρουσιάσει το άτομο με Διαταραχή μετά από Ψυχοτραυματικό Στρες μπορεί να είναι βίαιες επιθέσεις προς τους άλλους, αυτοκτονία, κατάχρηση αλκοόλ ή άλλων ουσιών και συζυγικές διαμάχες, διαζύγια ή απώλεια εργασίας.

Οποσδήποτε το βασικό αιτιολογικό γεγονός που οδηγεί στη Διαταραχή μετά από Ψυχοτραυματικό Στρες είναι το στρεσογόνο τραύμα. Καθώς όμως, δεν παθαίνουν Διαταραχή μετά από Ψυχοτραυματικό Στρες όλα τα άτομα που βιώνουν ένα τραυματικό γεγονός, θα πρέπει να συμβάλλουν και άλλοι παράγοντες στην εμφάνισή της διαταραχής αυτής. Τέτοιοι παράγοντες θεωρούνται πρώτον η ηλικία του ατόμου, καθώς τα παιδιά είναι πολύ περισσότερο ευάλωτα. Άλλοι παράγοντες θεωρούνται το ιστορικό προϋπάρχουσας ψυχικής διαταραχής, τα ανεπαρκή ή κακά κοινωνικά στηρίγματα, το οικογενειακό ιστορικό το οποίο μπορεί να είναι θετικό για την εμφάνιση της διαταραχής, οι εμπειρίες της παιδικής ηλικίας, η προσωπικότητα του ατόμου και κυρίως η βαρύτητα και η διάρκεια του τραυματικού γεγονότος.

4.2.8 Αυτο-έλεγχος

Η άποψη της Λαμπροπούλου (2000) για τον αυτοέλεγχο σχετίζεται γενικά με το κατά πόσο ικανός είναι κανείς στο να διαχειρίζεται σωστά τον εαυτό του κυρίως όσον αφορά διαστάσεις όπως αυτές της αυτοεπίγνωσης, της αυτορρύθμισης και των κινήτρων συμπεριφοράς. Γενικότερα, η διαχείριση του εαυτού αποτελεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων. Επίσης κατά τον Goleman (1995, σελ.67-69) ο αυτοέλεγχος

σχετίζεται με το κατά πόσο μπορεί κανείς να αντέχει τις απογοητεύσεις, να ελέγχει την παρόρμηση και να χαλιναγωγεί την ανυπομονησία του, να ρυθμίζει σωστά τη διάθεσή του και να έχει ενσυναίσθηση και ελπίδα.

Ο ίδιος συγγραφέας αναφέρει ότι ο συναισθηματικός αυτοέλεγχος σχετίζεται με πέντε βασικούς τομείς οι οποίοι είναι:

- **Γνώση των συναισθημάτων του εαυτού:** Αφορά την αυτοεπίγνωση ή αλλιώς την αναγνώριση ενός συναισθήματος την ώρα που δημιουργείται. Συνήθως τέτοιοι άνθρωποι είναι αυτόνομοι και σίγουροι για τα όριά τους και τα συναισθήματά τους, βρίσκονται σε καλή ψυχική υγεία και τείνουν να έχουν μια θετική στάση απέναντι στη ζωή. Διευθύνουν καλύτερα τη ζωή τους και αποκτούν μια πιο προσγειωμένη αίσθηση των αποφάσεων που παίρνουν για τον εαυτό τους, από το ποιον/ποια θα διαλέξουν για σύντροφο στη ζωή τους μέχρι πιο επάγγελμα θα ασκήσουν. Όταν βρίσκονται σε κακή διάθεση, δεν κατακυριεύονται από αυτήν, και ως εκ τούτου είναι σε θέση να απαλλαγούν από αυτήν γρηγορότερα. Η τυχόν ανικανότητα κάποιου να αναγνωρίζει τα πραγματικά του συναισθήματα έχει σε πολλές περιπτώσεις δυσάρεστες συνέπειες.
- **Έλεγχος των συναισθημάτων:** Αφορά την ικανότητα να χειραγωγεί κανείς και να ελέγχει τα συναισθήματά, έτσι ώστε να είναι κατάλληλα ανά πάσα στιγμή. Δηλαδή, είναι η ικανότητα του ατόμου να ηρεμεί, να απαλλάσσεται από το ανεξέλεγκτο άγχος ή τον εύκολο θυμό. Άτομα που στερούνται αυτής της ικανότητας είναι πάντα αντιμέτωποι με αισθήματα κατάθλιψης. Είναι άνθρωποι που συχνά νιώθουν να πνίγονται από τα συναισθήματά τους και δεν μπορούν να απαλλαγούν από αυτά. Είναι ευμετάβλητοι και έχουν πολύ λίγη επίγνωση των συναισθημάτων τους. Το αποτέλεσμα είναι ότι δεν μπορούν να ξεφύγουν από την κακή τους διάθεση και νιώθουν συχνά συντετριμμένοι και συναισθηματικά ανεξέλεγκτοι. Αντιθέτως, όσοι άνθρωποι διακρίνονται για αυτή τους την ικανότητα μπορούν πολύ πιο γρήγορα να ξεπεράσουν τα πισωγυρίσματα και τις απογοητεύσεις στη ζωή τους.
- **Εξερεύνηση κινήτρων για τον εαυτό:** Αφορά τον έλεγχο των συναισθημάτων που αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση ενός στόχου που είναι ουσιαστικός για την προσήλωση της προσοχής, την εξερεύνηση κινήτρων της συμπεριφοράς, την αυτοκυριαρχία και την δημιουργικότητα. Οι άνθρωποι που έχουν αυτή την ικανότητα τείνουν να είναι πολύ περισσότερο παραγωγικοί και αποτελεσματικοί σε οτιδήποτε κάνουν.
- **Αναγνώριση των συναισθημάτων των άλλων:** Εδώ η ενσυναίσθηση αποτελεί τη βασική ανθρώπινη δεξιότητα για την αναγνώριση και κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων.
- **Χειρισμός των σχέσεων:** Αφορά την τέχνη του να έχει κανείς αρμονικές διαπροσωπικές σχέσεις. Άτομα που διαθέτουν αυτή την δεξιότητα διαπρέπουν σε ότι αφορά την ομαλή αλληλεπίδρασή τους με τους άλλους.

Επίσης, και οι Straus & Hamby (1999) έχουν ορίσει τον αυτοέλεγχο ως την ικανότητα διατήρησης της ψυχραιμίας αλλά και κατανόησης και ελέγχου των συναισθημάτων του εαυτού και των άλλων.

Έχει παρατηρηθεί ότι η ενσυναίσθηση, δηλαδή η αναγνώριση και κατανόηση συναισθημάτων των άλλων, απουσιάζει από τους δράστες των πιο αποτρόπαιων εγκλημάτων όπως είναι οι βιαστές, οι παιδεραστές και οι βίαιοι σύζυγοι που κακοποιούν τακτικά τις γυναίκες τους. Η ανικανότητά τους να συναισθανθούν τον πόνο του θύματός τους, τους επηρεάζει να εξαπατούν

τον εαυτό τους με ψέματα που ενθαρρύνουν τα εγκλήματά τους. Για τους βιαστές τέτοια ψέματα περιλαμβάνουν δικαιολογίες όπως: «Οι γυναίκες ευχαριστιούνται να τις βιάζουν». Για όσους κακοποιούν παιδιά: «Κι αυτή είναι μια άλλη μορφή τρυφερότητας» ή «Αυτό σημαίνει πειθαρχία». Για τους βίαιους συντρόφους που ασκούν σωματική κακοποίηση: «Δεν θέλω να του/της κάνω κακό, απλώς θέλω να δείξω την αγάπη μου». Όλες αυτές οι δικαιολογίες προς τον εαυτό έχουν συλληχθεί από τα λεγόμενα ανθρώπων που έκαναν θεραπεία για την προβληματική αυτή συμπεριφορά τους και αφορούσαν τα όσα έλεγαν στον εαυτό τους την ώρα που κακοποιούσαν ή ετοιμάζονταν να κακοποιήσουν τα θύματά τους.

Ένας από τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να εκδηλωθεί αυτή η απουσία ενσυναίσθησης ανακαλύφθηκε τυχαία, σε μια μελέτη που διενεργήθηκε σε επιθετικούς συζύγους, οι οποίοι ασκούσαν βία στις γυναίκες τους. Η έρευνα αποκάλυψε μια ανωμαλία των φυσιολογικών αντιδράσεων σε πολλούς από τους πιο βίαιους συζύγους, οι οποίοι ασκούσαν σωματική βία στις γυναίκες τους ή τις απειλούσαν με όπλα και μαχαίρια. Δηλαδή οι άνδρες το έκαναν αυτό βρισκόμενοι σε κατάσταση ψυχρού υπολογισμού, παρά υποκινούμενοι από την οργή τους. Βρέθηκε ότι αυτοί οι 'ψυχροί' σύζυγοι ανήκουν σε μια διαφορετική κατηγορία από όλους σχεδόν τους άντρες που ασκούν βία στις γυναίκες τους. Δηλαδή, ενώ οι πιο πολλοί άντρες που γίνονται βίαιοι το κάνουν παρορμητικά, από θυμό, όταν νιώσουν παραμελημένοι ή φοβηθούν μήπως τους εγκαταλείψουν, αυτοί οι 'ψυχροί' σύζυγοι τα βάζουν με τις γυναίκες τους χωρίς κανένα λόγο – και από τη στιγμή που αρχίσουν την κακοποίηση, ότι κι αν κάνει η γυναίκα, ακόμα κι αν προσπαθήσει να φύγει, τίποτα δεν φαίνεται να μπορεί να σταματήσει τις βίαιες διαθέσεις τους.

Ο αυτοέλεγχος συνδέεται, όπως αναφέρθηκε, με τις έννοιες της αισιοδοξίας και της απαισιοδοξίας. Αισιόδοξα, κατά την Λαμπροπούλου (2000) είναι τα άτομα που λαμβάνουν βασικά υπόψη τους τις θετικές πλευρές των γεγονότων, διατηρώντας έτσι την αίσθηση ότι όλα βρίσκονται υπό έλεγχο και, συνεπώς, μειώνεται η αντίληψη της απειλής. Από την άλλη πλευρά ο Goleman (1995, σελ.200-201), συνδέει την απαισιοδοξία με το θέμα του αυτοελέγχου υποστηρίζοντας ότι τα άτομα που μέσα σε μια συντροφική σχέση έχουν συνεχώς μια απαισιόδοξη στάση τείνουν να θυμώνουν ή να στεναχωριούνται πολύ εύκολα από τις πράξεις των συντρόφων τους, και να διατηρούν έντονο εκνευρισμό σε περιπτώσεις που ξεσπάει κάποιο επεισόδιο ανάμεσά τους. Ο ίδιος θεωρεί πως ίσως αυτοί που κάνουν πιο απαισιόδοξες σκέψεις να είναι οι άντρες που ασκούν σωματική βία στις συντρόφους τους και αυτό υποστηρίζει πως επιβεβαιώνεται μέσα από μία μελέτη που πραγματοποιήθηκε από ψυχολόγους στο Πανεπιστήμιο της Ιντιάνα πάνω σε βίαιους συζύγους. Η έρευνα αποκάλυψε πως αυτοί οι άντρες έκαναν συχνά αρνητικές σκέψεις οι οποίες είχαν σχέση με τις γυναίκες τους (π.χ. απόρριψη, εγκατάλειψη). Σε περιπτώσεις λοιπόν που αυτοί οι άντρες αντιλαμβάνονταν ότι οι γυναίκες τους κάνουν κάτι που υπονοεί ότι τους απορρίπτουν ή ότι τους εγκαταλείπουν, οι αντιδράσεις τους από αγανακτισμένες μετατρέπονταν σε μανιασμένες. Πιθανώς, αυτόματες σκέψεις του τύπου «θα με εγκαταλείψει» προκαλούν μια συναισθηματική «απειλή», στην οποία οι βίαιοι σύζυγοι αντιδρούν παρορμητικά, με «ακατάλληλες συμπεριφορές», όπως λένε οι ερευνητές ή, πιο απλά, γίνονται βίαιοι.

4.2.9 Εχθρότητα σε σχέση με το φύλο

Οι αρνητικές πεποιθήσεις και η έλλειψη σεβασμού για το άλλο φύλο είναι γενικά τα πιο κύρια στοιχεία που συνθέτουν το αίσθημα της εχθρότητας προς το άλλο φύλο (Straus & Hamby, 1999).

Αναφέρθηκε παραπάνω, κατά την ανάλυση των παραγόντων που αφορούν τη σχέση, πως σύμφωνα με στοιχεία του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας, υπάρχουν κάποια προγνωστικά δείγματα για την άσκηση μελλοντικής κακοποίησης ανάμεσα σε ζευγάρια. Μεταξύ άλλων, ένα από αυτά είναι και ο σεβασμός για άλλο φύλο. Αυτό αφορά για παράδειγμα το πώς εκφράζεται ένα άτομο για το αντρικό ή γυναικείο φύλο, αν νιώθει αισθήματα αγάπης και σεβασμού ή μίσους και απέχθειας, αν κατονομάζει συνεχώς υποτιμητικά τους άντρες ή τις γυναίκες και γενικότερα αν οι αντιλήψεις του και η συμπεριφορά του για το άλλο φύλο εκδηλώνουν εχθρότητα.

Σε αδημοσίευτη έρευνα των Straus & Yodanis που πραγματοποιήθηκε από το University of Hampshire, εξετάστηκε η υπόθεση ότι όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εχθρότητας προς το αντίθετο φύλο, τόσο μεγαλύτερο είναι και το ποσοστό φυσικής επίθεσης προς τον/την σύντροφο στα πλαίσια μιας συντροφικής ή συζυγικής σχέσης. Η υπόθεση αυτή εξετάστηκε σε ένα δείγμα 218 φοιτητών, με βάση ειδικές κλίμακες που διαμορφώθηκαν για να μετρήσουν από τη μία μεριά την εχθρότητα των ανδρών προς τις γυναίκες και των γυναικών προς τους άνδρες (Κλίμακα εχθρότητας σε σχέση με το φύλο), και από την άλλη την εκδήλωση φυσικής βίας ενάντια στο/στη σύντροφο (Κλίμακα τακτικής σύγκρουσης).

Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν την αρχική υπόθεση, καθώς η κλίμακα εχθρότητας σε σχέση με το φύλο αποκάλυψε ένα πολύ υψηλό επίπεδο εχθρότητας των ανδρών προς τις γυναίκες, αλλά και των γυναικών προς τους άνδρες. Η κλίμακα έδειξε ότι το επίπεδο εχθρότητας των γυναικών προς τους άντρες ήταν υψηλότερο από αυτό των αντρών προς τις γυναίκες, ωστόσο όμως η κλίμακα τακτικής σύγκρουσης που μετρούσε τα ποσοστά εκδήλωσης φυσικής βίας έδειξε ότι οι άντρες που νιώθουν εχθρότητα για το γυναικείο φύλο παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά εκδήλωσης φυσικής βίας σε σχέση με τις γυναίκες που νιώθουν εχθρότητα για το αντρικό φύλο.

4.2.10 Στρεσογόνες συνθήκες

Οι στρεσογόνες συνθήκες μέσα στις οποίες ένα άτομο μπορεί να έχει αναπτυχθεί αφορούν καθημερινές δοκιμασίες και άσχημα γεγονότα που βίωσε το άτομο αυτό κατά την παιδική ηλικία Straus & Hamby (1999).

Επιστημονικές έρευνες έχουν μελετήσει την σχέση ανάμεσα στις στρεσογόνες εμπειρίες που μπορεί να είχε υποστεί ένα άτομο κατά την παιδική ηλικία και την μελλοντική εμφάνιση επιθετικής συμπεριφοράς. Είναι γεγονός πως όποιος έχει αναπτυχθεί σε ένα περιβάλλον το οποίο χαρακτηριζόταν από δυσάρεστες καταστάσεις, κακοτυχίες και δυστυχία κατά την διάρκεια της παιδικής του ηλικίας, μπορεί να επιδράσει με τέτοιο τρόπο στην ψυχосύνθεσή του, ώστε να εκδηλώσει βίαιη συμπεριφορά και

επιθετικότητα είτε ως ανήλικος, είτε ως ενήλικος στις διαπροσωπικές του σχέσεις (Βουϊδάσκη, 1987, σελ.39).

Σύμφωνα με τον Βερνάρδο (2003) η εκρηκτικότητα ή η επιθετικότητα των παιδιών μπορεί να εκδηλωθεί από την μικρή ηλικία και να προέρχεται λόγω διαφόρων δυσάρεστων και στρεσογόνων καταστάσεων και αυτή η συμπεριφορά να συνεχιστεί μετέπειτα κατά την ενηλικίωσή τους. Κάποιες σημαντικές αιτίες ευθύνονται γι' αυτό όπως είναι οι υπερβολικές στερήσεις και απαγορεύσεις που τους επιβάλλουν είτε οι γονείς και τα συγγενικά πρόσωπα, είτε οι δάσκαλοι ή οι συνομήλικοι. Τα συνεχή «μη» και «όχι» μπορεί να φέρουν ψυχική αναστάτωση και απογοήτευση στο παιδί, ιδίως όταν νοιώσει ότι δεν μπορεί να εκπληρώσει ένα όνειρό του ή μια επιθυμία του. Υπάρχει, τότε, ενδεχόμενο αυτή η απογοήτευση να φέρει την έκρηξη τους και τη βίαιη αντίδραση του. Ακόμη, όταν οι γονείς είναι οι ίδιοι βίαιοι στη ζωή τους, αυστηροί, επικριτικοί και χρησιμοποιούν τη σωματική τιμωρία, για να λύσουν τα προβλήματα, συνήθως αυτό που καταφέρνουν είναι να μάθουν στα παιδιά τους πώς να φέρονται βίαιοι. Η στέρηση της αγάπης των γονιών γεννά σε ορισμένα παιδιά εσωτερική ανασφάλεια και δυστυχία. Έτσι, εκείνα προσπαθούν να ξανακερδίσουν την αγάπη και την προσοχή των αγαπημένων τους προσώπων, προβαίνοντας σε βίαιες ενέργειες, προκειμένου να μονοπωλήσουν το ενδιαφέρον τους.

Ο Μάνος (1997, σελ. 722) παραθέτει τους παρακάτω παράγοντες, οι οποίοι έχει αποδειχθεί ότι αποτελούν ιδιαίτερα στρεσογόνες εμπειρίες που συνδέονται συχνά με άτομα που συμπεριφέρονται βίαιοι ως ενήλικοι:

- Γονεϊκή αποστέρηση και κακοποίηση: Σε βίαιο άτομα υπάρχει συχνά ιστορικό γονεϊκής παραμέλησης ή εγκατάλειψης καθώς και γονεϊκής κακοποίησης, είτε με λόγια, είτε με πράξεις ή και με τα δύο. Συχνά τα θύματα της παιδικής ηλικίας γίνονται θύτες ως ενήλικοι.

- Πρώιμη έκθεση σε βία: Η παρατήρηση και οι εμπειρίες βίας ανάμεσα σε γονείς και αδέρφια επαναλαμβάνονται αργότερα από τους παρατηρητές στην ενήλικη ζωή τους.

- Συχνές διακοπές της οικογενειακής ζωής: Χωρισμοί, διαζύγια, συχνές μετακινήσεις ή αλλαγές σχολείου ανευρίσκονται συχνά στο ιστορικό βίαιων ατόμων.

- Εκρήξεις θυμού και συχνά μαλώματα του παιδιού με άλλα πρόσωπα.

Ιδιαίτερα στρεσογόνες καταστάσεις μπορεί να αποτελέσουν και τα εξής γεγονότα: η γέννηση ενός παιδιού εκτός γάμου, ο ανεπιθύμητος ερχομός του, η υιοθεσία καθώς και το να αποτελεί μέλος μιας πολύτεκνης οικογένειας που αντιμετωπίζει πολυπροβληματικές καταστάσεις (π.χ. οικονομική δυσπραγία, φτώχεια, άσχημες συνθήκες διαβίωσης, ανεργία, προβληματική κοινωνικο-επαγγελματική κατάσταση, μαθησιακές δυσκολίες κ.α.) (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1991, σελ.159).

Ακόμη, στρες κατά τον Δήμου (1998), μπορεί να προκληθεί από την ύπαρξη μιας σοβαρής ασθένειας (είτε σωματικής είτε ψυχικής) ή αναπηρίας μέσα στην οικογένεια, η οποία μπορεί να δημιουργεί αισθήματα κατωτερότητας, μειονεξίας ή κατάθλιψης στα μέλη. Ιδιαίτερα άσχημες εμπειρίες βιώνει και ένα παιδί που προέρχεται από γονείς που κάνουν χρήση αλκοόλ ή χρήση ουσιών ή από μητέρες που είναι ιερόδουλες ή ακόμη και από γονείς που έχουν διαπράξει κάποιο έγκλημα. Στις περιπτώσεις αυτές το στρεσογόνο συναίσθημα περιλαμβάνει σε μεγάλο βαθμό το αίσθημα του κοινωνικού στιγματισμού και της περιθωριοποίησης.

4.2.11 Βίαη Κοινωνικοποίηση

Η διάρκεια της ύπαρξης και της βίωσης βίαιων συμπεριφορών και επιθετικών μηνυμάτων κατά την παιδική ηλικία μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον ή εκτός αυτού συνθέτει την 'βίαη κοινωνικοποίηση' και αποτελεί έναν ακόμη ενδοψυχικό παράγοντα, όπου σύμφωνα με τους Straus & Hamby (1999) μπορεί μελλοντικά να συμβάλλει στην εμφάνιση βίαιων συμπεριφορών σε μια συντροφική σχέση.

Ο Damon (1995) έχει αναγνωρίσει ότι η μίμηση των προτύπων διαδραματίζει έναν πάρα πολύ σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση των παιδιών, διότι παρατηρώντας από την μικρή ηλικία διάφορα πρότυπα μαθαίνουν μέσω της μίμησης μια ευρύτερη γκάμα κοινωνικών συμπεριφορών. Για παράδειγμα γύρω στον ένατο μήνα ζωής τα βρέφη μιμούνται τους τρόπους συμπεριφοράς του παιχνιδιού και γύρω στους δεκατέσσερις κάνουν ότι κάνει η τηλεόραση, τα αδέρφια ή γονείς τους. Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι σύμφωνα με κάποιες μελέτες, τα παιδιά μαθαίνουν πολύ περισσότερα από τα γεγονότα παρά από τις λέξεις που ακούνε στο περιβάλλον τους. Η μίμηση των προτύπων εξηγεί τις ψυχοκοινωνικές συμπεριφορές των παιδιών με τα θετικά και αρνητικά αποτελέσματα που προβάλλονται από τους γονείς, τον κοινωνικό περίγυρο ή τα μέσα ενημέρωσης.

Στην σημερινή εποχή η επιθετικότητα και η βία υπάρχουν παντού, στην οικογένεια, στο σχολείο, στον αθλητισμό, στον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο, στις διεθνείς σχέσεις, στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο κι αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να επηρεάζεται κάθε παιδί και σε πολλές περιπτώσεις να εκδηλώνει αντίστοιχες συμπεριφορές.

Τα παιδιά που δέχονται βία είτε βλέποντας τους γονείς τους να χτυπά ο ένας τον άλλο, είτε διότι οι γονείς χτυπούν τα ίδια, έχουν πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες να εμπλακούν σε καταστάσεις βίας μέσα στις δικές τους σχέσεις και μέσα στη δική τους οικογένεια τόσο στην ανήλικη όσο και στην ενήλικη ζωή τους. Για να καταλάβουν καλύτερα τους μηχανισμούς που κάνουν ένα άτομο να ασκεί βία μέσα στη σχέση του με το άτομο επιλογής του, ψυχολόγοι από τη Νέα Υόρκη (*Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2003) παρακολούθησαν 543 παιδιά για 20 χρόνια. Τα παιδιά επιλέχθηκαν τυχαία το 1975. Ελήφθησαν υπόψη όλα τα δημογραφικά, ψυχοκοινωνικά και ψυχιατρικά χαρακτηριστικά της κάθε περίπτωσης και της κάθε οικογένειας. Κάθε 3 χρόνια γινόταν μια καινούργια αξιολόγηση των παιδιών. Το 1999 έγινε μια τελευταία ανασκόπηση που περιελάμβανε αξιολόγηση των αλλαγών της ζωής των παιδιών, τις αλλαγές που παρουσίασαν στον εργασιακό τομέα, την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς, την εξέλιξη των προσωπικών σχέσεων και την εμφάνιση βίαιων συμπεριφορών προς το άτομο με το οποίο είχαν συνάψει ερωτικές σχέσεις.

Τα αποτελέσματα της μακροχρόνιας αυτής έρευνας έδειξαν ότι τα παιδιά συμπεριφέρονταν στις δικές τους μελλοντικές σχέσεις με βάση αυτά που έβλεπαν να γίνονται στην δική τους οικογένεια. Εάν έβλεπαν να ασκείται βία μεταξύ των γονιών ή εάν υποβάλλονταν σε υπερβολική τιμωρία με βία από τους γονείς τους, τότε και αυτά σαν ενήλικες πλέον είχαν πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες να πράξουν το ίδιο. Ένα αξιοπερίεργο φαινόμενο που παρατηρήθηκε είναι ότι εκείνο που καθόριζε περισσότερο το κατά πόσο ένα παιδί θα είναι στην ενήλικη ζωή θύμα ή θύτης μέσα στην οικογένεια ή

μέσα στα πλαίσια μιας σχέσης, δεν είναι το γεγονός ότι το ίδιο το παιδί είχε υποστεί βία. Ο καθοριστικός παράγοντας είναι ότι σαν παιδί έβλεπε να ασκείται βία μεταξύ των γονιών του.

Ανάμεσα σε πολλούς άλλους συγγραφείς, ο Βουϊδάσκη (1987, σελ. 83) θεωρεί ότι το σχολείο είναι ο δεύτερος σημαντικός φορέας κοινωνικοποίησης κατά την παιδική ηλικία. Δυστυχώς όμως κι εδώ φαίνεται να υπάρχει μεγάλη σχέση μεταξύ επιθετικής συμπεριφοράς των δασκάλων και μελλοντικής εμφάνισης επιθετικής συμπεριφοράς από τα παιδιά. Μέσα από έρευνες έχει διαπιστωθεί, κυρίως όσο αφορά προηγούμενες γενιές, οι δάσκαλοι που προέρχονταν κατά το μεγαλύτερο ποσοστό από αγροτικές ή μικροαστικές οικογένειες, στο οικογενειακό και στο σχολικό τους περιβάλλον δέχτηκαν και διδάχτηκαν την επιθετική συμπεριφορά από επιθετικά πρότυπα, δηλαδή από τους γονείς και τους δασκάλους τους. Μ' αυτά τα επιθετικά ακριβώς πρότυπα από τους γονείς και τους δασκάλους κατά την διαδικασία της κοινωνικοποίησης, έρχονται ορισμένοι δάσκαλοι και καθηγητές στα σχολεία και προσφέρουν στα παιδιά τα ίδια πρότυπα, διαιωνίζοντας έτσι το φαύλο κύκλο της επιθετικής συμπεριφοράς.

Στην κοινωνικοποίηση ενός παιδιού παίζει επίσης μεγάλο ρόλο ένα σημαντικό ζήτημα, το οποίο δεν είναι άλλο από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τα παιδιά που παρακολουθούν προγράμματα που περιέχουν σκηνές βίας στην τηλεόραση, στην παιδική τους ηλικία αλλά και όταν ενηλικιώνονται συμπεριφέρονται με βίαιο τρόπο. Το ανεπιθύμητο και δυσάρεστο αυτό αποτέλεσμα παρατηρείται σε αγόρια και κορίτσια. Οι πολύ σοβαρές και ανησυχητικές αυτές διαπιστώσεις, έρχονται να προστεθούν σε μια σειρά από άλλα δεδομένα που προέκυψαν από καλά σχεδιασμένες ψυχολογικές και κοινωνικές έρευνες, που δείχνουν πόσο πολύ η τηλεόραση επηρεάζει τη δημιουργία των χαρακτήρων των παιδιών.

Το Development Psychology (2003) έχει δημοσιεύσει μία σχετική έρευνα στην οποία εξετάστηκε το τι συμβαίνει σε παιδιά που έβλεπαν βία στην τηλεόραση όταν γινόταν ενήλικες. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη έρευνα λοιπόν, επιστήμονες από το πανεπιστήμιο του Michigan, παρακολούθησαν από το 1997, 329 παιδιά. Τα παιδιά αυτά αξιολογήθηκαν αρχικά όσον αφορά το τι έβλεπαν στην τηλεόραση και πόσο συχνά. Η ηλικία των παιδιών κατά την έναρξη της έρευνας ήταν από 6 έως 9 ετών. Ορισμένες από αυτές θεωρήθηκαν ιδιαίτερα βίαιες λόγω των σκηνών που κατ' επανάληψη προέβαλλαν, «Η επιθετικότητα στους ενήλικες, η βία στην τηλεόραση και τα παιδιά»).

Κατά την διάρκεια της παραπάνω έρευνας, οι μελετητές διαπίστωσαν ότι τα παιδιά που παρακολουθούσαν τα προγράμματα με τις περισσότερες σκηνές βίας, 15 χρόνια μετά, όταν γίνονταν ενήλικες, παρουσίαζαν τα περισσότερα χαρακτηριστικά επιθετικότητας. Για παράδειγμα τα παιδιά αυτά, είχαν περισσότερα περιστατικά βίας εναντίον του/της συντρόφου ή του/της συζύγου, παρά τα άλλα παιδιά που είχαν παρακολουθήσει λιγότερη βία στην τηλεόραση. Εκτός από το χρόνο και την ποιότητα των προγραμμάτων που έβλεπαν στην τηλεόραση τα παιδιά, υπήρχαν ακόμη δύο παράγοντες που επηρέαζαν το βαθμό επιθετικότητας που εξέφρασαν στην ενήλικη ζωή. Οι δύο αυτοί παράγοντες ήταν το πόσο ένα παιδί ταυτοποιούσε τον εαυτό του με ένα βίαιο χαρακτήρα που έβλεπε στην τηλεόραση και το πόσο το παιδί αντιλαμβανόταν εάν αυτά που έβλεπε ήταν πραγματικά ή όχι. Οι διαπιστώσεις αυτές είναι ιδιαίτερα ανησυχητικές, καθώς φαίνεται πως η βία στην τηλεόραση

από μόνη της αρκεί για την βίαιη κοινωνικοποίηση ενός παιδιού και την δημιουργία ενός βίαιου χαρακτήρα στην ενήλικη ζωή.

4.2.12 Αποδοχή βίας

Η αποδοχή της βίας αφορά τον βαθμό στον οποίο η χρήση φυσικής δύναμης είναι αποδεκτή σε ποικίλες διαπροσωπικές καταστάσεις όπως βία από τον άντρα, οικογενειακή βία ή σεξουαλική επιθετικότητα (Straus & Hamby, 1999). Δεν είναι ίσως διόλου τυχαίο το γεγονός ότι οι περισσότερες έρευνες συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι, στη συντριπτική πλειοψηφία των περιστατικών, η βία ασκείται από άντρες εναντίων γυναικών και ότι οι γυναίκες αναγκάζονται να δείχνουν ανοχή όταν οι άντρες που ζουν μαζί τους γίνονται βίαιοι (Χατζηφωτίου, 2005, σελ.32).

Το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (1999) υποστηρίζει πως οι γυναίκες, θύματα κακοποίησης από τον σύντροφό τους, τείνουν να αποδέχονται τη βία για τους εξής λόγους:

- Φοβούνται ότι μπορεί να υποστούν μεγαλύτερη κακοποίηση.
- Πιστεύουν ότι αγαπούν ακόμα τον σύντροφό τους .
- Πιστεύουν ότι η κατάσταση θα βελτιωθεί με τον καιρό.
- Φοβούνται την αποτυχία, ότι δεν θα καταφέρουν μόνες τους.
- Αισθάνονται αβοήθητες, ότι τίποτα δεν μπορεί να τις βοηθήσει και να αλλάξει την κατάσταση.
- Αισθάνονται ένοχες, πιστεύουν ότι έχουν κάνει κάτι στραβό και με αυτόν τον τρόπο προκαλούν τη βίαιη συμπεριφορά, κατηγορούν τους εαυτούς τους για τις καταστάσεις βίας που βιώνουν.
- Φοβούνται την αρνητική συμπεριφορά του κοινωνικού περίγυρου (αστυνομία, δικαστήρια, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι).
- Φοβούνται ότι ο σύντροφός τους θα κάνει κάτι για να τις εκδικηθεί.
- Πιστεύουν ότι χρειάζονται χρόνο για να προγραμματίσουν τη φυγή τους.
- Σκέφτονται αρνητικά για τον εαυτό τους (π.χ. είμαι πολύ ανόητη...για να καταφέρω).
- Αισθάνονται ότι μένοντας έχουν καλύτερη αίσθηση του κινδύνου επειδή ζουν σε καταστάσεις που είναι προβλέψιμες.
- Φοβούνται το άγνωστο και την αλλαγή.
- Φοβούνται ότι θα μείνουν μόνες τους χωρίς σύντροφο, σκέφτονται «αυτό είναι ότι καλύτερο μπορεί να μου τύχει».

Από τα όσα αναλύθηκαν μέχρι τώρα, σχετικά με τους παράγοντες που συμβάλλουν στην εμφάνιση βίας στις συντροφικές σχέσεις, γίνεται κατανοητό πως τα παιδιά που κακοποιήθηκαν, εγκαταλείφθηκαν, υπέφεραν, έζησαν σε δυσμενές περιβάλλον, είχαν γονείς εγκληματίες ή παρεκκλίνοντες γενικά, από θύματα γίνονται μελλοντικοί θύτες, γεγονός που προδιαγράφει την έναρξη ενός φαύλου κύκλου άσκησης ή αποδοχής βίας στη μετέπειτα ζωή τους. Ή αλλιώς, όπως και ο Herman (1996, σελ.176) αναφέρει, ο ανήλικος που διαθέτει λιγότερες δυνάμεις αποφυγής της σύγκρουσης, αφού περάσει το στάδιο του θύματος, γίνεται με τη σειρά του θύτης και μ' αυτό τον τρόπο και ο θύτης, όπως και το θύμα, αποδέχεται την βία. Με άλλα λόγια, η αποδοχή της βίας, τόσο από την πλευρά του θύματος όσο και από την πλευρά του θύτη, είναι δύο ρόλοι που φτάνοντας στην ενήλικη ζωή αλληλοσυμπληρώνονται και

αποτελούν τον ίδιο τρόπο ζωής, σαν ένα νόμισμα με δύο όψεις. Για παράδειγμα ένα παιδί που υπήρξε θύμα κακομεταχείρισης τείνει να πιστεύει ότι σκοπός της ζωής του είναι η τιμωρία του, εκπέμποντας έτσι την αντίστοιχη ακτινοβολία, η οποία θα το φέρει σε επαφή με άτομα του αντίθετου προγραμματισμού. Ο φαύλος αυτός κύκλος αποδοχής της βίας σταματά όταν το άτομο παύει να αποδέχεται τον ρόλο του θύματος. Αυτές οι λανθασμένες πεποιθήσεις δεν αφορούν μόνο την ταυτότητα του θύματος, αλλά και την ταυτότητα και τον ρόλο του θύτη, εφόσον τα άτομα αυτά μεταφέρουν τον προσωπικό τους συμβολισμό στα θύματά τους.

4.2.13 Χρήση ουσιών

Η υπερβολική χρήση οινοπνεύματος, η χρήση ναρκωτικών ουσιών ή άλλων φαρμάκων από ένα άτομο, η οποία δημιουργεί εξασθένηση της σωματικής, νοητικής και ψυχικής λειτουργικότητας σηματοδοτεί ότι αυτό 'κάνει χρήση ουσιών' (Straus & Hamby, 1999). Κατά τον Μάνο (1997, σελ. 505), «ο όρος ουσία μπορεί να αναφέρεται είτε σε κάποια (ψυχοδραστική) ουσία της οποίας ένα άτομο κάνει κατάχρηση, είτε σε κάποιο φάρμακο, είτε σε κάποια τοξίνη».

Δεν υπάρχει μόνο ένας παράγοντας που να καθορίζει γιατί κάποιοι άνθρωποι κάνουν χρήση ουσιών και κάποιοι άλλοι όχι. Η αιτία δεν είναι μόνο το άτομο ή το περιβάλλον του ή η ουσία, αλλά μάλλον η αλληλεπίδραση ανάμεσα σ' αυτές τις μεταβλητές. Είναι πιθανό πολλοί χρήστες ουσιών να έχουν προδιάθεση για χρήση. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον ίδιο (1997, σελ. 512-515), μελέτες σε αλκοολικούς έχουν δείξει ότι το παιδί ενός αλκοολικού που μόλις γεννήθηκε υιοθετήθηκε από οικογένεια μη αλκοολικών έχει μεγαλύτερη πιθανότητα να κάνει χρήση αλκοόλ, απ' ότι το παιδί ενός μη αλκοολικού που υιοθετήθηκε από οικογένεια μη αλκοολικών. Επομένως, η συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για μια γενετική προδιάθεση του ατόμου στη χρήση ουσιών. Αν και δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη προσωπικότητα που να σχετίζεται ειδικά με τη χρήση ουσιών, ωστόσο στοιχεία Αντικοινωνικής και Μεταιχμιακής Διαταραχής της Προσωπικότητας έχει αποδειχθεί ότι προδιαθέτουν ένα άτομο να κάνει χρήση. Επιθετικότητα και επαναστατικότητα στην παιδική ηλικία φαίνεται να προδιαθέτουν για κάτι τέτοιο, ενώ ορισμένες ψυχικές διαταραχές συνδέονται με το γεγονός, όπως για παράδειγμα οι αγχώδεις διαταραχές και η κατάθλιψη. Κοινωνικές και οικογενειακές αξίες επίσης φαίνεται να επηρεάζουν (π.χ. αν οι γονείς καπνίζουν, πίνουν ή κάνουν χρήση άλλων ουσιών, τα παιδιά τους είναι πιο επιρρεπή στο να κάνουν κι αυτά χρήση). Ίσως το ίδιο να ισχύει και για τους εφήβους που κάνουν φίλους άτομα που κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών.

Η χρήση ουσιών συχνά προκαλεί έντονη έκπτωση στον διαπροσωπικό και επαγγελματικό τομέα. Τα άτομα που κάνουν χρόνια χρήση συχνά παρουσιάζουν προβλήματα υγείας λόγω του υποσιτισμού και της κακής υγιεινής. Το σημαντικότερο είναι πως η χρήση ουσιών συνδέεται με εκδήλωση βίαιων και επιθετικών συμπεριφορών, καθώς μεταξύ άλλων, οι κυριότερες συνέπειες είναι ο κίνδυνος ατυχημάτων, βίας και εγκληματικών πράξεων. Για παράδειγμα το αλκοόλ θεωρείται υπεύθυνο για πάνω από 50% των θανάτων

σε αυτοκινητιστικά δυστυχήματα, ενώ αυξημένα είναι και τα ποσοστά διαπροσωπικών προβλημάτων στην οικογένεια και την εργασία.

Πιο συγκεκριμένα, οι μηχανισμοί με τους οποίους μπορεί να εκδηλωθεί βία κάτω από την επίδραση τοξικών ουσιών είναι συνήθως οι εξής:

- Οι ουσίες μπορούν να άρουν τις αναστολές και τον αυτοέλεγχο του ατόμου.
- Η τοξίκωση που προκαλούν, μπορεί να οδηγήσει σε παραλήρημα, κατά την διάρκεια του οποίου η σύγχυση, οι παραληρητικές ιδέες και οι ψευδαισθήσεις που παρουσιάζονται μπορούν να παρακινήσουν το άτομο να εκδηλώσει βίαιη συμπεριφορά.
- Το στερητικό σύνδρομο από τη χρήση τοξικών ουσιών μπορεί να οδηγήσει σε διέγερση, σύγχυση, ψύχωση και βία.

Οι τοξικές ουσίες που ενοχοποιούνται συχνά για πράξεις βίας είναι το αλκοόλ και τα οπιούχα (43% όλων των βίαιων εγκλημάτων διαπράττονται από άτομα που βρίσκονται κάτω από την επίδραση οπιούχων ή αλκοόλ), καθώς και οι αμφεταμίνες, η κάνναβη, η κοκαΐνη, το LSD κ.α.

Σύμφωνα με τους O' Leary και Schumacher, το 2003 πραγματοποιήθηκε από το National Family Violence Survey και το National Survey of Families & Households, μία έρευνα σχετικά με το εάν το αλκοόλ έχει άμεση σχέση με την άσκηση βίας ανάμεσα σε ζευγάρια, καθώς και εάν το αλκοόλ αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα άσκησης βίας ή εάν ισχύουν και τα δύο. Ένας στους δύο άντρες λοιπόν, μοιράστηκαν σε όμοιες ομάδες κατανάλωσης ποτού, οι οποίες ήταν βασισμένες στην ποσότητα και τη συχνότητα κατανάλωσης αλκοόλ. Οι αναλύσεις της σχέσης ανάμεσα στη βία μεταξύ ζευγαριών και την κατηγορία κατανάλωσης ποτού (δηλαδή το είδος και τον τρόπο κατανάλωσης) έδειξαν ότι αν και υπήρχε σημαντική σύνδεση ανάμεσα στην κατηγοριοποίηση κατανάλωσης ποτού και βίας στα ζευγάρια, και στα δύο δείγματα αντρών, τα ποσοστά ήταν πολύ μικρά. Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν ότι για να θεωρηθεί το αλκοόλ ο κυριότερος παράγοντας βίας ανάμεσα στα ζευγάρια, πρέπει πρώτα να γίνει διαφοροποίηση ή κατηγοριοποίηση ανάμεσα στους τρόπους κατανάλωσης αλκοόλ. Δηλαδή ανάλογα με την αύξηση στην ποσότητα και τη συχνότητα κατανάλωσης αλκοόλ, αυξάνεται και η εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών.

Επίσης, με βάση στοιχεία του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (1999), γεγονός αποτελεί ότι η χρήση ναρκωτικών και αλκοόλ εμφανίζεται σε πολλούς γάμους που υπάρχει κακοποίηση, όμως όχι σε όλους. Εκείνο που δείχνουν τα στοιχεία σχετικά μ' αυτό το θέμα είναι πως θεωρείται λάθος να πιστεύει κανείς ότι το αλκοόλ και τα ναρκωτικά είναι ο πρωταρχικός παράγοντας εμφάνισης κακοποίησης. Οι εξαρτησιογόνες ουσίες μπορεί να επιβαρύνουν τις σχέσεις στις οποίες υπάρχει κακοποίηση, αποτελούν όμως μόνο ένα μέρος του προβλήματος. Δηλαδή, ακόμα κι αν αφαιρεθεί το θέμα της χρήσης ουσιών ως πρωταρχικού παράγοντα για εμφάνιση βίας, οι κύριες ρίζες του φαινομένου εξακολουθούν να είναι και πολλές άλλες.

4.2.14 Κοινωνική ενσωμάτωση και κοινωνική αποδοχή

Η ομαλή σύνδεση ενός ατόμου στην κοινωνία και τους κοινωνικούς κανόνες διασφαλίζει την κοινωνική ενσωμάτωση και αποδοχή του από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο (Straus & Hamby, 1999).

Ο Conger (1980, σελ. 66), θεωρεί ότι το πέρασμα από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή σε πολλά άτομα δημιουργεί ξεσπάσματα τα οποία μπορεί μεταξύ άλλων να εκδηλώνονται με επιθετικότητα ή κάποιες φορές και με βιαιότητα. Τα άτομα, στην εφηβεία περισσότερο από κάθε άλλη περίοδο της ζωής τους, έχουν ανάγκη να μοιράζονται με τους άλλους τις απογοητεύσεις, τις αμφιβολίες και τα όνειρά τους. Αυτό μπορεί να χρησιμέψει σαν ένα είδος θεραπείας για κάποιους εφήβους, καθώς τους βοηθάει στην απελευθέρωση καταπιεσμένων συναισθημάτων όπως θυμός, άγχος, θλίψη κ.α. Κάτι τέτοιο σημαίνει παράλληλα ότι η γενική παραδοχή των συνομηλίκων και της ευρύτερης κοινωνικής ομάδας μπορεί να έχει τεράστια σημασία στη ζωή του εφήβου. Η κοινωνική ενσωμάτωση και αποδοχή εξαρτάται πολύ από τις εμπειρίες που είχε νωρίτερα στη ζωή του ο έφηβος, από την αυτοπεποίθηση, την εμπιστοσύνη στις δυνάμεις του, την θρησκευτική του ταυτότητα και την οικογενειακή και κοινωνικοοικονομική του κατάσταση.

Οι Argyle & Trower (1980, σελ.115) έχουν επισημάνει ότι, ο έφηβος στην μεταβατική αυτή περίοδο της ζωής του και στην προσπάθειά του να είναι κοινωνικά ενταγμένος και αποδεκτός μπορεί να ενσωματωθεί σε ομάδες που συμβαδίζουν με τα συνηθισμένα κοινωνικά πρότυπα ή με ομάδες που παρεκκλίνουν από τα σημαντικά παραδεκτά κοινωνικά πρότυπα. Τέτοιες ομάδες που παρεκκλίνουν μπορεί να είναι οι φυλετικές μειονότητες, άτομα που παρουσιάζουν κάποια σεξουαλική ιδιαιτερότητα, οι χρήστες ουσιών ή οι άνθρωποι με κάποια σωματική αναπηρία, και αυτές είναι που αποτελούν και αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης και αποδοχής. Για παράδειγμα πολύ έντονο είναι το πρόβλημα για τα άτομα που έχουν κάποια σοβαρή σωματική ή ψυχική ασθένεια ή αναπηρία τα ίδια ή κάποιο μέλος της οικογένειάς τους. Σ' αυτή την περίπτωση λόγω του κοινωνικού στιγματισμού ο έφηβος μπορεί να απορριφθεί και να απομονωθεί από το κοινωνικό περιβάλλον, γεγονός το οποίο συντελεί στην μη ομαλή κοινωνική προσαρμογή και ενσωμάτωσή του.

Επίσης, ο Γεωργούλας (2000, σελ. 79-81) αναφέρει πως σύμφωνα με έρευνες όσοι μετανάστευσαν ως παιδιά είχαν μεγαλύτερη πιθανότητα να εμφανίσουν τέτοιου είδους προβλήματα. Το πρόβλημα μάλιστα ήταν πιο έντονο για εκείνους, που ως παιδιά, ανήκαν και σε διαφορετικό θρήσκευμα. Τα πολιτισμικά διαφορετικό άτομο θεωρείται, ακόμη και σήμερα, ότι ανήκει σε μια μορφή περιθωριακής προσωπικότητας. Αυτές οι έρευνες έχουν συσχετίσει αυτό το γεγονός με αισθήματα κατωτερότητας και μειονεξίας που μπορεί να οδηγήσουν το παιδί στην εφηβεία σε παραβατικές ή βίαιες συμπεριφορές με την ένταξή του σε συμμορίες ανηλίκων λόγω της μη αποδοχής τους από το υπάρχον κοινωνικό σύνολο. Παρόμοιο πρόβλημα, έχει αποδειχτεί μέσα από έρευνες, ότι μπορεί να υπάρξει σε άτομα που ως παιδιά ανήκαν σε οικογένειες με χαμηλό κοινωνικό status όπως οικογένειες στις οποίες μπορεί κανείς να συναντήσει χρήση ουσιών, αλκοόλ, αυτοκτονία, εγκληματικές πράξεις, κλοπές, φτώχεια, συνεχείς μετακινήσεις και ασταθές οικογενειακό περιβάλλον, κακοποίηση, διαζύγια κ.α..

Αντιθέτως, μια αδημοσίευτη έρευνα του Ramirez που πραγματοποιήθηκε από το University του Hampshire, εξετάστηκε το εάν παίζει κάποιο ρόλο η ενσωμάτωση και η κοινωνική αποδοχή των Μεξικανικών εθνικοτήτων στην Αγγλοαμερικανική κοινωνία με την εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών προς τον ή την σύντροφο. Εξετάστηκε δείγμα 348 φοιτητών και τα αποτελέσματα έδειξαν ότι άτομα που είχαν Μεξικο-αμερικανική

εθνικότητα και ενσωματώθηκαν στην Αγγλοαμερικανική κοινωνία δεν είχαν πιθανότητα να εκδηλώσουν βίαιη συμπεριφορά προς τον/την σύντροφο. Επίσης, και η κοινωνική αποδοχή από την κοινωνία συνδέθηκε με μειωμένη πιθανότητα άσκησης έντονης βιαιοπραγίας εναντίον του/της συντρόφου, τόσο σε Μεξικο-αμερικάνους όσο και σε μη Μεξικανούς.

Τέλος, η άποψη του Μάνου (1997, σελ.426) είναι πως ένας επιπλέον παράγοντας, ο οποίος στις μέρες μας είναι καθοριστικός για την ομαλή κοινωνική ενσωμάτωση και αποδοχή ενός ατόμου τόσο από την ίδια την οικογένεια στην οποία ανήκει, όσο και την παρέα αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο αποτελεί η σεξουαλική ταυτότητα του εφήβου. Ο έφηβος που ανακαλύπτει σ' αυτό το στάδιο την σεξουαλικότητά του, μπορεί να εκδηλώσει την προτίμησή του για άτομα του αντίθετου φύλου. Αυτό για το κοινωνικό σύνολο αποτελεί «ταμπού» και πολύ συχνά αποδοκιμάζεται με διάφορες μορφές όπως απέχθεια, αποστροφή ή απομάκρυνση από τα άτομα που παρουσιάζουν μια σεξουαλική ιδιαιτερότητα. Ο έφηβος σ' αυτή την περίπτωση δέχεται μεγάλες πιέσεις που μπορεί να τον οδηγήσουν σε διάφορες διαταραχές της διάθεσης ή της προσωπικότητας, στην χρήση ουσιών αλλά και στην εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς. Για παράδειγμα ο ομοφυλοφιλικός πανικός πρόκειται για ασυνείδητες ομοφυλοφιλικές επιθυμίες οι οποίες μπορεί κάποια χρονική στιγμή να έρθουν στην επιφάνεια και το άτομο να νομίζει ότι το κατηγορούν για ομοφυλοφιλικές επιθυμίες και πράξεις. Τότε στην προσπάθειά του να αποδείξει τον ανδρισμό του το άτομο πιθανόν να αρχίσει να εκδηλώνει βίαια ξεσπάσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ:

Η ΕΡΕΥΝΑ

5.1 Μεθοδολογία έρευνας

Η συγκεκριμένη έρευνα εντάσσεται στη **Διεθνή Μελέτη** για τις **Συντροφικές Σχέσεις** και αφορά στην άσκηση φυσικής βίας και τραυματισμού από την πλευρά του θύτη στις συντροφικές σχέσεις ανάμεσα στους φοιτητές, καθώς και τους αιτιολογικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην εκδήλωση της βίας. Η παρούσα μελέτη πραγματοποιείται από ερευνητική ομάδα και μάλιστα σε αρκετές χώρες του κόσμου. Γι' αυτό χρησιμοποιείται ένα ερωτηματολόγιο που έχει μεταφραστεί στην γλώσσα της κάθε χώρας και ξανά στην Αγγλική, με στόχο να διατηρηθεί «εννοιολογική ισοδυναμία» ανάμεσα στις συμμετέχουσες χώρες. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι μέσα από την διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας προήλθε, λόγω του πλήθους των υπό μελέτη μεταβλητών, δηλαδή των διαφορετικών μορφών βίαιης συμπεριφοράς (ψυχολογική, σεξουαλική, σωματική κ.α.) είτε αυτή ασκείται από την πλευρά του θύτη είτε από αυτήν του θύματος, καθώς και των πολλαπλών παραγόντων που συμβάλλουν στην εκδήλωσή της (π.χ. στρες στη σχέση, κατάθλιψη, ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης κ.α.), ένας σημαντικός αριθμός Πτυχιακών και άλλων Εργασιών, μία εκ των οποίων είναι και η παρούσα.

5.2 Συμμετέχοντες

Αρχικά, το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτελούνταν από 390 προπτυχιακούς φοιτητές, του Τ.Ε.Ι. Κρήτης, καθώς και του Πανεπιστημίου Κρήτης και η συλλογή του πραγματοποιήθηκε κατά την χρονική διάρκεια του εαρινού εξαμήνου του 2004 και του χειμερινού εξαμήνου του 2005. Βασικό κριτήριο για την επιλογή των συμμετεχόντων ήταν να έχουν συμπληρώσει τα 18 έτη και άνω, καθώς και κατά την διάρκεια του τελευταίου έτους, να διατηρούν ή να είχαν διατηρήσει μία συντροφική ή έγγαμη σχέση, η οποία να έχει ή να είχε διάρκεια ενός μήνα ή και περισσότερο αντίστοιχα. Από το αρχικό δείγμα εξαιρέθηκε ως αμφισβητούμενο το 15,38% λόγω των πιθανά μη έγκυρων απαντήσεων, καθώς δήλωσε (περισσότερες από 10 φορές) ότι ο/η ίδιος/α ή ο/η σύντροφός του/της εμφάνισε μεγάλο αριθμό σοβαρών επιθέσεων ή τραυματισμών (π.χ. επίθεση με μαχαίρι ή όπλο, κάψιμο ή ζεμάτισμα, λιποθυμία ή σπάσιμο οστού εξαιτίας επίθεσης). Στο ποσοστό αυτό συμπεριλαμβάνονται και οι ερωτώμενοι των οποίων οι απαντήσεις κρίθηκαν ασυνεπείς, καθώς ήταν αντιφατικές (π.χ. τραυματισμό του εαυτού, δίχως να αναφέρει επίθεση από το/τη σύντροφο, τραυματισμό του/της συντρόφου, όχι όμως επίθεση προς αυτόν/αυτήν, ότι ο/η σύντροφος δέχτηκε φυσική επίθεση χωρίς όμως να αναφερθεί ψυχολογική βία από αυτόν/αυτήν, ή ότι επιτέθηκε σωματικά προς το/τη σύντροφο, αλλά δεν ανέφερε ψυχολογική βία προς αυτόν/αυτήν). Επίσης, εξετάστηκαν και αφαιρέθηκαν όσα δεδομένα εντοπίστηκαν ως ελλιπή, δηλαδή οι περιπτώσεις συμμετεχόντων που είχαν μία ολόκληρη σειρά ή στήλη ή σελίδα απαντήσεων κενή ή συμπληρωμένη με

την ίδια απάντηση. Τελικά τα έγκυρα δεδομένα, αφού εξαιρέθηκαν όλες οι παραπάνω περιπτώσεις αφορούν 247 άτομα (74,85%). Τόσο οι φοιτητές του Τ.Ε.Ι., όσο και του Α.Ε.Ι. αξιολογήθηκαν μαζί και δεν βρέθηκαν αξιόλογες στατιστικά σημαντικές διαφορές. Η μόνη εξαίρεση ήταν το ποσοστό και η συχνότητα σοβαρού τραυματισμού. Συγκεκριμένα, στατιστικά σημαντικά ($t=2,02$, $p=,045$) περισσότεροι φοιτητές Τ.Ε.Ι. (περίπου 2,6%) δήλωσαν ότι έχουν ασκήσει σοβαρό τραυματισμό προς τους συντρόφους τους, σε αντίθεση με τους φοιτητές Πανεπιστημίου οι οποίοι εμφάνισαν σοβαρό τραυματισμό εναντίον του/της συντρόφου τους σε μηδενικό ποσοστό (0%). Επίσης, σχετικά με τη συχνότητα σοβαρού τραυματισμού οι φοιτητές Τ.Ε.Ι. άσκησαν σοβαρό τραυματισμό συχνότερα (περίπου 11,2 φορές κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου) έναντι των φοιτητών Πανεπιστημίου, οι οποίοι δεν εμφάνισαν καμία φορά σοβαρό τραυματισμό προς το/τη σύντροφό τους τον τελευταίο χρόνο.

5.2.1 Χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων

Από τους 247 φοιτητές που αποτελούν το συνολικό δείγμα, οι 68 (27,5%) είναι άντρες και οι 179 (72,5%) είναι γυναίκες. Ο αυξημένος αριθμός φοιτητριών οφείλεται στο γεγονός της επικράτησης εγγεγραμμένων γυναικών στα Τμήματα των Σχολών Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και Νοσηλευτικής του Τ.Ε.Ι. Κρήτης, στις οποίες έγινε η συλλογή του δείγματος. Η ηλικία των συμμετεχόντων κυμαίνεται από 18-39 ετών, με ενδιάμεση κατηγορία την ηλικία των 21 ετών. Παρ' όλο που οι ηλικίες των φοιτητριών είναι λίγο μεγαλύτερες από των φοιτητών, η διαφορά ωστόσο δεν είναι στατιστικά σημαντική. Στην πλειοψηφία τους οι φοιτητές είναι τεταρτοετείς ($N=85$, 34,6%) και πρωτοετείς ($N=55$, 22,4%). Ενώ οι άντρες ήταν κυρίως τριτοετείς και τεταρτοετείς (58,3%) και οι γυναίκες κυρίως πρωτοετείς και τεταρτοετείς (63,7%), δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά. Τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων δίνονται στον Πίνακα 5.1.

Το σύνολο του δείγματος ήταν Έλληνες και οι περισσότεροι προέρχονταν από αρκετά ευνοϊκό οικογενειακό περιβάλλον, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων των φοιτητών ήταν παντρεμένοι (87,8%) και το κοινωνικοοικονομικό τους επίπεδο σχετικά υψηλό. Συγκεκριμένα, υψηλό ήταν το ποσοστό των πατέρων των φοιτητών (46,6%) αλλά και των μητέρων (43,4%), οι οποίοι ήταν απόφοιτοι έως και της τάξεως του Γυμνασίου, ενώ αρκετά μικρότερο ήταν το ποσοστό των γονέων οι οποίοι είχαν Πανεπιστημιακές ή και μεταπτυχιακές σπουδές (20,9% των πατέρων και 17,0% των μητέρων). Το οικογενειακό εισόδημα των περισσότερων φοιτητών ήταν σχετικά υψηλό, καθώς στην κατηγορία της τάξεως των 14.000ευρώ/χρόνο δήλωσε ότι ανήκει το 22,6% με ενδιάμεση κατηγορία τα 21.000ευρώ/χρόνο την οποία επίσης ανέφερε σχετικά υψηλό ποσοστό των φοιτητών (17,4%). Τέλος περισσότεροι αρένες φοιτητές ανέφεραν οικογενειακό εισόδημα πάνω από 42.000ευρώ σε σχέση με τις φοιτήτριες και περισσότερες φοιτήτριες ανέφεραν εισόδημα έως 14.000ευρώ σε σχέση με τους φοιτητές. Η μέση βαθμολογία στην Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων ήταν 2,71.

Πίνακας 5.1 Χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων (%)

Χαρακτηριστικά	Σύνολο (N=247)	Άντρες (N=68)	Γυναίκες (N=179)	$\chi^2 /$ t-test
Έτος φοίτησης				.337
Πρωτοετείς	26,4	25,4	26,8	
Δευτεροετείς	16,7	16,4	16,8	
Τριτοετείς	22,4	29,9	19,6	
Τεταρτοετείς	34,6	28,4	36,9	
Ηλικία (σε έτη)				
Διάμεση τιμή	21	21	21	.057
Οικογενειακή κατάσταση γονέων				.459
Παντρεμένοι	87,8	91,0	86,6	
Διαζευγμένοι	5,7	3,0	6,7	
Πεθαμένοι	4,5	6,0	3,9	
Χωρισμένοι/ Ανύπαντροι	2,0	0,0	2,8	
Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα				.148
Έως Δημοτικό σχολείο	25,8	16,4	29,4	
Γυμνάσιο	16,8	20,9	15,2	
Λύκειο	36,5	43,3	33,9	
Πανεπιστήμιο/Μεταπτυχιακά	20,9	19,4	21,4	
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας				.495
Έως Δημοτικό σχολείο	28,8	22,0	31,5	
Γυμνάσιο	14,6	17,7	13,4	
Λύκειο	39,4	41,2	38,8	
Πανεπιστήμιο/Μεταπτυχιακά	17	19,1	16,3	
Οικογενειακό εισόδημα				
Διάμεση κατηγορία (σε €)	<21.000	<21.000	<21.000	
<14.000 €	24,8	17,5	27,6	.132
<28.000 €	40,0	39,7	40,2	
<42.000 € ή περισσότερο	35,2	42,9	32,4	

Κλίμακα Κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης (σε πεμπτημύροια)	3,09	3,41	2,97	.094
---	------	------	------	------

5.2.2 Χαρακτηριστικά των συντροφικών σχέσεων των συμμετεχόντων

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (N=209, 86,0%), ανέφερε μία συντροφική σχέση στην οποία το σύνολο (81,6%) ήταν σεξουαλικά ενεργοί (88,1 των αντρών και 79,2% των γυναικών). Ένας πολύ μικρός αριθμός φοιτητών ανέφερε ότι συζεί (N=25, 10,3%) και ελάχιστοι ήταν αρραβωνιασμένοι (N=3, 3,3%). Το 54,7% των φοιτητών ανέφερε ότι η σχέση την οποία περιέγραψε αφορούσε την παρούσα σχέση τους, ενώ το 45,3% αφορούσε την περιγραφή προηγούμενης σχέσης.

Σχεδόν οι μισοί φοιτητές ανέφεραν ότι είχαν μία σχέση διάρκειας 1-11 μήνες (42,1%), αλλά και ένα σημαντικό ποσοστό είχε σχέση αρκετά μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, δηλαδή περισσότερο από 2 χρόνια (31,2%). Οι περισσότεροι (56,8%) δεν ανέφεραν διακοπή της σχέσης τους (36,4% των αντρών και 64,4% των γυναικών), ενώ στην πλειοψηφία (45,5%) ζούσαν μόνοι τους (37, 9% των αρένων φοιτητών και 48,3% των φοιτητριών) ή με συγκάτοικο (17,2%). Τα χαρακτηριστικά των συντροφικών σχέσεων των φοιτητών δίνονται στον πίνακα 5.2.

Πίνακας 5.2 Χαρακτηριστικά των συντροφικών σχέσεων των φοιτητών (%)

Χαρακτηριστικά	Σύνολο (N=247)	Άντρες (N=68)	Γυναίκες (N=179)	$\chi^2 /$ t-test
Διαμονή				.002
Με το/τη σύντροφο	16,4	15,2	16,9	
Μόνοι τους	45,5	37,9	48,3	
Συγκάτοικο	17,2	10,6	19,7	
Γονείς	16,0	24,2	12,9	
Άλλο	4,9	12,1	2,2	
Κατάσταση σχέσης				.009
Παρούσα	54,7	41,2	59,8	
Προηγούμενη	45,3	58,8	40,2	
Τύπος σχέσης				.171
Συντροφική	86,0	81,8	87,6	
Αρραβωνιασμένοι	3,3	1,5	4,0	
Παντρεμένοι	,4	0,0	0,6	

Συζούν	10,3	16,7	7,9	
Διάρκεια σχέσης				.013
<11 μήνες	42,1	55,8	36,9	
1 <2 χρόνια	26,7	25,0	27,3	
2 χρόνια +	31,2	19,1	35,8	
Διακοπή σχέσης				.001
Δεν έχει διακοπεί	56,8	36,4	64,4	
<11 μήνες πριν	20,5	42,4	22,4	
Περίπου 1 χρόνο πριν	5,8	7,6	5,1	
> 1 χρόνο	9,5	13,6	7,9	
Σεξουαλικά ενεργοί	81,6	88,1	79,2	.076
Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων	2,71	2,68	2,73	.003

5.3 Ερευνητικά εργαλεία

Αξιολόγηση της συντροφικής βίας. Το ερωτηματολόγιο για την διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας αποτελείτο από τα παρακάτω μέρη:

1) Το εξώφυλλο, το οποίο ανέφερε το σκοπό της έρευνας, τα δικαιώματα των ατόμων που λάμβαναν μέρος στην συγκεκριμένη έρευνα, καθώς και τα στοιχεία τους με στόχο την άμεση επικοινωνία εις περίπτωση που υπήρχαν ερωτήσεις μετά από την συμπλήρωσή του.

2) Τα δημογραφικά στοιχεία, τα οποία περιελάμβαναν στοιχεία που αφορούν χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων όπως: ηλικία, έτος φοίτησης, οικογενειακή κατάσταση κ.α. (βλ. Πίνακα 5.1) καθώς και χαρακτηριστικά που αφορούν τη συντροφική σχέση όπως: κατάσταση της σχέσης, τύπος σχέσης, διάρκεια κ.α. (βλ. Πίνακα 5.2).

3) Το Προφίλ του Ατόμου και της Σχέσης (*the Personal and Relationship Profile; PRP*), το οποίο μέσα από στοιχεία που συλλέγονται για τον ερωτώμενο και τον ερωτώμενο και το/τη σύντροφό του/της διερευνά τους αιτιολογικούς παράγοντες εμφάνισης βίαιων συμπεριφορών. Ακόμη σε αυτό το μέρος περιλαμβάνεται η Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων βάση της οποίας αξιολογείται η τάση να δίνονται κοινωνικά αποδεκτές απαντήσεις και αξιολογήθηκε στο παρόν στάδιο της έρευνας.

4) Η Αναθεωρημένη Κλίμακα Τακτικών Σύγκρουσης (*Revised Conflict Tactics Scales; CTS2*) των Straus, Hamby, Boney-McCoy, & Sugarman (1996, 1999), η οποία δίνει πληροφορίες για την εκδήλωση βίας τόσο σε ποσοστό όσο και σε συχνότητα, καθώς και τη σοβαρότητά της ανάλογα με το εάν είναι ήπια ή σοβαρή. Η Αναθεωρημένη Κλίμακα Τακτικών Σύγκρουσης και

το *Προφίλ του Ατόμου και της Σχέσης* είναι σταθμισμένα εργαλεία, με αξιοπιστία και εγκυρότητα (Straus, 1990α,β. Straus, et al., 1996, 1999).

Η Αναθεωρημένη Κλίμακα Τακτικών Σύγκρουσης διερευνά τα εξής:

- α)** τη Φυσική Επίθεση (Physical assault),
- β)** τη Φυσική Βλάβη/Τραυματισμό (Physical Injury),
- γ)** τη Ψυχολογική Βία/Επίθεση (Psychological aggression) και
- δ)** το Σεξουαλικό Εξαναγκασμό (Sexual coercion).

Στην παρούσα μελέτη εξετάζεται μόνο η Φυσική Επίθεση και ο Τραυματισμός. Τα στοιχεία της Κλίμακας αξιολογούν πόσες φορές ο ερωτώμενος διέπραξε οποιαδήποτε από τις παραπάνω μορφές βίας προς το/τη σύντροφο (διάπραξη) και πόσες φορές ο/η σύντροφος επέβαλε οποιαδήποτε από τις παραπάνω μορφές βίας στον ερωτώμενο (θυματοποίηση). Επομένως, για κάθε μορφή βίας, αξιολογείται τόσο η επιβολή από το/τη σύντροφο-θύτη, όσο και η επιβολή προς το/τη σύντροφο-θύμα. Οι απαντήσεις δίνονται στην ακόλουθη κλίμακα:

- (1) *Μία φορά τον τελευταίο χρόνο,*
- (2) *Δύο φορές τον τελευταίο χρόνο,*
- (3) *3-5 φορές τον τελευταίο χρόνο,*
- (4) *6-10 φορές τον τελευταίο χρόνο,*
- (5) *11-20 φορές τον τελευταίο χρόνο,*
- (6) *Περισσότερες από 20 φορές τον τελευταίο χρόνο,*
- (7) *Καμία φορά τον τελευταίο χρόνο, αλλά συνέβη πιο πριν,*
- (8) *Αυτό δεν έχει συμβεί ποτέ.*

Οι βαθμολογίες δίνουν τη δυνατότητα για αξιολόγηση τόσο της επικράτησης (σε ποσοστά) της κάθε μίας από τις τέσσερις μορφές βίας, όσο και της χρονιότητας (συχνότητα εμφάνισης). Η επικράτηση αφορά το ποσοστό του δείγματος που αναφέρει μία ή περισσότερες περιπτώσεις οποιασδήποτε μορφής βίας, ενώ η συχνότητα αφορά μόνο όσους ενεπλάκησαν τουλάχιστον μία φορά σε βίαιη συμπεριφορά (δηλ., αφορά στον αριθμό των φορών που διεπράχθη -από το θύτη ή προς το θύμα- η βίαιη συμπεριφορά). Οι βαθμολογίες επίσης επιτρέπουν την αξιολόγηση της εμφάνισης οποιασδήποτε μορφής βίας σε ποσοστό και συχνότητα, τόσο τον προηγούμενο χρόνο όσο και για ολόκληρη τη ζωή του ερωτώμενου. Τέλος, η Κλίμακα δίνει ξεχωριστές βαθμολογίες για την «*ήπια*» και τη «*σοβαρή*» βία. «*Σοβαρή*» βία θεωρούνται οι συμπεριφορές, οι οποίες εμπεριέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο βλάβης/τραυματισμού που θα απαιτήσουν ιατρική φροντίδα. Όταν δίνονται ποσοστά και συχνότητες και για τους δύο μαζί τύπους (δηλ. για το συνδυασμό τους) ονομάζεται «*συνολική*» βία.

α) Φυσική Βία : Ως '**Φυσική Βία**' ορίζεται η Κλίμακα που μετράει τη σωματική επίθεση, όπως αυτή διαγράφεται από πράξεις που κυμαίνονται από παραδείγματα των στοιχείων της κλίμακας, όπως π.χ. χαστούκισμα, σπρώξιμο ή ακόμα και χρήση μαχαιριού ή όπλου, γρονθοκόπημα ή χτύπημα κ.α. **β) Τραυματισμός :** Ως '**Τραυματισμός**' ορίζεται η Κλίμακα που μετράει το σωματικό τραυματισμό που προκαλείται από το σύντροφο, όπως διαφαίνεται από τον τραυματισμό οστών ή ιστού, η ανάγκη για ιατρική φροντίδα ή ο συνεχόμενος πόνος για μια ή παραπάνω ημέρες (Gelles & Straus 1979, Straus 1979) .

5.4 Διαδικασία χορήγησης του ερωτηματολογίου

Η χορήγηση του ερωτηματολογίου έγινε με διαδικασίες, οι οποίες εγκρίθηκαν αρχικά από τις αρμόδιες αρχές του κάθε ιδρύματος της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπου και χορηγήθηκε. Επειδή το δείγμα της παρούσας έρευνας είναι ευκαιριακό, τα αποτελέσματα αναφέρονται στο συγκεκριμένο δείγμα και σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικά των φοιτητών στο σύνολό τους. Το γεγονός ότι τα δύο τρίτα του δείγματος αποτελείται από γυναίκες επιβεβαιώνει την μη αντιπροσωπευτικότητά του.

Κατά την έναρξη ενός προγραμματισμένου μαθήματος, οι ερευνητές έμπαιναν στην τάξη και εξηγούσαν προφορικά τους στόχους και τις απαιτήσεις της έρευνας και ζητούσαν από τους φοιτητές να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο. Οι φοιτητές ενημερώνονταν ότι η συμμετοχή τους είναι εντελώς εθελοντική και ότι είναι απόλυτα ελεύθεροι να αποφασίσουν να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο ή όχι. Τους εξηγούσαν επίσης ότι, παρόλο που έπρεπε να απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις, μπορούσαν να παραλείψουν οποιαδήποτε ερώτηση ήθελαν, ή να διακόψουν τη συμπλήρωση οποιαδήποτε στιγμή. Ζητούσαν από τους φοιτητές να μην γράψουν πουθενά το όνομά τους και να μην παρέχουν οποιαδήποτε άλλη πληροφορία θα μπορούσε να βοηθήσει στην αναγνώριση της ταυτότητάς τους. Εάν αποφάσιζαν να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο, τους δίνονταν πληροφορίες για τη χρήση του φύλλου απαντήσεων και ξεκινούσαν τη συμπλήρωσή του. Μόλις το ολοκλήρωναν, έπρεπε να το τοποθετήσουν σε ένα κουτί κοντά στην έξοδο της αίθουσας και να αποχωρήσουν. Οι φοιτητές που αποφάσιζαν ότι δεν επιθυμούσαν να συμμετάσχουν, απλά επέστρεφαν ασυμπλήρωτο το ερωτηματολόγιο, τοποθετώντάς το στο ίδιο κουτί και αποχωρούσαν. Έτσι κανείς δεν γνώριζε εάν το είχαν συμπληρώσει ή όχι. Οι ίδιες πληροφορίες ήταν τυπωμένες και στο εξώφυλλο του ερωτηματολογίου.

Η συναίνεσή τους εξασφαλιζόταν προφορικά προκειμένου να αποφευχθεί η συμπλήρωση οποιουδήποτε εγγράφου θα περιελάμβανε το όνομά τους. Αυτό παρείχε την μέγιστη εμπιστευτικότητα και ανωνυμία. Η συναίνεση περιελάμβανε μία πρόταση στο εξώφυλλο του ερωτηματολογίου που ενημέρωνε ότι ο σκοπός της έρευνας είναι η μελέτη της σχέσης μεταξύ των συντρόφων. Επίσης, τους πληροφορούσε ότι περιλαμβάνονται ερωτήσεις για την σχέση τους με τον/την τωρινό/ή σύντροφο (συζυγική ή συντροφική σχέση), για τις στάσεις και εμπειρίες τους, για το οικογενειακό τους ιστορικό και την προσωπικότητά τους. Επίσης, ενημερώνονταν ότι ορισμένες ερωτήσεις αφορούν ευαίσθητα θέματα, όπως οι σεξουαλικές τους σχέσεις. Κατά την έξοδο των φοιτητών από την αίθουσα τους δίνονταν ένα φυλλάδιο, το οποίο περιείχε πρόσθετες πληροφορίες για την έρευνα και πληροφορίες για τοπικές υπηρεσίες υγείας και άλλους φορείς παροχής ψυχολογικής βοήθειας–υποστήριξης για άτομα που έχουν υποστεί βία στις σχέσεις τους (π.χ. υπηρεσίες για κακοποιημένες γυναίκες). Στην περίπτωση που είχαν βιώσει οποιαδήποτε από τα προβλήματα αναφέρονταν στο ερωτηματολόγιο, παροτρύνονταν να επικοινωνήσουν με τις υπηρεσίες αυτές.

5.5 Ερευνητικές υποθέσεις

Οι ερευνητικές υποθέσεις στις οποίες βασίστηκε η παρούσα έρευνα ήταν οι ακόλουθες :

1. Ποια είναι τα ποσοστά και η συχνότητα άσκησης φυσικής βίας και τραυματισμού στις συντροφικές σχέσεις των φοιτητών; Αναμέναμε ότι τα ποσοστά και η συχνότητα εκδήλωσης βίαιων συμπεριφορών στις συντροφικές σχέσεις των φοιτητών θα ήταν υψηλά.
2. Υπάρχει διαφοροποίηση σχετικά με τα ποσοστά και τη συχνότητα φυσικής βίας και τραυματισμού ανάμεσα στα δύο φύλα; Αναμέναμε ότι οι φοιτητές (άρρηνες) θα εκδήλωναν αυξημένα ποσοστά και συχνότητα φυσικής βίας και τραυματισμού σε σχέση με τις συντρόφους τους, καθώς σύμφωνα με τη βιβλιογραφία θεωρείται ότι η άσκηση βίας είναι περισσότερο χαρακτηριστικό των αντρών προς τις συντρόφους τους, παρά το αντίθετο.
3. Σχετίζονται τα ποσοστά διάπραξης και συχνότητας βίαιων συμπεριφορών με το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των φοιτητών; Αναμέναμε ότι τα αποτελέσματα της έρευνας στο συγκεκριμένο ερώτημα θα ήταν θετικά.
4. Ποια είναι τα αίτια εμφάνισης της βίας στη σχέση ορισμένων ζευγαριών και όχι άλλων; Αναμέναμε ότι τόσο παράγοντες που αφορούν τη συντροφική σχέση όσο και ενδοψυχικοί παράγοντες θα σχετίζονται με την εκδήλωση φυσικής βίας και τραυματισμού στις συντροφικές σχέσεις των φοιτητών.

5.6 Στατιστική Ανάλυση

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας παρουσιάζονται χωριστά για:

- α) τη *διάπραξη* και τη *θυματοποίηση*,
- β) το *ποσοστό* και τη *συχνότητα*,
- γ) το *συνολικό επίπεδο βίας* και το *επίπεδο σοβαρής βίας* και
- δ) τους *άντρες* και τις *γυναίκες*.

Οι μεταβλητές ελέγχου ήταν οι εξής:

Φύλο. Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι σχεδόν το σύνολο του δείγματος, δηλαδή τα 2/3 περίπου των φοιτητών (72,5%) ήταν γυναίκες, όλες οι αναλύσεις παρουσιάζονται χωριστά για τους άντρες και τις γυναίκες ή ελέγχονται ως προς το φύλο.

Ηλικία. Έχει αποδειχτεί μέσα από την ανάλυση των στοιχείων ότι όσο νεαρότερη η ηλικία του ατόμου, τόσο υψηλότερα τα ποσοστά βίαιου εγκλήματος. Σ' αυτό συμπεριλαμβάνεται και η βία προς το/τη σύντροφο (π.χ. Stets & Straus, 1989). Για τις συγκεκριμένες αναλύσεις χρησιμοποιήθηκε ο μέσος όρος της ηλικίας των φοιτητών.

Κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Η κλίμακα αυτή δημιουργήθηκε από την μετατροπή σε z τιμές των τριών ακόλουθων μεταβλητών: *χρόνια εκπαίδευσης του πατέρα και της μητέρας* του φοιτητή και *οικογενειακό εισόδημα*. Το άθροισμα της κλίμακας αυτής μετετράπη επίσης σε z τιμές. Επομένως, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο κάθε φοιτητή παρουσιάζεται ως

τον αριθμό των μονάδων τυπικής απόκλισης πάνω ή κάτω από τον μέσο όρο του δείγματος.

Κλίμακα κοινωνικά αποδεκτών απαντήσεων. Η κλίμακα αυτή προέρχεται από το Προφίλ του Ατόμου και της Σχέσης και ελέγχει την τάση του ερωτώμενου να μην παραδέχεται ή να μην αποκαλύπτει κοινωνικά μη αποδεκτές συμπεριφορές. Αποτελείται από 13 στοιχεία, τα οποία αναφέρονται σε συμπεριφορές και συναισθήματα που είναι σχετικά δυσάρεστα, αλλά αληθινά για τους περισσότερους ανθρώπους, όπως «Δεν έχω πει ποτέ εσκεμμένα κάτι που θα στενοχωρούσε κάποιον» και «Έχουν υπάρξει περιπτώσεις που εκμεταλλεύτηκα κάποιον». Όσο περισσότερα θέματα ο ερωτώμενος αρνείται, τόσο πιθανότερο είναι να αποφεύγει επίσης ή να αρνείται την αποκάλυψη πιο δυσάρεστων πληροφοριών, όπως τη βία εναντίον του/της συντρόφου του/της. Στην παρούσα έρευνα, οι βαθμολογίες κυμάνθηκαν από 1,85 έως 3,62 (μ.ο.=2,71, τ.α.=0,35).

Η αξιοπιστία των υποκλιμάκων εκτιμήθηκε με τον Cronbach alpha ενώ ο Pearson product moment correlation coefficient χρησιμοποιήθηκε για τον έλεγχο της συνάφειας της υποκλίμακας της φυσικής βίας και τραυματισμού με την Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων και την Κλίμακα Κοινωνικοοικονομικού Επιπέδου. Το χ^2 χρησιμοποιήθηκε για τον έλεγχο υποθέσεων σχετικά με τη συμμετρία της βίας στη σχέση και τις διαφορές ανά φύλο για κατηγορικές μεταβλητές, ενώ το t-test χρησιμοποιήθηκε για τον έλεγχο διαφορών στους μέσους όρους ανά φύλο. Τέλος, για την πρόβλεψη των παραγόντων που επηρεάζουν την άσκηση φυσικής βίας και τραυματισμού χρησιμοποιήθηκε η regression analysis (ανάλυση παλινδρόμησης).

Αξιοπιστία και τάση για Κοινωνικά Αποδεκτές Απαντήσεις: Η ομοιογένεια των στοιχείων (Item homogeneity), εκτιμήθηκε με τον Cronbach alpha, για τις υποκλίμακες της φυσικής βίας και τραυματισμού προς το/τη σύντροφο. Η ομοιογένεια των στοιχείων για την ήπια φυσική βία ήταν 603 και για τον ήπιο τραυματισμό 563, ενώ για τα στοιχεία της σοβαρής βίας και του σοβαρού τραυματισμού ήταν, 947 και 832 αντίστοιχα. Προκειμένου να προσδιοριστεί εάν οι συντελεστές αξιοπιστίας ήταν το αποτέλεσμα της τάσης των φοιτητών να αποκρύπτουν κοινωνικά μη αποδεκτές συμπεριφορές, πραγματοποιήθηκε ανάλυση συνάφειας μεταξύ των μεταβλητών αυτών. Βρέθηκαν αρνητικές συσχετίσεις (δηλ. όσο πιο υψηλή η βαθμολογία στην Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων, τόσο πιο χαμηλές οι τιμές στην κλίμακα φυσικής βίας και τραυματισμού και το αντίθετο), οι οποίες δηλώνουν ότι η κλίμακα αξιολογεί όπως προβλέπεται την τάση των συμμετεχόντων να δίνουν κοινωνικά αποδεκτές απαντήσεις. Δηλαδή, οι φοιτητές που απαντούν με περισσότερο κοινωνικά αποδεκτό τρόπο αποκαλύπτουν λιγότερα περιστατικά βίαιης διάπραξης. Ωστόσο, καθώς οι περισσότερες συνάφειες ήταν χαμηλές και μη στατιστικά σημαντικές δεν αποτελούν απειλή της εγκυρότητας της κλίμακας (Straus, 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Ποσοστά και συχνότητα εμφάνισης άσκησης φυσικής βίας στις συντροφικές σχέσεις των φοιτητών

Τα ποσοστά και η συχνότητα άσκησης φυσικής βίας και τραυματισμού προς το/τη σύντροφο κατά την διάρκεια του τελευταίου χρόνου παρουσιάζονται στον πίνακα 6.1.

Πίνακας 6.1 Ποσοστό και συχνότητα φυσικής βίας προς το/τη σύντροφο τον τελευταίο χρόνο.

		Φύλο			
Φυσική βία		Σύνολο	Άντρες	Γυναίκες	T-test
		M.O. (T.A.)	M.O. (T.A.)	M.O. (T.A.)	
Ποσοστό	Συνολικά	31,11 (46,39)	46,66 (50,30)	25,45 (43,69)	2,89 (p=,005)
	Σοβαρή	17,85 (38,38)	28,81 (45,67)	13,93 (34,74)	2,27 (p=,025)
Συχνότητα	Συνολικά	17,27 (27,38)	20,39 (28,18)	15,19 (26,97)	0,77 (p=,44)
	Σοβαρή	11,87 (15,36)	16,23 (18,02)	8,65 (12,51)	1,57 (p=,12)

Σχετικά με τον τελευταίο χρόνο της σχέσης, στον Πίνακα 6.1 παρουσιάζονται τα ποσοστά και οι συχνότητες φυσικής βίας ανάλογα με τη σοβαρότητα (συνολικά και σοβαρή) καθώς και η κατανομή ανά φύλο. Από το σύνολο του δείγματος (N=247), υψηλό ποσοστό των φοιτητών (31,1%) παραδέχτηκε ότι άσκησε φυσική βία προς το/τη σύντροφό του, τουλάχιστον μία φορά κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου και από αυτό το ποσοστό το 17,85% δήλωσε ότι άσκησε σοβαρή βία. Επίσης, τους τελευταίους 12 μήνες οι συμμετέχοντες άσκησαν φυσική βία προς το/τη συντρόφο τους κατά μέσο όρο 17 φορές, ενώ σοβαρή φυσική βία (π.χ. χαστούκισμα, γρατσούνισμα, ξυλοδαρμός, μώλωπες κ.α.) ασκήθηκε από τους συμμετέχοντες, κατά μέσο όρο 12 φορές τον τελευταίο χρόνο.

Τα ποσοστά ανά φύλο δείχνουν ότι περίπου το 46,7% των αντρών και 25,5% των γυναικών άσκησαν φυσική βία εναντίον του/της συντρόφου τους, διαφορά, η οποία είναι στατιστικά σημαντική ($t=2,89$, $df=93,27$, $p=,005$). Αυτό δεν ισχύει και για την συχνότητα εμφάνισης (φορές/χρόνο), παρ' όλο που οι άντρες κατά μέσο όρο άσκησαν φυσική βία προς τις συντρόφους τους περίπου 20 φορές τον τελευταίο, ενώ οι γυναίκες περίπου 15 φορές τον τελευταίο χρόνο. Όσον αφορά στην άσκηση σοβαρής φυσικής βίας, οι άντρες σε ποσοστό στατιστικά σημαντικά υψηλότερο (28,81%) από τις γυναίκες (13,93%) άσκησαν σοβαρή βία. Η συχνότητα άσκησης σοβαρής βίας δεν

διαφοροποιήθηκε σημαντικά μεταξύ των φύλων (περίπου 9 φορές τον τελευταίο χρόνο από την πλευρά των γυναικών και 16 φορές από την πλευρά των αντρών).

6.1.1 Ποσοστό και συχνότητα εκδήλωσης τραυματισμού μεταξύ των συντρόφων

Στον Πίνακα 6.2 παρουσιάζονται τα ποσοστά και οι συχνότητες τραυματισμού, ανάλογα με τη σοβαρότητα (συνολικά και σοβαρός) όπως και η κατανομή ανά φύλο.

Πίνακας 6.2 Ποσοστό και συχνότητα τραυματισμού προς το/τη σύντροφο τον τελευταίο χρόνο.

Τραυματισμός		Φύλο			T-test
		Σύνολο M.O. (T.A.)	Άντρες M.O. (T.A.)	Γυναίκες M.O. (T.A.)	
Ποσοστό	Συνολικά	9,33 (29,15)	20,00 (40,30)	5,45 (22,77)	2,64 (p=,010)
	Σοβαρός	4,48 (20,74)	16,94 (37,84)	0 (0)	3,44 (p=,001)
Συχνότητα	Συνολικά	13,00 (13,08)	18,33 (13,79)	5,88 (8,16)	2,58 (p=,019)
	Σοβαρός	12,30 (7,95)	12,3 (7,95)	0 (0)	0 (0)

Το 9,3% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι τραυμάτισε τον σύντροφό του κατά την διάρκεια της σχέσης τους και περίπου το 4,5% ανέφερε ότι ο τραυματισμός που προκάλεσε προς το/τη σύντροφο ήταν σοβαρός (π.χ. κάψιμο, σπάσιμο οστού λόγω σοβαρής επίθεσης ή λιποθυμία κ.α.). Σχετικά με τη συχνότητα (φορές/χρόνο), τους τελευταίους 12 μήνες το 13% τραυμάτισε το/τη σύντροφό τους, κατά μέσο όρο 13 φορές και από αυτές, σχεδόν όλες αφορούσαν σοβαρό τραυματισμό.

Όσο για τα ποσοστά ανά φύλο, φαίνεται ότι μεγαλύτερο ποσοστό των αντρών (20%) και μικρότερο των γυναικών (περίπου 5,5%) έχουν προκαλέσει τραυματισμό στους συντρόφους τους, διαφορά, η οποία είναι στατιστικά σημαντική. Από το παραπάνω ποσοστό τραυματισμού των αντρών προς τις συντρόφους τους περίπου το 17% αφορά σοβαρό τραυματισμό, ενώ δεν εμφανίζεται ύπαρξη σοβαρού τραυματισμού από τις γυναίκες προς τους άντρες (0%), και η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική. Όσον αφορά στη συχνότητα φαίνεται ότι οι άντρες συμμετέχοντες τραυμάτισαν τις συντρόφους τους, κατά μέσο όρο 18 φορές τους τελευταίους 12 μήνες και από αυτές οι 12 είχαν να κάνουν με σοβαρό τραυματισμό. Οι γυναίκες προκάλεσαν τραυματισμό στους άντρες κατά μέσο όρο σχεδόν 6 φορές τον χρόνο, αλλά καμία από αυτές δεν προκάλεσε σοβαρό τραυματισμό. Η διαφορά συχνότητας

συνολικού τραυματισμού μεταξύ των φύλων είναι στατιστικά σημαντική καθώς ($t=2,58$, $df=18,2$, $p=,019$).

6.2 Συνάφεια της Υποκλίμακας της Φυσικής Βίας και του Τραυματισμού με την Κλίμακα Κοινωνικοοικονομικού Επιπέδου και την Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων των φοιτητών

Όπως παρατηρείται στον Πίνακα 6.3 το Κοινωνικοοικονομικό Επίπεδο των φοιτητών δεν σχετίζονταν με τα ποσοστά διάπραξης και συχνότητας εκδήλωσης Φυσικής Βίας. Ωστόσο, η Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων των φοιτητών βρέθηκε ότι σχετίζεται αρνητικά με το ποσοστό εκδήλωσης της συνολικής και σοβαρής Φυσικής Βίας.

Πίνακας 6.3 Συνάφεια της Υποκλίμακας της Φυσικής Βίας με την Κλίμακα του Κοινωνικοοικονομικού επιπέδου και την Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων.

Φυσική βία	Επίπεδο σοβαρότητας		
		ΚΚΕ ¹	ΚΚΑΑ ²
Ποσοστό	Συνολικά	,119	-,246(**)
	Σοβαρή	,099	-,258(**)
Συχνότητα	Συνολικά	,186	-,233
	Σοβαρή	,239	-,221

¹ Κλίμακα Κοινωνικοοικονομικού Επιπέδου

² Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων

Αντίστοιχα, στον Πίνακα 6.4 φαίνεται επίσης ότι το Κοινωνικοοικονομικό Επίπεδο των φοιτητών δεν σχετίζονταν με τα ποσοστά διάπραξης και συχνότητας εκδήλωσης Τραυματισμού, ενώ η Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων των φοιτητών βρέθηκε ότι σχετίζεται αρνητικά με το ποσοστό του συνολικού τραυματισμού.

Πίνακας 6.4 Συνάφεια της Υποκλίμακας του Τραυματισμού με την Κλίμακα του Κοινωνικοοικονομικού επιπέδου και την Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων.

Τραυματισμός	Επίπεδο σοβαρότητας		
		ΚΚΕ ¹	ΚΚΑΑ ²
Ποσοστό	Συνολικά	-,009	-,209(**)
	Σοβαρός	,037	-,096
Συχνότητα	Συνολικά	,045	-,055
	Σοβαρός	,533	-,433

¹ Κλίμακα Κοινωνικοοικονομικού Επιπέδου

² Κλίμακα Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων

6.3 Παλινδρόμηση του ποσοστού φυσικής βίας (συνολικά) με τις μεταβλητές πρόβλεψης

Πίνακας 6.5 Η παλινδρόμηση του ποσοστού φυσικής βίας (σύνολο) με τις μεταβλητές πρόβλεψης.

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μεταβλητές stepwise	Μεταβλητές πρόβλεψης	R square	Αλλαγή του R square	Προσαρμοσμένο R square	Άθροισμα τετραγώνων (Παλινδρόμηση)	Άθροισμα τετραγώνων (Σύνολο)	F	p
Φυσική βία (σύνολο)	Προβλήματα επικοινωνίας, Ζήλια, Δέσμευση στη σχέση, Ιστορικό παραμέλησης, Αυτοέλεγχος, Στρεσογόνες συνθήκες	1. Προβλήματα επικοινωνίας	,142	,142	,138	64968,81	456192,66	35,87	,000
		2. Στρεσογόνες συνθήκες	,165	,023	,157	75330,66	456192,66	21,26	,000

Για την επιλογή των παραγόντων πρόβλεψης (predictors) της φυσικής βίας και του τραυματισμού χρησιμοποιήθηκε η Βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση (Stepwise multiple regression).

Στον Πίνακα 6.5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης του ποσοστού της **φυσικής βίας (σύνολο)** με τις μεταβλητές πρόβλεψης. Μεταβλητές πρόβλεψης που χρησιμοποιήθηκαν στην παλινδρόμηση για το ποσοστό φυσικής βίας (συνολικά) ήταν τα Προβλήματα επικοινωνίας, η Ζήλια, η Δέσμευση στη σχέση, το Ιστορικό παραμέλησης, ο Αυτοέλεγχος και οι Στρεσογόνες συνθήκες. Από αυτές, τα Προβλήματα επικοινωνίας και οι Στρεσογόνες συνθήκες ερμηνεύουν ένα ποσοστό της διακύμανσης της φυσικής βίας (σύνολο).

Το τετράγωνο του R (R square) δείχνει ότι το 14,2% της διακύμανσης της φυσικής βίας μπορεί να προβλεφθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή «Προβλήματα επικοινωνίας» ή ότι η παλινδρόμηση ερμήνευσε το 14,2% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής. Το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) δίνει μία πιο φειδωλή εκτίμηση, καθώς λαμβάνει υπόψη του τον αριθμό των μεταβλητών πρόβλεψης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ,138 που σημαίνει ότι το 13,8% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (σύνολο φυσικής βίας) μπορεί να προβλεφθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή (προβλήματα επικοινωνίας). Όταν ο αριθμός των παρατηρήσεων (δεδομένων) είναι μεγάλος σε σχέση με τις μεταβλητές πρόβλεψης η τιμή του R square έχει μικρή διαφορά από την τιμή του adjusted R square. Οι τιμές F και p δείχνουν ότι η ανεξάρτητη μεταβλητή «προβλήματα επικοινωνίας» προβλέπει έγκυρα την εξαρτημένη μεταβλητή. Το Άθροισμα των τετραγώνων της διακύμανσης της Παλινδρόμησης (δηλ., της διακύμανσης που μπορεί να εξηγηθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή) και η Συνολική διακύμανση (η συνολική διακύμανση / μεταβλητότητα γύρω από το μέσο όρο) επίσης παρουσιάζονται στον Πίνακα.

Το άθροισμα των τετραγώνων του σφάλματος της πρόβλεψης (δηλ., το άθροισμα των τετραγώνων του υπολοίπου ή sum of squares of Residuals) υπολογίζεται με την αφαίρεση του αθροίσματος των τετραγώνων της

Παλινδρόμησης από το Σύνολο του αθροίσματος των τετραγώνων (ή το συνολικό άθροισμα των τετραγώνων). Συγκεκριμένα, η ανεξάρτητη μεταβλητή ερμηνεύει το 64.968,81 της συνολικής διακύμανσης (456.192,66), ενώ το υπόλοιπο 391223,853 δεν μπορεί να εξηγηθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή.

Η μεταβλητή «Στρεσσογόνες συνθήκες» ερμηνεύει ακόμα ένα 2,3% της διακύμανσης. Συνολικά, οι δύο μεταβλητές (Προβλήματα επικοινωνίας και Στρεσσογόνες συνθήκες) είναι υπεύθυνες για το 16,5% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (ποσοστό φυσικής βίας).

Το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) δίνει μία πιο φειδωλή εκτίμηση, καθώς λαμβάνει υπόψη του τον αριθμό των μεταβλητών πρόβλεψης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ,157 που σημαίνει ότι το 15,7% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (σύνολο φυσικής βίας) μπορεί να προβλεφθεί από τις ανεξάρτητες μεταβλητές (στρεσσογόνες συνθήκες και προβλήματα επικοινωνίας) μαζί. Με άλλα λόγια, οι δύο μεταβλητές πρόβλεψης συνεισφέρουν αρκετά στην αιτιολογία της επιβολής φυσικής βίας (συνολικά).

Πίνακας 6.6 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για το ποσοστό φυσικής βίας (συνολικά)

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μοντέλο	Μη κανονικοποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης		Κανονικοποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης	t	p
		B	Τυπικό σφάλμα			
Φυσική βία (σύνολο)	1. (Constant) Προβλήματα επικοινωνίας	-50,991	13,797		-3,696	,000
		42,942	7,170	,377	5,989	,000
	2. (Constant) Προβλήματα επικοινωνίας Στρεσσογόνες συνθήκες	-73,230	16,454		-4,451	,000
		31,462	8,533	,276	3,687	,000
		22,485	9,297	,181	2,419	,016

Στον Πίνακα 6.6 παρουσιάζονται οι συντελεστές ή οι παράμετροι εκτίμησης της παλινδρόμησης. Οι συντελεστές αυτοί δείχνουν το ποσό της αύξησης στην εξαρτημένη μεταβλητή που θα μπορούσε να προβλεφθεί με την αύξηση 1 μονάδας των μεταβλητών πρόβλεψης (ή των ανεξάρτητων μεταβλητών). Για τα «προβλήματα επικοινωνίας» ο συντελεστής είναι στατιστικά σημαντικός (t=3,687, p=.000), γεγονός το οποίο δείχνει ότι για κάθε αύξηση 1 μονάδας στα «προβλήματα επικοινωνίας» μπορεί να προβλεφθεί αύξηση 31,462 στην φυσική βία. Παρόμοια, χρησιμοποιώντας τους κανονικοποιημένους συντελεστές παλινδρόμησης (Βήτα), μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι για κάθε αύξηση μίας τυπικής απόκλισης στα «προβλήματα επικοινωνίας», μπορεί να προβλεφθεί αύξηση ,276 της τυπικής απόκλισης στην μεταβλητή «φυσική βία».

Για τις «Στρεσσογόνες Συνθήκες» ο συντελεστής είναι στατιστικά σημαντικός (t=2,419, p=.016), γεγονός το οποίο δείχνει ότι για κάθε αύξηση 1 μονάδας στις «στρεσσογόνες συνθήκες» μπορεί να προβλεφθεί αύξηση

22,485 στην φυσική βία. Χρησιμοποιώντας τους κανονικοποιημένους συντελεστές παλινδρόμησης (Βήτα), μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι για κάθε αύξηση μίας τυπικής απόκλισης στις «στρεσογόνες συνθήκες» μπορεί να προβλεφθεί αύξηση ,181 της τυπικής απόκλισης στην μεταβλητή «φυσική βία».

6.3.1 Παλινδρόμηση της συχνότητας εμφάνισης φυσικής βίας (συνολικά) με τις μεταβλητές πρόβλεψης

Πίνακας 6.7 Η παλινδρόμηση της συχνότητας εμφάνισης φυσικής βίας (σύνολο) με τις ανεξάρτητες μεταβλητές.

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μεταβλητές stepwise	Ανεξάρτητες Μεταβλητές	R square	Αλλαγή του R square	Προσαρμοσμένο R square	Άθροισμα τετραγώνων (Παλινδρόμηση)	Άθροισμα τετραγώνων (Σύνολο)	F	p
Φυσική βία (σύνολο)	Προβλήματα επικοινωνίας, Ζήλια, Δέσμευση στη σχέση, Ιστορικό παραμέλησης, Αυτοέλεγχος, Στρεσογόνες συνθήκες	Προβλήματα Επικοινωνίας	,100	,100	,085	4.536,113	45.480,554	6,980	,010

Στον Πίνακα 6.7 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης της **συχνότητας εμφάνισης φυσικής βίας (σύνολο)** με τις μεταβλητές πρόβλεψης (προβλήματα επικοινωνίας, ζήλια, δέσμευση στη σχέση, ιστορικό παραμέλησης, αυτοέλεγχος, στρεσογόνες συνθήκες). Η ανεξάρτητη μεταβλητή «Προβλήματα επικοινωνίας» ερμηνεύει το 10% της διακύμανσης της φυσικής βίας (σύνολο). Το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) είναι ,085 που σημαίνει ότι το 8,5% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (φυσική βία σύνολο) μπορεί να προβλεφθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή (προβλήματα επικοινωνίας). Η ανεξάρτητη μεταβλητή ερμηνεύει το 4.536,113 της συνολικής διακύμανσης (45.480,554), ενώ το υπόλοιπο 40.944,441 δεν μπορεί να εξηγηθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή.

Πίνακας 6.8 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για τη συχνότητα φυσικής βίας (σύνολο)

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μοντέλο	Μη κανονικοποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης		Κανονικοποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης Beta	t	p
		B	Τυπικό σφάλμα			
Φυσική βία (σύνολο)	1.(Constant)	-32,392	18,462		-1,755	,084
	Προβλήματα επικοινωνίας	22,725	8,602	,316	2,642	,010

Για τα «Προβλήματα επικοινωνίας» ο συντελεστής (Πίνακας 6.8) είναι στατιστικά σημαντικός ($t=2,642$, $p=,010$), γεγονός το οποίο δείχνει ότι για κάθε αύξηση 1 μονάδας στον «Προβλήματα επικοινωνίας» μπορεί να προβλεφθεί αύξηση 22,725 στη φυσική βία (σύνολο), ή, χρησιμοποιώντας τους κανονικοποιημένους συντελεστές παλινδρόμησης (Βήτα), μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι για κάθε αύξηση μίας τυπικής απόκλισης στα «Προβλήματα επικοινωνίας», μπορεί να προβλεφθεί αύξηση ,316 της τυπικής απόκλισης στην μεταβλητή «συχνότητα συνολικής φυσικής βίας».

6.4 Παλινδρόμηση του ποσοστού φυσικής βίας (σοβαρή) με τις μεταβλητές πρόβλεψης

Πίνακας 6.9 Η παλινδρόμηση του ποσοστού **σοβαρής** φυσικής βίας με τις ανεξάρτητες μεταβλητές.

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μεταβλητές stepwise	Ανεξάρτητες Μεταβλητές	R square	Αλλαγή του R square	Προσαρμοσμένο R square	Άθροισμα τετραγώνων (Παλινδρόμηση)	Άθροισμα τετραγώνων (Σύνολο)	F	p
Φυσική βία (σοβαρή)	Προβλήματα επικοινωνίας, Ζήλια, Δέσμευση στη σχέση, Ιστορικό παραμέλησης, Αυτοέλεγχος, Στρεσογόνοι συνθήκες	1. Προβλήματα επικοινωνίας	,108	,108	,104	31739,206	293548,4	26,065	,000
		2. Ζήλια	,133	,025	,125	39044,511	293548,4	16,415	,000
		3. Στρεσογόνοι συνθήκες	,158	,025	,146	46364,582	293548,4	13,318	,000

Στον Πίνακα 6.9 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης του **ποσοστού σοβαρής φυσικής βίας** με τις μεταβλητές πρόβλεψης. Σύμφωνα με τον παραπάνω Πίνακα, τα «Προβλήματα επικοινωνίας» ερμηνεύουν το 10,8% της διακύμανσης της σοβαρής φυσικής βίας (σύνολο). Η μεταβλητή «Ζήλια» ερμηνεύει ακόμα ένα 2,5% της διακύμανσης και οι «Στρεσογόνοι συνθήκες» ακόμη ένα 2,5% της διακύμανσης της σοβαρής φυσικής βίας.

Το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) είναι ,104 που σημαίνει ότι το 10,4% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (σοβαρή φυσικής βίας) μπορεί να προβλεφθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή «προβλήματα επικοινωνίας». Η ανεξάρτητη μεταβλητή ερμηνεύει το 31.739,206 της συνολικής διακύμανσης (293.548,4), ενώ το υπόλοιπο 261.809,194 δεν μπορεί να εξηγηθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή.

Το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) της ανεξάρτητης μεταβλητής «Ζήλιας» είναι ,21 που σημαίνει ότι το 2,1% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής «Σοβαρή φυσική βία», προβλέπεται από την παραπάνω ανεξάρτητη μεταβλητή (Ζήλια). Η ανεξάρτητη μεταβλητή μαζί με τα Προβλήματα επικοινωνίας ερμηνεύουν το 39.044,511 της συνολικής διακύμανσης (293.548,4), ενώ το υπόλοιπο

254.503,889 δεν μπορεί να εξηγηθεί από τις παραπάνω 2 μεταβλητές (Ζήλια και Προβλήματα επικοινωνίας).

Το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) της ανεξάρτητης μεταβλητής «Στρεσσογόνες συνθήκες» είναι και αυτό παρόμοιο με το παραπάνω δηλ. ,21 που σημαίνει ότι το 2,1% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής «Σοβαρή φυσική βία», προβλέπεται από την παραπάνω ανεξάρτητη μεταβλητή (Στρεσσογόνες συνθήκες). Η τιμή 46.364,582 ερμηνεύεται και από τις τρεις μεταβλητές μαζί (Προβλήματα επικοινωνίας, Ζήλια και Στρεσσογόνες συνθήκες) της συνολικής διακύμανσης (293.548,4), ενώ το υπόλοιπο 247.183,818 δεν μπορεί να εξηγηθεί από τις τρεις μεταβλητές μαζί.

Συνολικά, οι 3 μεταβλητές (Προβλήματα επικοινωνίας, Ζήλια και Στρεσσογόνες συνθήκες) είναι υπεύθυνες για το 15,8% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (σοβαρή φυσική βία). Μια πιο φειδωλή εκτίμηση, αυτή του προσαρμοσμένου τετραγώνου του R (adjusted R square), είναι ,146, δηλαδή το 14,6% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής ερμηνεύεται από τις 3 μεταβλητές πρόβλεψης.

Πίνακας 6.10 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για τη σοβαρή φυσική βία.

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μοντέλο	Μη κανονικοποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης		Κανονικοποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης Beta	t	p
		B	Τυπικό σφάλμα			
Φυσική βία (σοβαρή)	1. (Constant)	-40,480	11,338		-3,570	,000
	Προβλήματα επικοινωνίας	30,119	5,899	,329	5,105	,000
	2. (Constant)	-16,647	14,766		-1,127	,261
Ζήλια	Προβλήματα επικοινωνίας	33,305	5,970	,364	5,579	,000
	3. (Constant)	-10,733	4,330	-,162	-2,478	,014
Στρεσσογόνες συνθήκες	4. (Constant)	-32,943	15,964		-2,064	,040
	Προβλήματα επικοινωνίας	24,049	6,954	,263	3,458	,001
	Ζήλια	-12,042	4,309	-,181	-2,794	,006
	5. (Constant)	19,182	7,637	,191	2,512	,013

Για τα «Προβλήματα επικοινωνίας» (Πίνακας 6.10) ο συντελεστής είναι στατιστικά σημαντικός ($t=3,458$, $p=,001$), γεγονός το οποίο δείχνει ότι για κάθε αύξηση 1 μονάδας στον «Προβλήματα επικοινωνίας» μπορεί να προβλεφθεί αύξηση 24,049 στη φυσική βία (σύνολο), ή κάθε αύξηση μίας τυπικής απόκλισης στα «Προβλήματα επικοινωνίας», μπορεί να προβλεφθεί αύξηση ,263 της τυπικής απόκλισης στην εξαρτημένη μεταβλητή. Για την μεταβλητή «Ζήλια» ο συντελεστής είναι στατιστικά σημαντικός ($t=-2,794$, $p=,006$) γεγονός που δείχνει ότι για κάθε αύξηση 1 μονάδας στην μεταβλητή αυτή προβλέπεται μείωση 12,042 στην σοβαρή φυσική βία (ή για κάθε αύξηση μίας τυπικής απόκλισης στη «Ζήλια», μπορεί να προβλεφθεί μείωση ,181 της τυπικής απόκλισης στην εξαρτημένη μεταβλητή). Τέλος, για την μεταβλητή «Στρεσσογόνες συνθήκες» ο συντελεστής είναι στατιστικά σημαντικός ($t=2512$, $p=,013$) γεγονός που δείχνει ότι για κάθε αύξηση 1 μονάδας

προβλέπεται αύξηση 19,182 στην σοβαρή φυσική βία (ή για κάθε αύξηση μίας τυπικής απόκλισης μπορεί να προβλεφθεί αύξηση ,191 της τυπικής απόκλισης της εξαρτημένης μεταβλητής).

6.4.1 Παλινδρόμηση της συχνότητας εμφάνισης φυσικής βίας (σοβαρή) με τις μεταβλητές πρόβλεψης

Πίνακας 6.11 Η παλινδρόμηση της συχνότητας εμφάνισης σοβαρής φυσικής βίας με τις ανεξάρτητες μεταβλητές.

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μεταβλητές stepwise	Ανεξάρτητες Μεταβλητές	R square	Αλλαγή του R square	Προσαρμοσμένο R square	Άθροισμα τετραγώνων (Παλινδρόμηση)	Άθροισμα τετραγώνων (Σύνολο)	F	p
Φυσική βία (σοβαρή)	Προβλήματα επικοινωνίας, Ζήλια, Δέσμευση στη σχέση, Ιστορικό παραμέλησης, Αυτοέλεγχος, Στρεσογόνες συνθήκες	1. Αυτοέλεγχος	,158	,158	,133	855,990	5416,971	6,193	,018
		2. Προβλήματα Επικοινωνίας	,268	,110	,222	1.452,703	5416,971	5,863	,007

Στον Πίνακα 6.11 παρουσιάζεται η παλινδρόμηση της **συχνότητας εμφάνισης σοβαρής φυσικής βίας** με τις μεταβλητές πρόβλεψης. Η ανεξάρτητη μεταβλητή «Αυτοέλεγχος» ερμηνεύει το 15,8% της διακύμανσης της σοβαρής φυσικής βίας και ένα επιπλέον 11% της διακύμανσης της σοβαρής φυσικής βίας ερμηνεύεται από τη μεταβλητή «Προβλήματα επικοινωνίας». Συνολικά, οι 2 μεταβλητές (Αυτοέλεγχος και Προβλήματα επικοινωνίας) είναι υπεύθυνες για το 26,8% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (σοβαρής φυσικής βίας). Με άλλα λόγια, οι 2 ανεξάρτητες μεταβλητές συνεισφέρουν σημαντικά στην αιτιολογία της επιβολής της σοβαρής φυσικής βίας. Το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) είναι ,133 που σημαίνει ότι το 13,3% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (σοβαρή φυσική βία) μπορεί να προβλεφθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή (αυτοέλεγχος). Η ανεξάρτητη μεταβλητή ερμηνεύει το 855,990 της συνολικής διακύμανσης (5.416,971), ενώ το υπόλοιπο 4.560,981 δεν μπορεί να εξηγηθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή.

Το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) της ανεξάρτητης μεταβλητής «Προβλήματα επικοινωνίας» μαζί με την ανεξάρτητη μεταβλητή «αυτοέλεγχος» είναι ,222 που σημαίνει ότι το 22,2% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (σοβαρή φυσική βία) μπορεί να προβλεφθεί από τις ανεξάρτητες μεταβλητές (προβλήματα επικοινωνίας και αυτοέλεγχος). Οι 2 ανεξάρτητες μεταβλητές μαζί ερμηνεύουν το 1.452,703 της συνολικής διακύμανσης (5.416,971), ενώ το υπόλοιπο 3.964,268 δεν μπορεί να εξηγηθεί από τις ανεξάρτητες μεταβλητές.

Πίνακας 6.12 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για τη σοβαρή φυσική βία

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μοντέλο	Μη κανονικοποιημένοι	κανονικοποιημένοι	t	p	
		παλινδρόμησης	παλινδρόμησης			
		B	Τυπικό σφάλμα	Beta		
Φυσική βία (σοβαρή)	1.(Constant)	-27,938	15,362		-1,819	,078
	Αυτοέλεγχος	15,339	6,164	,398	2,489	,018
	2.(Constant)	-52,238	18,279		-2,858	,007
	Αυτοέλεγχος	15,194	5,836	,394	2,604	,014
	Προβλήματα επικοινωνίας	11,308	5,153	,332	2,195	,036

Ο συντελεστής για τον «Αυτοέλεγχο» (Πίνακας 6.12) είναι στατιστικά σημαντικός ($t=2,604$, $p=,014$), γεγονός το οποίο δείχνει ότι για κάθε αύξηση 1 μονάδας στον «Αυτοέλεγχο» μπορεί να προβλεφθεί αύξηση 15,194 στη σοβαρή φυσική βία. Παρόμοια, χρησιμοποιώντας τους κανονικοποιημένους συντελεστές παλινδρόμησης (Βήτα), μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι για κάθε αύξηση μίας τυπικής απόκλισης στον «Αυτοέλεγχο», μπορεί να προβλεφθεί αύξηση ,394 της τυπικής απόκλισης στην μεταβλητή «σοβαρή φυσική βία».

Για τα «Προβλήματα επικοινωνίας» ο συντελεστής είναι επίσης στατιστικά σημαντικός ($t=2,195$, $p=,036$), γεγονός το οποίο δείχνει ότι για κάθε αύξηση 1 μονάδας στον «Προβλήματα επικοινωνίας» μπορεί να προβλεφθεί αύξηση 11,308 στη σοβαρή φυσική βία, ή ότι για κάθε αύξηση μίας τυπικής απόκλισης στα «Προβλήματα επικοινωνίας», μπορεί να προβλεφθεί αύξηση ,332 της τυπικής απόκλισης στην εξαρτημένη μεταβλητή.

6.5 Παλινδρόμηση του ποσοστού τραυματισμού (συνολικά) με τις μεταβλητές πρόβλεψης

Πίνακας 6.13 Η παλινδρόμηση του ποσοστού του τραυματισμού (σύνολο) με τις ανεξάρτητες μεταβλητές

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μεταβλητές stepwise	Ανεξάρτητες Μεταβλητές	R square	Αλλαγή του R square	Προσαρμοσμένο R square	Άθροισμα τετραγώνων (Παλινδρόμηση)	Άθροισμα τετραγώνων (Σύνολο)	F	p
Τραυματισμός (σύνολο)	Προβλήματα επικοινωνίας, Ζήλια, Δέσμευση στη σχέση, Ιστορικό παραμέλησης, Αυτοέλεγχος, Στρεσογόνες συνθήκες	Στρεσογόνες συνθήκες	,077	,077	,072	11.347,537	148.256,9	17,903	,000

Στον Πίνακα 6.13 παρουσιάζεται η παλινδρόμηση του **ποσοστού του συνολικού τραυματισμού** με τις μεταβλητές πρόβλεψης. Ανεξάρτητες μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στην παλινδρόμηση ήταν τα Προβλήματα επικοινωνίας, η Ζήλια, η Δέσμευση στη σχέση, το Ιστορικό παραμέλησης, ο Αυτοέλεγχος και οι Στρεσογόνες συνθήκες. Από αυτές οι «Στρεσογόνες συνθήκες» ερμηνεύουν το 7,7% της διακύμανσης του τραυματισμού (σύνολο). Το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square), που δίνει μία πιο φειδωλή εκτίμηση, είναι ,072, που σημαίνει ότι το 7,2% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής «σύνολο τραυματισμού», προβλέπεται από την παραπάνω ανεξάρτητη μεταβλητή (Στρεσογόνες συνθήκες). Η ανεξάρτητη μεταβλητή ερμηνεύει το 11.347,537 της συνολικής διακύμανσης (148.256,9), ενώ το υπόλοιπο 136.909,36 δεν μπορεί να εξηγηθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή.

Πίνακας 6.14 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για τον τραυματισμό (σύνολο)

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μοντέλο	Μη κανονικοποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης		Κανονικοποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης Beta	t	p
		B	Τυπικό σφάλμα			
Τραυματισμός (σύνολο)	1.(Constant)	-30,786	9,171		-3,357	,001
	Στρεσογόνες Συνθήκες	19,554	4,621	,277	4,231	,000

Ο συντελεστής για τις «Στρεσογόνες συνθήκες» (Πίνακας 6.14) είναι στατιστικά σημαντικός ($t=4,231$, $p=,000$), γεγονός το οποίο δείχνει ότι για κάθε αύξηση μιας μονάδας στις «Στρεσογόνες συνθήκες» μπορεί να προβλεφθεί αύξηση 19,554 στον τραυματισμό (σύνολο). Παρόμοια, χρησιμοποιώντας τους κανονικοποιημένους συντελεστές παλινδρόμησης (Βήτα), μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι για κάθε αύξηση μιας τυπικής απόκλισης στις «Στρεσογόνες συνθήκες» μπορούμε να αναμένουμε αύξηση ,277 της τυπικής απόκλισης στην μεταβλητή (συνολικός τραυματισμός).

6.5.1 Παλινδρόμηση του ποσοστού τραυματισμού (σοβαρού) με τις μεταβλητές πρόβλεψης

Πίνακας 6.15 Η παλινδρόμηση του ποσοστού του σοβαρού τραυματισμού με τις ανεξάρτητες μεταβλητές

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μεταβλητές stepwise	Ανεξάρτητες Μεταβλητές	R square	Αλλαγή του R square	Προσαρμοσμένο R square	Άθροισμα τετραγώνων (Παλινδρόμηση)	Άθροισμα τετραγώνων (Σύνολο)	F	p
Τραυματισμός (σοβαρός)	Προβλήματα επικοινωνίας, Ζήλια, Δέσμευση στη σχέση, Ιστορικό παραμέλησης, Αυτοέλεγχος, Στρεσογόνες συνθήκες	1. Ιστορικό Παραμέλησης	,073	,073	,068	3.545,022	48.842,593	16,748	,000
		2. Στρεσογόνες συνθήκες	,093	,021	,085	4.554,596	48.842,593	10,953	,000
		3. Ζήλια	,115	,022	,102	5.608,058	48.842,593	9,166	,000

Στον Πίνακα 6.15 παρουσιάζεται η παλινδρόμηση του ποσοστού του **σοβαρού τραυματισμού** με τις μεταβλητές πρόβλεψης. Ανεξάρτητες μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στην παλινδρόμηση για τον σοβαρό τραυματισμό ήταν τα Προβλήματα επικοινωνίας, η Ζήλια, η Δέσμευση στη σχέση, το Ιστορικό παραμέλησης, ο Αυτοέλεγχος και οι Στρεσογόνες συνθήκες. Από αυτές το «Ιστορικό παραμέλησης» ερμηνεύει το 7,3% της διακύμανσης του σοβαρού τραυματισμού. Η μεταβλητή «Στρεσογόνες συνθήκες» ερμηνεύει ακόμα ένα 2,1% της διακύμανσης και η «Ζήλια» ακόμη ένα 2,2% της διακύμανσης του σοβαρού τραυματισμού.

Συνολικά, οι 3 μεταβλητές «Ιστορικό παραμέλησης, Στρεσογόνες συνθήκες και Ζήλια» είναι υπεύθυνες για το 11,5% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (σοβαρός τραυματισμός), ή δίνοντας το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) των ανεξάρτητων μεταβλητών, οι 3 μεταβλητές είναι υπεύθυνες για το 10,2% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής.

Συγκεκριμένα, το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) της μεταβλητής «Ιστορικό παραμέλησης» είναι ,068 που σημαίνει ότι το 6,8% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (σοβαρός τραυματισμός) μπορεί να προβλεφθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή. Η ανεξάρτητη μεταβλητή ερμηνεύει το 3.545,022 της συνολικής διακύμανσης (48.842,593), ενώ το υπόλοιπο 45.297,571 δεν μπορεί να εξηγηθεί από την ανεξάρτητη μεταβλητή. Το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) της ανεξάρτητης μεταβλητής «Στρεσογόνες συνθήκες» σε συνδυασμό με την ανεξάρτητη μεταβλητή «Ιστορικό Παραμέλησης» είναι ,085 που σημαίνει ότι το 8,5% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής (Σοβαρός τραυματισμός), προβλέπεται από τις παραπάνω ανεξάρτητες μεταβλητές «Στρεσογόνες συνθήκες και Ιστορικό παραμέλησης». Οι ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν το 4.554,596 της συνολικής διακύμανσης (48.842,593), ενώ το υπόλοιπο 44.287,997 δεν μπορεί να εξηγηθεί από τις

ανεξάρτητες μεταβλητές. Τέλος, το προσαρμοσμένο τετράγωνο του R (adjusted R square) των ανεξάρτητων μεταβλητών «Ζήλια, Στρεσσογόνες συνθήκες και Ιστορικό παραμέλησης» μαζί είναι ,102 που σημαίνει ότι το 10,2% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής «Σοβαρός τραυματισμός», προβλέπεται από τις παραπάνω ανεξάρτητες μεταβλητές «Ζήλια, Στρεσσογόνες Συνθήκες και Ιστορικό Παραμέλησης». Οι ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν το 5.608,058 της συνολικής διακύμανσης (48.842,593), ενώ το υπόλοιπο 43.234,535 δεν μπορεί να εξηγηθεί από τις ανεξάρτητες μεταβλητές.

Πίνακας 6.16 Οι συντελεστές της παλινδρόμησης για τον σοβαρό τραυματισμό

Εξαρτημένη μεταβλητή	Μοντέλο	Μη κανονικοποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης		Κανονικοποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης Beta	t	p
		B	Τυπικό σφάλμα			
Τραυματισμός (σοβαρό)	1.(Constant)	-14,315	4,182		-3,423	,001
	Ιστορικό παραμέλησης	9,640	2,355	,269	4,092	,000
	2. (Constant)	-23,296	5,813		-4,007	,000
	Ιστορικό παραμέλησης	7,755	2,486	,217	3,119	,002
	Στρεσσογόνες συνθήκες	6,283	2,851	,153	2,204	,029
3. (Constant)	Ιστορικό παραμέλησης	-14,213	7,008		-2,028	,044
	Στρεσσογόνες συνθήκες	7,423	2,467	,207	3,009	,003
	Ζήλια	7,750	2,897	,189	2,676	,008
		-4,089	1,799	-,151	-2,273	,024

Για το «Ιστορικό παραμέλησης» (Πίνακας 6.16) ο συντελεστής είναι στατιστικά σημαντικός ($t=3,009$, $p=,003$), γεγονός το οποίο δείχνει ότι για κάθε αύξηση μιας μονάδας στο «ιστορικό παραμέλησης» μπορεί να προβλεφθεί αύξηση 7,423 στον σοβαρό τραυματισμό, ή, χρησιμοποιώντας τους κανονικοποιημένους συντελεστές παλινδρόμησης (Βήτα), ότι για κάθε αύξηση μιας τυπικής απόκλισης στο «ιστορικό παραμέλησης» μπορούμε να αναμένουμε αύξηση ,207 της τυπικής απόκλισης στην μεταβλητή (σοβαρός τραυματισμός).

Για τις «Στρεσσογόνες Συνθήκες» ο συντελεστής είναι στατιστικά σημαντικός ($t=2,676$, $p=,008$), γεγονός το οποίο δείχνει ότι για κάθε αύξηση μιας μονάδας στις «Στρεσσογόνες Συνθήκες» μπορεί να προβλεφθεί αύξηση 7,750 στον σοβαρό τραυματισμό ή, χρησιμοποιώντας τους κανονικοποιημένους συντελεστές παλινδρόμησης (Βήτα), ότι για κάθε αύξηση μιας τυπικής απόκλισης στις «Στρεσσογόνες συνθήκες» μπορούμε να αναμένουμε αύξηση ,189 της τυπικής απόκλισης στην μεταβλητή (σοβαρός τραυματισμός).

Και για την μεταβλητή «Ζήλια» ο συντελεστής είναι στατιστικά σημαντικός ($t=-2,273$, $p=,024$), γεγονός το οποίο δείχνει ότι για κάθε αύξηση μιας μονάδας στη «Ζήλια» μπορεί να προβλεφθεί αύξηση $-4,089$ στον σοβαρό τραυματισμό, ή χρησιμοποιώντας τους κανονικοποιημένους

συντελεστές παλινδρόμησης (Βήτα), ότι για κάθε αύξηση μιας τυπικής απόκλισης στη «Ζήλια» μπορούμε να αναμένουμε αύξηση $-0,151$ της τυπικής απόκλισης στην μεταβλητή (σοβαρός τραυματισμός).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ:

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ

7.1 Συμπεράσματα

1. Οι συντροφικές σχέσεις των φοιτητών χαρακτηρίζονται από υψηλό ποσοστό εκδήλωσης Φυσικής Βίας και Τραυματισμού. Το ίδιο ισχύει και για τη συχνότητα εμφάνισης βίαιων συμπεριφορών μεταξύ των συντρόφων.
2. Ανάμεσα στα δύο φύλα υπάρχει έντονη διαφοροποίηση σχετικά με τα Ποσοστά και την Συχνότητα εκδήλωσης βίας, καθώς οι άντρες ασκούν Φυσική Βία (συνολικά και σοβαρή) σε σχεδόν διπλάσιο ποσοστό από τις γυναίκες. Επιπλέον, Τραυματισμός (συνολικά και σοβαρός) εμφανίζεται σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό και συχνότητα από το αντρικό φύλο, ενώ σοβαρές μορφές Τραυματισμού απουσιάζουν από το γυναικείο φύλο.
3. Το Κοινωνικοοικονομικό Επίπεδο των φοιτητών δεν σχετίζεται με την εκδήλωση Φυσικής Βίας και Τραυματισμού στις συντροφικές τους σχέσεις. Ωστόσο, η τάση τους στο να δίνουν Κοινωνικά Αποδεκτές Απαντήσεις σχετίζεται με την αύξηση της πιθανότητα εμφάνισης βίαιων συμπεριφορών. Δηλαδή, όσο περισσότερο κοινωνικά μη αποδεκτές συμπεριφορές αρνούνταν οι φοιτητές να απαντήσουν, τόσο πιο πιθανό είναι να απέφευγαν να δώσουν πιο δυσάρεστες πληροφορίες για τη συντροφική τους σχέση, όπως άσκηση βίας ή τραυματισμού κατά του/της συντρόφου τους.
4. Η ύπαρξη 'Προβλημάτων Επικοινωνίας' μεταξύ των συντρόφων και οι 'Στρεσογόνες Συνθήκες' αυξάνουν την πιθανότητα εκδήλωσης Φυσικής Βίας στη σχέση. Επιπροσθέτως, στις συντροφικές σχέσεις που χαρακτηρίζονται από 'Προβλήματα Επικοινωνίας' αυξάνεται και η Συχνότητα εκδήλωσης βίαιων συμπεριφορών.
5. Μορφές Σοβαρής Φυσικής Βίας εκδηλώνονται περισσότερο σε συντροφικές σχέσεις στις οποίες υπάρχουν 'Προβλήματα Επικοινωνίας', 'Ζήλια' και 'Στρεσογόνες Συνθήκες'. Η συχνότητα εμφάνισης Σοβαρής Φυσικής Βίας αυξάνει όταν οι σύντροφοι χαρακτηρίζονται από έλλειψη 'Αυτοελέγχου' και 'Προβλήματα Επικοινωνίας' μεταξύ τους.
6. Οι 'Στρεσογόνες Συνθήκες' αυξάνουν την πιθανότητα εμφάνισης Τραυματισμού, ενώ σύντροφοι που βιώνουν 'Στρεσογόνες Συνθήκες', έχουν 'Ιστορικό Παραμέλησης' αλλά και συναισθήματα 'Ζήλιας' τείνουν να εκδηλώνουν πιο συχνά μορφές Σοβαρού Τραυματισμού προς τον ή την σύντρόφό τους.

7.2 Συζήτηση

Τα αποτελέσματα της παρούσας πτυχιακής εργασίας, αποδεικνύουν ότι τα ποσοστά άσκησης φυσικής βίας μεταξύ των συντρόφων είναι υψηλά, καθώς και ότι φυσική βία και τραυματισμός ασκείται σε υψηλότερα ποσοστά από τους άντρες συντρόφους προς τις γυναίκες. Συγκρίνοντας κανείς το συγκεκριμένο αποτέλεσμα της παρούσας εργασίας με την μελέτη των Mirrlees-Black & Byron C. θα καταλήξει σε παρόμοια συμπεράσματα. Η μελέτη των Mirrlees-Black & Byron C., που έχει τίτλο «British Crime Survey 1996» έχει διεξάγει ορισμένα αξιολογικά συμπεράσματα σχετικά με τα ποσοστά και τη συχνότητα άσκησης σωματικής επίθεσης και τραυματισμού μεταξύ των συντρόφων. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη έρευνα, χαρακτηριστικό είναι ότι 4,2% των γυναικών και 4,2% των ανδρών ανέφεραν ότι έχουν κακοποιηθεί σωματικά από τον τωρινό ή τον πρώην σύντροφο τους τον τελευταίο χρόνο. Το γυναικείο φύλλο δέχεται πιο έντονη σωματική επίθεση και τραυματισμό από τους συντρόφους τους, και μάλιστα συχνότερα, απ' ότι το αντίθετο. Για παράδειγμα, 23% των γυναικών και 15% των ανδρών ηλικίας 16 έως 59 ετών ανέφεραν ότι είχαν κακοποιηθεί σωματικά από τον τωρινό ή τον πρώην σύντροφό τους. Επίσης, η ίδια έρευνα αναφέρει ότι οι γυναίκες ήταν πιθανό δύο φορές περισσότερο από τους άνδρες να έχουν τραυματιστεί από το σύντροφό τους τον τελευταίο χρόνο και τρεις φορές περισσότερο να είχαν δεχθεί εκφοβιστικές απειλές. Ήταν, επίσης, περισσότερο πιθανό να δεχθούν επίθεση τρεις ή και περισσότερες φορές τον τελευταίο χρόνο. Σε ανάλογο συμπέρασμα συγκλίνουν και τα αποτελέσματα της παρούσας πτυχιακής εργασίας, καθώς αποδεικνύεται ότι τα ποσοστά άσκησης φυσικής βίας μεταξύ των συντρόφων είναι υψηλά, καθώς και ότι φυσική βία και τραυματισμός ασκείται σε υψηλότερα ποσοστά από τους άντρες συντρόφους προς τις γυναίκες. Η μόνη διαφορά που φαίνεται να υπάρχει αναφορικά με τις δύο έρευνες σχετίζεται με τη συχνότητα εμφάνισης φυσικής βίας, καθώς η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει διεξάγει το συμπέρασμα ότι οι γυναίκες εμφανίζουν συχνότερα φυσική επίθεση προς το σύντροφό τους, ενώ η έρευνα των Mirrlees-Black & Byron C. το αντίθετο.

Αξιοσημείωτη είναι και η αναφορά κάποιας άλλης συσχέτισης ενός αποτελέσματος της παρούσας έρευνας με την έρευνα των Straus & Savage, που πραγματοποιήθηκε το 2003 από το University of Hampshire, σχετικά με τον Αιτιολογικό Παράγοντα 'Ιστορικό Παραμέλησης' (δηλ. ανεκπλήρωτες φυσικές και συναισθηματικές ανάγκες από το οικογενειακό περιβάλλον κατά την παιδική ηλικία). Στην παρούσα έρευνα, αν και αποδεικνύεται ότι ο αιτιολογικός παράγοντας που συμβάλει κατά κύριο λόγο στην εκδήλωση τραυματισμού είναι οι 'Στρεσογόνοι Συνθήκες' (δηλ. η ανάπτυξη κατά την παιδική ηλικία σε ένα οικογενειακό περιβάλλον που περιελάμβανε καθημερινές δοκιμασίες και άσχημα γεγονότα), ωστόσο το 'Ιστορικό παραμέλησης' εξέχει σημαντικό ρόλο ως παράγοντας που συμβάλει στην συχνότερη εκδήλωση σοβαρού τραυματισμού. Όσο για το αποτέλεσμα της έρευνας των Straus & Savage (2003) αυτή αναφέρει την σημαντικότητα της παραμέλησης που αντιμετώπισαν φοιτητές του Πανεπιστημίου κατά την παιδική ηλικία και μελετά την άποψη ότι η παραμέληση είναι ένας παράγοντας επικινδυνότητας για άσκηση βίας προς τον/την σύντροφο σε μια σχέση. Στην συγκεκριμένη έρευνα η υπόθεση ότι το ιστορικό παραμέλησης συσχετίζεται με μια αυξημένη πιθανότητα άσκησης βίας και τραυματισμού προς τον/την

σύντροφο σε μια συντροφική σχέση, επιβεβαιώθηκε. Η έρευνα έδειξε επίσης πολύ υψηλά ποσοστά βίας ανάμεσα σε ζευγάρια. Το ποσοστό το οποίο βιαιοπράγησε προς τον/την σύντροφο κυμαίνονταν από 15% έως 45% (μέσος όρος 28%). Η άσκηση άγριας κακοποίησης κυμαίνονταν από 4,4% έως 22% (μέσος όρος 9,6%), το ποσοστό απλών τραυματισμών κυμαίνονταν ανάμεσα σε 1,5% έως 19% (μέσος όρος 6,7%), ενώ το ποσοστό σοβαρών τραυματισμών κυμαίνονταν από 0% έως 13% (μέσος όρος 2,1%).

Ακόμη, η αδυναμία ελέγχου του θυμού η οποία αποτελεί ένα στοιχείο που εντάσσεται στην έλλειψη αυτοελέγχου ενός ατόμου, έχει αποδειχτεί, σύμφωνα με έρευνα την παρούσα έρευνα βρέθηκε ότι σχετίζεται με τη συχνότερη εκδήλωση σοβαρού τραυματισμού στις συντροφικές σχέσεις των φοιτητών. Πιο συγκεκριμένα, ο αυτοέλεγχος, όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο, σχετίζεται με την ικανότητα διατήρησης της ψυχραιμίας αλλά και κατανόησης και ελέγχου των συναισθημάτων του εαυτού και των άλλων. Σε ανάλογο αποτέλεσμα με το παραπάνω έχει καταλήξει και η έρευνα των Norlander & Eckhardt 2004. Συγκεκριμένα, η έρευνα αυτή έδειξε ότι όσοι αρρένες φοιτητές ασκούσαν βία προς τη σύντροφό τους παρουσίαζαν ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα θυμού σε σχέση με όσους δεν ήταν βίαιοι, κι αυτό είναι ένα σημαντικό στοιχείο που επιβεβαιώνει σε κάποιο βαθμό την πιθανότητα η μη σωστή ικανότητα διαχείρισης του θυμού, κατά συνέπεια και έλλειψης αυτοελέγχου, να συνδέεται με την άσκηση βίας στις συντροφικές σχέσεις.

Όσο για τον παράγοντα της Ζήλιας (δηλ. τη βίωση ακραίων συναισθημάτων ερωτικής ζήλιας για τον ή την σύντροφο), όπως φάνηκε από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, αποτελεί αιτία για τη συχνότερη εμφάνιση σοβαρού τραυματισμού. Αντίστοιχα, σε έρευνα του Κ.Ε.Θ.Ι. υποστηρίζεται επίσης ότι η ύπαρξη έντονων συναισθημάτων ζήλιας είναι ένας από τους προγνωστικούς δείκτες για άσκηση βίαιων συμπεριφορών προς τον/την σύντροφο.

Παρακάτω αναφέρονται κάποιες έρευνες, οι οποίες έχουν αναδείξει πως κι άλλοι αιτιολογικοί παράγοντες είναι αυτοί που συμβάλλουν στην άσκηση βίας και τραυματισμού στις συντροφικές σχέσεις, εκτός από τους παράγοντες που βρέθηκαν στην παρούσα έρευνα (Ζήλια, Προβλήματα Επικοινωνίας, Αυτοέλεγχος, Στρεσογόνοι Συνθήκες, Ιστορικό Παραμέλησης):

Για παράδειγμα, οι Kalmuss και Straus (1981), σε έρευνά τους έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο αιτιολογικός παράγοντας 'Κύριαρχία' (δηλ. σχέσεις που είναι ιεραρχικές και στις οποίες το πρόσωπο με τις μεγαλύτερες χρήσεις πλεονεκτήματος ευνοείται για να κερδίσει τη θέση, το προνόμιο, ή τον έλεγχο του/της συντρόφου), ο οποίος αφορά τη συντροφική σχέση, συμβάλει στην εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών. Συγκεκριμένα η έρευνα έδειξε ότι η οικονομική εξάρτηση των γυναικών είναι ένας έμμεσος παράγοντας πρόκλησης βίας εναντίον τους. Δηλαδή, όσο μεγαλύτερη είναι η εξάρτησή τους από τον άντρα, τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος μιας σοβαρής επίθεσης.

Ακόμη, σύμφωνα με αδημοσίευτη έρευνα των Ramirez & Straus που πραγματοποιήθηκε από το University of New Hampshire, μελετήθηκε η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην διάπραξη εγκληματικών πράξεων και στην εκδήλωση φυσικής βίας ανάμεσα σε ζευγάρια. Το 'Ιστορικό Εγκληματικών Πράξεων' που εντάσσεται στους ενδοψυχικούς αιτιολογικούς παράγοντες αφορά τον βαθμό στον οποίο ο θύτης ή το θύμα έχει διαπράξει εγκληματικές

πράξεις, οι οποίες περιλαμβάνουν απλά ή βίαια εγκλήματα και μπορεί να έχουν διαπραχθεί πριν ή μετά την ηλικία των 15 ετών που Στην συγκεκριμένη έρευνα λοιπόν εξετάστηκε δείγμα 653 φοιτητών, οι οποίοι ασκούσαν φυσική βία προς τον/την σύντροφό τους και είχαν διαπράξει εγκληματικές πράξεις συμπεριλαμβανομένων και βίαιων εγκλημάτων. Το 31% των φοιτητών ανέφερε ότι τους τελευταίους 12 μήνες είχε δεχθεί φυσική βία από το σύντροφό του. Το ποσοστό άσκησης φυσικής βίας από τους άντρες ήταν μεγαλύτερο από αυτό των γυναικών (32% έναντι 29%). Επίσης, προεγκληματικές πράξεις ανέφεραν πως έχουν διαπράξει τα τρία τέταρτα των αντρών φοιτητών, σε αντίθεση με το ένα τέταρτο των γυναικών.

Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, συνεισέφεραν σε δύο πολύ σημαντικά συμπεράσματα. Βρέθηκε ότι όσοι εκδηλώνουν προ-εγκληματική συμπεριφορά (δηλαδή σε ηλικία κάτω των 15 ετών) έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να εκδηλώσουν φυσική βία προς τον/την σύντροφό τους, σε σχέση με όσους εκδηλώνουν εγκληματική συμπεριφορά σε μεγαλύτερη ηλικία (άνω των 15 ετών). Ακόμη, βρέθηκε ότι τα δύο τρίτα των αντρών που επιτίθονταν στη σύντροφό τους είχαν διαπράξει όχι μόνο απλές εγκληματικές πράξεις αλλά κι άλλους τύπους εγκλημάτων. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας έδειξαν ότι τα άτομα που έχουν την τάση στη ζωή τους να διαπράττουν εγκλήματα, έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να ασκήσουν φυσική βία στον/στην σύντροφό τους. Βρέθηκε λοιπόν ότι ύπαρξη Ιστορικού Εγκληματικών Πράξεων στη ζωή ενός ατόμου ήταν ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για την εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών στην συντροφική σχέση.

Μια άλλη αδημοσίευτη έρευνα των Straus & Yodanis που πραγματοποιήθηκε από το University of Hampshire, εξετάστηκε η υπόθεση ότι όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εχθρότητας προς το αντίθετο φύλο, τόσο μεγαλύτερο είναι και το ποσοστό φυσικής επίθεσης προς τον/την σύντροφο στα πλαίσια μιας συντροφικής ή συζυγικής σχέσης. Ο αιτιολογικός παράγοντας 'Εχθρότητα σε Σχέση με το Φύλο', που εξετάστηκε στην συγκεκριμένη έρευνα, αφορά τις αρνητικές πεποιθήσεις και την έλλειψη σεβασμού για το άλλο φύλο. Η υπόθεση αυτή λοιπόν εξετάστηκε σε ένα δείγμα 218 φοιτητών, με βάση ειδικές κλίμακες που διαμορφώθηκαν για να μετρήσουν από τη μία μεριά την εχθρότητα των ανδρών προς τις γυναίκες και των γυναικών προς τους άνδρες (Κλίμακα εχθρότητας σε σχέση με το φύλο), και από την άλλη την εκδήλωση φυσικής βίας ενάντια στο/στη σύντροφο (Κλίμακα τακτικής σύγκρουσης).

Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν την αρχική υπόθεση, καθώς η κλίμακα εχθρότητας σε σχέση με το φύλο αποκάλυψε ένα πολύ υψηλό επίπεδο εχθρότητας των ανδρών προς τις γυναίκες, αλλά και των γυναικών προς τους άνδρες. Η κλίμακα έδειξε ότι το επίπεδο εχθρότητας των γυναικών προς τους άντρες ήταν υψηλότερο από αυτό των αντρών προς τις γυναίκες, ωστόσο όμως η κλίμακα τακτικής σύγκρουσης που μετρούσε τα ποσοστά εκδήλωσης φυσικής βίας έδειξε ότι οι άντρες που νιώθουν εχθρότητα για το γυναικείο φύλο παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά εκδήλωσης φυσικής βίας σε σχέση με τις γυναίκες που νιώθουν εχθρότητα για το αντρικό φύλο.

Ακόμη, σχετικά με τον Ενδοψυχικό αιτιολογικό παράγοντα 'Χρήση Ουσιών' (δηλ., την υπερβολική χρήση οιοπνεύματος, χρήση ναρκωτικών ουσιών ή άλλων φαρμάκων από ένα άτομο, η οποία δημιουργεί εξασθένιση της σωματικής, νοητικής και ψυχικής λειτουργικότητας), σύμφωνα με τους Ο'

Leary και Schumacher, το 2003 πραγματοποιήθηκε από το National Family Violence Survey και το National Survey of Families & Households, μία έρευνα σχετικά με το εάν το αλκοόλ έχει άμεση σχέση με την άσκηση βίας ανάμεσα σε ζευγάρια, καθώς και εάν το αλκοόλ αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα άσκησης βίας ή εάν ισχύουν και τα δύο. Ένας στους δύο άντρες λοιπόν, μοιράστηκαν σε όμοιες ομάδες κατανάλωσης ποτού, οι οποίες ήταν βασισμένες στην ποσότητα και τη συχνότητα κατανάλωσης αλκοόλ. Οι αναλύσεις της σχέσης ανάμεσα στη βία μεταξύ ζευγαριών και την κατηγορία κατανάλωσης ποτού (δηλαδή το είδος και τον τρόπο κατανάλωσης) έδειξαν ότι αν και υπήρχε σημαντική σύνδεση ανάμεσα στην κατηγοριοποίηση κατανάλωσης ποτού και βίας στα ζευγάρια, και στα δύο δείγματα αντρών, τα ποσοστά ήταν πολύ μικρά. Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν ότι για να θεωρηθεί το αλκοόλ ο κυριότερος παράγοντας βίας ανάμεσα στα ζευγάρια, πρέπει πρώτα να γίνει διαφοροποίηση ή κατηγοριοποίηση ανάμεσα στους τρόπους κατανάλωσης αλκοόλ. Δηλαδή ανάλογα με την αύξηση στην ποσότητα και τη συχνότητα κατανάλωσης αλκοόλ, αυξάνεται και η εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών.

Όσο για τον αιτιολογικό παράγοντα 'Κοινωνική Ενσωμάτωση και Κοινωνική Ενσωμάτωση και Κοινωνική Αποδοχή' που αφορά την ομαλή σύνδεση ενός ατόμου στην κοινωνία και τους κοινωνικούς κανόνες η οποία διασφαλίζει την κοινωνική ενσωμάτωση και αποδοχή του από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, μια αδημοσίευτη έρευνα του Ramirez που πραγματοποιήθηκε από το University του Hampshire, εξέτασε το εάν παίζει κάποιο ρόλο η ενσωμάτωση και η κοινωνική αποδοχή των Μεξικανικών εθνικότητων στην Αγγλοαμερικανική κοινωνία με την εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών προς τον ή την σύντροφο. Εξετάστηκε λοιπόν δείγμα 348 φοιτητών και τα αποτελέσματα έδειξαν ότι άτομα που είχαν Μεξικο-αμερικανική εθνικότητα και ενσωματώθηκαν στην Αγγλοαμερικανική κοινωνία δεν είχαν πιθανότητα να εκδηλώσουν βίαιη συμπεριφορά προς τον/την σύντροφο. Επίσης, και η κοινωνική αποδοχή από την κοινωνία συνδέθηκε με μειωμένη πιθανότητα άσκησης έντονης βιαιοπραγίας εναντίον του/της συντρόφου, τόσο σε Μεξικο-αμερικάνους όσο και σε μη Μεξικανούς.

7.3 Περιορισμοί έρευνας

Η συγκεκριμένη μελέτη παρουσιάζει κάποιους σημαντικούς περιορισμούς. Ένας από αυτούς αφορά στη σύσταση του δείγματος. Χαρακτηριστικά, σχετικά με τον παραπάνω, κάποιοι ανασταλτικοί παράγοντες αφορούσαν στον προβληματισμό των φοιτητών ως προς τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου για τη διατήρηση της ανωνυμίας τους και της μη προστασίας ευαίσθητων προσωπικών τους δεδομένων. Επίσης, λόγω των φόβων τους σχετικά με τη χρησιμοποίηση των στοιχείων τους για άλλους σκοπούς καθώς και λόγω της απροθυμίας αποκάλυψης δυσάρεστων προσωπικών τους εμπειριών και τις όποιες συνέπειες μπορεί να είχε αυτή (απόρριψη, κριτική, αίσθημα ντροπής, διαφορετικότητας κ.τ.λ.).

Ένας άλλος περιορισμός αφορά στο γεγονός ότι τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας αναφέρονται στη συμπεριφορά των φοιτητών και ενδεχομένως να μην ισχύουν στο γενικό πληθυσμό και συγκεκριμένα σε

οικογένειες χαμηλού εισοδήματος ή/και εκπαιδευτικού επιπέδου, ή και το αντίστροφο, όπου, τουλάχιστον στις Ευρωπαϊκές και Αμερικάνικες κοινωνίες τα ποσοστά συντροφικής βίας είναι υψηλότερα (Gelles & Straus, 1988). Κάτι τέτοιο πιθανόν σημαίνει ότι μολονότι τα πλεονεκτήματα μελέτης δείγματος φοιτητών είναι πολλά, τα αποτελέσματα πρέπει να επεκταθούν σε παντρεμένα ζευγάρια που αναζητούν θεραπεία και σε άλλα άτομα κλινικά αναγνωρισμένα για κακοποίηση.

Ο πιο σημαντικός ίσως περιορισμός είναι ότι τα αποτελέσματα δεν μπορούν να γενικευτούν σε όλους τους φοιτητές της Ελλάδας, καθώς οι φοιτητές δεν είναι απαραίτητα αντιπροσωπευτικοί ενός έθνους και σε καμία περίπτωση το συγκεκριμένο δείγμα δεν επελέγη ως αντιπροσωπευτικό όλων των φοιτητών της Ελλάδας. Η πλειοψηφία τους προέρχονταν από κοινωνικές επιστήμες και ενδεχομένως να διαφέρουν από τους φοιτητές τεχνικών ή άλλων σχολών και κατευθύνσεων. Ωστόσο, ο στόχος της διεθνούς κοινοπραξίας δεν είναι η περιγραφή εθνών, αλλά ο έλεγχος θεωριών. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας επίσης υποδεικνύουν την ανάγκη περαιτέρω ελέγχου της Κλίμακας Κοινωνικά Αποδεκτών Απαντήσεων, καθώς προγενέστερες μελέτες έχουν δείξει την επίδραση της τάσης για κοινωνικά αποδεκτές απαντήσεις κατά την αναφορά γενικά βίαιων συμπεριφορών, είτε από την πλευρά του θύτη είτε από την πλευρά του θύματος. Η μελέτη αυτή βασίστηκε εξολοκλήρου σε ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο μεταφράστηκε στην Ελληνική γλώσσα. Τα αποτελέσματα τέτοιων ερευνών βασίζονται στην ακρίβεια της μετάφρασης, και δεδομένου αυτής, υπάρχει το ενδεχόμενο μία συμπεριφορά που θεωρείται σεξουαλικός εξαναγκασμός στην Αμερική να μην θεωρείται στην Ελλάδα, δηλαδή, οι έννοιες αυτές να μην είναι εννοιολογικά ισοδύναμες.

Παρά τους περιορισμούς, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, δηλαδή, τα υψηλά ποσοστά και συχνότητα άσκησης φυσικής βίας και τραυματισμού, καθιστούν αναγκαία την πρωτογενή πρόληψη και επιτακτική την ανάγκη σχεδιασμού, υλοποίησης και εφαρμογής σχετικών προγραμμάτων πρόληψης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Norlander B. & Eckhardt C. (2004). *Anger, hostility and male perpetrators of intimate partner violence: A meta-analytic review*, University of North Texas and Purdue University.

O' Leary D.K. & Schumacher J.A. (2003). *The association between alcohol use and Intimate partner violence: Linear effect, threshold effect or both?*, Stony Brook University & University of New York Buffalo, National Family Violence Survey & National Survey of Families and Households.

Ramirez L.I. *The relation of acculturation and social integration of Mexican American and Non Mexican-White students to assaults on intimate partners*. University of Hampshire, Family Research Laboratory.

Straus, M.A., Hamby, S.L. Boney-McCoy, S., & Sugarman, D. (1999). *The personal and relationships profile (PRP)*. Durham, NH: Family Research Laboratory, University of New Hampshire.

Straus, M. A., Hamby, S. L., Boney-McCoy, S., & Sugarman, D. B. (1996). The revised Conflict Tactics Scales (CTS2): Development and preliminary psychometric data. *Journal of Family Issues*, 17(3), 283-316.

Straus M.A. & Ramirez L.I. (2003). *Criminal History and assault of dating partners: The role of prior crime, age of onset and gender*, *Violence and Victims*.

Straus M.A. & Yodanis C.L. (1996). *Gender hostility and violence against dating partners*. University of Hampshire, Family Research Laboratory.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αγάθωνος – Γεωργοπούλου Ε. (1998). *Οδηγός για την αναγνώριση και Αντιμετώπιση της κακοποίησης*. Αθήνα, Ινστιτούτο Υγείας Παιδιού.

Αγάθωνος – Γεωργοπούλου Ε. (1991). *Κακοποίηση – παραμέληση παιδιών*. Αθήνα, Γρηγόρη.

Αγάθωνος – Γεωργοπούλου Ε. και Τσαγκαράκη Μ. (1999). *Εγχειρίδιο για τα δικαιώματα του παιδιού*. Αθήνα, Ινστιτούτο Υγείας Παιδιού.

Αδαμάκη Ν. (2000). *Η Βία Μέσα στο Σπίτι*. Αθήνα, ΚΕΘΙ

Argyle M., & Trower P. (1980). *Πρόσωπο με πρόσωπο – Τρόποι επικοινωνίας*. Αθήνα, Ψυχογιός.

Αρτινοπούλου Β. (2000). *Έννοιες και Μορφές της Ενδο-οικογενειακής Βίας στο συνέδριο «Σπάστε την σιωπή» Πρακτικά συνεδρίου 15-16 Ιουνίου*. Αθήνα, ΚΕΘΙ

Αρτινοπούλου Β. - Μαγγανάς, Α. (1996). *Θυματολογία και Όψεις Θυματοποίησης*. Αθήνα, Νομικής Βιβλιοθήκη

Atkin E.-Auerbach A. (1979). *Παιδική επιθετικότητα-Πειθαρχία, γιατί και πως*. Αθήνα: Τάμασος

Βουϊδάσκης Β. (1992). *Κοινωνικά αίτια της κυκλικής, κάθετης και οριζόντιας αμφίδρομης επιθετικής συμπεριφοράς στις πρωτογενείς ομάδες κοινωνικοποίησης*, στο Ι.Ν. Νέστορος (επιμ.) *Η επιθετικότητα στην οικογένεια στο σχολείο και στην κοινωνία*. (σελ.52-67), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Βουϊδάσκης Β. (1987). *Η επιθετικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα στην οικογένεια και στο σχολείο*. Αθήνα: Γρηγόρη

Conger J., (1980). *Η εφηβική ηλικία* Αθήνα, Ψυχογιός.

Γεωργούλας Σ. (2000). *Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Δήμου Γ.Η. (1998). *Απόκλιση – Στιγματισμός*. Αθήνα, Gutenberg Ψυχολογία.

Damon W. (1995). *Ο κοινωνικός κόσμος του παιδιού*. Αθήνα, Gutenberg Ψυχολογία.

Goleman D. (1995). *Η συναισθηματική νοημοσύνη*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Εϊμπλ-Εϊμππεσφελντ (1981). *Αγάπη και μίσος*. Αθήνα: Θυμάρι

Ζαιμάκης Γ. (2002). *Κοινοτική Εργασία και Τοπικές Κοινωνίες : Ανάπτυξη, Συλλογική Δράση, Πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα :Ελληνικά Γράμματα

Ζέρβας Γ. (1992). *Η επιθετικότητα και η βία στον αθλητισμό*. Στο Ι.Ν. Νέστορος (επιμ.) *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*. (σελ.308-320), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Καλλινικάκη Θ. (2000). *Σύγχρονη Θεωρία της Κοινωνικής Εργασίας*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα

Κάντας Α. (1992). *Η σύγκρουση στο χώρο εργασίας*. Στο Ι.Ν. Νέστορος (επιμ.) *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία* (σελ.120-128), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (2003). *Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών : Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα*.

Κορδούτης Π. (1992). *Η επιθετικότητα ως κοινωνικό κίνητρο: Θεωρία για την ερμηνεία και πρόβλεψη της επιθετικής συμπεριφοράς*. Στο Ι.Ν. Νέστορος (επιμ.) *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*. (σελ.138-151), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Κούρτη Ε. (1992). *Γλώσσα και επιθετικότητα*. Στο Ι.Ν. Νέστορος (επιμ.) *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*. (σελ.68-81), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Κρασανάκης Γ. (1992). *Η τιμωρία ως μορφή επιθετικής συμπεριφοράς των ελλήνων πατέρων προς τα παιδιά τους*. Στο Ι.Ν. Νέστορος (επιμ.) *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*. (σελ.152-163), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Λογοθέτη Σ. (1998). *Η ταυτότητα και ο ρόλος της γυναίκας*. Αθήνα : Γιώργος Δαρδανός.

Μάνος Ν. (1997). *Βασικά στοιχεία κλινικής ψυχιατρικής*. Θεσσαλονίκη:University Studio Press

Μιχαηλίδη-Παπαδάκη Ε. (1992). *Σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών*. Στο Ι.Ν. Νέστορος (επιμ.) *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*. (σελ.174-183), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μουζακίτης Χρ. (1989). *Συζυγική Βία: Αιτιολογία, Επιπτώσεις και Παρεμβάσεις*. Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 16, σελ. 217-227

Μπεζέ Λ.(1998). *Βία στο σχολείο...Βία του σχολείου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μπόση Μ. (1992). *Πολιτική βία - Τρομοκρατία: Το πρόβλημα του ορισμού*. Στο Ι.Ν. Νέστορος (επιμ.) *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία* (σελ.225-238), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Murray, J. (2002). *Κι όμως...τον αγαπάω! Ενημερώνοντας την Έφηβη κόρη μας για τους πολλαπλούς κινδύνους που υπάρχουν σήμερα στις νεανικές ερωτικές σχέσεις*. Μετάφραση : Μεταξάς Σ. Αθήνα : Θυμάρι.

Narier A.Y.(1997). *Το ζευγάρι, ο εύθραυστος δεσμός*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.

Νέστορος Ι. (1992). *Ψυχοπαθολογία και επιθετικότητα*. Στο Ι.Ν. Νέστορος (επιμ.) *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*. (σελ.185-224), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Ντικνμέγιερ Ν.-Μακκαίη Γ. (1980). *Σχολείο για γονείς*. Αθήνα: Θυμάρι

Ντραϊκωρς Ρ. (1993). *Η πρόκληση του γάμου*. Αθήνα, Εκδόσεις Κέδρος.

Παπαδόπουλος Ν. (1992). *Κλασικές θεωρίες και πειραματικές διαπιστώσεις*. Στο Ι.Ν. Νέστορος (επιμ.) *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*. (σελ.23-36), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Παπαδόπουλος Ν.Γ. (1983). *Η επιθετική συμπεριφορά των παιδιών: Μορφές, Αίτια, Θεραπεία*. Ψυχολογία: Σύγχρονα Θέματα.

Παρασκευόπουλος Δ. (1985). *Εξελικτική Ψυχολογία*. Τόμ. 1^{ος}, Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Pervin L. & John O. (2001). *Θεωρίες Προσωπικότητας, έρευνα και εφαρμογές*. Αθήνα: Τυποθήτω -Γιώργος Δάρδανος

Σταθόπουλος Π. (1990). *Κοινωνική Εργασία : Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα : Ίων

Satir V.(1989). *Πλάθοντας ανθρώπους*. Αθήνα : Κέδρος.

Skyppner R. - Cleese J. (1989). *Οικογένεια - Η σύγχρονη Οδύσσεια*. Αθήνα: Κέδρος.

Spielberget T. (1980). *Άγχος – στρες και πώς να το καταπολεμήσετε*. Αθήνα :Ψυχογιός.

Στορ (1968). *Ανθρώπινη επιθετικότητα*. Αθήνα: Γλάρος

Τίφερ Λ. (1980) *Η ανθρώπινη σεξουαλικότητα*. Αθήνα : Ψυχογιός.

Thio A.(2003). *Παρεκκλίνουσα συμπεριφορά*. Αθήνα : Ελλην

Φρομ, Ε. (1977). *Η ανατομία της ανθρώπινης καταστροφικότητας*. Αθήνα:Μπουκουμάνη

Χασάπης Ι. (1980). *Η ψυχολογία της προσωπικότητας*. Αθήνα: Βασιλόπουλος

Χατζηφωτίου Σ. (2005). *Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών και Παιδιών: Διαπιστώσεις και Προκλήσεις για την Κοινωνική Εργασία*. Θεσσαλονίκη : Τζιόλα

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

American Psychological Society, Men's Health Forum & National Institute of Mental (2004). *Γιατί οι άντρες είναι πιο ευάλωτοι στο στρες*;. <http://www.medlook.net>.

American Psychology Association (2003). *Σεξουαλική και συναισθηματική ζήλια σε άντρες και γυναίκες*. <http://www.medlook.net>.

Βερνάδος Μ. (2003). *Μερικές εξηγήσεις για την επιθετική συμπεριφορά των παιδιών.* <http://specialeducation.gr>.

Βερνάδος Μ. (2003). *Η ανάπτυξη της επιθετικότητας στα παιδιά.* <http://www.specialeducation.gr>.

Development Psychology (2003). *Η επιθετικότητα στους ενήλικες, η βία στην τηλεόραση και τα παιδιά.* <http://www.medlook.net>.

Intergenerational Transmission of Partner Violence: A 20-Year Prospective Study & Journal of Consulting and Clinical Psychology (2003). *Τι προκαλεί η βία στα παιδιά* <http://www.medlook.net>.

Καλλιώτη Ε. (2002). *Η αυτοκρατορία της εξουσίας.* <http://www.humanrights.org>.

Κακριδής Φ.Ι (2003). *Στρατηγικές αντιμετώπισης του θυμού.* <http://eleftherotypia.gr>.

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) (1999). *Ενδοοικογενειακή Βία.* <http://www.kethi.gr>.

Λαμπροπούλου Ν. (2003). *Η συναισθηματική νοημοσύνη και η σημασία της στο ελληνικό σχολείο.* <http://www.specialeducation.gr>.

National Center of American Statistics Health (2005). *Ο γάμος σώζει τον έρωτα.* <http://www.medlook.net>.